

Nr 125

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1968/69, m. m.; given Stockholms slott den 19 april 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till riksstat för budgetåret 1968/69 som lades fram i årets statsverksproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar på såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att totalbudgetunderskottet främst till följd av ökade statsutgifter beräknas stiga med ca 500 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen. Sålunda förutses nu ett underskott med ca 3 300 milj. kr.

För nästa budgetår beräknas ett underskott i totalbudgeten på ca 2 700 milj. kr. Detta innebär en försämring av totalbudgetsaldot med ca 550 milj. kr. i jämförelse med riksstatsförslaget för budgetåret 1968/69. Orsaken härtill är främst att statsinkomsternas ökning nu beräknas bli mindre än vad som antogs i statsverkspropositionen. Förstärkningen av budgeten i jämförelse med det beräknade utfallet för innevarande budgetår förutses dock bli i stort sett densamma som antogs i statsverkspropositionen, nämligen ca 600 milj. kr.

I särskilda bilagor redovisas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1968 och en långtidsbudget för budgetåren 1968/69—1972/73 samt en uppföljning av 1965 års långtidsutredning.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 19 april 1968.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få anmäla en *reviderad finansplan* och till *komplettering av riksstatsförslaget för nästa budgetår* underställa Kungl. Maj:ts prövning en förnyad beräkning av statsinkomsterna m. m. samt ett slutligt förslag till investeringsplan för budgetåret 1968/69 och vissa andra frågor som sammanhänger därmed.

REVIDERAD FINANSPLAN 1968

Den internationella utvecklingen

Bedömningen i finansplanen att den västeuropeiska konjunkturen förbättrats sedan mitten av 1967 har bekräftats. Ökningen i produktionen under fjärde kvartalet i fjol blev större än man tidigare räknade med. Det ekonomiska uppsvinget är ännu väsentligen koncentrerat till de större EEC-länderna. En tilltagande expansionstakt i dessa länder och en hög ekonomisk tillväxt i Förenta staterna och Japan bör dock leda till att även andra länder dras in i konjunkturuppgången.

I nuvarande internationella konjunkturläge bestäms den ekonomiska tillväxten mera av den politik som förs än av tillgången på reala resurser. En försiktig inriktning på stimulans kan observeras i länder där man inte har problem med betalningsbalansen. Inom EEC-länderna gäller detta i fråga om såväl finans- som kreditpolitiken i enlighet med de riktlinjer som EEC:s ministerråd utfärdat, senast i mars 1968. I dessa förordas selektiva och

tidsbegränsade åtgärder för att säkra ett högt resursutnyttjande. Räntestegringar skall undvikas och moderata betalningsunderskott bör tolereras. Särskilt anges att en samordnad aktion för att stimulera den totala efterfrågan bör företas om USA:s betalningsbalansprogram och andra länders devalveringar med åtföljande åtstramande åtgärder skulle dämpa aktiviteten i EEC-länderna under andra halvåret 1968.

Hittills i år har expansiva åtgärder genomförts i bl. a. Frankrike och Belgien. I Frankrike motsvarar dessa ca 0,5 % av bruttonationalprodukten. Ytterligare åtgärder har förutskickats om så erfordras för att föra upp tillväxten i den takt som förutses i den femte ekonomiska långtidsplanen, dvs. 5 %. I Västtyskland förestår begränsade skattehöjningar inom ramen för ett långsiktigt statsfinansiellt program, varför någon betydande nettostimulans knappast kommer från den offentliga sektorn i år. Från västtysk sida har emellertid försäkrats att det för 1968 angivna målet för produktionsökningen, 4 %, representerar ett minimum och att åtgärder skall sättas in om det hotar underskridas.

Föreliggande prognoser och aktuella utvecklingstendenser gör det rimligt emotse att tillväxten i OECD-ländernas totala produktion går upp från ca 3,4 % 1967 till ca 4,5 % i år. Expansionen i Förenta staterna förutses hålla sig nära detta genomsnitt. Försiktigtvis bör man emellertid på detta stadium ställa in sig på att stegringen i Västeuropas produktion blir något mindre än så. Tillväxten i den japanska ekonomin beräknas, trots avsakning i jämförelse med fjolåret, komma att bli inemot dubbelt så stor som genomsnittet för OECD-länderna.

Flertalet efterfrågeområden kan väntas medverka till denna expansion. Framför allt väntas en gynnsam inverkan av lageruppbbyggnad. En allmän uppgång i de privata investeringarna främst för rationaliseringsändamål bedöms också sannolik. I flera länder är också finansieringsförhållandena gynnsamma för en investeringskonjunktur. Den privata konsumtionen väntas i allmänhet fortsätta att stiga i en tämligen dämpad takt. I EEC-länderna emotses stimulansen komma i första hand från den inhemska efterfrågan och handeln mellan medlemsländerna, i synnerhet exporten till Västtyskland. För särskilt Storbritannien beräknas exporten bli en ledande faktor. I allmänhet torde den offentliga efterfrågan på varor och tjänster spela en mera undanskymd roll som stimulansfaktor än under fjolåret.

Den redovisade konjunkturbedömningen bygger på den viktiga förutsättningen att effekterna av den återhållsamma politik som vissa länder tvingas föra av hänsyn till balansen i sina utrikes betalningar kommer att uppvägas av en expansiv politik i de kontinentaleuropeiska länderna. Förenta staterna syftar till att främst genom begränsning av kapitalutflödet förbättra betalningsbalansen med ca 3 miljarder dollar, medan Storbritannien och Japan söker uppnå en gynnsammare bytesbalans. För att dessa strävanden skall bli framgångsrika inom ramen för en expanderande världsekonomi fordras

att de västeuropeiska länder som har en gynnsam valutaställning accepterar en försämring i sin betalningsbalans med i runt tal 3,5 miljarder dollar.

Den angivna utvecklingen borde kunna realiseras utan alltför påtagliga ekonomiska påfrestningar för de berörda länderna. De åtstramande verkningar som de brittiska och amerikanska åtgärderna medför på andra länders likviditet bör kunna motvägas genom en aktiv kreditpolitik. De förstnämnda ländernas ambition att stärka bytesbalansen skulle inte behöva medföra någon mera kännbar krympning i övriga länders exportutrymme om den fullföljs inom ramen för en expanderande världshandel. En brittisk exportvolymökning med 15—20 % skulle t. ex. inte absorbera mer än ca 2 procentenheter av utrymmet för ökad världsexport av industrivaror. De uttalanden som gjorts och de åtgärder som vidtagits kan läggas till grund för en viss optimism rörande utsikterna till att de i sammanhanget strategiska EEC-länderna kommer att föra en tillräckligt kompenserande expansiv politik.

En produktionsstegring i OECD-länderna i förutsedd omfattning kan väntas leda till en ökning i världshandeln av omkring 8 %. Den exportökning som det är realistiskt att räkna med för Sveriges del ligger, som närmare utvecklas i det följande, under denna siffra. Anledningen är bl. a. att fördelningen mellan relativt snabbt och relativt långsamt tillväxande ekonomier är mindre gynnsam sett ur den svenska exportens synvinkel. Sålunda tillhör EFTA-området de länder där en förhållandevis moderat importutveckling är trolig. Vidare torde det dröja en tid innan den västtyska återhämtningen helt slår igenom i importutvecklingen.

Den produktionsstegring som bedömts sannolik i Västeuropa synes innebära att ett normalt resursutnyttjande knappast nås förrän tidigast ett gott stycke in på 1969. Övergången till en mer expansiv konjunkturförlopp torde därför knappast komma att medföra en tilltagande takt i pris- och kostnadsstegringen. I den expansiva ekonomiska politiken har man som regel främst litat till selektiva och tidsmässigt avgränsade stimulansåtgärder. Detta är ett uttryck för fortsatt beslutsamhet att motverka alla tendenser till försämrad prisstabilitet. En sådan nyansering av insatserna är ägnade att göra det lättare att på sikt upprätthålla en balanserad ekonomisk tillväxt. Samtidigt innebär emellertid beslutsamheten att värna om prisstabiliteten att en reservation måste knytas till konjunkturbedömningen. Tendenser till snabbare prisstegring skulle troligen leda till att politiken stramas åt med risk för uppbromsning av den ekonomiska utvecklingen.

Sedan finansplanen lades fram har de internationella valutafrågorna åter stått i förgrunden. Den kris som betalningssystemet drabbades av i fjol tillspetsades ytterligare under första hälften av mars 1968. Efterfrågan på guld steg rekordartat under inflytande av ett flertal faktorer. Trots att USA:s regering i början av 1968 offentliggjorde en rad åtgärder för att förbättra betalningsbalansen kvarstod sålunda en viss misstro till USA:s förmåga att

nå detta syfte. Vidare rådde osäkerhet om Storbritanniens budget skulle bli tillräckligt restriktiv för att trygga syftet med den brittiska devalveringen.

En vändpunkt synes nu ha inträtt. Sedan mitten av mars har förutsättningarna väsentligt ökat för att förtroendet för det internationella valuta-systemet skall återvända. Det internationella samarbetet på det monetära området har i hög grad medverkat till detta. Vid möte i Washington mellan de centralbanker, som aktivt deltagit i guld-poolen, fattades beslut bl. a. med innebörden att dessa inte skall sälja guld till de privata marknaderna. Tills vidare kommer de dessutom att köpa guld endast från andra centralbanker och liknande institutioner. Prusbildningen på privata guldmarknader är nu fri. Vidare kom man överens om att höja den kreditram som står till Storbritanniens förfogande. Till andra länder riktades en framställning om samverkan kring denna politik. Denna framställning har besvarats positivt från svensk sida. Storbritanniens mycket strama budget stärkte förtroendet för den brittiska regeringens beslutsamhet att vända underskottet i betalningsbalansen till ett betydande överskott.

Till lugnare förhållanden på valutamarknaderna har också bidragit uppgörelsen i Stockholm om utformningen av de speciella dragningsrätter (SDR) varom principöverenskommelse tidigare träffats inom valutafonden. Uppgårelsen har dock, såsom utvecklades i finansplanen, framför allt långsiktig betydelse för att tillgodose världsekonomens behov av likviditet. Jag avser att i höst föreslå Kungl. Maj:t att avge proposition rörande godkännande av ändringar i valutafondens stadga till följd av SDR-systemet och andra överenskomna modifikationerna i fondens nuvarande regler och praxis.

En bättre jämvikt i de internationella betalningarna utgör en förutsättning för att SDR-systemet skall kunna tas i anspråk för att tillgodose regeringars och centralbankers allmänna behov av ökande externa likvida tillgångar. Därför är det av stor vikt att reservvalutaländernas aktuella ansträngningar att stärka sin valutaposition lyckas.

Den bestående marknadssplittringen i Västeuropa och svårigheterna att eliminera den är bekymmersamma. Sveriges ansökan om förhandlingar om anslutning till EEC i en form som är förenlig med neutraliteten står liksom Storbritanniens, Irlands, Danmarks och Norges medlemsansökningar kvar på dagordningen för EEC:s ministerråd. Då några anslutningsförhandlingar emellertid inte förefaller vara nära förestående knyter sig intresset främst till de initiativ som diskuteras inom EEC för att minska och på längre sikt upphäva marknadssplittringen. Sverige har liksom de övriga nordiska länderna förklarat sig berett att överväga alla förslag och ta de initiativ som är ägnade att främja en sådan utveckling.

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige 1967

De mera fullständiga uppgifter som nu föreligger om den svenska ekonomin under 1967 förändrar inte den bild som tecknades i statsverkspropositionens finansplan. Under inverkan av en återhållen efterfrågeutveckling var tillväxttakten i Sverige dämpad. Nationalproduktens tillväxt beräknas nu till ca 3 %, vilket är en något lägre uppgång än som tidigare angetts. Enligt internationell statistik översteg den likväl genomsnittet för Västeuropa med drygt en halv procent.

I Sverige liksom i flera andra länder spelade lagerinvesteringarna under fjolåret en stor roll för efterfrågeutvecklingen. Lagerinvesteringarna i Sverige sjönk sålunda med drygt 1 miljard kr. Framför allt var det industrins lageruppbbyggnad som gick ned. Detta bidrog till att den inhemska efterfrågans tillväxt begränsades till drygt 2 %. Om man bortser från lagerförändringarna steg den inhemska efterfrågan i form av konsumtion och investering i normal takt eller med ca 3,5 %.

Den inhemska efterfrågan bars upp framför allt av bostadsbyggandet och den offentliga sektorns aktivitet. Uppgången av bostadsinvesteringarna 1967 beräknas nu till inte mindre än 14 %. Räknat i färdigställda lägenheter uppgick fjolårets produktion till drygt 100 000, vilket överstiger 1966 års med mer än 10 000 lägenheter. Delvis som en följd av det höga bostadsbyggandet expanderade de kommunala investeringarna snabbt eller med 11 %. De statliga civila investeringarna steg med 6,5 %, medan en inte oväsentlig nedgång registreras för de militära investeringarna. Sammantagna skulle de statliga investeringarna härmed ha sjunkit med ett par procent under fjolåret. Eftersom beräkningarna av försvarsinvesteringarna inte avser leveranser utan betalningar är det dock troligt att investeringsaktiviteten på det statliga området underskattas i kalkylerna.

Den offentliga konsumtionen ökade i fjol med ca 8 % i volym. Uppgången skedde under inverkan av arbetsmarknadsläget, som underlättade den offentliga sektorns rekrytering av arbetskraft. Beräkningarna utvisar en ojämn utveckling för stat och kommun; den statliga konsumtionen sjönk med 2 % medan den kommunala steg med 15 %. I betydande grad återspeglar dessa siffror dock effekten av överföringar av vissa verksamhetsgrenar från staten till kommunerna. Efter korrigeringar härför visar det sig att den statliga och kommunala konsumtionen utvecklades i ungefär samma takt eller med inemot 7 % för staten och ca 9 % för kommunerna.

Industrins investeringar sjönk under fjolåret med en halv procent. I förhållande till uppskattningen i finansplanen innebär beräkningen en mindre nedjustering, vilket torde sammanhålla med att vissa planerade investeringar under fjärde kvartalet 1967 uppskjutits till första halvåret 1968. Nedgången i investeringsaktiviteten hänförde sig till byggnadssidan. Ma-

skininvesteringarna beräknas inklusive underhåll ha stigit med 2 %. Nyinvesteringarna i maskiner ökade med 5 %, vilket innebär att det trots konjunkturdämpningen och det låga kapacitetsutnyttjandet skedde en inte obetydlig ökning av industrins realkapital.

Den svenska utrikeshandeln utvecklades gynnsamt under fjolåret. Nu gjorda beräkningar innebär dock att exportvolymen räknats ned jämfört med de preliminära uppskattningarna. Varuexporten beräknas totalt ha stigit med inemot 5,5 %, vilket innebär att Sveriges andel av världsexporten vidmakthållits under 1967. Endast för massaexporten noteras en mindre nedgång, medan exportvolymen för alla andra varugrupper steg. Särskilt kraftig var uppgången för järn- och stålvaror liksom för trävaror. För fartygsleveranserna skedde en kraftig ökning efter nedgången under 1966.

Som en följd väsentligen av den interna efterfrågedämpningen, och då särskilt den kraftiga nedgången av lagerinvesteringarna, stannade importvolymens tillväxt vid 2,5 %. Då bytesförhållandet dessutom förbättrades något minskade underskottet i handelsbalansen kraftigt. Man får gå tillbaka till början av 1950-talet för att finna ett lägre underskott i handelsbalansen än år 1967. Även bytesbalansen förbättrades kraftigt. Underskottet minskade sålunda från ca 850 milj. kr. 1966 till knappt 300 milj. kr. 1967.

Efterfrågan på arbetskraft 1967 påverkades i hög grad av den dämpade aktiviteten i samhällsekonomin. Genom de åtgärder som vidtogs i sysselsättningsstimulerande syfte begränsades dock uppgången i den registrerade arbetslösheten. Andelen arbetslösa medlemmar i arbetslöshetskassorna uppgick i genomsnitt under hela fjolåret till 1,7 % mot 1,4 % under 1966.

Läget på arbetsmarknaden bidrog till att dämpa löneglidningen. För industriarbetarna uppgick den till ca 4 %, medan den genomsnittliga löneglidningen för samtliga anställda begränsades till mindre än 2 %. Detta är den lägsta löneglidning som registrerats under 1960-talet.

Pris- och kostnadsstegringen bromsades upp påtagligt i fjol. Uppgången av konsumentpriserna stannade vid 3,1 % mot preliminärt beräknat 3,5 %. Nettoprisindex, som mäter utvecklingen av priser exklusive skatter, steg under loppet av 1967 endast hälften så mycket som året innan eller med 2,2 %.

Av den sammanfattande redogörelse jag här lämnat över den samhälls-ekonomiska utvecklingen i Sverige 1967, framgår att den ekonomiska politiken kunnat förverkliga flera viktiga mål. Ett av dessa avser utrikeshandeln. Trots ett betydande efterfrågebortfall på flera av våra viktigaste marknader hävdade sig den svenska exporten väl. Detta bidrog till att jämvikten i de utrikes betalningarna i det närmaste kunde återställas. Ett annat mål för den ekonomiska politiken — en stabilisering av priser och kostnader — realiserades också i påfallande hög grad. Bostadsbyggandet expanderade kraftigt, liksom de kommunala följdinvesteringarna.

Genom en rad sysselsättningsskapande åtgärder kunde uppgången av ar-

betslösheten 1967 begränsas. Ökningen stannade vid i genomsnitt knappt en halv procent jämfört med 1966. I ansträngningarna härför spelade de offentliga insatserna en växande roll under loppet av året. Ett uttryck för dessas betydelse för den ekonomiska utvecklingen 1967 är den effekt de hade på efterfrågeutvecklingen. Om man bortser från lagerinvesteringarna, härrörde inte mindre än två tredjedelar av den inhemska efterfrågans tillväxt från bostadsbyggandet och den offentliga sektorn. Till detta kom effekten av de åtgärder som vidtogs för att stimulera näringslivets investeringar.

Konjunkturer och ekonomisk politik 1968

Strävandena att upprätthålla hög sysselsättning har under det senaste året stått i centrum för åtgärderna på den ekonomiska politikens område. Övergången till en ökad ekonomisk aktivitet i Västeuropa synes ha inträffat. Konjunkturuppgången har dock ännu inte fått något klart genomslag i vårt land vars effekt kan avläsas på sysselsättningsläget. Här är efterfrågeutvecklingen fortfarande förhållandevis dämpad. Strukturuomvandlingen i näringslivet fortsätter i snabb takt. Detta gäller såväl i fråga om nedläggning och nybildning av företag som beträffande produktionsomställningar.

Det bör å andra sidan observeras att denna bild av den ekonomiska aktiviteten långtifrån gäller generellt. Inom vissa industribranscher, framför allt på råvaruområdet, förmärks klara uppgångstendenser. Detta gäller bl. a. malmgruvor, järn- och stålverk samt byggnadsmaterialindustrin. Byggnadsverksamheten ligger f. n. på en mycket hög nivå. Anledningen till att sysselsättningsläget bland byggnadsarbetarna inte förbättrats i motsvarande mån är i första hand den mycket kraftiga produktivitetsökning, som pågår inom byggnadsverksamheten.

En av de viktigaste uppgifterna för den ekonomiska politiken i dag är att bevara vårt näringslivs internationella konkurrenskraft för att trygga sysselsättning och arbetsinkomster. Näringslivets effektivitet synes genomgående fortsätta att öka i snabb takt. Den gynnsamma utveckling av kostnaderna per produktenhet, som tidigare ägt rum, bör ytterligare förstärkas i år med hänsyn till den förhållandevis moderata uppgång av lönekostnaderna, som nu kan förutses.

Den snabba produktivitetsutvecklingen i förening med strukturförändringarna har i vissa fall skapat sysselsättningsproblem och ställt höga krav på de enskilda människornas beredskap och förmåga till anpassning. Detta får dock inte undanskymma de positiva effekter som uppstår för sysselsättning och inkomsttrygghet på längre sikt. Den förbättrade balansen i ekonomin återspeglas också i en påtaglig uppbromsning av konsumentprisernas stegringstakt. Detta kan väntas ge ett klart utslag i prisutvecklingen under 1968. Uppgången av konsumentprisindex beräknas sålunda till ca 2,2 %.

Jag påpekade i finansplanen, att självfinansieringsgraden i det svenska näringslivet fortfarande måste betraktas som hög. Såväl bokslutsrapporterna från fjolåret som den pågående kostnads- och produktivitetsutvecklingen bekräftar, att lönsamhetsläget i näringslivet genomsnittligt har förbättrats. Att enstaka företag kommer i krislägen, torde vara ett resultat av många samverkande faktorer och kan därför inte ges någon generell förklaring.

Sysselsättningspolitiken. Huvuduppgiften för den ekonomiska politiken under den närmaste tiden är att i ett läge med oklara konjunkturutsikter, där dock tendensen är uppåtriktad, hålla sysselsättningen uppe och fullt utnyttja kapaciteten i samhällsekonomin utan störningar av den inre och yttre balansen.

Under inverkan av konjunkturdämpningen har under vinterhalvåret efterfrågan på arbetskraft inom industrin varit lägre än normalt. Rationaliseringar och produktionsomställningar har ytterligare begränsat efterfrågan på arbetskraft. Det gäller inte minst byggnadssektorn. Sysselsättningen har därför måst stödjas i högre grad än som betingas av den normala säsongmässiga nedgången.

För första gången har i full skala använts de skilda sysselsättningspolitiska åtgärder som vi nu förfogar över. Successivt och i växande omfattning har investeringsstimulerande åtgärder satts in.

Från och med våren 1967 släpptes investeringsfonderna för byggnader och maskiner fria i en första omgång. I oktober utnyttjades för första gången fonderna för lagerinvesteringar och i december släpptes investeringsfonderna för maskiner på nytt fria fram till utgången av mars. Samtidigt har i olika omgångar det offentliga byggandet och bostadsbyggandet vidgats. Omskolningsverksamheten har snabbt byggts ut och en betydande reserv av beredskapsarbeten tagits i anspråk.

En relativt betydande efterfrågan på arbetskraft har hela tiden varit rådande inom vissa regioner och vissa branscher. Under 1967 tillsattes totalt 775 000 platser genom den offentliga arbetsförmedlingen. Flyttungsverksamheten har intensifierats. Antalet personer som beviljats starthjälp har sedan hösten 1967 kontinuerligt ökat och närmar sig nu samma omfattning som 1964.

Under första kvartalet i år har ytterligare åtgärder vidtagits i syfte att stödja sysselsättningen. Sålunda har beställningarna för tillverkning av förnödenheter som behövs i statlig verksamhet ökat med 150 milj. kr. Vidare har beredskapsarbetena bedrivits i större omfattning och kommer att pågå under längre tid än under tidigare år. Detta har föranlett ytterligare behov av medel till beredskapsarbeten. På tilläggsstat i mars har 100 milj. kr. begärts för detta ändamål.

Andelen arbetslösa i arbetslöshetskassorna var under januari—april i år

i medeltal 1/2 procent högre än under motsvarande tid i fjol. Läget har under perioden successivt förbättrats och mellan mars och april sjönk antalet registrerade arbetslösa med nära 9 000 till 43 000. Detta motsvarar 2,2 % av de arbetslöshetsförsäkrade. Fortfarande är dock arbetslösheten högre än vid motsvarande tidpunkt i fjol. Arbetslösheten varierar kraftigt mellan kassorna. Hög arbetslöshet noteras bland skogsarbetarna och bland byggnadsarbetarna.

Vid slutet av mars sysselsattes 27 000 personer i beredskapsarbeten, vilket är 7 000 fler än vid motsvarande tid i fjol. Nästan hela denna ökning faller på sådana beredskapsarbeten som sysselsätter i arbetslivet handikappade personer. Tillsammans med den intensifierade utbyggnaden av den skyddade och halvskyddade sysselsättningen bör detta ha givit sysselsättningsmöjligheter även för dem som tidigare varit utestängda från sysselsättningsmöjligheter och som heller inte varit registrerade som arbetslösa.

Yrkesutbildningen för arbetslösa har byggts ut kraftigt. Den omfattade i mars ca 35 000 personer, vilket är 8 000 fler än i mars 1967.

Den sysselsättningspolitik som inleddes i fjol har inneburit en större och kraftfullare satsning än vid något tidigare tillfälle. Även internationellt sett torde denna konsekventa inriktning på en sysselsättningsfrämjande politik sakna motstycke. Den är huvudorsak till att vårt lands ekonomiska utveckling kunnat fortgå någorlunda ostört av den internationella konjunkturdämpningen. Som ett mått på denna politik kan nämnas att kostnaderna enbart för de direkta arbetsmarknadspolitiska insatserna under en tolv månadersperiod stigit med närmare 50 %. Resultatet av politiken framgår av att den i nuläget beräknas ge sysselsättning åt ca 100 000 personer.

Jag har tidigare redogjort för de faktorer som bör ha medverkat till att dämpa efterfrågan på arbetskraft: den snabba produktivitetstillväxten och avsaknaden av en mera påtaglig efterfrågestimulans från utlandet med dess sekundära effekter på industrins investeringsaktivitet.

Sysselsättningssituationen visar att det f. n. finns en viss outnyttjad kapacitet i den svenska ekonomin. Förutsättningar kan sägas vara goda för en fortsatt gynnsam produktivitetsutveckling. Utrymme för en något snabbare efterfrågetillväxt än vad som förutsågs i finansplanen bör därför finnas. Räknat på 12-månadersbasis från nuläget skulle denna kunna motsvara 4 å 4,5 % av bruttonationalprodukten.

Den uppgång av totalefterfrågan under 1968 som nu förutses är å andra sidan även den större än vad jag räknade med i finansplanen. Den beräknas till 4 % och skulle således i stort sett sammanfalla med resursernas tillväxt. Mot bakgrunden av sysselsättningsläget och de bedömningar som arbetsmarknadsorganen gjort av sysselsättnings utveckling under nästa vinter har det dock ansetts nödvändigt att vidta ytterligare stimulansåtgärder för att nå en tillfredsställande efterfrågeutveckling, anpassad till det väntade

konjunkturförloppet. Det är framför allt två omständigheter som därvid har beaktats.

I finansplanen förutsågs en uppgång av exporten med ca 6,5 % mot bakgrund av den förväntade internationella konjunkturutvecklingen. Någon anledning att revidera denna prognos finns ej. Jag vill dock framhålla, liksom jag gjorde i finansplanen, att en ännu snabbare exportökning kan komma att realiseras om bedömningen av takten i konjunkturuppgången visar sig vara alltför försiktig.

Vidare framgår det av länsarbetsnämndernas rapporter vid månadsskiftet mars—april, att både det existerande och det förväntade kapacitetsutrymmet är ojämnt fördelat, såväl branschvis som geografiskt. Rapporterna tyder sålunda på att något överskott på arbetskraft knappast finns eller kan förväntas i storstadslänen — här kan snarare vissa överhettningssymtom uppstå. Det är i de nordligaste länen, där situationen också påverkas av en nedgång i skogsavverkningarna, och i vissa andra områden som sysselsättningsvårigheter väntas. Inom industrin är, som jag tidigare utvecklat, utvecklingstendenserna i hög grad olikartade. För vissa delar av verkstadsindustrin ter sig dock utsikterna till en snabb återhämtning mindre gynnsamma. Textil- och beklädnadsindustrierna löper också vissa risker för ett alltför lågt resursutnyttjande inom de sektorer som i dag utsätts för ett starkt konkurrenstryck från importsidan. Utredning pågår angående de åtgärder som krävs för att upprätthålla en från beredskapssynpunkt erforderlig kapacitet inom textil- och beklädnadsindustrin.

De slutsatser som mot denna bakgrund synes ofrånkomliga är i första hand att eventuella åtgärder för stimulans av den inhemska efterfrågan måste ges en sådan karaktär, att de om så erfordras snabbt kan avvecklas. Generella och långsiktigt verkande stimulansåtgärder är redan av det skälet uteslutna. Dessutom måste åtgärderna i möjligaste mån riktas direkt mot de områden där de lediga resurserna finns. Det betyder att exempelvis allmänna skattesänkningar i det rådande läget inte kan komma i fråga.

Den efterfrågestimulerande politik som skall bedrivas för att säkerställa att våra resurser fullt utnyttjas bör således avse investeringsområdet. Skäl för en sådan inriktning av politiken återfinns även i strävan att stimulera näringslivets investeringar. Huvudlinjen är att få en rörlig politik. De regionala skillnaderna i fråga om resursutrymme och efterfrågeläge måste i synnerhet beaktas.

På byggnadsområdet har denna politik inletts genom de åtgärder som vidtogs i början av april. Investeringsavgiften slopades då för byggnadsobjekt med en kostnad under 5 milj. kr. i de sju nordligaste länen. I samband härmed infördes det system för reglering av det icke prioriterade byggandet som skall tillämpas på byggnadsobjekt som är avsedda att påbörjas efter den 1 oktober, då investeringsavgiften upphör. Det innebär att igångsätt-

ningstillstånd för objekt, som kostar 5 milj. kr. eller mera, meddelas av Kungl. Maj:t, medan tillstånd för övriga objekt liksom hittills lämnas av arbetsmarknadsmyndigheterna. Tillsammans med den ramreglering, som gäller för vissa delar av det icke prioriterade byggandet, utgör detta system ett effektivt instrument för en anpassning av byggnadsverksamhetens utveckling till sysselsättningssituationen och kapitalmarknadsläget, samtidigt som den lokala anknytningen via arbetsmarknadsmyndigheterna bibehålls. Huvudprincipen för den fortsatta investeringspolitiken måste vara att iaktta fortsatt återhållsamhet i storstadsregionerna och vissa andra områden.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att syftet med den 25-procentiga investeringsavgiften i första hand varit att bereda utrymme för det prioriterade byggandet under 1967 och 1968. Att detta syfte också uppnåtts torde framgå bl. a. av att under 1967 99 000 nya bostadslägenheter kunde börja byggas och att igångsättningen i år kommer att uppgå till samma antal, sedan genom beslut i mars och april ramen höjts med 5 000 lägenheter. På en rad andra områden av angeläget byggande — skolor, sjukhus, ålderdomshem, barndaghem — har en kraftig expansion kunnat genomföras.

För att stärka sysselsättningen under nästa vinter har regeringen beslutat att på nytt frisläppa investeringsfonderna för byggnader och maskiner. Åtgärden tar sikte på byggnadsverksamheten och delar av verkstadsindustrin, där verkningarna av konjunkturuppgången till en början väntas bli begränsade. Dessa åtgärder sätts också in för att stimulera näringslivets och i första hand industrins investeringar.

Investeringsfonderna får utnyttjas för byggnadsinvesteringar inom den egentliga industrin och gruvorna som faller på tiden den 1 oktober 1968—den 31 mars 1969. Medgivandet gäller för byggnadsprojekt som påbörjas efter månadskiftet april—maj 1968. I fråga om projekt med en byggnadskostnad över 5 milj. kr. skall dock fonderna kunna släppas för utnyttjande före den 1 oktober 1968 under förutsättning att arbetskraften i mesta möjliga mån rekryteras från överskottsområden som anvisas av arbetsmarknadsstyrelsen.

För maskininvesteringarna avser frisläppandet beställningar som sker under tiden den 1 maj—den 30 september 1968 under förutsättning att leverans sker senast den 31 mars 1969. Det gäller alla maskininvesteringar oavsett bransch. Dessutom släpps fonderna för skogsbruket för kostnader som läggs ned under tiden den 1 maj 1968—den 31 mars 1969.

Det kan tilläggas att företagens samlade investeringsfonder beräknas uppgå till ca 2,3 miljarder kr. Härav utgörs drygt 1 miljard kr. av medel som är insatta på konto i riksbanken. De finansiella förutsättningarna för att nå de med frisläppandet avsedda resultaten bör således föreligga.

Budgetpolitiken 1967/68 och 1968/69. Budgetpolitiken har under innevarande budgetår givits en alltmera expansiv prägel. Statsutgifterna har sålunda tillåtits öka mera än vad som ursprungligen beräknats. Denna ut-

Tabell I. Budgetutvecklingen 1966/67—1968/69

(Milj. kr., avrundade tal)

	1966/67 Utfall	1967/68		1968/69	
		Stv.-prop. 1968	Ny be- räkning	Stv.-prop. 1968	Ny be- räkning
Statsinkomster	31 750	33 650	33 550	36 400	36 050
Statsutgifter	33 400	36 450	36 850	38 550	38 750
Beräknat totalbudget- saldo	- 1 650	- 2 800	- 3 300	- 2 150	- 2 700

veckling har huvudsakligen betingats av läget på arbetsmarknaden. Samtidigt har ökningstakten för statsinkomsterna saktat av som en följd främst av en långsammare tillväxt av de nominella lönerna. Dessa faktorer har lett till att totalbudgetens underskott, som under budgetåret 1966/67 uppgick till drygt 1 600 milj. kr. nu beräknas öka till ca 3 300 milj. kr. under innevarande budgetår. Detta är omkring 500 milj. kr. mera än vad som förutsågs i statsverkspropositionen. Under nästa budgetår beräknas nu ett underskott av 2 700 milj. kr. mot 2 150 milj. kr. enligt statsverkspropositionen.

De angivna saldoförskjutningarna beror på att statsinkomsterna nu väntas bli lägre samtidigt som utgifterna blir högre än som redovisades i statsverkspropositionen. Skillnaden på inkomstsidan uppgår till ca 100 milj. kr. under innevarande budgetår och drygt 300 milj. kr. under nästa. Utgiftsökningen för budgetåret 1967/68 i förhållande till den tidigare beräkningen, omkring 400 milj. kr., orsakas till stor del av de ökade insatserna inom arbetsmarknadspolitiken. För budgetåret 1968/69 beror utgiftsökningen, som uppgår till ca 200 milj. kr. i förhållande till statsverkspropositionen, på olika kompletterande förslag som förelagts riksdagen i särpropositioner.

Utvecklingen av statsinkomsterna kan behöva kommenteras något närmare. Inkomstökningen under budgetåret 1966/67 uppgick till ca 2 500 milj. kr. Detta var en avsevärt svagare ökning än under de båda närmast föregående åren. Under budgetåret 1967/68 förutses nu en så låg uppgång som 1 800 milj. kr., medan för 1968/69 ökningen åter förväntas ligga på omkring 2 500 milj. kr. Medan skatteunderlagets tillväxt under den första hälften av 1960-talet höll sig vid omkring 10 % per år, stannade uppgången under fjolåret vid 8 %. Statsverkspropositionens inkomstkalkyl byggde på samma ökning även under 1968, medan för de första månaderna under 1969 schablonmässigt antagits en ökning av 7 %. Det finns nu anledning att räkna med en något lägre ökning av skatteunderlaget under 1968, bl. a. beroende på en minskad löneglidning. Riksrevisionsverkets förnyade beräkning bygger sålunda på en ökning av skatteunderlaget med 7 % under såväl innevarande som nästa år. För budgetåret 1967/68 medför detta en nedgång av statsinkomsterna med 100 milj. kr. i förhållande till statsverkspro-

positionens beräkning. Då den lägre nivån under 1968/69 gör sig gällande under helt budgetår blir motsvarande minskning drygt 400 milj. kr.

Det finns i detta sammanhang anledning att erinra om att det statliga inkomstbortfall, som uppkommer under en period då skatteunderlaget växer långsammare, förstärks av eftersläpande utbetalningar av kommunalskatte-medel från tidigare perioder med snabbt stigande skatteunderlag. Det påslag i förhållande till den löpande utvecklingen av skatteunderlaget som detta innebär för kommunerna förbättrar deras likviditet. I lägen då skatteunderlaget växer snabbare fördröjs på motsvarande sätt effekten härav i kommunernas ekonomi. Förhållandet kan under vissa förutsättningar bidra till en stabilisering av samhällsekonomin.

Av övriga förändringar på inkomstsidan i förhållande till beräkningen i statsverkspropositionen kan nämnas att mervärdeskatten under budgetåret 1968/69 nu beräknas ge 200 milj. kr. mera än som tidigare antogs. Detta sammanhänger med uppbördstekniska förhållanden. En minskning förutses å andra sidan av inkomsterna från televerket och SJ.

Budgetens samhällsekonomiska verkningar skall i första hand bedömas efter dess reala innehåll och mot bakgrund av konjunkturläget. Den faktiska utvecklingen under budgetåret 1967/68 visar att de expansiva effekter som utgått från statsbudgeten har bidragit till en förbättrad balans i ekonomin i stort. Den efterfrågan som de ökade statsutgifterna riktat sig mot har sålunda till stor del tagit i anspråk kapacitet som eljest blivit outnyttjad. I nuvarande läge är också en statsupplåning av angiven storleksordning möjlig att genomföra utan negativa verkningar.

I takt med den uppgång av den ekonomiska aktiviteten som nu förutses bör också ske en åtstramning av budgetpolitiken. Det beräknade budgetunderskottet för budgetåret 1968/69 på 2 700 milj. kr. innebär att statens upplåningsbehov minskar med ca 600 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Jag vill erinra om att detta sker vid en fortsatt återhållen offentlig utgiftsexpansion och vid en förhållandevis låg ökning av statens inkomster. Det finansiella sparandet över budgeten, dvs. skillnaden mellan statens inkomster och utgifter med avdrag för långivning och kapitaltransaktioner, beräknas samtidigt öka med 3/4 miljard kr. Budgetpolitiken kommer också under 1968/69 att bidra till en positiv och balanserad utveckling av samhällsekonomin.

Produktionsutveckling, resursanvändning och betalningsbalans. Den ökande ekonomiska aktivitet, som förutses under år 1968, avspeglas tydligare i de prognoser som nu framläggs för efterfrågan och produktion än i dem som återgavs i finansplanen. Bruttonationalprodukten beräknas således enligt den reviderade nationalbudgeten öka med drygt 4 % under 1968 mot tidigare antagna 3,5 %. Den snabbare efterfrågeutvecklingen fördelas över de flesta av försörjningsbalansens delposter.

Bruttoinvesteringarna ökar med 3,5 % enligt prognosen. Det innebär en uppjustering med drygt en procentenhet. Industrins investeringar, som låg i stort sett oförändrade 1967, beräknas nu expandera på nytt med 4 à 5 %. Investeringarna inom näringslivet i övrigt skulle däremot minska, beroende framför allt på en kraftig nedgång av handelns byggande. Jämfört med tidigare prognoser inträffar ett kraftigt omslag i de statliga investeringarna, som ökar med 8 %. Detta är i betydande utsträckning ett resultat av de särskilda insatser som företagits för att stödja sysselsättningen. Också de kommunala investeringarna väntas stiga förhållandevis snabbt om än i lugnare takt än 1967. Totalt beräknas de offentliga investeringarna öka med 8 %, vilket innebär en fördubbling av tillväxttakten jämfört med 1967.

Fördelas investeringsökningen på byggnader och maskiner visar det sig att byggnadsinvesteringarna skulle öka med ca 4 % mot 7 % under fjolåret. För industrin skulle ökningen enligt föreliggande prognoser uppgå till hela 10 %. Frisläppandet av investeringsfonderna torde spela en betydande roll för denna uppgång. Bostadsbyggandets volymmässiga ökning blir trots den betydande igångsättningen förhållandevis låg, eller 3,5 %, vilket får ses mot bakgrunden av bl. a. den snabba tillväxten föregående år. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter beräknas dock även i år komma att överstiga 100 000.

För de totala maskininvesteringarna väntas ett omslag efter nedgången 1967. Det gäller i all synnerhet om man undantar handelsflottans investeringar, som minskar kraftigt. Övriga maskininvesteringar beräknas sålunda öka med drygt 5 %. Uppgången faller här i hög grad på den statliga sektorn, medan industrins maskininvesteringar skulle öka något långsammare eller med ca 3 %.

För en bedömning av de resurser som kommer att krävas för ökad realkapitalbildning i vår ekonomi bör det påpekas att lagerinvesteringarna, som de två senaste åren minskat starkt, nu på nytt torde öka förhållandevis kraftigt eller med 700 milj. kr. Enbart lagerökningen skulle således ta i anspråk ca 0,5 % av de totala resurserna.

Den offentliga konsumtionen väntas fortsätta att öka i nästan samma snabba takt som under 1967, eller med ca 7 %.

Trots att de nominella inkomsternas tillväxt blir förhållandevis begränsad ökar hushållens disponibla realinkomster snabbare än de närmast föregående åren eller med ca 3 %. Detta beror företrädesvis på att takten i prisstegringen minskar. Den privata konsumtionen beräknas stiga i ungefär samma takt som realinkomsterna.

Industriproduktionen ökade under inflytande av konjunkturdämpningen långsamt under år 1967. För i år förutses nu en avsevärt snabbare tillväxt, eller 5,5 %. De mest påtagliga omslagen inträffar för gruvindustrin, järn- och metallverken samt för verkstadsindustrin. För textil- och beklädnadsindustrin förutses däremot en minskad produktion.

Tabell 2. Reviderad försörjningsbalans för år 1968

	Procentuell volymför- ändring 1966—1967	1967 Miljarder kr.	Förändring 1967—1968	
			Miljarder kr., 1967 års priser	Procentuell volymför- ändring
<i>Tillgång</i>	+ 2,7	153,7	+ 7,1	+ 4,5
Bruttonationalprodukt	+ 2,7	129,4	+ 5,5	+ 4
Import	+ 2,5	24,3	+ 1,6	+ 6,5
<i>Användning</i>	+ 2,7	153,7	+ 7,1	+ 4,5
Bruttoinvestering	+ 3,0	41,9	+ 1,5	+ 3,5
därav: näringsliv	- 2,3	17,6	- 0,1	- 0,5
stat	- 2,3	8,0	+ 0,7	+ 8
kommuner	+ 10,8	7,5	+ 0,6	+ 7,5
bostäder	+ 13,9	8,8	+ 0,3	+ 3,5
Lagerförändring	0,3	+ 0,7	.
Privat konsumtion	+ 2,5	66,2	+ 2,1	+ 3
Offentlig konsumtion	+ 8,2	21,4	+ 1,5	+ 7
Export	+ 5,3	23,4	+ 1,5	+ 6,5
Tjänstenetto	0,5	- 0,2	.

Den snabbare tillväxten i ekonomin under år 1968 väntas ge utslag i en avsevärt snabbare importökning än den som realiserades i fjol. Eftersom exporten beräknas öka i samma takt som importen och bytesförhållandet fortsätter att förbättras kommer dock handelsbalansens underskott att ligga på en oförändrad nivå eller t. o. m. bli något mindre. När det gäller bytesbalansen har dess saldo snabbt förbättrats sedan 1965. I år skulle en ökning av underskottet med ca 175 milj. kr. uppstå trots det goda resultatet i fråga om varuutbytet. Det beror på en fortsatt utveckling i negativ riktning av det s. k. tjänstenettet, där snabbt stigande turistutgifter spelar huvudrollen. Även de ökade betalningarna för u-landsbiståndet är av betydelse. Utvecklingen i

Tabell 3. Bytesbalansen 1965—1968

(Milj. kr., löpande priser)

	1965	1966	1967	1968 prognos
Export av varor	20 541	22 071	23 425	25 355
Import av varor	- 22 644	23 704	24 329	26 233
Handelsbalans	- 2 103	- 1 633	- 904	- 878
Sjöfartsnetto	1 590	1 710	1 730	1 800
Turistnetto	- 587	- 741	- 920	- 1 100
Övriga tjänster m. m., netto	- 112	- 372	- 300	- 350
Tranfereringar	- 114	- 199	- 334	- 450
Korrigeringspost	300	375	450	525
Bytesbalans	- 1 026	- 860	- 278	- 453

dessa avscenden innebär således, att en fortsatt förbättring av handelsbalansen kommer att bestå som en viktig uppgift för den ekonomiska politiken.

Valutareserven minskade under 1967 med ca 200 milj. kr. och uppgick vid årsskiftet till ca 5 750 milj. kr. Nedgången kan helt tillskrivas det utflöde som inträffade i november och början av december under inflytande av oron på valutamarknaderna i samband med den engelska devalveringen. Genom den snabba och kraftiga åtstramningen av kreditpolitiken, som genomfördes i december, upphörde utflödet och lugnet återställdes på marknaden, sedan visshet uppstått om att statsmakternas beslut att inte devalvera den svenska kronan stod fast. Kreditpolitiken har sedermera ånyo lättats och diskontot sänkts med en halv procentenhet. Vid slutet av mars uppgick valutareserven till ca 5 800 milj. kr. eller ungefär samma belopp som för ett år sedan.

Sammanfattningsvis kan sägas, att utsikterna för 1968 tyder på att den svenska ekonomins utveckling kommer att präglas av både stabilitet och snabb tillväxt. Att dessa ibland svårförenliga ting kan realiseras samtidigt måste i icke ringa grad ses som ett resultat av den ekonomiska politiken, som fast och konsekvent inriktats på att skapa inre och yttre balans utan att därför hämma de framstegskapande krafterna. För den närmaste tiden gäller det att med fullt utnyttjande av den aktiva arbetsmarknads- och näringspolitikens medel stödja den begynnande konjunkturuppgången och säkerställa den fulla sysselsättningen inom ramen för en balanserad ekonomi. Samtidigt står det klart, att det dominerande problemet i den svenska ekonomin på längre sikt är att med knappa arbetskraftsresurser hålla en hög framstegstakt. Jag återkommer senare till de krav detta ställer på den ekonomiska politiken.

De ekonomiska perspektiven på längre sikt

Långtidsbudgeten. Som ett led i den statliga planeringsverksamheten utarbetas årligen inom finansdepartementet en långtidsbudget. Till grund för denna ligger uppgifter från berörda myndigheter. Den slutliga bedömningen görs dock inom finansdepartementet efter samråd med vederbörande fackdepartement. Den nu utarbetade långtidsbudgeten (bilaga 3) belyser utvecklingen under den fyraårsperiod som inleds med budgetåret 1969/70.

I långtidsbudgeten redovisas de resurser som erfordras för att genomföra av statsmakterna hittills fattade beslut och för att i övrigt uppehålla den statliga och statsunderstödda verksamheten vid gällande ambitionsnivå. Jag vill understryka att långtidsbudgeten inte utgör någon prognos över den sannolika utgiftsutvecklingen. Inte heller är den ett program för regeringens budgetpolitik. Långtidsbudgeten anger endast omfattningen av redan in-tecknade resurser. Den bildar därmed ett underlag för bedömning av utrymmet för nya åtaganden och reformer.

Beräkningarna i långtidsbudgeten utgår från begreppet oförändrad ambitionsnivå. Det måste framhållas att detta begrepp inte är liktydigt med oförändrad standard eller oförändrade resursinsatser. Inom flera områden har statsmakterna uttalat att standarden successivt skall höjas. Inom ramen för långtidsbudgetens beräkningar ryms således bl. a. fortsatt utbyggnad av de gymnasiala skolorna samt av universiteten och högskolorna, ytterligare medel för investeringsbanken, vidgade arbetsmarknadspolitiska insatser, utbyggnad av affärsverkens produktionskapacitet, ökade medel för skatteutjämningsbidrag till kommunerna samt ökat bistånd till u-länderna.

En naturlig konsekvens av den valda beräkningsmetoden i långtidsbudgeten är att utgifterna ökar starkast i början av perioden. Utgiftsökningar till följd av fattade beslut får finansiella konsekvenser framför allt under det första året i prognosperioden; under de följande åren stabiliseras utgifterna på den uppnådda nivån. Tidsbegränsade beslut och åtaganden upphör successivt att gälla under perioden varvid utgifterna bortfaller. Bland sådana tidsbestämda program kan nämnas oljelagringsprogrammet och statens bidrag till utbyggnaden av långtidssjukvården. Vidare gäller på området där utgifterna styrs av efterfrågan, att beräkningarna är mera tillförlitliga för början av perioden. För slutet av perioden blir beräkningarna mer schablonartade.

Även på inkomstsidan är beräkningarna för det första budgetåret relativt tillförlitliga. För senare år grundas beräkningarna på mera schablonmässiga antaganden. Långtidsbudgetens beräkning av inkomstutvecklingen baseras på oförändrade skatteregler under perioden. Avgörande för statsinkomsternas förändring blir då de antaganden, som görs om skatteunderlagets utveckling. För samtliga år, som långtidsbudgeten omfattar, beräknas detta stiga med 7 %.

Jag vill först uppehålla mig vid den i långtidsbudgeten gjorda bedömningen av utvecklingen till budgetåret 1969/70. Statsinkomsterna förutses till detta budgetår öka med drygt 3,3 miljarder kr. mot ca 2,5 miljarder kr. budgetåret 1968/69. Statsutgifterna 1969/70 beräknas i långtidsbudgeten i löpande priser stiga med drygt 3,2 miljarder kr. mot ca 1,9 miljarder kr. budgetåret 1968/69. Hur denna ökning fördelar sig på de större utgiftsområdena framgår av tabell 4.

Fyra utgiftsområden — folkpensioner, bostäder, utbildning och forskning samt stöd till barnfamiljer — svarar för drygt 1/3 av den totala utgiftsökningen. Löneökningar och sociala kostnader för de statsanställda svarar för ytterligare närmare 1/3.

Ökningen av utgifterna för folkpensionerna är en följd av värdesäkringen av pensionerna och ett ökat antal pensionärer. För bostadsproduktionen har antagits en viss ökning av den årliga igångsättningen. Det leder till ökade behov av statliga lån. Utgifterna för utbildning och forskning ökar till följd av en fortsatt utbyggnad, främst av universiteten och högskolorna. Samtidigt

Tabell 4. Statsutgifterna budgetåret 1969/70 enligt långtidsbudgeten

(Milj. kr., avrundade belopp)

	Anslag 1968/69	Anslagsföränd- ring till 1969/ 70	Procentuell förändring 1968/69— 1969/70
Totalförsvär	6 060	+ 70	+ 1,2
Utbildning och forskning	7 090	+ 280	+ 3,9
Rätts- och polisväsende	1 470	+ 50	+ 3,5
Folkpensioner m. m.	6 560	+ 360	+ 5,5
Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik	1 840	+ 190	+ 10,3
Hälsa-, sjuk- och socialvård	2 070	+ 0	+ 0,0
Stöd till barnfamiljer	2 100	+ 210	+ 9,9
Kommunikationer och energiförsörjning	4 080	+ 190	+ 4,5
Bostäder	1 840	+ 300	+ 16,2
Skatteutjämningsbidrag	1 410	+ 100	+ 7,2
Löneökningar m. m.	—	+ 1 000	.
Övrigt	4 220	+ 480	+ 11,3
Summa	38 740	+ 3 230	+ 8,3

kräver det större relevantalet ökade studiesociala insatser. Den familjepolitiska reformen, som träder i kraft den 1 januari 1969, får anslagsmässig helårseffekt budgetåret 1969/70, då den medför en ytterligare utgiftsökning på ca 145 milj. kr. Även utgifterna för arbetsmarknadspolitiken stiger kraftigt. Framst gäller detta insatser för att främja rörligheten.

Anledningen till att utgifterna för hälso-, sjuk- och socialvård ligger kvar på oförändrad nivå är bl. a. att slutreglering enligt gamla avtal av statens bidrag till storstädernas psykiatriska sjukvård sker budgetåret 1968/69.

Utgiftsposten löneökningar m. m. inkluderar bl. a. statens egna kostnader för den allmänna arbetsgivaravgiften. Denna får helårseffekt budgetåret 1969/70. Detta förhållande tillsammans med den eftersläpande effekten av vissa lönehöjningar för lärare inom grundskolan under år 1968 leder till att utgifterna för löneökningar till budgetåret 1969/70 beräknas stiga betydligt kraftigare än normalt.

I löpande priser beräknas utgifterna stiga med 8,3 %. En beräkning av utgiftstegringen i fasta priser erbjuder vissa svårigheter. En grov kalkyl tyder dock på en ökning med ca 6 %. Detta skulle innebära att statsutgifterna kommer att öka något snabbare än vad som skett under de senaste budgetåren.

Utgifterna för konsumtion och investering — inklusive statens bidrag till kommunerna för dessa ändamål — ökar med ca 4 %. Eftersom den totala kapacitetstillväxten i den svenska ekonomin uppskattas till ca 4 % betyder detta att redan nu gjorda åtaganden kommer att ta i anspråk en oförändrad andel av bruttonationalprodukten.

Jag återkommer i det följande till de problem rörande resursernas fördelning som denna takt i statsutgifternas ökning kan orsaka. Redan de här

lämnade uppgifterna visar dock behovet av en fortsatt hård utgiftsprövning budgetåret 1969/70. Jag vill därför betona nödvändigheten av att myndigheterna i sina anslagsframställningar för nästa budgetår gör en klar avvägning mellan angelägna och mindre angelägna aktiviteter. Denna prövning bör även omfatta existerande utgiftsprogram i syfte att utröna om nedskärningar kan ske för att bereda utrymme för nya aktiviteter. I de petitaanvisningar som nyligen utfärdats har myndigheterna ålagts att göra en sådan prioritering.

I långtidsbudgeten redovisas också utvecklingen under ytterligare tre budgetår, 1970/71—1972/73. För dessa år tyder långtidsbudgetens kalkyler på en svagare utgiftsexpansion vid oförändrad ambitionsnivå. Denna utveckling är dock i hög grad en följd av den beräkningsteknik som långtidsbudgeten baseras på. Som jag tidigare framhållit innebär begreppet oförändrad ambitionsnivå att inga nya åtaganden har inkalkylerats samtidigt som vissa pågående program antagits upphöra. Erfarenhetsmässigt tillkommer dock nya utgiftsprogram samtidigt som existerande program ofta förlängs i någon form. Den sannolika utgiftsökningen för budgetåren 1970/71—1972/73 kan därför antas vara större än vad långtidsbudgetens kalkyler för oförändrad ambitionsnivå anger.

Långtidsutredningen. Drygt två år har nu förflutit sedan 1965 års långtidsutredning rörande den ekonomiska utvecklingen under perioden 1965—1970 lades fram. Det har bedömts lämpligt att ungefär vid mitten av denna period göra en avstämning gentemot den faktiska utvecklingen under de tre år, 1966 t. o. m. 1968, som nu kan överblickas. I första hand inriktas studien på att söka klargöra om förutsättningarna för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen har ändrats under dessa år jämfört med långtidsutredningens kalkyl.

Genomgången har koncentrerats till vissa strategiska områden, nämligen i första hand arbetskraftstillgången, produktiviteten, utvecklingen inom industri och offentlig sektor samt utrikeshandeln. Någon fullständig inventering av de långsiktiga planerna hos företag, offentliga myndigheter etc. har däremot inte kunnat genomföras. Undersökningen har utförts inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering. En redogörelse för denna undersökning återfinns i *bilaga 2*.

Den senaste långtidsutredningen presenterade i huvudsak endast ett alternativ för den ekonomiska utvecklingen, totalt och på delområden. Konsekvenserna av tänkbara avvikelser från detta alternativ diskuterades i texten. Det grundläggande antagandet i kalkylen var att bruttonationalproduktens trendmässiga ökning 1965—1970 skulle bli i genomsnitt 4,2 % per år. Nedgången från den högre tillväxttakten 1960—1965 på ca 5 % per år förklarades i huvudsak av att utredningen trodde sig kunna förutsäga en mindre gynnsam utveckling av tillgången på arbetskraft.

Under de år som hittills gått av långtidsutredningens kalkylperiod ligger produktionsutvecklingen under utredningens genomsnittliga kalkyl. Bruttonationalprodukten beräknas 1965—1968 stiga med i genomsnitt 3,3 % per år. För 1968 har då antagits en utveckling i enlighet med den reviderade nationalbudgeten. Ökningstakten blir under dessa år knappt 1 procentenhet lägre än den kalkylerade långtidstrenden och drygt 1,5 procentenheter lägre än genomsnittet för första hälften av 1960-talet.

Också användningen av de ökande resurserna avviker från långtidsutredningens kalkyler. Under perioden 1965—1968 beräknas den privata konsumtionen öka med 2,5 % per år i genomsnitt och bruttoinvesteringarna med 4,1 %. Långtidsutredningen räknade med en tillväxt för andra hälften av 1960-talet som låg en respektive en halv procentenhet högre. Den offentliga konsumtionen ökar med 7 %, vilket överträffar utredningens kalkyl med drygt 2 procentenheter. Det är framför allt den snabba expansionen av kommunal konsumtion, som orsakar avvikelsen.

Man kan således konstatera avsevärda avvikelser mellan utvecklingen 1965—1968 och långtidsutredningens kalkyl för andra hälften av 60-talet. Det är i detta läge naturligt att fråga efter orsakerna till dessa avvikelser för att om möjligt kunna bedöma i vilken utsträckning långtidsutredningens slutsatser fortfarande gäller.

Det kan i sammanhanget vara lämpligt att erinra om innebörden av en kalkyl av det slag som utförts av långtidsutredningen. Förändringstalen uttrycker till övervägande del en från konjunkturrörelser rensad trendutveckling. Det betyder att man under avmattningsperioder måste räkna med negativa avvikelser som — om trendprognosen slår in — uppvägs av positiva under uppgångsperioder. Den antagna ökningen av bruttonationalprodukten representerar en kapacitetsmässig tillväxt, vilket är liktydigt med den möjliga expansionen vid en utveckling utan mer påtagliga konjunkturdämpningar.

För att undersöka i vad mån långtidsutredningens beräkning av produktionskapaciteten står sig har nya kalkyler gjorts för dels arbetskraftstillgången, dels produktivetsutvecklingen. Långtidsutredningen förutsåg en övergång till en betydligt långsammare ökning av arbetskraften efter 1965 än under första hälften av 1960-talet. Den nya kalkylen tyder på ett ännu kraftigare omslag. Antalet förvärvsarbetande väntas nu öka med endast knappt 50 000 från 1965 till 1970 jämfört med drygt 100 000 enligt långtidsutredningen. Sedan hänsyn tagits till den pågående arbetstidsförkortningen betyder det att arbetskraftens volym mätt i arbetstimmar skulle sjunka. Minskningen beräknas till 0,5 % per år 1965—1970 mot 0,3 % i den tidigare kalkylen. Under första hälften av 1970-talet förutses minskningen gå ännu något snabbare.

Däremot tyder bedömningarna på att antagandena i långtidsutredningen om produktivetsutvecklingen fortfarande i stort sett står sig. Produktionen

per arbetslinje beräknas kunna öka med 4,4 % per år 1965—1970. Dessa kalkyler innebär att den kapacitetsmässiga trendökningen av bruttonationalprodukten bedöms kunna uppgå till knappt 4 % per år. En mindre nedrevidering har således skett i förhållande till långtidsutredningens kalkyl, där man räknade med 4,2 % per år.

Beräkningarna tyder på att bruttonationalproduktens ökning 1965—1968 skulle understiga den långsiktiga kapacitetstillväxten med i genomsnitt ca 1/2 procentenhet per år. Förklaringen till att kapaciteten inte till fullo kunnat utnyttjas måste sökas i utvecklingen av efterfrågan, vilken i sin tur i hög grad bestämts av den internationella utvecklingen och av den ekonomiska politiken.

I väsentliga avseenden har de yttre betingelserna för den ekonomiska politiken förändrats från 1965. Långtidsutredningen framhöll i sin diskussion av den internationella bakgrund mot vilken utvecklingsmöjligheterna i vår inhemska ekonomi måste bedömas att en förskjutning i olika länders prioritering av den ekonomiska politikens mål kunde medföra ett kärvare internationellt ekonomiskt klimat. Riktigheten i denna bedömning har bekräftats av vad som under senare år skett i olika länder. Den återhållsamhet varmed man på många håll — även då inga direkta valuta-problem tvingat därtill — bedrivit sin konjunkturpolitik tyder på en ökad uppmärksamhet på stabiliseringsmålet. Denna inriktning bidrog till att förlänga och fördjupa den försvagning i den internationella konjunkturen som inleddes 1965 men som nu synes vara på väg att övervinnas.

Samtidigt som dessa förändringar i de internationella förhållandena började framträda inträffade en kraftig försämring av den svenska bytesbalansen under 1965. För utformningen av den ekonomiska politiken utgjorde detta en avgörande restriktion. Ett framgångsrikt fullföljande av politiken för full sysselsättning och snabb ekonomisk tillväxt krävde att balansen i de utrikes betalningarna snabbt kunde återställas. Det tidigare starka inhemska efterfrågetrycket måste dämpas. Dessutom måste man nå en sådan långsiktig anpassning av pris- och kostnadsförhållandena att det svenska näringslivets konkurrenskraft upprätthölls.

Grundinriktningen för den ekonomiska politiken blev att hålla tillbaka efterfrågan och att skapa det utrymme som erfordrades för en eftersträvad uppgång av exporten. Det betydde att åtgärderna framför allt sattes in mot den privata konsumtionen med dess höga importandel. Skärpningen av finanspolitiken fick ges en sådan allmän grad av restriktivitet att ett övertryck i ekonomin inte skulle behöva uppstå om en förbättring av utlandskonjunkturerna snabbt och med styrka skulle inträda. Samtidigt har den statliga utgiftsexpansionen bromsats upp. Att den offentliga konsumtionen ändå ökar förhållandevis starkt har flera förklaringsgrunder. Statsbudgeten innehåller sålunda en rad långsiktiga reformplaner som måste fullföljas. Vidare har ökade offentliga utgifter utgjort ett väsentligt led i den aktiva

sysselsättningspolitik som bedrivits genom tidsmässigt avgränsade åtgärder. Slutligen har kommunernas utgifter ökat kraftigt, beroende både på den under dessa år inträffade förbättringen av den kommunala likviditeten och på den lättare rekryteringssituation som under de senaste åren rått för t. ex. vårdsektorerna.

Investeringspolitiken har under den aktuella perioden getts en klart selektiv prägel. Med sikte på den långsiktiga tillväxten av vår produktionskapacitet har industriinvesteringarna prioriterats. Detsamma gäller bostadsbygandet och de därtill knutna kommunala följdinvesteringarna. Samtidigt stod det redan 1965 klart att tendenserna till överhettning på den från utländsk konkurrens skyddade byggnadsmarknaden effektivt måste motverkas. I detta syfte skärptes byggregleringen och den tidsbegränsade investeringsavgiften infördes.

I och med att konjunkturutvecklingen och den ekonomiska politiken kom att avvika från den av långtidsutredningen förutsatta blev också resursanvändningen en annan. Ökningen av den privata konsumtionen har blivit avsevärt lägre, vilket verkat dämpande på importen. Samtidigt blev ett utrymme disponibelt för exporten, vars andel av den totala produktionen ökat väsentligt. Även den offentliga konsumtionen har ökat snabbare, vilket haft en kraftigt stödjande effekt på sysselsättningen. Investeringsutvecklingen har blivit något långsammare, vilket som jag nämnt delvis hänger samman med den på vissa områden restriktiva investeringspolitiken men också med att industrins investeringar stagnerat efter den kraftiga uppgången åren 1965 och 1966.

De mål, som uppställdes för att förstärka den inre och yttre balansen, har i flera viktiga hänseenden uppnåtts. Underskottet i handelsbalansen har minskat mycket kraftigt, så att det 1967 var mindre än vid något annat tillfälle under det senaste årtiondet. Bytesbalansens underskott har gått ner snabbare än vad som från början ansågs möjligt, även om den snabba tillväxten av turistutgifterna utomlands här verkat återhållande. Pris- och kostnadsstegringen har successivt nedbringats och befinner sig nu, vad konsumentpriserna beträffar, på en årsnivå av drygt 2 %.

Dessa gynnsamma effekter av den förda politiken har i den politiska debatten spelat avsevärt mindre roll än det överskott på arbetskraft och den arbetslöshet som tidvis förelegat. Det bör dock betonas, att en årlig tillväxt av bruttonationalprodukten med nära 3,5 % inte kan betecknas som en låg tillväxttakt. Så sent som under andra hälften av 50-talet ansågs en sådan tillväxttakt vara hög. Enligt långtidsutredningens beräkningar skulle det visserligen teoretiskt sett ha varit möjligt att öka tillväxten med ytterligare 0,5 % per år 1965—1968, om den potentiella produktionskapaciteten kunnat helt utnyttjas. Detta säger dock ingenting om huruvida det då också hade varit möjligt att återställa den yttre balansen på det sätt som skett och att i samma omfattning nedbringa takten i pris- och kostnadsstegringen.

Som jag tidigare framhållit, har politiken inriktats på en allmän åter-

hållsamhet med hänsyn till den inre och yttre balansen. Däremot har, bl. a. tack vare den i vårt land väl utvecklade arbetsmarknadspolitiken, en selektiv stimulans till ökad sysselsättning och produktiva investeringar kunnat ges. Mot bakgrunden av den snabbhet varmed den samhällsekonomiska balansen återställt är det otvetydigt att dessa åtgärder kraftigt begränsat den nedgång i utnyttjandegraden av resurserna som annars varit ofrånkomlig i detta skede med en markerad försvagning av den utländska efterfrågan. Detta torde med önskvärd tydlighet framgå vid en jämförelse med de kapacitetsreserver som andra länder i likartade förhållanden inte kunnat utnyttja. I ett sådant perspektiv framstår den nämnda siffran för den outnyttjade produktionskapaciteten som låg. Jag vill också tillägga, att enligt föreliggande prognoser blir bruttonationalproduktens tillväxt för 1968, dvs. det sista året i den nu behandlade 3-årsperioden, drygt 4 %. Det kapacitetsmässiga tillväxtutrymmet skulle därmed i stort sett utnyttjas.

Huvudintresset för framtiden knyts till möjligheterna att hålla den ekonomiska tillväxten uppe under de närmaste åren mot bakgrunden av framför allt den långsamma ökningen av arbetskraftsresurserna. Uppskattningar av kapaciteten i vår ekonomi tyder i och för sig på att denna tillväxt skulle kunna hållas vid 4 %. Övergångsvis skulle den t. o. m. kunna öka ytterligare genom att befintliga kapacitetsreserver ger ett tillfälligt extra utrymme. En viktig förutsättning är därvid, att avsättningsmöjligheterna på de utländska marknaderna är tillräckligt goda för att möjliggöra en sådan höjning av resursutnyttjandet.

Dessa uppskattningar av den möjliga produktionstillväxten i framtiden är dock förenade med en viss osäkerhet, som främst hänger samman med bedömningen av näringslivets produktivitetsutveckling och investeringsbehov. Samtidigt som investeringarna inom denna sektor ökat långsamt under åren 1965—1968 har produktiviteten utvecklats förhållandevis gynnligt med hänsyn till konjunkturavmattningen. En konjunkturuppgång borde i enlighet med tidigare erfarenheter driva upp produktiviteten även under de närmaste åren. Effekten kan dock inte beräknas bli lika stor som under exempelvis 1950-talets uppgångsår på grund av att sysselsättningen nu i högre grad anpassats till rådande produktionsnivå. Vissa produktivitetstillskott torde man dock likväl kunna räkna med bl. a. som en naturlig följd av att kapaciteten utnyttjas mer fullständigt. Vidare kan man räkna med att den intensifierade rationaliseringen som inletts i många företag under avmattningsåren kommer att fortsätta.

En höjning av produktivitetens tillväxttakt skulle mycket väl på kort sikt kunna åstadkommas utan större investeringar eftersom det för närvarande bör finnas en relativt stor outnyttjad kapacitet i maskiner och anläggningar. För den ekonomiska politikens inriktning skulle detta kunna innebära att oförändrat höga anspråk från offentlig sektor och från bostadsområdet kan tillgodoses samtidigt som utrymmet för privat konsumtion vidgas.

Risken för att man i en sådan bedömning underskattar investeringsbehoven är emellertid inte oväsentlig. Skärpningen av kostnads- och konkurrensläget har framkallat en stegring i produktiviteten som i viss mån kan betraktas som en engångsvinst. För att på sikt uppehålla en hög takt i produktivitetens utvecklingen erfordras en vidgad produktionskapacitet och med denna introducerad ny teknik. Från dessa utgångspunkter blir investeringsutvecklingen under resten av 1960-talet i hög grad bestämmande för tillväxtmöjligheterna under de första åren av 1970-talet. En fortsatt långsam utveckling för näringslivets investeringar skulle sålunda kunna försämra utgångsläget för 1970-talets produktionsökningar och därmed också minska utrymmet för tillväxten av såväl privat som offentlig konsumtion. Att i ett sent stadium söka motverka en nedgång i kapacitetstillväxten skulle kräva oproportionerligt stora investeringar. För att förebygga detta måste politiken för de närmast kommande åren inriktas på att främja en ökning av näringslivets investeringar och att skapa det därför erforderliga utrymmet genom att hålla tillbaka expansionen på konsumtionsområdet.

Det är emellertid inte tillräckligt att bedriva den ekonomiska politiken enbart med sikte på att nå en ökad investeringsvolym. Det svenska näringslivets investeringsnivå är redan hög och en betydande förnyelse av produktionsapparaten äger rum varje år. När en ytterligare investeringsökning under de närmaste åren ter sig nödvändig för att säkra realinkomster och sysselsättning på 1970-talet beror det framför allt på att nyckeln till vårt näringslivs utveckling utgörs av en allt mera avancerad teknik, nya produktionsmetoder och utveckling av nya varor. För politiken är det en central uppgift att leda utvecklingen in i dessa banor och att både stimulera och ta initiativ till en investeringsinriktning som främjar förnyelsen och tillväxtförmågan i vårt näringsliv. Ett riktigt investeringsurval är med andra ord en nödvändig förutsättning för att ambitionen om ständigt växande investeringar skall kunna anses vara befogad.

Den aktiva näringspolitiken är ett viktigt inslag i samhällets insatser för att främja en sådan utveckling. Nya finansieringskällor har skapats inriktade på långfristig och riskbärande kreditgivning. Statens direkta insatser till stöd för den tekniska utvecklingen och forskningen ökas kraftigt och ges dessutom vidgade arbetsmöjligheter genom det nya utvecklingsbolaget. Utbildningsväsendets utbyggnad fortsätter och sträcks in på vuxenutbildningens område. Översiktlig planering och samordning skapar möjligheter att i samarbete mellan samhälle och näringsliv tekniskt och finansiellt genomföra större investeringsprojekt och att utveckla näringsstrukturen enligt genomtänkta planer, där de sociala problem som följer i strukturomvandlingens spår kan bemästras. Denna politik syftar inte bara till att nå bästa möjliga utnyttjande av resurserna. Den blir också en stimulans för fortsatt utbyggnad och utveckling i ett näringsliv, utsatt för hård internationell konkurrens och med lägre självfinansieringsgrad än tidigare.

Den politik jag här skisserat kommer att innebära stora kapitalinsatser och leda till en mera kapitalintensiv produktion. Dessa insatser kommer i hög grad att avkrävas även samhället. Det är därvid inte bara fråga om det direkta finansierings- och utvecklingsstödet. Minst lika avgörande för näringslivets möjligheter att ur investeringsaktiviteten utvinna produktiva resultat är samhällsinsatserna på andra områden: utbildning och forskning, kommunikationer, energiförsörjning etc. Politiken måste därför inriktas på att skapa utrymme för produktivtetsökande investeringar både inom enskild och offentlig sektor.

En sådan handlingslinje skulle betyda att restriktiviteten gentemot privat konsumtion behöver bestå ännu några år. Detta motiveras även av att utrymme måste skapas för en fortsatt förbättring av bytesbalansen under återstoden av 1960-talet. Vid förbättrade avsättningsmöjligheter på utlandsmarknaderna skulle dock den privata konsumtionen kunna växa i snabbare takt. Ett större tillväxtutrymme står då till förfogande samtidigt som en med konsumtionsökningen följande uppgång i importen kan förenas med målet för bytesbalansen.

Det måste å andra sidan konstateras, att den privata konsumtionens tillväxt inte kan hållas tillbaka alltför kraftigt. Det gäller i all synnerhet med tanke på de betydande in-teckningar i det framtida konsumtionsutrymmet för de aktiva grupperna som följer av att antalet icke förvärvsarbetande stiger snabbt och av till denna grupp gjorda utfästelser. Även om de totala resurserna kommer att växa förhållandevis snabbt, torde det sålunda inte vara möjligt att under de närmaste åren hålla samma höga ökningstakt för de offentliga utgifterna som hittills under 1960-talet. Kravet på en oförändrat hög ökningstakt torde inte heller framstå som lika starkt i dagsläget som tidigare med tanke på de stora insatser som gjorts under det senaste decenniet. Av långtidsbudgeten framgår emellertid, att redan de utgiftsanspråk är betydande som krävs för att genomföra påbörjade reformer och i övrigt upprätthålla standarden för de levererade tjänsterna. Inom den kommunala sektorn kommer de senaste årens snabba utbyggnad av kapaciteten inom sjuk- och socialvården att utlösa höga ökningstal för konsumtionsutgifterna under en rad år framöver.

Om det skall bli möjligt att vid en rimlig ökning av den privata konsumtionen fullfölja den angivna investeringspolitiken, krävs således en hög grad av restriktivitet i den offentliga utgiftsprövningen. Politiken måste i första hand inriktas på att genomföra de grundläggande reformkraven och koncentrera resursinsatsen till de områden, där de ur välfärdssynpunkt viktigaste resultaten kan uppnås. Rationaliseringen av förvaltning och administration med sikte på god service till lägre kostnad måste bedrivas med stor kraft. Det gäller också den kommunala sektorn, där sambandet mellan investeringar och höjda driftsutgifter i ökad grad måste beaktas. Sålunda ter det sig i hög grad angeläget att utbyggnaden av de kapitalintensiva och

personalkrävande vårdformerna hålls tillbaka till förmån för ökade insatser inom den öppna vården och långtidsvården. Det är av dessa skäl viktigt att fortsätta den selektiva investeringspolitiken och inrikta den på långsiktig tillväxt och en balanserad utveckling mellan olika sektorer i vår ekonomi.

Som framgår av den här framlagda redovisningen av vår egen och omvärldens ekonomi föreligger ingen anledning att revidera den uppfattning som kom till uttryck i finansplanen att vi nu passerat konjunkturdämpningens botten och kan se mot framtiden med försiktig optimism.

Genom en selektivt inriktad stimulans kompletterad med trygghetsreformer för den äldre arbetskraften kan sysselsättningen säkras utan att utrymme för det kommande konjunkturuppsvinget intecknas och utan risk för påfrestningar på valutareserven. Detta är av väsentlig betydelse då våra främsta konkurrenter i en allt mera integrerad världsekonomi för en försiktig ekonomisk politik i syfte att säkra inre och yttre balans.

Vår ekonomi inger internationellt förtroende, och utvecklingen av utrikesthandel och bytesbalans bör bidra till att stärka detta förtroende. I fråga om löner samt pris- och kostnadsutveckling bör 1968 bli ett lugnt år. Goda förutsättningar föreligger för en fortsatt snabb produktivitetutveckling.

Den 3-åriga avtalsperioden på arbetsmarknaden utlöper med innevarande år. Under hösten inleds löneförhandlingar som berör praktiskt taget hela vårt arbetsliv. Det är för land och folk ett vitalt intresse att dessa förhandlingar leder fram till en samlad lösning inom den ram som tillväxten av våra resurser anger. Den utomordentligt hårda internationella konkurrens vi alltjämt har att räkna med och vårt gemensamma intresse av en tillfredsställande sysselsättning begränsar utrymmet för den inkomstökning vi kan kosta på oss. Förutsättningarna för en fortsatt välståndsstegring föreligger. Det ankommer på oss själva att utnyttja dem för att uppnå en rättvis fördelning av ett växande välstånd.

SÄRSKILDA FRÅGOR

Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1967/68 och 1968/69

I statsverkspropositionen beräknade jag de totala statsutgifterna, exklusive förändringar i behållningarna på reservations- och investeringsanslag och i dispositionen av rörliga krediter, till 36 362 milj. kr. för *budgetåret 1967/68*. Häri inräknades de i prop. 1968: 2 upptagna anslagen på tilläggsstat II, om vilka riksdagen sedermera har beslutat. Utöver dessa har på tilläggsstat II intill den 1 april 1968 begärts sammanlagt 212 milj. kr. Bland större anslag på tilläggsstat kan nämnas 125 milj. kr. för allmänna beredskapsarbeten, 25 milj. kr. för vissa sysselsättningsfrämjande åtgärder för handikappade och 20 milj. kr. för kraftstationer.

Riksrevisionsverket har i sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår (bilaga 4) uppskattat merutgifter utöver besparingar på förslagsvis betecknade och obetecknade anslag till inemot 300 milj. kr. Större merutgifter noteras för bl. a. anslagen till bidrag till det statsunderstödda skolväsendet, till omskolning samt till bidrag till erkända arbetslöshetskassor. I verkets kalkyl har dock inte inräknats den anslagsbelastning som föränds av uppgörelsen rörande statstjänstemännens löner för år 1968. Med hänsyn tagen även härtill samt med beaktande av de föreslagna anslagen på tilläggsstat beräknar jag de totala statsutgifterna exklusive förändringar i behållningarna på reservations- och investeringsanslag och i dispositionen av rörliga krediter till 36 950 milj. kr., för innevarande budgetår, vilket är knappt 600 milj. kr. mera än vad jag räknade med i årets statsverksproposition.

För *budgetåret 1968/69* beräknade jag i statsverkspropositionen de totala statsutgifterna, exklusive förändringar i anslagsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 38 535 milj. kr. I propositioner till årets riksdag, vilka beslutats före den 1 april 1968, har begärts anslag, som sammanlagda innebär en utgiftsökning med 221 milj. kr. i jämförelse med riksstatsförslaget. Bland större anslagsökningar kan nämnas 50 milj. kr. för förvärv av vissa fastigheter inom Stockholms stad samt 52 milj. kr. för uppförande av en förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm. Vidare har begärts ökade anslag för utgifter under fjärde huvudtiteln på driftbudgeten med 37 milj. kr. samt på kapitalbudgeten med 46 milj. kr. för byggnader, utrustning och ytterligare rörelsekapital för försvarets fabriksverk. Medelsbehovet för täckande av underskott på riksgäldsfonden beräknas nu till följd av det sänkta ränteläget bli 20 milj. kr. lägre än vad som angavs i riksstatsförslaget. Jag har låtit upprätta en specifikation av anslagsförändringar i för-

hållande till statsverkspropositionen per den 31 mars 1968 (bilaga 7). På grundval av dessa uppgifter beräknar jag utgiftsanslagen på totalbudgeten för budgetåret 1968/69 till 38 736 milj. kr., vilket är 201 milj. kr. mera än i statsverkspropositionen. Förslag och beslut efter den 31 mars 1968, vilka påverkar riksstaten, torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1968/69, m. m.

Anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1968/69 var i årets statsverksproposition i viss omfattning upptagna med endast beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag inte begärts definitivt. Jag får nu anmäla de förändringar som betingas av de definitiva anslagsförslagen samt av förslagen om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har anslagen till uppförande av förrådsbyggnader för civilförsvaret och till utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala definitivt begärts (prop. 1968: 109 resp. 1968: 71) med samma belopp, 5 milj. kr. resp. 11 milj. kr., som preliminärt beräknats i statsverkspropositionen. Ifrågavarande avskrivningsanslag bör tas upp med oförändrade belopp eller 2,5 milj. kr. resp. 5,5 milj. kr. I prop. 1968: 72 har föreslagits ett anslag till förvärv av vissa fastigheter inom Stockholms stad m. m. med ett belopp av 50,5 milj. kr. Motsvarande avskrivningsanslag bör föras upp med 10 milj. kr. Vidare har i prop. 1968: 118 föreslagits ett anslag av 52 milj. kr. till uppförande av en förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm för vilket ändamål bör beräknas ett avskrivningsanslag av 13 milj. kr. I statsverkspropositionen beräknades till byggnadsarbeten för vissa kulturändamål samt till byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor 3,1 milj. kr. resp. 130 milj. kr. I prop. 1968: 33 har till byggnadsarbeten för vissa kulturändamål definitivt begärts 3,9 milj. kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 1,2 milj. kr. Till byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor begärdes i prop. 1968: 104 definitivt samma belopp som i statsverkspropositionen varför avskrivningsanslaget bör föras upp med oförändrat 65 milj. kr.

Under *försvarets fastighetsfond* beräknades i statsverkspropositionen under kasernbyggnaders, befästningars och försvarets forskningsanstalts delfonder investeringsanslag om 61,4 milj. kr., 55,1 milj. kr. resp. 2,7 milj. kr. Anslagen för ifrågavarande ändamål har i prop. 1968: 109 föreslagits definitivt med 62,9 milj. kr., 54,6 milj. kr. resp. 2,7 milj. kr. Avskrivningsanslagen bör föras upp med 20,8 milj. kr., 54,6 milj. kr. resp. 1,3 milj. kr.

Under *statens utlåningsfonder* har anslaget till lånefonden för studentkårlokaler i prop. 1968: 104 definitivt begärts med samma belopp som i

statsverkspropositionen, dvs. 2 milj. kr., varför avskrivningsanslaget bör uppföras med oförändrat 1,2 milj. kr.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

	Förändring, kr.
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i>	
Förvärv av vissa fastigheter i Stockholms stad m. m. (prop. 1968: 72)	+ 10 000 000
Förvaltningsbyggnad i kv. Garnisonen i Stockholm (prop. 1968: 118)	+ 13 000 000
Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål (prop. 1968: 33)	+ 200 000
 <i>Försvarets fastighetsfond</i>	
Kasernbyggnaders delfond (prop. 1968: 109)	+ 445 000
Befästningars delfond (prop. 1968: 109)	— 515 000
	+ 23 130 000

I detta sammanhang vill jag anmäla frågan om finansieringen av vissa investeringar och andra utgifter för affärsverksfonderna m. fl. fonder som vidtas i sysselsättningsfrämjande syfte.

Genom beslut den 8 december 1967, den 2 februari 1968 och den 8 mars 1968 har Kungl. Maj:t uppdragit åt arbetsmarknadsstyrelsen att vidta åtgärder ägnade att öka sysselsättningen inom verkstadsindustrin. Besluten avsåg tillverkning av bl. a. förnödenheter som behövs i civil statlig verksamhet intill en inköpssumma av sammanlagt 88 milj. kr.

I samband med dessa beslut aktualiserades frågan om finansieringen i dessa fall av anskaffningar för affärsverksfonderna, sjöfartsverkets fond och vägverkets förrådsfond, som normalt bestrids från investeringsanslag eller resp. fonds driftstat.

Frågan har tidigare behandlats av statsmakterna i vad avser utgifter som normalt bestrids över investeringsanslag (prop. 1963: 150 s. 34, SU 153, rskr 340). Därvid beslöts att merkostnad som affärsverk åsamkats genom att en investering tidigare lagts skulle kompenseras genom extra avskrivning motsvarande de påvisade merkostnaderna. Avskrivningens omfattning skulle avgöras med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Vidare underströks att frågan om ersättning till affärsverken för deras medverkan i konjunkturpolitiska åtgärder fick prövas på nytt i anslutning till affärsverksutredningens kommande förslag.

I fråga om utgifter som normalt bestrids med medel från driftstat för affärsverk, sjöfartsverkets fond och statens vägverks förrådsfond har tidigare inte gällt några särskilda regler. Den ordningen har emellertid till-

lämpats att arbetsmarknadsstyrelsen inom ramen för givna bemyndiganden finansierat sådana utgifter via arbetsmarknadsanslagen.

Investeringar i affärsverksfonderna, sjöfartsverkets fond och vägverkets förrådsfond avskrivs normalt inte till någon del med avskrivningsmedel över riksstaten. Hela avskrivningen sker i stället med utnyttjande av de löpande inkomsterna på vederbörande fonds driftstat. Finansiering av investeringar över driftbudgeten genom anvisning av särskilda avskrivningsmedel sker endast beträffande beredskapsmässigt motiverade investeringar.

Investeringstakten för ifrågavarande fonder bestäms inom ramen för gällande statsfinansiella restriktioner från affärsmässiga utgångspunkter. Att investeringarna i dessa fonder utnyttjas i den konjunkturutjämnande politiken är inte i och för sig ett skäl att frångå kravet på affärsmässighet. Därför är det rimligt att fonderna kompenseras för merkostnader som uppkommer genom detta utnyttjande. Denna princip godtogs, som redan nämnts, av statsmakterna 1963. Det är vidare lämpligt att de myndigheter som förvaltar ifrågavarande fonder — i likhet med vad som sker för privat och kommunal verksamhet — aktivt stimuleras att medverka i den konjunkturutjämnande politiken. Detta skulle f. ö. ansluta till principen att i möjlig utsträckning behandla affärsverken på samma sätt som privat företagsamhet.

Den tidigare för investeringar tillämpade principen att compensationens omfattning prövas efter utredning i det enskilda fallet har visat sig vara mindre ändamålsenlig. En schablonregel som kunde tillämpas i normalfallet vore att föredra. Detta skulle dessutom bättre ansluta till de stimulansregler som används för den kommunala och enskilda sektorn. Vid fastställande av stimulansens omfattning när det gäller nu ifrågavarande investeringar bör beaktas att kommuner vid industribeställningar i sysselsättningsstödjande syfte kan erhålla ett statsbidrag av högst 20 %. Vidare kan erinras om det investeringsavdrag på 10 % som innevarande år utgår för vissa investeringar i maskiner m. m. (prop. 1968: 13). Mot denna bakgrund anser jag att om myndighet i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen vidtar särskilda sysselsättningsstödjande insatser genom tidigareläggning av anskaffningar som avser affärsverksfond, sjöfartsverkets fond eller vägverkets förrådsfond bör den i normalfallet åtnjuta en särskild ersättning med 10 % av anskaffningens belopp. Denna regel bör tillämpas oavsett om anskaffningen avser ändamål som normalt finansieras över investeringsanslag eller driftstat. Gränsen mellan dessa finansieringsformer är f. ö. flytande.

För ändamål som normalt finansieras över investeringsanslag bör i första hand den konjunkturreserv som beräknas under dessa anslag tas i anspråk. I de fall där medel inte finns tillgängliga får arbetsmarknadsstyrelsen förskottera erforderliga belopp ur anslaget till allmänna beredskapsarbeten. Vid lämpligt tillfälle får investeringsanslaget tillföras ytterligare medel genom medelsanvisning på tilläggsstat. Därefter kan återföring ske till arbetsmarknadsanslaget.

När det gäller den 10-procentiga kompensationen bör den utgå genom att särskilda avskrivningsmedel över riksstaten utnyttjas. I den mån förslagsvis betecknade avskrivningsanslag för beredskapskostnader inte finns tillgängliga torde anvisning på tilläggsstat bli aktuell.

För anskaffningar över driftstat sker finansieringen normalt genom ianspråktagande av löpande inkomster på fondens driftstat. En tidigareläggning av anskaffningar påverkar i dessa fall bl. a. berörda verks likviditet och deras möjligheter att fullgöra fastställda inleveranser av ränta på disponerat statskapital. För sådana anskaffningar förordar jag därför att arbetsmarknadsverket får förskottera hela utgiften under den tid tidigareläggningen avser. Ett belopp motsvarande 10 % av utgiften torde slutligt böra belasta arbetsmarknadsanslagen. Återstående 90 % bör däremot slutligt bestridas av driftmedel.

De här redovisade reglerna bör kunna användas i samtliga de fall där Kungl. Maj:t av sysselsättningsmässiga skäl anser att investeringar och anskaffningar för affärsverken, sjöfartsverkets fond och vägverkets förrådsfond bör tidigareläggas jämfört med vad som gäller enligt fastställd investeringsram eller driftstat. I de fall där det av olika skäl kan vara mindre lämpligt att tillämpa schablonregeln, t. ex. för en större investering med endast en begränsad tidigareläggning, bör Kungl. Maj:t meddela särskilt beslut om i vilken omfattning avskrivning resp. finansiering över arbetsmarknadsanslag skall ske.

Bestämmelser av i huvudsak den innebörd som redovisats har meddelats av Kungl. Maj:t den 8 mars 1968 och den 5 april 1968 i vad avser de anskaffningar som beslutats den 8 december 1967, den 2 februari 1968 och den 8 mars 1968. Jag avser att föreslå Kungl. Maj:t att hos riksdagen begära medelsanvisning på investeringsanslag och avskrivningsanslag för nu aktuella anskaffningar på tilläggsstat I för budgetåret 1968/69. Då här angivna riktlinjer för behandling av anskaffningar för berörda fonder — i avvaktan på ställningstagande till affärsverksutredningens kommande förslag — i huvudsak bör tillämpas även i framtiden bör riksdagens godkännande av dessa riktlinjer inhämtas.

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling

I årets statsverksproposition beräknades medelsbehållningarna på reserverings- och investeringsanslag totalt sett förbli oförändrade under *budgetåret 1967/68*. Jag har sedermera låtit utföra en enkät hos myndigheterna rörande dessas beräknade medelsförbrukning. Resultatet av denna enkät liksom min egen bedömning redovisas i tabell 5. Såsom framgår härav räknar myndigheterna med att öka sina anslagsbehållningar med ca 100 milj. kr. Det kan särskilt noteras, att behållningen på lånefonden för bostads-

Tabell 5. Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna budgetåren 1967/68 och 1968/69
(Milj. kr.)

	Anslags- behåll- ningar 30.6.67	Beräknad förändring 30.6.67— 30.6.68			Beräknad förändring 30.6.68 —30.6.69		
		Stv.- prop. 1968	Mynd.het enl. finans- dep:ts enkät	Dep.- ch.	Stv.- prop. 1968	Mynd.het enl. finans- dep:ts enkät	Dep.- ch.
Driftbudgeten (exkl. avskrivningar) ..	2 481	+ 200	+ 100	+ 250	..	— 50	+ 200
Investeringsanslag ..	1 326	— 200	± 0	+ 50	..	— 550	— 200
Summa	3 807	± 0	+ 100	+ 300	± 0	— 600	± 0

byggande beräknas öka med ca 350 milj. kr. till följd av en viss försening av utbetalningarna av lån i samband med införandet av det nya systemet för statlig bostadsfinansiering. Med hänsyn härtill och med beaktande av att medelsanvisningarna på tilläggsstat II främst för sysselsättningsfrämjande åtgärder bör ge anledning till en viss nedjustering av myndigheternas förbrukningsprognoser finner jag nu skäl att räkna med att anslagsbehållningarna kommer att öka med 300 milj. kr. under innevarande budgetår.

Även för *budgetåret 1968/69* beräknades i statsverkspropositionen medelsbehållningarna förbli oförändrade. Vid denna bedömning räknade jag med att en förbrukning av reserverade medel med drygt 60 milj. kr. för myndigheterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde skulle uppvägas av en motsvarande medelsuppbyggnad för övriga myndigheter. I enkäten anger myndigheterna en sammanlagd neddragning av anslagsbehållningarna med ca 600 milj. kr., varav ca 80 milj. kr. skulle hänföra sig till anslagen under fjärde huvudtiteln. Erfarenhetsmässigt överskattar dock myndigheterna väsentligt sina möjligheter att realisera sina utgiftsprogram. Överskattningen är desto större ju längre tidsperspektivet är. Med hänsyn härtill finner jag inte skäl att frångå min bedömning i statsverkspropositionen. Jag vill dock understryka, att beräkningar av detta slag måste betraktas som mycket osäkra.

Beräkning av dispositionen av rörliga krediter

Dispositionen av de rörliga krediter, vilka enligt riksdagens beslut ställts till förfogande för vissa myndigheter, affärsverk och bolag, antogs i statsverkspropositionen komma att öka med 100 milj. kr. under *budgetåret 1967/68*. I prop. 1968: 105 har föreslagits en höjning av ramen för statens vattenfallsverks rörliga kredit med 100 milj. kr. till 200 milj. kr. Enligt en enkät, som jag låtit utföra, skulle det ianspråktaga beloppet av rörliga krediter per den 30 juni 1968 totalt uppgå till ca 1 300 milj. kr., vilket inne-

bär en uppgång under loppet av innevarande budgetår med drygt 300 milj. kr. Bland större förändringar enligt enkäten kan nämnas, att Svensk Spannmålshandel, Svensk Kötthandel AB och överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap beräknas öka sin disposition med 90, 50 resp. 45 milj. kr. Vid en samlad bedömning finner jag det mest sannolikt att dispositionen av rörliga krediter kommer att öka med 200 milj. kr. under innevarande budgetår.

För *budgetåret 1968/69* räknade jag i statsverkspropositionen med att de ianspråktagna beloppen av rörliga krediter totalt sett skulle förbli oförändrade. Enligt enkäten skulle dispositionen öka med drygt 200 milj. kr. En ökad disposition anges för bl. a. televerket, statens vattenfallsverk och överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap. I prop. 1968: 109 har föreslagits att försvarets fabriksverk skulle, efter beslut av Kungl. Maj:t, få disponera en rörlig kredit av högst 70 milj. kr., vilket innebär en höjning av verkets nuvarande ram med 30 milj. kr. Utan att ta ställning till enskilda bedömningar räknar jag fortfarande med att dispositionen av rörliga krediter kommer att vara oförändrad under budgetåret 1968/69. Jag vill dock betona, att en sådan prognos är synnerligen osäker och att tillfälliga fluktuationer i de ianspråktagna beloppen kring budgetårsskiftena kan påverka de sedermera registrerade utfallen.

Totalbudgetens inkomster budgetåren 1967/68 och 1968/69 samt investeringsplan för budgetåret 1968/69

Riksrevisionsverket har i särskilda skrivelser den 4 april 1968 lämnat bl. a. en beräkning av utfallet av driftbudgetens inkomstsida under budgetåret 1967/68 samt en förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1968/69. För en närmare redogörelse för beräkningarna får jag hänvisa till verkets skrivelser (bilagorna 4 och 5).

Avgörande för beräkningen av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället under prognosperioden. Riksrevisionsverket räknar med att inkomsten av tjänst totalt kommer att öka med 7 % både år 1968 och år 1969. Dessa antaganden ansluter väl till de bedömningar som redovisas i den reviderade nationalbudgeten (bilaga 1) och jag har inget att erinra mot att de lagts till grund för beräkningarna. I jämförelse med de kalkyler som redovisades i statsverkspropositionen innebär dessa antaganden en justering av den beräknade ökningen av inkomst av tjänst för år 1968 från 8 % till 7%.

Med utgångspunkt från de angivna förutsättningarna har riksrevisionsverket beräknat inkomsterna under titeln *skatt på inkomst och förmögenhet m. m.* till 13 100 milj. kr. för budgetåret 1967/68, vilket är 100 milj. kr. mindre än vad som angavs i årets statsverksproposition. För budgetåret

1968/69 beräknas inkomsterna under titeln till 14 200 milj. kr., vilket är 450 milj. kr. mindre än vad som upptogs i statsverkspropositionen. Dessa nedjusteringar beror på den nu antagna lägre tillväxten av skatteunderlaget för år 1968.

Beräkningen av inkomsterna på inkomstskattetiteln baseras på förutsättningen om oförändrat procenttal, dvs. 100, för uttagande av preliminärskatt för budgetåret 1968/69. Enligt förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. Procenttalet för detta budgetårs första hälft skall vara samma som under innevarande budgetårs senare hälft. I förordning den 9 juni 1967 (nr 254) har detta procenttal satts till 100 för budgetåret 1967/68. För tiden den 1 juli—den 31 december 1968 blir alltså uttagsprocenten densamma. Jag föreslår, att uttagsprocenten även för tiden den 1 januari—den 30 juni 1969 fastställs till 100.

I det följande redovisar jag de fall, där jag funnit skäl att frångå riksrevisionsverkets beräkning av statsinkomsterna.

Riksrevisionsverket har upptagit inkomsterna av *mervärdeskatt* för budgetåret 1968/69 till 2 000 milj. kr., samma belopp som angavs i statsverkspropositionen. Sedermera har i proposition till riksdagen (prop. 1968: 100) framlagts definitivt förslag till utformning av mervärdeskatten. Beräkningarna i statsverkspropositionen byggde på förutsättningen att två ordinarie uppbörder av sådan skatt, avseende månaderna januari—april 1969, skulle ske före utgången av budgetåret 1968/69. Vid den nu föreslagna utformningen av mervärdeskatten kommer de två uppbörderna att avse månaderna januari—maj 1969. Den uppgång av inkomsterna av mervärdeskatt för budgetåret 1968/69 i förhållande till den tidigare beräkningen som kan beräknas följa härav motverkas dock av vissa omständigheter. Vissa skattskyldiga kommer sålunda inte att redovisa någon mervärdeskatt under budgetåret 1968/69. Inkomsterna begränsas vidare av avlyftning av allmän varuskatt på vissa inneliggande lager inom byggnadsbranschen. Slutligen kan också en viss eftersläpning ske i redovisningen av uppbörden i juni 1969. Med beaktande av de här angivna förhållandena beräknar jag inkomsterna av mervärdeskatt till 2 200 milj. kr. för budgetåret 1968/69.

Under rubriken *uppbörd i statens verksamhet* har riksrevisionsverket beräknat inkomsterna vid flygtekniska försöksanstalten till 8,1 milj. kr. I avslutning till beräkningen av anstaltens utgifter (prop. 1968: 109) beräknar jag för min del inkomsterna till 8,8 milj. kr.

Riksrevisionsverket har vidare upptagit inkomsterna vid patent- och registreringsverket till 33,0 milj. kr. Enligt vad jag erfarit beräknar patent- och registreringsverket nu sina inkomster till 35,5 milj. kr. och jag förordar att inkomsttiteln uppförs med detta belopp.

Under *inkomster av statens kapitalfonder* har riksrevisionsverket upptagit

Tabell 6. Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1966/67—1968/69

(Milj. kr.)

	1966/ 67	1967/68		1968/69		Förändring från	
	Utfall	Stv.- prop. 1968	Ny beräk- ning	Stv.- prop. 1968	Ny beräk- ning	Utfall 1966/67 till ny beräkn. 1967/68	Ny ber. 1967/68 till ny beräkn. 1968/69
Skatt på inkomst och för- mögenhet m. m.	12 669	13 200	13 100	14 650	14 200	+ 431	+ 1 100
Automobilskattemedel	2 384	2 650	2 610	2 800	2 800	+ 226	+ 190
Allmän arbetsgivaravgift ..	—	—	—	240	300	—	+ 300
Tullmedel	984	950	950	880	880	— 34	— 70
Allmän varuskatt	5 785	6 500	6 550	4 760	4 800	+ 765	— 1 750
Mervärdeskatt	—	—	—	2 000	2 200	—	+ 2 200
Övriga tullar och acciser ..	5 334	5 631	5 631	6 046	5 979	+ 297	+ 348
Statens affärsverksfonder ..	516	599	598	673	575	+ 82	— 23
Övriga inkomster på drift- budgeten	2 769	2 791	2 827	2 994	3 010	+ 58	+ 183
Beräknad övrig finansie- ring	1 306	1 322	1 280	1 343	1 311	— 26	+ 31
Summa	31 747	33 643	33 546	36 386	36 055	+ 1 799	+ 2 509

inkomsterna från televerket till 150 milj. kr., från statens vägverks förrädsfond till 14,6 milj. kr. och från sjöfartsverkets fond till 10,4 milj. kr. Jag beräknar dessa inkomster till 173 milj. kr., 14,3 milj. kr. resp. 10,0 milj. kr.

Riksrevisionsverket har vidare upptagit inkomsterna av statens hantverks- och industrilånefond till 11 milj. kr. I anslutning till de nya regler som föreslås gälla för företagareföreningarnas inleverans till statsverket av ränta på utlämnade lån (prop. 1968: 61) beräknar jag inkomsterna till 14 milj. kr. De förlusttäckningsavgifter på industrigarantilån som enligt förslaget skall tillföras statsverket bör tillföras inkomsttiteln Övriga diverse inkomster. Detta torde dock inte behöva påverka riksrevisionsverkets beräkning av titelns omslutning.

Beträffande *inkomsterna på kapitalbudgeten* beräknar jag för televerkets fond avskrivningsmedlen inom fonden till 521,7 milj. kr. och övriga kapitalmedel inom fonden till 900 000 kr., vilket innebär en nedjustering i förhållande till riksrevisionsverkets beräkning med 600 000 kr. Övriga kapitalmedel inom sjöfartsverkets fond beräknar jag till 50 000 kr. eller 40 000 kr. mer än i riksrevisionsverkets beräkning.

Totalt innebär de av mig förordade avvikelserna en uppräknig av totalbudgetens inkomster med 227,9 milj. kr. för budgetåret 1968/69 i förhållande till riksrevisionsverkets beräkning. Sammanfattningsvis innebär de förnyade inkomstberäkningarna med de av mig förordade justeringarna att totalbudgetens inkomster skulle uppgå till 33 546 milj. kr. för budgetåret 1967/68 och till 36 055 milj. kr. för budgetåret 1968/69, vilket är 97 resp. 331 milj. kr. mindre än vad som angavs i statsverkspropositionen (tabell

Tabell 7. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1968/69

Fond	Investerings- anslag	Finansiering			
		Avskrivning inom fonderna	Övriga kapi- talmedel	Avskrivning från driftbudgeten	Investerings- bemyndigande
I. Affärsverksfonderna	1 629 561 000	1 065 200 000	12 452 000	101 800 000	450 109 000
II. Statens allmänna fastighetsfond . .	388 313 000	40 419 000	800 000	140 449 000	206 645 000
III. Försvarets fastighetsfond	120 110 000	22 285 000	1 000 000	76 761 000	20 064 000
IV. Statens utlåningsfonder	2 304 802 000	—	—	534 343 000	1 770 459 000
V. Fonden för låneunderstöd	372 071 000	—	19 463 000	91 037 000	261 571 000
VI. Fonden för statens aktier	227 606 000	—	—	—	227 606 000
VII. Fonden för förlag till statsverket	5 001 000	—	40 000 000	—	— 34 999 000
VIII. Diverse kapitalfonder	109 365 000	64 600 000	152 000	—	44 613 000
Summa kr.	5 156 829 000	1 192 504 000	73 867 000	944 390 000	2 946 068 000
Avgår kapitalåterbetalning:					
Öreglerade kapitalmedelsförluster					1 000 000
Övrig kapitalåterbetalning					44 736 000
Lånemedel					2 900 332 000

Tabell 8. Totalbudgeten budgetåren 1966/67—1968/69

(Milj. kr.)

	1966/67 Utfall	1967/68		1968/69		Förändring från	
		Stv.- prop. 1968	Ny beräkning	Stv.- prop. 1968	Ny beräkning	Utfall 1966/67 till ny ber. 1967/68	Ny ber. 1967/68 till ny ber. 1968/69
<i>Inkomster</i>	31 747	33 643	33 546	36 386	36 055	+ 1 799	+ 2 509
varav inkomster på driftbudgeten	30 441	32 321	32 266	35 043	34 744	+ 1 825	+ 2 478
övrig finansiering	1 306	1 322	1 280	1 343	1 311	— 26	+ 31
<i>Utgifter</i>	33 378	36 462	36 850	38 535	38 736	+ 3 472	+ 1 886
varav driftbudgeten	29 061	31 752	32 110	33 531	33 579	+ 3 049	+ 1 469
investeringsanslag	4 253	4 611	4 840	5 004	5 157	+ 587	+ 317
förändring i anslagsbehållningar och disposition av rörliga krediter.....	64	100	— 100	—	—	— 164	+ 100
Totalbudgetsaldo	— 1 631	— 2 819	— 3 304	— 2 149	— 2 681	— 1 673	+ 623

6). Förändringarna beträffande inkomstskattetiteln har jag ovan redovisat. Bland större förändringar i övrigt kan för budgetåret 1967/68 nämnas uppräkningar av inkomsterna av stämpelskatt och stämpelavgift (30 milj. kr.) och av allmän varuskatt (50 milj. kr.) samt nedräkning av inkomsterna av fordonsskatt (50 milj. kr.) och av tobaksskatt (40 milj. kr.). För budgetåret 1968/69 kan noteras uppjusteringar av inkomsterna av allmän arbetsgivaravgift (60 milj. kr.), av allmän varuskatt (40 milj. kr.) och av mervärdesskatt (200 milj. kr.) samt nedjusteringar av inkomsterna av tobaksskatt (50 milj. kr.) och av skatt på sprit (30 milj. kr.). Vidare har inleveranserna från televerket nedräknats med 22 milj. kr. och från statens järnvägar med 78 milj. kr. Min beräkning av de enskilda inkomstitlarna på driftbudgeten för budgetåret 1968/69 framgår av en specifikation jag låtit upprätta (bilaga 6).

Jag har i det föregående redogjort för förändringarna sedan statsverkspropositionen i fråga om begärda investeringsanslag och avskrivningar av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1968/69. De begärda investeringsanslagen uppgår nu till 5 157 milj. kr. De för finansiering av dessa investeringar beräknade avskrivningsmedel, som bör anvisas på driftbudgeten, uppgår till 944 milj. kr. De medel som inom resp. kapitalfond är tillgängliga för finansiering av investeringarna, dvs. avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom fonderna, beräknar jag till 1 267 milj. kr. På grundval härav beräknar jag behovet av investeringsbemyndiganden till 2 946 milj. kr., vilket är 162 milj. kr. mera än vad som upptogs i statsverkspropositionen. Kapitalbudgetens utgifter och dessas finansiering framgår av tabell 7.

Mot bakgrund av vad jag sålunda redovisat har jag upprättat förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1968/69, med specifikation av de i planen angivna investeringsbemyndigandena (bilaga 8).

Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1967/68 och 1968/69

Med beaktande av vad jag anfört i det föregående beräknar jag totalbudgeten för budgetåren 1967/68 och 1968/69 enligt tabell 8. Beräkningarna resulterar i underskott på totalbudgeten med ca 3 300 milj. kr. för budgetåret 1967/68 och med ca 2 680 milj. kr. för budgetåret 1968/69, vilket innebär öknings i underskotten i förhållande till vad som angavs i statsverkspropositionen med ca 480 milj. kr. resp. ca 530 milj. kr.

Till statsrådsprotokollet i detta ärende torde få fogas såsom

Bilaga 1: Reviderad nationalbudget för år 1968.

Bilaga 2: Avstämning av 1965 års långtidsutredning.

Bilaga 3: Långtidsbudget för perioden 1968/69—1972/73.

Bilaga 4: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning rörande utfallet av riksstaten för budgetåret 1967/68.

Bilaga 5: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret 1968/69.

Bilaga 6: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1968/69.

Bilaga 7: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1968/69.

Bilaga 8: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1968/69.

Bilaga 9: Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1968/69 sedan statsverkspropositionen.

HEMSTÄLLAN

Under återopande av vad jag anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1) till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1968/69 anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Försvarsdepartementet:

Uppförande av förrådsbyggnader för civilförsvaret 2 500 000

Socialdepartementet:

Utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala 5 500 000

Finansdepartementet:

Förvärv av vissa fastigheter inom Stockholms stad m. m. 10 000 000

Förvaltningsbyggnad i kv. Garnisonen i Stockholm 13 000 000

Utbildningsdepartementet:

Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål 1 150 000

Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor 65 000 000

Försvarets fastighetsfond

Kasernbyggnaders delfond 20 844 000

Befästningars delfond 54 587 000

Försvarets forskningsanstalts delfond 1 329 000

Statens utlåningsfonder

Utbildningsdepartementet:

Lånefonden för studentkårlokaler 1 200 000

2) godkänna vad jag i det föregående har anfört beträffande riktlinjer för finansieringen av vissa affärsverksinvesteringar m. m.,

Kungl. Maj:ts proposition nr 125 år 1968

3) godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1968/69,

4) godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1968/69,

5) besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om ställig inkomstskatt, skall för budgetåret 1968/69 ingå i preliminär skatt med 100 % av grundbeloppet,

6) godkänna min beräkning av driftbudgetens inkomster för budgetåret 1968/69 enligt den vid detta protokoll följande specifikationen,

7) godkänna förslaget till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1968/69,

8) på kapitalbudgeten beräkna den mot investeringsplanen svarande inkomstiteln *Lånemedel* till 2 900 332 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

Reviderad
nationalbudget för år 1968

REVIDERAD NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1968

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten för 1968 som härmed framläggs är utarbetad inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Kapitlen III, Utrikeshandeln och VII, Investeringarna samt IX, Kreditmarknaden har helt sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om industriproduktion och skogsbruk i kapitel IV och avsnitten om de disponibla inkomsterna och den privata konsumtionen i kapitel VI. Ansvar för bedömningen av Sveriges ekonomi 1968 — med undantag för de avsnitt eller punkter där konjunkturinstitutet uttryckligen åberopas — vilar på finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering, där arbetet med nationalbudgeten letts av tf planeringschefen Lars Lindberger.

Av tidsskäl har effekterna på ekonomin 1968 av de frisläpp av investeringsfonder som beslutades den 19 april 1968 endast kunnat beaktas i den sammanfattande översikten i kapitel I. Övriga kapitel i nationalbudgeten har däremot utformats utan hänsyn till dessa effekter.

I. Sammanfattande översikt

Den totala produktionens tillväxt 1966—1967 blev enligt de reviderade beräkningar som nu föreligger något lägre än vad som framgick av den preliminära nationalbudgeten. Sålunda redovisas nu en ökning av nationalprodukten med knappt 3 % (2,7 %) mot tidigare beräknat drygt 3 % (3,3 %). Mindre nedjusteringar har bl. a. skett av posterna privat och offentlig konsumtion samt investeringar. Även för exporten redovisas lägre volymökning än enligt de preliminära kalkylerna. Åtskilligt talar emellertid för att prisfaktorn med den tillämpade kalkylmetoden blivit i osedvanligt hög grad överskattad i exportberäkningarna för 1967. Med hänsyn härtill kan exportvolymens tillväxt realiter förmodas ha varit någon procentenhet och nationalproduktens tillväxt några tiondels procentenheter högre än vad kalkylerna utvisar. Bruttonationalprodukten synes alltså ha ökat med ca 3 % 1966—1967.

Konsumtionens tillväxt beräknas nu till 2,5 %, vilket är obetydligt högre än vad som redovisas för de reallt disponibla inkomsterna (2,3 %). Hushålls-sparandet visar dock i nominella termer en svag ökning.

Näringslivets investeringar beräknas ha sjunkit med 2,5 % i volym. Nedgången gäller främst jordbrukets investeringar. För industrins investeringar redovisas en nedgång med 0,5 %.

För de verkligt expansiva inslagen i den inhemska efterfrågan 1966—1967 svarar bostadsbyggandet och den offentliga sektorn. Bostadsinvesteringarna har ökat med 14 %, de kommunala investeringarna med 11 %, den offentliga konsumtionen med 8 % och de statliga civila investeringarna inom affärsverk och myndigheter med 6,5 %. Däremot har de militära investeringar, för vilka betalning skett under 1967 sjunkit med 14,5 % jämfört med 1966. — Inom den offentliga konsumtionen har den statliga delen visat en volymnedgång med drygt 2 %, medan däremot den kommunala konsumtionen stigit med över 15 %. Efter korrigerig för sådana förändringar i huvudmannaskapet för vissa verksamhetsområden som skedde 1966—1967, försvinner i huvudsak denna kontrast. Den statliga konsumtionen kan nämligen med sådan korrigerig beräknas ha stigit med inemot 7 % mot ca 9 % för den kommunala.

Frånsett lagerförändringar har den totala inhemska efterfrågan i form av privat och offentlig konsumtion samt investeringar reallt stigit med 3,5 % 1966—1967 eller i nära nog samma takt som 1965—1966. Båda dessa år har emellertid en betydande nedgång i lagerinvesteringarna begränsat den totala

inhemska efterfrågans tillväxt. Denna stannade härigenom vid 2,2 % 1966—1967 mot 2,5 % 1965—1966. Genom att exportvolymen av varor och tjänster ökade mera än importvolymen blev den totala produktionens tillväxt 1966—1967 lika väl som 1965—1966 ca en halv procentenhet högre än för den interna användningen av resurser. Bruttonationalproduktens tillväxt 1966—1967 redovisas sålunda till 2,7 % mot 3,1 % 1965—1966.

Lagerinvesteringar visade 1966—1967 en nedgång med drygt en miljard kr. (från ca 1 400 milj. kr. till drygt 300 milj. kr.). Det var framför allt industrins lagerinvesteringar som minskade och nedgången var särskilt betydande för varor i arbete men gällde även råvaror och färdigvaror.

Exportvolymens tillväxt beräknas nu till knappt 5,5 %. Detta innebär en nedjustering jämfört med de preliminära kalkylerna med drygt en procentenhet i volym, men endast med en halv procentenhet i värde. Den speciella osäkerheten med avseende på pridfaktorns utveckling 1966—1967 har berörts i det föregående. Även om volymberäkningen kan förmodas innebära en viss underskattning, kan exportens reala tillväxt, bortsett från fartyg, inte ha varit stort mer än hälften av den som uppnåddes 1965—1966 (beräknad uppgång 4,5 % mot 9,3 %). Sveriges andel av världsexporten torde dock ha vidmakthållits, lika väl som nationalproduktens tillväxt 1966—1967 för Sveriges del ligger i nivå med och snarast något högre än motsvarande genomsnittstal för Västeuropa (3,3 % mot ca 2,5 % enligt internationella definitioner).

Importvolymens tillväxt 1966—1967 redovisas till 2,5 %. Inberäknat turism och andra tjänster har volymökningen dock angivits till 2,9 % för importen mot 4,8 % för exporten. Med en viss förbättring av terms of trade har bytesbalansen härigenom förstärkts med ca 600 milj. kr. I den korrigerade bytesbalansen har underskottet härigenom begränsats till knappa 300 milj. kr.

De överslagsberäkningar beträffande företagsvinsternas och produktivitetens utveckling som framlades i den preliminära nationalbudgeten har i stort sett bestyrkts av de uppgifter som hittills framkommit. Riksrevisionsverket har gjort en sammanställning av rörelseresultatet för större aktieföretag och det har härvid visat sig att den nettointkomstökning med i genomsnitt mer än 5 %, som på förhand uppgivits av företagen blivit bekräftad. Även den residualberäkning som ingår i statistiska centralbyråns reviderade nationalräkenskaper för 1967 visar samma utvecklingstendens. En förnyad kalkyl över produktionen per arbetstimme inom hela samhällsekonomin bestyrker intrycket av att »produktivitetens» tillväxt i denna bemärkelse ökat förhållandevis kraftigt från 1965—1966 till 1966—1967, då den synes ha nått ett värde av ca 4,5 %. Det har vidare bekräftats att företagen, som en gemensam följd av utvecklingen av vinster, lagerinvesteringar jämte övriga investeringar och kredittagning, kunnat öka sina likvida tillgångar under

loppet av 1967. För större industri- och handelsföretag redovisas sålunda en ökning av innehavet av kassa-, bank- och postgiromedel med ca 600 milj. kr.

Tendensen till avtagande pris- och kostnadsstegring under loppet av 1967 framträder nu klarare än i de preliminära kalkylerna. Det kan synas symptomatiskt att konsumentprisernas uppgång under loppet av 1967 stannade vid 3,1 % mot preliminärt beräknade 3,5 %. Nettoprisindex som avser att mäta utvecklingen av priser exklusive skatter och subventioner har stigit med 2,2 % under loppet av 1967 mot 4,4 % under loppet av 1966. Löneglidningen uppskattas till 1 3/4 % för samtliga anställda 1967 mot tidigare angivna 2 %. Lönenivåns stegring beräknas emellertid, trots denna nedjustering, till 7,5 % och ökningen i de totala arbetskraftskostnaderna per timme, till över 9 %.

Fremst till följd av exportens och den privata konsumtionens utveckling blev den totala produktionens tillväxt avgjort starkare första halvåret 1967 än andra halvåret. Av samma skäl synes tredje kvartalet ha representerat en svagare utveckling än fjärde kvartalet, då utrikeshandel och konsumtion ånyo bidrog till ökad efterfrågan i förening med de åtgärder som vidtagits för att trygga vintersysselsättningen (i första hand investeringsfondsfrisläpp och en ökad ram för bostadsbyggen). På arbetsmarknaden sjönk efterfrågan — sådan denna återspeglas i den säsongrensade kurvan för lediga platser — successivt fram till oktober. Därefter inträdde en uppgång som fortsatte in på de första månaderna 1968.

Vid en återblick på den ekonomiska utvecklingen i Sverige 1967 är det påfallande vilken betydande del av efterfrågans tillväxt som direkt härör från bostadsbyggandet och den offentliga sektorn. Om man håller sig till den totala inhemska efterfrågan exklusive lager (och således bortser från det efterfrågebortfall som ligger i lagerutvecklingen) visar det sig att två tredjedelar av tillväxten ligger på bostäder och det offentliga och något mer än en tredjedel på den privata konsumtionen, under det att näringslivets investeringar i maskiner och byggnader svarar för en mindre minuspost. Intrycket av de offentliga insatsernas betydelse förstärks ytterligare när man betänker, dels att investeringsfondsfrisläppet rimligen kan förmodas ha verkat begränsande på nedgången i näringslivets investeringar med ett par hundra miljoner kronor, dels att den privata konsumtionens ökning delvis kan anses härledd från den ökade aktiviteten inom offentlig verksamhet och bostadsbyggande. Å andra sidan utgör den privata konsumtionens förhållandevis blygsamma tillväxt inte enbart en följd av dämpad sysselsättningsutveckling och måttlig konsumtionsbenägenhet, utan får också delvis ses som ett resultat av den återhållande inriktning som ursprungligen gavs åt finanspolitiken inför 1967.

Den snabba tillväxten av bostadsbyggandet och den offentliga verksamheten utgjorde delvis en automatisk följd av det ändrade läget på arbets-

marknaden. Mot senare hälften av året — då för övrigt inte heller exporten längre utgjorde någon stark tillväxtfaktor — blev satsningen på dessa verksamhetsområden ett alltmera medvetet led i sysselsättningspolitiken.

Hösten 1967 förefaller utgångsläget såväl i Sverige som internationellt sett i åtskilliga hänseenden ha varit väl förberett för ett konjunkturuppsving under 1968. I Sverige var lagerinvesteringarna förhållandevis lågt neddragna, samtidigt som företagens likviditet i påfallande grad hade stärkts sedan föregående höst. Lagerstatistiken inom industriländerna är dessvärre av ojämn beskaffenhet, men det finns skäl att anta att ett omslag i lagerinvesteringarna var på väg mera allmänt och inte blott inom de områden och länder som är statistiskt väl belysta såsom exempelvis Förenta staterna. Det finns vissa tecken som tyder på att den vändpunkt i den internationella konjunkturutvecklingen som emotsågs redan till våren 1967 omsider kan ha inträffat hösten samma år. Världshandeln som stagnerade under tredje kvartalet 1967 återtog sin tillväxt under fjärde kvartalet, då det skedde en samtidig ökning av importen till EEC-länderna, Nordamerika och vissa u-länder. Industriproduktionen i Västeuropa som (säsongrensad) varit oförändrad under de tre första kvartalen 1967 steg förhållandevis kraftigt under fjärde kvartalet. Uppgången var starkast inom EEC-området men påtaglig också inom de mindre EFTA-staterna.

Förutsättningarna för en fortsatt konjunkturförbättring var sannolikt goda när det internationella betalningssystemet — vilket sedan en tid präglats av en viss brist på jämvikt i de internationella betalningsströmmarna — drogs in i en krisartad utveckling som förefaller att ha kulminerat i mars 1968. I detta utvecklingsförlopp ingick punddevalveringen med åtföljande oro på valutamarknaderna, en tilltagande osäkerhet om den ledande reservvalutans, dvs. dollarns position i förhållande till guldet samt omfattande spekulativa guldköp. Samtidigt uppträdde åtstramningstendenser på de internationella kreditmarknaderna. När den internationella konjunkturutvecklingen herefter alltjämt förefaller någorlunda hävdad, får väl detta snarast anses vittna om styrkan i de av dessa störningar oberoende uppsvingstendenserna. Sedan lugnet återställts, kvarstår behovet av fortsatt anpassning och bättre jämvikt i de internationella betalningsströmmarna. Det är bl. a. detta anpassningsbehov som har ingett en viss osäkerhet om styrkan och ihålligheten av det konjunkturuppsving som förefaller ha inletts.

För att de åtgärder som i första hand reservvalutaländerna tvingats vidta för att stärka sitt betalningsläge skall kunna bli framgångsrika och samtidigt undgå att utlösa kontraktiva effekter på världsekonomin i övrigt, krävs nämligen att andra länder och därvid främst nuvarande finansiella över-skottsländer tillåter och helst aktivt medverkar till en försvagning av sina betalningssaldon. En dylik anpassning av betalningsströmmarna kan avse såväl löpande betalningar som kapitalrörelser. För Storbritanniens del före-

ligger av allt att döma ett oavvisligt behov att stärka det löpande betalnings-saldot, dvs. bytesbalansen. I övrigt är det i första hand en omläggning eller reglering av de internationella kapitalrörelserna — i samband med en begränsning av den amerikanska kapitalexporten — som eftersträvas. De åtstramningstendenser som amerikanska åtgärder i detta syfte framkallat på de internationella kreditmarknaderna har hitintills i väsentlig grad motverkats genom den kreditpolitik som förts i de kontinentaleuropeiska länderna. Erfarenheterna från de senaste månadernas utveckling kan såtillvida ge anledning till viss optimism.

Mot denna bakgrund förefaller det att finnas goda möjligheter att den behövliga anpassningen av de internationella betalningsströmmarna skall kunna genomföras på sådant sätt att en fortsatt konjunkturförbättring inte äventyras. Inte minst med hänsyn till det emotsedda omslaget i den brittiska bytesbalansen skulle mycket givetvis vara vunnet, om det västtyska konjunkturuppsvinget fick sådan styrka att en påtaglig begränsning av nuvarande kraftiga överskott i den västtyska bytesbalansen kunde påräknas. Även om den ekonomiska utvecklingen i Västtyskland efter ett lovande fjärde kvartal 1967 gjort ett osäkert intryck under den tidigaste delen av 1968, bör det bl. a. med hänsyn till de riktlinjer som fastställts för den ekonomiska politiken inom EEC-länderna finnas rimliga förutsättningar för att den västtyska konjunkturen — tills vidare påhjälp av en gynnsam utrikes-efterfrågan — med tiden skall nå erforderlig styrka. Det finns därför skäl att för 1968 och in på 1969 räkna med en fortsatt måttlig konjunkturförbättring i Västeuropa som bärs upp inte blott av ett omslag i lagerinvesteringarna utan även av stigande investeringar inom näringslivet.

Konjunkturinstitutets reviderade prognos för *exporten* 1968 utgår från en sådan bedömning av den internationella efterfrågeutvecklingen. Totalt beräknas exporten komma att öka med ca 6,5 % i volym och ca 8 % i värde. Exklusive den kraftigt svängande fartygsexporten (+ 23 % 1967, — 1,5 % 1968) blir ökningen ca 7 % i volym och ca 8,5 % i värde, vilket är omkring 3,5 procentenheter mer än 1967. Den högre ökningstakten förklaras av en snabbare tillväxt av den förväntade utförseln av verkstadsprodukter, massa, papper samt järnmalm. För verkstadsprodukternas del har institutet, med någon nedjustering av den senaste exportenkäten, funnit det realistiskt att räkna med en värdeökning om 11 %. För malmexporten täcks en förväntad tillväxt om 16,5 % i volym helt av kontrakterade kvantiteter. Massaexportens ökning — ca 7,5 % i volym — är till inte obetydlig del en effekt av en upphörande lageravveckling hos köparna, medan pappersexportens tillväxt som väntas uppgå till ca 7 % i volym — i huvudsak förklaras av en snabbare konsumtionsökning. Exporten av »övrivaror» väntas trots en förutsedd svagare importtillväxt i EFTA-länderna — dit denna export i huvudsak går — totalt sett komma att öka i nästan samma takt som 1967 till följd av ökad bensinexport från ett nytillkommet raffinaderi och en gynnsammare utveck-

ling på EEC. Järn- och stålexporten väntas inte få en lika snabb tillväxt som 1967 men dock komma att öka med ca 8,5 % i volym. För trävaror och livsmedel förutses likaså en svagare utveckling 1968 än 1967.

Det *privata näringslivets investeringar i fasta anläggningar* väntas 1968 bli något lägre i volym än 1967 (— 0,5 %). Mera avsevärda minskningar förekommer i fråga om handelsflottans anskaffning av fartyg samt byggnader för handel m. m. Härvid har likväl räknats med effekten av att befrielse från investeringsavgift enligt beslut i april kommer att ges i ökad utsträckning. En tidigare beräknad nedgång i handels byggnadsinvesteringar har till följd härav begränsats till 12 %. — För industrins del räknades före besluten av den 19 april 1968 om frisläpp av investeringsfonder, med en ökning om 2,5 % för byggnader och 1,5 % för maskiner. Denna prognos innebar någon uppjustering, främst för byggnadsinvesteringarnas del. Minskningen 1966—1967 blev visserligen för dessa större än beräknat, men uppjusteringen 1968 är större än denna skillnad, varför industrins investeringar väntades komma att ligga på en obetydligt högre nivå 1968 än vad som förutsågs i december. Det senaste frisläppet av investeringsfonder har överslagsvis motiverat en uppjustering av industrins investeringar med ca 300 milj. kr. varav knappt 200 milj. kr. i byggnader och drygt 100 milj. kr. i maskiner. Inberäknat dessa effekter väntas industrins investeringar öka med nära 10 % för byggnader och med ca 3 % för maskiner eller i genomsnitt ca 4,5 %.

Lagerinvesteringarna väntas efter en sammanlagd nedgång under åren 1966 och 1967 på inemot 2 miljarder kr. komma att öka 1968 med drygt 700 milj. kr. Tillväxten faller helt på industrin, medan däremot handels lageruppbyggnad inte väntas nå upp till mer än hälften av 1967 års i och för sig betydande omfattning. För tillväxten av industrins lagerinvesteringar svarar främst verkstäder och varv. Uppgången gäller företrädesvis råvaror och varor i arbete. Omslaget i lagerinvesteringarna medför att näringslivets totala realkapitalbildning nu beräknas öka med 3,5 % 1967—1968 att jämföra med en nedgång 1966—1967 om ca 8 %.

De *statliga investeringarna* väntas öka med 8 % efter att totalt sett ha minskat något 1966—1967. Förändringen beror i huvudsak på att nedgången i den militära materielanskaffningen 1967 inte får någon motsvarighet 1968. Tvärtom väntas en inte obetydlig ökning av denna 1968. För civila statliga investeringar är den väntade tillväxten 1968 obetydligt lägre än 1967. För såväl civila som militära investeringar blir ökningen något större än vad som emotsågs i den preliminära nationalbudgeten.

För de *kommunala investeringarna* förutses en viss uppbromsning av den höga ökningstakten 1966—1967. Man räknar med en uppgång 1968 på ca 7,5 %. Den lägre ökningstakten beror i första hand på någon avsakning i sjukhusbyggandets tillväxt och en ökad effekt av den intill oktober utgå-

ende 25-procentiga investeringsavgiften, trots den beslutade lättningen i tillämpningen av denna.

För *bostadsbyggandet* är ramen för igångsättning nu satt till 100 000 lägenheter 1968. Bostadsinvesteringarnas volymökning 1967—1968 kan därmed beräknas till ungefär 3,5 %. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter väntas bli något större än 1967, dvs. överskrida 100 000 lägenheter.

De *totala fasta investeringarnas* uppgång beräknas till ca 3,5 % 1967—1968. Tillväxten för byggnadsinvesteringarna har beräknats till ca 4 %, medan maskininvesteringarnas ökning totalt väntas stanna vid ca 2,5 %.

Beträffande *inkomster, priser och konsumtion* framläggs följande beräkningar. Från 1967 till 1968 beräknas den genomsnittliga lönenivån stiga med 6 1/4 %. De avtalsmässiga löneökningarna — vilka innehåller större effekter av arbetstidsförkortningen än de gjorde 1966—1967 — har beräknats svara för 4 3/4 procentenheter härav. Löneglidningen väntas bli något lägre än 1967 eller ca 1,5 %. Nettoeffekten av sysselsättningsförändringar beräknas bidra med ca en halv procentenhet till lönesumman, varför dennas tillväxt totalt anges till 6 3/4 %. En betydligt svagare ökning av inkomsterna för andra än löntagare väntas dra ned tillväxten i faktorinkomsterna till 5,7 % 1967—1968 mot ca 7 % 1966—1967. Efter avdrag av hushållens nettoinbetalning till det offentliga och tillägg av försäkringsnetto återstår en disponibel inkomst vars ökning väntas uppgå till 5 %.

Vid bedömningen av *prisutsiktorna* för 1968 har en utgångspunkt varit att arbetsgivarnas kostnad per timme i genomsnitt för samtliga anställda kan beräknas stiga med knappt 7 %. Vidare har förutsatts att lönekostnadsförändringarna under 1968 slår igenom i konsumentpriserna i samma utsträckning som hittills i genomsnitt gällt under 1960-talet. Den sammanlagda effekten av höjda indirekta skatter har beräknats till 0,5 % på totalindex. Huvuddelen av detta är en följd av den höjda alkoholbeskattningen. För konsumentpriserna totalt väntas en uppgång under loppet av 1968 med 2,2 %. Mellan genomsnittsnivåerna för kalenderåren 1967 och 1968 väntas prisökningen bli ungefär densamma eller 2,1 %. Den väntade prisuppgången är drygt en halv procentenhet lägre än vad som emotsågs i den preliminära nationalbudgeten. Denna nedjustering har delvis motiverats av den dämpade prisstegringstakten mot slutet av 1967.

De *reala disponibla inkomsternas* ökning kan med denna prisstegringstakt antas uppgå till nära 3 % mot 2,3 % 1966—1967.

Prognosen för den *privata konsumtionen* har fastställts med utgångspunkt från ett erfarenhetsmässigt samband mellan å ena sidan konsumtionsutvecklingen i volym och å den andra den reala disponibla inkomsten samt förändringen i denna. Den totala privata konsumtionens volym har sålunda, inklusive turistnettot, beräknats öka med drygt 3 % 1967—1968. För de icke varaktiga varorna förutses en normal utvecklingstakt med en ökning på mellan 1 % och 2,5 % för grupperna livsmedel, tjänster och övriga icke

Tabell I:1. Reviderad försörjningsbalans 1967—1968

	Procentuell volymföränd- ring 1966—1967	Milj. kr. 1967	Förändring 1967—1968	
			milj. kr. i 1967 års priser	procentuell volymför- ändring
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt	+ 2,7	129 394	+ 5 500	+ 4
Import	+ 2,5	24 329	+ 1 600	+ 6,5
Summa tillgång	+ 2,7	153 723	+ 7 100	+ 4,5
<i>Efterfrågan</i>				
Privat bruttoinvestering (ej bostäder)	- 2,3	17 606	- 100	- 0,5
Statlig bruttoinvestering (ej bostäder)	- 2,3	8 000	+ 650	+ 8
Kommunal bruttoinvestering (ej bostäder)	+ 10,8	7 493	+ 600	+ 7,5
Bostäder, bruttoinvestering.....	+ 13,9	8 806	+ 300	+ 3,5
Lagerförändring.....	.	326	+ 700	.
Privat konsumtion	+ 2,5	66 172	+ 2 100	+ 3
Offentlig konsumtion	+ 8,2	21 385	+ 1 500	+ 7
Export	+ 5,3	23 425	+ 1 500	+ 6,5
Tjänstenetto	510	- 150	.
Summa efterfrågan	+ 2,7	153 723	+ 7 100	+ 4,5

varaktiga varor. Även turistnettot väntas stiga i den takt som varit vanlig de senaste åren, dock något långsammare än 1966—1967 men likväl med mer än 15 %. Inom gruppen varaktiga varor väntas en förskjutning mot ökad andel bilkonsumtion, vilket innebär att ökningstakten för övriga varaktiga varor sjunker från drygt 7 % 1967 till ca 3 % 1968. För personbilarna räknar man med en antalsmässig ökning med ca 20 %.

Den offentliga konsumtionen väntas öka med nära 7 %, varav den kommunala med 7,5 % och den statliga med drygt 5,5 %.

Den förväntade efterfrågetillväxten har beräknats medföra en uppgång av importen med ca 6,5 %. En ökning över genomsnittet förutses för konsumtionsvarorna, främst på grund av den förutsedda kraftiga omsvängningen i bilimporten men även till följd av att en betydande uppgång väntas i textilimporten. Den högre tillväxt i industriproduktionen och i lagerinvesteringarna som förutses, medför även en ökad import av insatsvaror, medan den måttliga investeringstillväxten leder till en moderat ökning av investeringsvaruimporten.

Eftersom importvolymens beräknade tillväxt är endast obetydligt större än exportvolymens och denna olikhet mer än motvägs av en mindre skillnad i förväntad prisstegring — i genomsnitt 1 % för importen mot 1,5 % för exporten — kan handelsbalansens underskott enligt dessa kalkyler förutses minska obetydligt. Tjänstebalansens överskott beräknas komma att

sjunka ytterligare och underskottet i transfereringsposten att stiga med drygt 100 milj. kr. främst till följd av ökat u-landsbistånd. Bytesbalansens underskott kommer enligt dessa beräkningar att öka med 175 milj. kr. och kan därmed väntas uppgå till ca 450 milj. kr. I kalkylen ingår de korrigeringar som numera tillämpas.

En hopsummering av försörjningsbalansens olika delposter ger med denna beräkning av utrikeshandelns utfall till resultat att nationalproduktens tillväxt 1967—1968 blir drygt 4 % (4,2 %).

Med utgångspunkt från denna uppskattning av nationalproduktens tillväxt har en bedömning gjorts av den sannolika utvecklingen av efterfrågan på arbetskraft under 1968. De utförda kalkylerna visar att antalet sysselsatta, utan något beaktande av arbetstidsförkortningens efterfrågeuppdrivande effekter, kommer att minska med inte fullt 0,5 % mellan 1967 och 1968. Betydande sysselsättningsökning väntas dock inom kommunerna.

Arbetstidsförkortningen under 1968 kan, tagen isolerad, beräknas medföra en ökning av arbetskraftsbehovet med ca 1 %. Det har dock bedömts som troligt att det inte ökar med mer än omkring hälften så mycket. Totala antalet sysselsatta skulle då mellan 1967 och 1968 komma att öka endast obetydligt eller vara i stort sett oförändrat.

Den antagna sysselsättningsutvecklingen motsvaras ungefärligen av det normalt möjliga arbetskraftstillskottet. Med utgångspunkt från de bristfälliga kalkyler som kunnat göras kan följaktligen läget på arbetsmarknaden bedömas komma att inte undergå någon väsentlig förändring från 1967 till 1968. En utveckling med en under loppet av året successivt tilltagande arbetskraftsefterfrågan förefaller dock efter de senaste investeringsfondsfrisläppen mer sannolik, i synnerhet vid ett gynnsamt utfall av andra halvårets verkstadsexport. Även en sådan utveckling bedöms dock komma att innebära en förhållandevis moderat förändring av arbetsmarknadsläget.

Intrycket av denna genomgång blir således närmast att den totala efterfrågan 1968 kan komma att hålla sig något, om än obetydligt, i underkant i förhållande till vad som kan vara möjligt att tillgodose vid en rimlig balans inom samhällsekonomin. Detta innebär samtidigt att det bör finnas utrymme för en snabbare ökning av exporten för den händelse den internationella efterfrågan överträffar förväntningarna. De marginaler som kan anses utnyttjade får i vart fall bedömas som tämligen begränsade i olika hänseenden. Det kan därför vara befogat att söka klargöra vilka restriktioner med avseende på styrningen av den totala efterfrågans storlek och inriktning som kan tänkas gälla med hänsyn till vårt internationella utrymme, vårt interna utrymme — dvs. med avseende på produktionskapaciteten inom landet — och med hänsyn till det finansiella utrymmet.

Det internationella utrymmet för en fortsatt expansion av produktion och efterfrågan skulle i princip kunna begränsas av ett högt kostnadsläge, ett gynnsamt utfall av den internationella efterfrågan som riktas mot vår ex-

Tabell I:2. Betalningsbalansen 1966—1968

Milj. kr. löpande priser

	1966	1967	1968 prognos
Export av varor	22 071	23 425	25 355
Import av varor	23 704	24 329	26 233
Handelsbalans	— 1 633	— 904	— 878
Sjöfartsnetto	1 710	1 730	1 800
Turistnetto	— 741	— 920	— 1 100
Övriga tjänster m. m., netto ¹	— 372	— 300	— 350
Transferereringar	— 199	— 334	— 450
Korrigeringspost ²	375	450	525
Bytesbalans	— 860	— 278	— 453

¹ Motsvaras av posterna 4 och 7 i tabell III:3.² Uppskattning av i statistiken icke redovisade löpande betalningar.

portproduktion eller en spontan stegring av importbenägenheten. Bland tänkbara orsaker till en begränsning av detta internationella utrymme synes uppmärksamheten främst ha riktats mot den absolut sett betydande löne-kostnadsstegringen inom svenskt näringsliv under 1960-talet. Konkurrensförmågan har emellertid även påverkats av den under perioden snabba produktivitet utvecklingen. Tillgängliga sammanställningar av kostnadsutvecklingen per produktenhet tyder inte på att den svenska exportproduktionens relativa kostnadsläge skulle ha försämrats sedan slutet av 1950-talet, även om det kan synas troligt att lönekostnadsutvecklingen 1967 i förening med de inträffade devalveringarna har medfört någon försvagning av vårt internationella konkurrensläge.

Andra omständigheter kan dock möjligen ha utövat ett mera oförmånligt inflytande på utrikesbalansen. Den snabba tillväxten av underskottet i turistbalansen kan utgöra en följd såväl av försämrat kostnadsläge för den svenska turistnäringen som av en spontan förändring av konsumenternas preferenser. Å andra sidan bör ökningen av den offentliga verksamhetens andel av bruttonationalprodukten ha verkat begränsande på importbehovet. Råvaruexportens svaga tillväxt under de senaste åren kan ses som ett utslag av en ogynnsam inriktning av den internationella efterfrågans utveckling. Att den svenska exportens utveckling mera allmänt påverkas av världsekonomin utvecklingstakt synes vidare ofrånkomligt.

Önskar man mäta effekterna av alla dessa tänkbara inflytelser på den svenska utrikesbalansen finns knappast någon annan indikator att ta fasta på än bytesbalansens saldo. För att detta skall kunna ge ett rättvisande utslag med avseende på utvecklingen under en period gäller det emellertid att välja så vitt möjligt jämförbara år som periodgränser. Åren 1963 och 1967 förefaller att tämligen väl uppfylla detta krav. Båda åren känneteck-

nas nämligen av jämförelsevis låga lagerinvesteringar och ett i förhållande till omvärlden måttligt efterfrågetryck inom den svenska ekonomin. Mellan dessa år försvagades bytesbalansens saldo med ca 500 milj. kr. — Det är tänkbart att denna förändring skulle kunna förklaras av speciella omständigheter som exempelvis råvaruexportens utveckling. Oavsett om detta skulle visa sig möjligt eller ej, har den inträffade försvagningen av bytesbalansen inneburit en viss inskränkning av det internationella utrymmet. Desto mera angeläget ter sig under sådana omständigheter kravet på att den framtida kostnadsutvecklingen skall visa sig förenlig med en gynnsam utveckling av vårt internationella konkurrensläge. Å andra sidan finns ingen anledning att överdriva betydelsen av den begränsning av det internationella utrymmet som kan anses följa av bytesbalansens nuvarande läge med ett beräknat underskott 1967 om närmare 300 milj. kr. Med en betydande valutareserv återstår möjligheten att, om så visar sig nödvändigt, till en tid driva en politik som innebär snabbare expansion av efterfrågan inom landet än i vår omvärld.

En bedömning av vårt interna utrymme för fortsatt expansion kan lämpligen utgå från den avstämning som nu skett av 1965 års långtidsutredning. De slutsatser man härvid kommit fram till innebär i korthet att den för hela perioden 1965—1970 möjliga produktionstillväxten uppskattas till 3,9 % per år, men eftersom produktionsökningen 1965—1967 legat under denna trend skulle det utom den normala tillväxten om knappt 4 % finnas ca 1,5 procentenheter extra i kapacitetsutrymme som utan risk för överhettning skulle kunna tas ut under den återstående delen av perioden. Skillnaden i årlig produktionsökningstakt skulle härigenom under gynnsamma yttre betingelser kunna bli påtaglig mellan periodens begynnelse och avslutningsår (med en spännvidd mellan ca 3 % i årlig tillväxt 1965—1967 mot kanske ca 4,5 % 1968—1970).

Vad gäller den komponent i utvecklingen som är i väsentlig grad påverkbar genom ekonomisk politik, nämligen inhemsk efterfrågan bortsett från lagerförändring, blir emellertid den möjliga ökningen i tillväxttakt även under sådana gynnsamma förutsättningar förhållandevis begränsad. Den totala inhemska efterfrågan exklusive lager har nämligen hållits tämligen väl uppe 1965—1967 med en årlig tillväxt omkring 3,5 %. Att bruttonationalproduktens ökning blivit lägre än så kan som inledningsvis framhållits återföras på det förhållandet att lagerinvesteringarnas kraftiga nedgång inte i sin helhet kompenseras därigenom att exportvolymen stigit mera än importvolymen. När produktionstillväxten under gynnsamma förutsättningar de närmaste åren kan tänkas överstiga 3,5-procentsnivån med någon enhet, kan denna marginal endast till en mindre del antas bli disponibel för ökad tillväxt av inhemsk efterfrågan exklusive lager. Det vidgade utrymmet kommer nämligen till stor del att få tas i anspråk för ökade lagerinvesteringar,

önskvärd ytterligare förstärkning av bytesbalansen samt ökat u-landsbistånd.

För 1968 förutses, bortsett från lager, en tämligen obetydlig ökning av den inhemska efterfrågans tillväxt eller till 3,9 %. Till följd av omslaget i lagerinvesteringarnas utveckling från en nedgång med drygt en miljard kr. 1966—1967 till en beräknad ökning med 700 milj. kr. 1967—1968 sker emellertid en påtaglig acceleration av den totala inhemska efterfrågans tillväxt eller till 4,3 %¹ mot endast 2,2 % 1966—1967. Genom denna utveckling synes lagerinvesteringarna 1968 nå ett från trendmässig bedömning tämligen normalt läge, vilket inte utesluter att en ytterligare uppgång kan ske de närmaste åren.

Om man under sådana förhållanden resonemangsvis avsätter en procentenhet av ett års nationalprodukt till förstärkning av bytesbalansen, ökat u-landsbistånd och någon ytterligare ökning av lagerinvesteringarna, blir slutsatsen att den årliga tillväxten av inhemsk efterfrågan exklusive lager inte kan överstiga 4 % 1968—1970 ens om nationalproduktens tillväxt skulle komma att nå upp till 4,5 %. Accelerationsutrymmet skulle således inte röra sig om mer än någon eller några tiondels procentenheter — vari för övrigt får inrymmas den tendens till ytterligare konsumtionsökning som normalt åtföljer en något expansivare utveckling av produktion och sysselsättning.

I ett annat hänseende skulle handlingsfriheten för en styrning av den inhemska efterfrågan kunna tänkas vara större, nämligen vad avser de disponibla resursernas fördelning mellan de fyra huvudobjekten, privat konsumtion, offentlig verksamhet, näringslivets investeringar och bostadsbyggen. Utvecklingen 1966—1967 innebar en kraftig expansion för offentlig konsumtion och investeringar samt bostadsbyggen, en efterfrågeinriktning som passade väl in i konjunkturmönstret så tillvida som dessa aktiviteter är på en gång importsnåla och — från den inhemska arbetsmarknadens synpunkt — sysselsättningsdryga. Vid en fortsatt svag internationell konjunktur skulle en fortsatt satsning på dessa områden kunna medverka till en hög sysselsättning. Vid goda internationella konjunkturer med en gynnsam exportutveckling skulle en ambitiös expansion av de angivna »importsåla» aktiviteterna ställa särskilt stora krav på finanspolitiken. Det skulle nämligen inte vara tillräckligt att begränsa övrig inhemsk efterfrågan — dvs. privat konsumtion och möjligen också näringslivets investeringar — i lika hög grad som man önskade öka utrymmet för offentlig verksamhet och bostadsbyggande. Eftersom de efterfrågekomponenter man kan tänka sig att hålla tillbaka är importdryga och följaktligen i förhållandevis lägre grad tar inhemska produktionsfaktorer i anspråk, måste begränsningen göras desto

¹ Nationalproduktens beräknade tillväxt blir såsom tidigare angivits något lägre eller 4,2 % eftersom exportvolymen av varor och (i synnerhet) tjänster förutses öka mindre än importvolymen. Återverkan härav på bytesbalansen begränsas i väsentlig mån genom en terms of trade-förbättring.

	Procentuell förändring av verksamhetens volym inom den sammanslagna sektorn	Förändring av nettofinansieringsbehovet i milj. kr.
1965—1966	4	— 700
1966—1967	7,5	+ 2 400
1967—1968	6,5	— 1 200

kraftigare för att ett önskvärt balansläge skall kunna bibehållas på den svenska faktormarknaden och för att exportproduktionen inte skall behöva konkurrera med byggnadsverksamheten och den offentliga sektorn om ett alltför begränsat utbud av arbetskraft.

1968 kommer emellertid en förhållandevis snabb tillväxt av den offentliga sektorn och bostadsbyggandet att kunna bibehållas, låt vara att expansions-takten jämfört med 1966—1967 sjunker med någon procentenhet. I detta stadium av såvitt man kan bedöma tidigt konjunkturuppsving visar det privata näringslivets investeringar ännu inte någon uppgång totalt sett och tillgången på arbetskraft utgör inte någon allvarlig begränsningsfaktor. Finanspolitiken i dess vidaste bemärkelse — innefattande staten, kommunerna, bostadsbyggandet, investerings- och AP-fonderna — är ännu expansiv vad avser den direkta efterfrågan på reala faktorer. Vad avser finanspolitikens inverkan på de icke offentliga sektorernas efterfrågan — dvs. i huvudsak hushållens och företagens — bryts emellertid den expansiva tendensen, vilket såsom närmare framgår av avsnittet om den offentliga verksamheten i viss mån kan belysas av utvecklingen av nettofinansieringsbehovet för den sammanlagda offentliga sektorn i vid bemärkelse. Denna förändring bidrar till att vidga det realekonomiska utrymme som blir disponibelt för den emotsedda omkastningen i lagerinvesteringarnas utveckling och för ett exportuppsving som kan tänkas ske i snabbare takt än som angivits i försörjningsbalansen.

II. Det internationella läget

1. Sammanfattande översikt

Den internationella ekonomiska utvecklingen 1967 kännetecknades av svag efterfrågan, långsam produktionsstegring och en för efterkrigstiden hög arbetslöshet. Första halvårets utveckling anslöt till den anpassningsprocess som i flertalet länder pågått i stort sett sedan 1965 och vars syfte var dels att skydda den yttre balansen, dels att komma till rätta med det efter överkonjunkturåret 1964 starka pris- och kostnadstrycket. Under första delen av 1967 var det sålunda i huvudsak eftersläpande effekter av den tidigare medvetet åtstramande ekonomiska politiken som höll efterfrågan tillbaka. Den övergång till en lättare kreditpolitik som skedde under början av 1967 fick av olika skäl en begränsad effekt. Det var först mot slutet av 1967 under inverkan av vissa om än — med hänsyn till läget — försiktiga stimulansåtgärder som en viss återhämtning av produktionen kom till stånd i Västeuropa. I Förenta staterna var den stegrade aktiviteten i första hand en konsekvens av att lagren upphörde att minska.

För Västeuropa totalt stannade produktionsuppgången 1966—1967 vid 2,5 %, vilket är ungefär en procentenhet lägre än 1965—1966. För Nordamerika var motsvarande ökning drygt 2,5 % medan tillväxten i det återstående OECD-landet, Japan, uppgick till drygt 13 %. I Västeuropa var det endast två länder — Italien och Norge — som nådde upp till den med utgångspunkt från kapacitetstillväxten beräknade långsiktiga ökningstakten. I övriga länder blev kapacitetsutnyttjandet i bästa fall oförändrat. Västtyskland hade det största gapet av samtliga länder mellan potentiell och faktisk tillväxt. Detta tog sig uttryck i en genomsnittlig arbetslöshet som var mer än tre gånger högre än under 1966 och översteg när den säsongrensat sett var som högst (i maj) 600 000 personer. Även pris- och lönestegringstakten avtog markant jämfört med 1966. De västtyska konsumentpriserna visade under loppet av 1967 den lägsta ökningen bland samtliga industriländer, ca 0,5 %. Även vid en jämförelse mellan prisstegringstakten 1966 och 1967 har Västtyskland den snabbaste nedgången bland de länder som uppvisar en sådan — de övriga är Nederländerna, Schweiz, Storbritannien och Sverige. Den genomsnittliga prisnivån, i den mån man kan tala om en sådan, har i någon mån i Västeuropa men framför allt i Nordamerika tenderat att stiga snabbare 1967 än 1966.

Tillväxten i världshandeln sjönk från ca 10 % 1966 till ca 5 % 1967. En rad olika faktorer bidrog härvid till att världshandeln trots konjunktur-

Tabell II: 1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1966—1968

Procentuella volymförändringar. Siffrorna för 1966 och 1967 avser utfall, för 1968 prognoser.

	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 prognos
Belgien	2,8	2,5	3
Danmark	2,2	3,4	2
Finland	2,2	2,3	3
Frankrike	4,9	4,2	4,5
Italien	5,4	5,9	5,5
Nederländerna	3,2	5,0	4
Norge	4,0	5,3	4
Schweiz	2,8	1,7	2
Storbritannien	1,9	1,2	2,5
Sverige	2,9	3,3	4
Västtyskland	2,4	-0,3	4
Österrike	4,3	2,5	2,5
Förenta staterna	5,8	2,6	4,5
Kanada	5,9	2,5	3,5
Japan	10,3	13,5	8
EEC.....	3,8	2,7	4,4
EFTA	2,4	2,0	2,7
Västeuropa ¹	3,3	2,5	3,9
Totala OECD	5,3	3,4	4,5

¹ Västeuropa avser här EEC, EFTA och Finland.

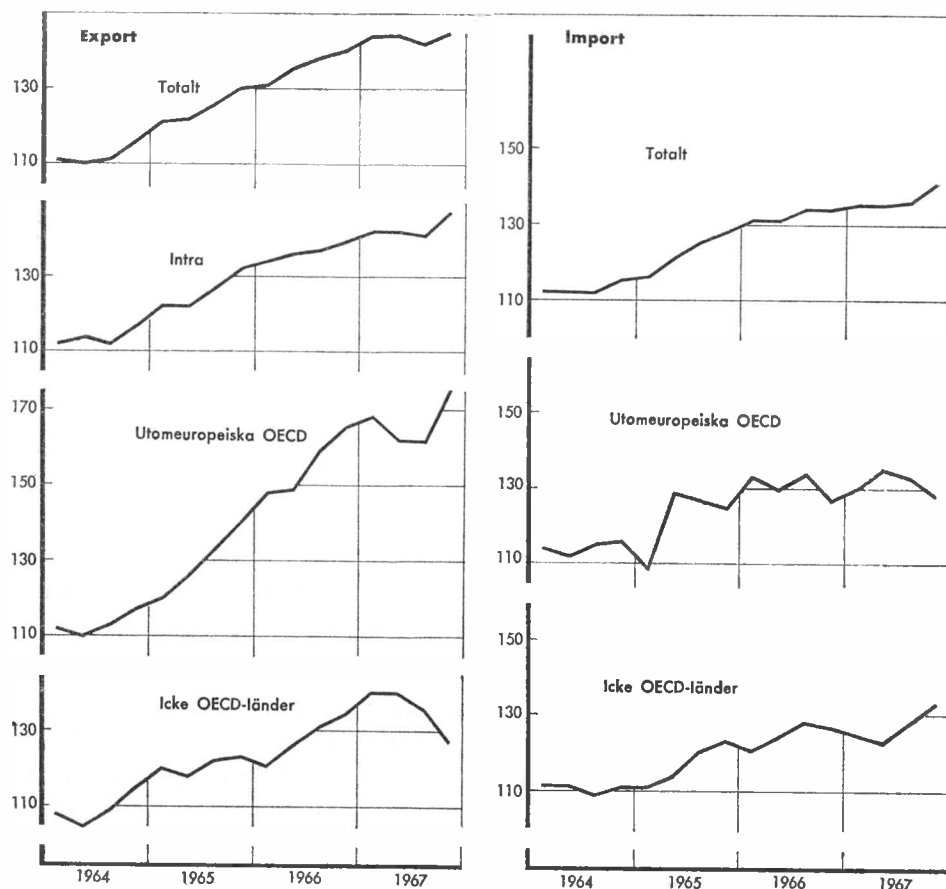
Källor: OECD, nationell statistik och uppskattningar gjorda inom sekretariatet för ekonomisk planering på grundval av tillgängliga informationer.

dämpningen hölls förhållandevis väl uppe. En del av den 5-procentiga uppgången som erhålls mellan åren är för det första en rent mekanisk effekt av ökningen under 1966 och första kvartalet 1967. En annan förklaringsfaktor är slopandet av den brittiska importavgiften i november 1966 som innebar en förskjutning av leveranser från 1966 till 1967. Vidare fortsatte handelsutbytet inom handelsblocken att stiga mer än den yttre handeln. EEC:s intrahandel steg med 5,7 %, EFTA:s med 9,7 %. Däremot utvecklades handeln mellan blocken svagt. EFTA-ländernas export till EEC sjönk med ca 2,5 % och importen därifrån steg med endast 4 %. Blockbildningens effekter har sannolikt förstärkts genom att det matta efterfrågeläget och den försvagade lönsamheten givit priset ökad betydelse som beslutsfaktor vid inköpen. Den ökade prismetvetenheten har troligen bidragit till att öka det internationella handelsutbytet.

Utvecklingen 1967 av världshandeln och det internationella tjänsteutbytet medverkade samtidigt — i förening med kapitalrörelserna — till en försvagning av reservvalutaländernas och en förstärkning av i första hand de kontinentaleuropeiska ländernas betalningsläge. Eftersom det internationella betalningssystemet inte syntes ge utrymme för en ytterligare försvagning av reservvalutaländernas positioner, låg häri ett hot mot

Diagram II:I. Europeiska OECD:s handel 1964—1967

Index: 1963 = 100. Säsongsrensade månadsgenomsnitt per kvartal

Källa: OECD.

stabiliteten som skapade oro på den internationella valutamarknaden. Oron intensifierades efter pundets devalvering i november 1967 och åtföljdes av en tilltagande spekulation i en höjning av guldpriset. Kring årsskiftet inträdde en temporär avspänning i samband med att åtgärder med syfte att stärka betalningsbalansen tillkännagavs av den amerikanska regeringen. Då snabba resultat av avgörande betydelse inte syntes troliga tilltog guld-spekulationen ånyo. Guldköpen kulminerade i mitten av mars 1968, då läget utlöste motåtgärder. Guldmaknaden i London stängdes tillfälligt och centralbankscheferna i guldpoolens länder sammanträdde i Washington. Vid detta möte överenskomms att de deltagande centralbankerna inte längre skulle sälja guld vare sig direkt till marknaden eller »till monetära myndigheter för att ersätta guld som sålts på privata marknader». Vid guld-rörelser mellan centralbanker skall priset hållas oförändrat vid 35 dollar

Tabell II: 2. Konsumentpriser 1960—1967

Procentuella förändringar.

	1960— 1966 per år	1966— 1967	4 kv. 1965— 4 kv. 1966	4 kv. 1966— 4 kv. 1967	1 halv- året 1966 —2 halv- året 1966 (i års- takt)	1 halv- året 1967 —2 halv- året 1967 (i års- takt)
Belgien	2,8	2,9	3,5	3,4	1,8	3,4
Danmark	5,6	8,2	6,2	10,6	5,2	15,3
Finland	5,0	5,5	4,2	6,8	4,8	6,0
Frankrike	3,6	2,8	2,7	3,4	2,6	3,1
Italien	4,5	3,2	2,1	3,2	1,6	2,5
Nederländerna	3,9	2,8	5,4	2,8	0	1,1
Norge	3,9	4,1	4,5	4,1	5,3	5,7
Schweiz	3,5	4,1	4,3	3,8	3,5	4,1
Storbritannien	3,6	2,5	3,8	2,1	3,4	1,0
<i>Sverige</i>	<i>4,1</i>	<i>4,2</i>	<i>5,4</i>	<i>3,7</i>	<i>3,5</i>	<i>2,8</i>
Västtyskland	2,9	1,5	2,8	0,6	1,3	-0,4
Österrike	3,7	3,8	1,8	4,5	1,8	2,6
Företa staterna	1,6	2,8	3,6	2,8	3,7	3,6
Kanada	2,0	3,5	4,0	3,8	3,5	4,8

Anm. Prisutvecklingen har i vissa fall påverkats av förändringar i indirekt beskattning och subventionering.

Källor: OECD och nationell statistik.

per uns. Vidare uttalades att tillgången på monetärt guld var tillräcklig med hänsyn till utsikterna att införa särskilda dragningsrätter (SDR), varför centralbankerna inte längre behövde köpa guld från marknaden. De deltagande centralbankscheferna tog samtidigt fasta på den amerikanska regeringens bestämda föresats att med penning- och finanspolitiska medel verka för en påtaglig förstärkning av betalningsbalansen.

Genom denna överenskommelse infördes ett system med skilda guldmarknader, den ena för privata kunder (inkl. industriella förbrukare) med marknadsbestämd prissättning, den andra för monetärt guld med fixerat pris. Genom Förenta staternas beslut omedelbart dessförinnan att slopa kravet på en guldreserv motsvarande 25 % av sedelstocken blev nästan hela den återstående amerikanska guldreserven, som då uppgick till drygt 11 miljarder dollar, i princip disponibel för internationella betalningar.

På de fria marknaderna har priset på guld härefter tillåtits variera helt fritt men har sedermera närmast sig noteringen på monetärt guld. På valutamarknaderna har lugnet återställts.

Frågan om guldprisets höjd har aktualiserats i samband med en anpassningsprocess som knappast i första hand har framtvingsats av en otillräcklig tillgång på internationella betalningsmedel utan snarare av en viss brist på jämvikt i de internationella betalningsströmmarna. Jämvikten skulle i prin-

cip kunna återställas genom någon av följande åtgärder eller genom en kombination av dessa:

1. Det internationella betalningssystemet görs så elastiskt att nuvarande ojämnheter i de internationella betalningsströmmarna kan absorberas under överskådlig tid framåt. — En sådan lösning synes för närvarande helt realistisk. Systemet med särskilda dragningsrätter (SDR) som nu förefaller att kunna sättas i funktion under 1969 syftar till en planmässig och, såvitt nu kan bedömas, begränsad förstärkning av tillgången på internationella betalningsmedel. En höjning av priset på monetärt guld har bestämt avvisats som medel att genomföra en ökning av den internationella likviditeten. Inte heller torde det finnas förutsättningar för att på annat sätt uppnå en drastisk förstärkning av det internationella betalningssystemets elasticitet.

2. Jämvikten i betalningarna återställs genom en omläggning eller reglering av de internationella kapitalrörelserna.

3. Jämvikten återställs genom en anpassning av de löpande betalningarna.

Den ledande reservvalutamakten, Förenta staterna, har i första hand inriktat sig på en lösning enligt punkt 2, dvs. genom att påverka och reglera sin kapitalexport. De åtstramningstendenser som åtgärder i detta syfte framkallat på de internationella kreditmarknaderna har hittills i väsentlig grad motverkats genom den kreditpolitik som förts i de kontinentaleuropeiska länderna. Erfarenheterna från de senaste månadernas utveckling kan såtillvida ge anledning till en viss optimism och riskerna för en allvarlig åtstramning på de internationella kapitalmarknaderna förefaller därför mindre än tidigare. Härigenom begränsas även i någon mån behovet av en anpassning enligt punkt 3, dvs. med åsyftad verkan på de löpande betalningarna. För Storbritanniens del föreligger emellertid ett av allt att döma oavvisligt behov att stärka bytesbalansen och även för Förenta staternas del bedöms en viss förstärkning av de löpande betalningarna vara behövlig. För att åtgärder i detta syfte inte skall negativt inverka på världshandeln och världsekonomin utveckling måste dessa till väsentlig grad motvägas av expansiva insatser från andra länder och då naturligtvis främst från de stora kontinentaleuropeiska industriländerna.

Det kan under sådana förhållanden inte uteslutas att den västtyska och franska konjunkturuppgången utan ytterligare åtgärder skulle kunna visa sig för svag för att tillväxten i Västeuropa skall skjuta fart på allvar. Risken härför förefaller emellertid begränsad med hänsyn till att EEC:s ministerråd uttalat sig för en anpassning av den ekonomiska politiken i expansiv riktning om tillväxten tenderar att bli svagare än man nu räknar med. En obetydlig upprevidering av den produktionsprognos för 1968 som framlades i den preliminära nationalbudgeten har gjorts för Västeuropa från 3,5 % till inemot 4 %. Höjningen hänför sig till Frankrike och i någon mån

Tabell II: 3. Timförtjänster inom industrin 1960—1967

Procentuella förändringar.

	1960—1966 per år	1966—1967	4 kv. 1965— 4 kv. 1966	4 kv. 1966— 4 kv. 1967
Belgien	8,3	—	10,4	¹ 5,9
Danmark	10,5	—	10,2	² 8,7
Finland	8,4	—	9,1	³ 8,3
Frankrike ¹	7,1	5,9	6,0	5,8
Italien ¹	9,2	5,4	4,0	5,1
Nederländerna ¹	9,8	—	9,2	² 7,7
Norge	7,1	—	8,4	³ 8,1
Schweiz ¹	5,5	—	5,3	² 5,1
Storbritannien ¹	4,7	4,3	4,8	5,5
Sverige	8,2	8,0	9,0	7,3
Västtyskland	8,8	—	5,8	² 2,9
Österrike	9,0	—	8,5	³ 4,9
Förenata staterna	3,1	3,8	3,7	4,5
Kanada	3,9	—	6,3	² 5,9

¹ Timlönetariffer.² Avser 3 kv.³ Avser 2 kv.

Källor: OECD och nationell statistik.

Västtyskland. För Storbritanniens del är det svårt att avgöra vilken tillväxttakt produktionen kommer att få. Den mycket strama budgeten är i sig ingen garanti för att de produktionsresurser som »blir över» i och med minskningen av den privata konsumtionen helt och hållet kommer att kunna användas för ökad export eller till importsubstituerande produktion. Även om det brittiska näringslivet visar sig tillräckligt flexibelt och produkterna framgångsrikt kan konkurrera med andra länders har det inte bedömts som tillrådligt att eftersträva en större produktionsökning 1967—1968 än 2,5 à 3 %. Arbetslösheten skulle därmed komma att ligga kvar på en relativt hög nivå. Inte bara i Storbritannien utan även i övriga länder i Västeuropa innebär prognosen för den totala produktionstillväxten 1968 ett fortsatt underutnyttjande av kapaciteten i ungefär samma grad som under 1967. Härmed framstår också en fortsatt pris- och kostnadsstabilisering som sannolik. Även om läget är något förändrat jämfört med 1967 torde man ändå allttjämt behöva räkna med en viss avvaktande hållning som ett uttryck för en fortsatt strävan efter en gynnsam tidsplacering i konjunkturförloppet. Denna strävan torde emellertid vara mindre utpräglad nu när känslan av osäkerhet inför utvecklingen av det internationella betalningsläget och de internationella kapitalrörelserna efter de uppnådda resultaten i det monetära samarbetet inte längre synes vara lika stark som tidigare.

2. Länderöversikter

Förenata staterna

Produktionsökningen var totalt sett måttlig 1967. Den stannade sålunda vid 2,6 % 1966—1967, medan industriproduktionen ökade med endast 1,3 %. Den främsta orsaken till denna relativt svaga tillväxt var en kraftig minskning av lagerinvesteringarna 1967 efter den betydande lagerpåfyllnaden 1966. Exklusive lager ökade produktionen med knappt 4 %. Under sista kvartalet 1967 inträffade åter en uppgång av lagerinvesteringarna. De fasta investeringarna minskade totalt med 1 %, och även för industriinvesteringarna torde en viss minskning ha ägt rum. Totalt var byggnadsinvesteringarna lägre än 1966, medan maskininvesteringarna var ungefär oförändrade. Främst på grund av finansieringssituationen minskade bostadsinvesteringarna kraftigt under senare delen av 1966. Fr. o. m. andra kvartalet 1967 har de åter ökat, men totalt var de 5,4 % lägre än 1966. Den privata konsumtionen ökade med knappt 3 %, medan den genomsnittliga sparkvoten var drygt 7 %, och därmed översteg 1966 års med mer än 1 procentenhet. Främst på grund av de tilltagande militärutgifterna, men även på grund av ökade socialutgifter, ökade den offentliga konsumtionen mycket kraftigt, eller med 11,4 % under 1967.

Arbetslösheten har efter amerikanska förhållanden varit låg under både 1966 och 1967. Den genomsnittliga arbetslöshetsprocenten var 3,8 % 1966 och låg under de flesta månaderna 1967 ett par tiondelar under den 4-procentiga nivå som anses markera ett balansläge på den amerikanska arbetsmarknaden. Sysselsättningen ökade totalt med knappt 2,5 % under 1967. Timförtjänsterna steg med 5,1 %, vilket är 1 % högre ökningstakt än under 1966. Däremot har prisutvecklingen i stort sett varit oförändrad. Från december 1966 till december 1967 ökade konsumentpriserna med 3,3 %.

Handelsbalansens överskott 1967 var 3,5 miljarder dollar, vilket innebar en obetydlig minskning i jämförelse med 1966. Emellertid var dessa års handelsöverskott betydligt lägre än vad Förenata staterna haft under tidigare år. Det minskade överskottet beror främst på att importen ökade med över 15 % både 1965 och 1966. 1967 var importökningen endast 5,4 %, men en kraftig uppgång noterades för sista kvartalet. Exporten däremot minskade under slutet av året. Totalt ökade den med 4,6 %. Bytesbalansens överskott har avtagit snabbare än handelsbalansens, i huvudsak beroende på de ökade militärutgifterna. 1967 uppgick överskottet till 1,7 miljarder dollar, mot 2,2 miljarder dollar 1966. Under hela efterkrigstiden har ett utflöde av kapital ägt rum från Förenata staterna. Från 1950 till 1965 uppgick kostnaderna för de direkta investeringarna utomlands till omkring 25 miljarder dollar. Samtidigt beräknas emellertid inkomsterna från dessa ha givit upphov till ett kapitalinflöde till Förenata staterna på inemot 40 miljarder dollar. Det ackumulerade underskottet i betalnings-

balansen har i själva verket sin grund däri att kostnaderna för militär-engagemangen och utvecklingshjälpen från 1950 till 1965 tillsammans uppgått till ca 77 miljarder dollar. Beroende på de positiva nettoresultaten för övriga poster i betalningsbalansen blev det sammanlagda underskottet under denna period omkring 30 miljarder dollar. Parallellt med nettoutflödet av kapital har guldreserven minskat kontinuerligt.

Vid slutet av 1967 uppgick de totala guldreserverna till ca 12 miljarder dollar, varav ca 10,5 miljarder var bundna genom det då ännu gällande 25-procentiga sedeltäckningskravet.

Den akuta försämringen av den yttre balansen under 1967 måste främst betraktas i dessa sammanhang men den accentuerades av ett ökat nettoutflöde av kapital under 1967. Det särskilt kraftiga utflödet under sista kvartalet sammanhängde till en del med den brittiska devalveringen. Betalningsbalansens underskott uppgick till 3,6 miljarder dollar 1967 mot 1,4 miljarder dollar 1966.

Den 1 januari 1968 presenterade presidenten ett program vilket angavs komma att i det närmaste eliminera betalningsbalansunderskottet under 1968. Privata direktinvesteringar utomlands får inte, med begränsade undantag för vissa länder, finansieras med amerikanskt kapital. Av de erhållna vinsterna i de utländska företagen får i regel maximalt 35 % återinvesteras, medan resten av vinsten måste återföras till Förenta staterna. Kortfristiga likvida tillgångar utomlands skall reduceras. Effekten på betalningsbalansen av dessa åtgärder har beräknats till 1 miljard dollar. Möjligheterna för utländska låntagare att uppta lån i Förenta staterna skall begränsas, militärutgifterna i Västeuropa och u-hjälpen minskas. De amerikanska turisterna uppmanades att reducera sina utlägg utomland. Var och en av dessa tre åtgärder uppskattades förstärka betalningsbalansen med 500 miljoner dollar. Slutligen hoppades man att på ett eller annat sätt uppnå en förstärkning av handelsbalansen på 500 miljoner dollar. I början av februari föreslogs eller beslutades vissa kompletteringar till detta program. Bl. a. förbjöds de amerikanska bankernas utlandsfilialer att, med vissa undantag, förvärva aktiekapital i västeuropeiska företag. Vidare föreslogs införandet av en i relation till utgifterna graderad turistskatt, samt en extra skatt på flygresor till utlandet. Vid utskottsbehandlingen har flygskatten tillstyrkts medan turistskatten förkastats.

I det budgetförslag för budgetåret 1968/69 som framlades inför kongressen i slutet av januari uppgår de totala utgifterna till 186 miljarder dollar och de totala intäkterna till 178 miljarder dollar.¹ Intäktsberäkningarna har gjorts bl. a. under den förutsättningen att man får igenom det sedan länge diskuterade förslaget om en 10-procentig höjning av in-

¹ Dessa siffror är inte automatiskt jämförbara med uppgifter om tidigare års budgetomslutningar, eftersom budgetredovisningen lagts om fr. o. m. budgetåret 1968/69. Årets uppgifter är ca 50 miljarder dollar högre än vad som skulle ha varit fallet enligt förutvarande metod.

komstskatten och en lika stor höjning av bolagsbeskattningen. Tidpunkterna för genomförandet föreslogs förskjutna till 1 april 1968 för inkomstskatten och för bolagsbeskattningen retroaktivt från 1 januari. Fram till 1 juli 1968 skulle detta ge en ökad skatteintäkt på ca 3 miljarder dollar och under budgetåret 1968/69 en på 12,9 miljarder dollar. Genom denna skattehöjning och en restriktiv utgiftspolitik skulle budgetunderskottet komma att reduceras från nära 20 miljarder dollar budgetåret 1967/68 till 8 miljarder dollar 1968/69. Av den totala utgiftsökningen om 10,4 miljarder dollar faller 3,3 miljarder dollar på försvaret och 4,2 miljarder dollar på socialutgifterna (huvudsakligen pensions- och sjukvårdsförmåner). Utgifterna för ekonomiskt bistånd, federalt bostadsbyggande och för rymdforskning föreslås minskade. Vid beräkningen av militärutgifterna har man utgått från att någon större ökning av krigsinsatserna i Vietnam inte kommer att ske.

Utformningen av Förenta staternas ekonomiska politik för 1968 är när detta skrivs ännu mycket osäker. Det inhemska efterfrågetrycket är högt. Prisstegringstakten har tilltagit. Från januari 1967 till januari 1968 ökade konsumentpriserna med 3,4 %. I januari 1968 var arbetslösheten 3,5 % vilket var den lägsta nivå som noterats på fjorton år. För februari redovisades ett obetydligt högre tal, 3,7 %. Industriproduktionen sjönk med 0,4 % i januari i förhållande till föregående månad, och förblev i det närmaste oförändrad under februari. Denna svaga utveckling torde till stor del sammanhånga med tillfälliga strejker. Den minskning av handelsbalansens överskott som inträffade under sista kvartalet 1967 bestod under januari och februari 1968. Under de nio första månaderna 1967 uppgick handelsbalansens överskott i genomsnitt till 360 miljoner dollar, under de tre sista månaderna till 120 miljoner dollar och både i januari och februari 1968 till 170 miljoner dollar. Kreditpolitiken har sedan slutet av 1967 skärpts. Diskontot har sålunda höjts två gånger med vardera en halv procentenhet. Däremot har skärpningen av finanspolitiken ännu inte kunnat effektueras. Den föreslagna skattehöjningen har nämligen mött hårt motstånd i kongressen. Under senare tid tycks emellertid sannolikheten för att den skall gå igenom ha ökat och i början av april antogs förslaget av senaten. Samtidigt har från många håll ställts krav på en ytterligare åtstramning av den ekonomiska politiken, både med hänsyn till den inhemska pris- och kostnadsutvecklingen och till betalningsbalansproblemen. I mitten av mars meddelade presidenten att han var villig att gå med på en nedskärning på mellan 8 och 9 miljarder dollar av de utgiftskrav som presenterades i budgetförslaget om skatteförslaget antogs av kongressen. Under 1968 skulle detta innebära en minskning av de offentliga utgifterna med inemot 4 miljarder dollar i förhållande till tidigare planer. Osäkerhet råder vidare om Förenta staterna kommer att vidta ytterligare åtgärder för att stärka sin handelsbalans och i så fall vilka. Framför allt har införandet av en importavgift övervägts.

Emellertid kan händelseutvecklingen i Sydostasien komma att bli avgörande både för utvecklingen av den inhemska efterfrågan och av betalningsbalansen.

Med de hittills under 1968 beslutade ökningarna av resurserna för Vietnamkriget torde man redan ha överskridit de kalkyler för militärutgifterna som presenterades i budgetförslaget. Om man tills vidare förutsätter att inga större förändringar kommer att vidtas torde man dock, trots en trolig åtstramning av finanspolitiken och en stram kreditpolitik kunna förvänta en uppgång av den totala produktionen med 4,5 %. Den ökning av lagerinvesteringarna som kunde noteras under slutet av 1967 fortsatte i januari och man torde med hänsyn till de låga lagren 1967 kunna räkna med en positiv lagereffekt under 1968, även om en del av den hittills inträffade uppgången troligen beror på ökade stålköp inför den befarade stålstrejken under sommaren. Möjligen har även diskussionerna om tänkbara importrestriktioner bidragit till uppgången. Gjorda investeringsenkäter tyder på en måttlig ökning under 1968 av de privata fasta investeringarna.

Storbritannien

Den brittiska nationalproduktens tillväxt uppgick 1967 till drygt 1 %. Det var tredje året i rad som den totala produktionsökningen underskred 2 %. Industrin nådde inte upp till 1966 års produktionsresultat trots en inte obetydlig ökning under årets två sista månader. Den ekonomiska politiken var alltjämt i hög grad inriktad på att uppnå ett efterfrågeläge som skulle möjliggöra en förstärkning av den yttre balansen. Med en mängd tidigare vidtagna åtgärder, bl. a. de s. k. juliåtgärderna 1966 att ta hänsyn till, var det inte någon lätt uppgift att anpassa den ekonomiska politiken till lägets verkliga krav eftersom effekterna av dessa åtgärder inte var till fullo kända i varje situation. Samtidigt måste hänsyn tas till arbetslöshetsituationen. Arbetsmarknadspolitiska överväganden låg sålunda delvis bakom beslutet sommaren 1967 om efterfrågestimulerande åtgärder i form av lättnader i reglerna för avbetalningsköp. Resultatet härav blev en snabb ökning av de privata kapitalvaruinköpen, vilket starkt bidrog till att årsökningstakten för den privata konsumtionen, trots restriktiviteten i fråga om löneutvecklingen, kom att uppgå till ca 5 % under andra halvåret. Samtidigt blev investeringsefterfrågan något livligare än beräknat. Ökningen i de offentliga investeringarna exklusive bostäder men inklusive statliga företag uppgick till drygt 10 %. Det offentliga bostadsbyggandet expanderade starkt. Ökningen uppgick till nästan 15 % och åtföljdes av en oväntad uppgång även i det privata bostadsbyggandet; bostadsinvesteringarna kom härigenom att öka med nästan 10 %. Den totala investeringsökningen beräknas ha varit ca 5,5 %; för industrin blev nivån endast några procent lägre än 1966, vilket var en mindre nedgång än man tidigare befarat. Med tanke på utvecklingen på längre sikt var det fördelaktigt att in-

dustriinvesteringarna hölls uppe så pass som skedde. Att nedgången blev begränsad innebar dock samtidigt ett tillskott i efterfrågan utöver vad man räknat med. Den totala inhemska efterfrågeökningen kom bl. a. till uttryck i att importen inte sjönk under loppet av året från den genom importavgiftens borttagande uppblåsta nivå som den kommit upp till i början av 1967. Handelsbalansen försämrades ytterligare genom hamnarbetarstrejker. Denna utveckling ledde — i förening med en för Storbritannien ogynnsam förändring av de internationella kapitalrörelserna — fram till en devalvering av pundet den 18 november 1967 med 14,3 % och åtstramningsåtgärder för att motverka ogynnsamma effekter av devalveringen. Dessa omfattade i korthet — för en utförligare redogörelse hänvisas till den preliminära nationalbudgeten, s. 33 — en diskontohöjning från 6,5 % till 8 %¹, offentliga besparingar om ca 400 miljoner pund, höjning av bolagsskatten och en åtstramning av kreditmarknaden. Trots besparingarna beräknades de offentliga utgifterna komma att öka med ca 700 miljoner pund budgetåret 1968/69 motsvarande 4,5 %, allt räknat i volym.

Det är naturligtvis ännu för tidigt att uttala sig om eventuella devalveringseffekter. De positiva resultat det kan bli fråga om för utrikeshandelns del torde återspeglas i statistiken först efter några månader. Åtstramningen av den interna efterfrågan bedömdes dock rätt snart vara otillräcklig. Redan i januari förutskickade den brittiske finansministern en mycket stram budget i mars. Några omedelbara åtgärder vidtogs dock ej. Härigenom blev efterfrågeökningen stark under första kvartalet, vilket kommit till uttryck exempelvis i bilregistreringarna för februari, som låg mycket högt. Under de två första månaderna inregistrerades över 250 000 nya personbilar, vilket var drygt 50 000 bilar mer än beräknat. Även importvolymen under denna period bar spår av en relativt hög inhemsk efterfrågan. Exporten började dock samtidigt återhämta sig, varför det synliga handelsunderskottet stannade vid 30 miljoner pund i januari och 70 miljoner pund i februari. Den underliggande trenden fördunklades dock genom eftersläpningen i främst exporten till följd av hamnstrejkerna under slutet av 1967. Den relativt låga exporten i mars kan möjligen tyda på att denna trend under första kvartalet ännu var ganska svag.

Den engelska budgeten presenterades den 19 mars, några veckor tidigare än normalt, eftersom en skyndsam åtstramning var nödvändig. Den innehöll skattehöjningar, som för det nya budgetåret beräknas ge 775 miljoner pund i ökade intäkter och 923 miljoner pund per år i fortsättningen. Den direkta beskattningen av inkomster föreslås bli oförändrad. För att tillgodose kravet på en snabb inskränkning av den privata konsumtionen har de indirekta skatterna höjts på de allra flesta artiklar. Skattehöjningarna var fördelade på följande sätt:

¹ Diskontot sänktes i slutet av mars till 7,5 %.

1. Den lägsta omsättningsskattesatsen höjdes från 11 % till 12,5 % (omfattar möbler, kläder, hushållsartiklar m. m.)
2. Den 16,5-procentiga omsättningsskatten på bl. a. konfekt, glass och läskedrycker höjdes till 20 %
3. Den 27,5-procentiga omsättningsskatten på bl. a. bilar, kylskåp, tvättmaskiner och leksaker höjdes till 33 1/3 %
4. Den s. k. lyxskatten på bl. a. kameror, juveler, parfym och grammo-fonskivor höjdes från 27,5 % till 50 %
5. Arbetskraftsskatten på anställda inom servicesektorn höjdes med 50 %
6. Vägskatten för motorfordon höjdes, för personbilar med drygt 40 %
7. Vin- och spritskatten höjdes
8. Vadhållningsskatten fördubblades till 5 %
9. Bensinpriset höjdes med drygt 5 öre per liter
10. Tobaksskatten höjdes. För cigaretter motsvarar höjningen drygt 10 öre per paket
11. En särskild skatt infördes under ett år på inkomster av investerat kapital. Frågan om en permanentning skall utredas
12. Gåvoskattebestämmelserna skärptes kraftigt.

Med dessa skattehöjningar och övriga mindre betydande justeringar av skattebestämmelserna hoppas den engelska regeringen kunna uppnå sina syften. Huvudavsikterna är att genom en långtgående begränsning av hemmakonsumtionen överföra industriella och ekonomiska resurser till produktion av exportvaror och importsubstituerande produkter och därmed utnyttja den konkurrensfördel som skapades genom devalveringen hösten 1967. Vidare var det angeläget att genom hårda åtgärder säkra ett internationellt förtroende för den brittiska ekonomin och slå vakt om den nya pundkursen.

Samtidigt med dessa skattehöjningar och nya skatter föreslogs en begränsning av löneökningar och utdelningar till maximalt 3,5 %. Denna skall genomdrivas med lagstiftning och bestå minst till slutet av 1969. Den skall i augusti 1968 ersätta de nuvarande bestämmelserna om begränsning av löneökningarna. I fortsättningen skall det enligt förslaget vara minst 12 månader mellan löneökningarna och regeringen skall få fullmakter att uppskjuta tillämpningen av nya avtal i 12 månader. Att döma av uttalanden som gjordes omedelbart efter budgetens offentliggörande kan det uppstå svårigheter att få detta förslag antaget av parlamentet. Det kärva läge i avtalsförhandlingarna för verkstadsarbetarna som uppstod i mitten av april visar att det kan bli mycket svårt att nå avtalsuppgörelser inom den avsedda ramen utan konflikter på arbetsmarknaden. En effektiv begränsning av lönestegringarna synes emellertid utgöra en nödvändig förutsättning för att det eftersträvade och nödvändiga överskottet i utrikesbetalningarna skall kunna uppnås.

Skatteökningen med 775 miljoner pund budgetåret 1968/69 är den största

som förekommit i någon budget sedan 1930. Indragningen av köpkraft beräknas dock inte bli fullt så stor. Vissa av åtgärderna och då främst förmögenhetsskattens införande och arbetskraftsskattens höjning beräknas inte påverka efterfrågan med ett belopp som fullt ut motsvarar skatteökningarna. Därtill kommer en ökning av bidragen till låginkomstfamiljerna. Begränsningen av den totala efterfrågan genom dessa åtgärder har beräknats till 500 à 550 miljoner pund per år eller — alternativt — ytterligare 100 miljoner pund om effekten av att man inför behovsprövade barnbidrag medräknas. Ökningen i konsumentprisindex som föranleds dels av höjda importpriser på grund av devalveringen, dels av de indirekta skattehöjningarna betyder att den totala prisuppgången kan väntas överstiga tillväxten i de disponibla inkomsterna. Sparkvoten antas bli i stort sett oförändrad. Den privata konsumtionen skulle sålunda komma att minska något budgetåret 1968/69, uppskattningsvis ca 1 %. Räknat på kalenderår skulle konsumtionen bli praktiskt taget oförändrad 1967—1968. Med utgångspunkt från de årsökningstal som den engelska regeringen räknat med skulle för den privata konsumtionen minskningen i denna mellan halvåren 1968 komma att uppgå till 2,5 à 3 % i årstakt.

Den offentliga verksamheten beräknas öka med drygt 2 %. Byggandet av bostäder, vägar, skolor och sjukhus kommer att svara för den största delen av ökningen. För de privata investeringarnas del förväntas en återgång till 1966 års investeringsnivå. Lagerinvesteringarna som var låga under 1967 väntas komma att öka och uppnå ett normalt läge i förhållande till produktionsnivån.

Exportutvecklingen blir beroende av i huvudsak tre faktorer, nämligen genomslagskraften av den genom devalveringen skapade kostnadsfördelen, näringslivets förmåga att skifta över till produktion för export samt den internationella konjunkturutvecklingen. I den engelska regeringens bedömning anges en volymökning för exporten av varor och tjänster på 7—8 % i årstakt fram till andra halvåret 1969 som trolig (en reduktion av ökningstakten har därvid inlagts för eftersläpande effekter av hamnstrejckerna 1967 som medfört ett extra tillskott till exporten i början av 1968). Som ett andra, men mindre sannolikt, alternativ har man angivit en några procentenheter större exportökning.

Med den lägre exportökningen blir den totala inhemska efterfrågestegringen 2 à 2,5 %. Erfarenhetsmässigt brukar den engelska importen visa en större uppgång än den totala efterfrågan. På grund av devalveringen beräknas emellertid endast en mindre del av efterfrågeökningen 1968 komma att rikta sig mot importen. Den totala produktionen skulle härigenom komma att tillväxa med 3 à 4 % i årstakt under den närmaste tiden.

Den förbättring av betalningsbalansen som är budgetens främsta målsättning har angivits till ca 500 miljoner pund. Räknat i årstakt skulle detta mål kunna uppnås någon gång under 1969. Med utgångspunkt från

1967 års kraftiga underskott skulle en mycket stor del av produktionsökningen gå åt för balansförbättringen. Hur mycket som återstår för övriga efterfrågesektorer blir inte bara beroende av utrikeshandelns volymmässiga utveckling utan även av försämringen i terms of trade. Importprisstegringen bedöms bli i genomsnitt 12—14 %. Även exportpriserna kommer att stiga, men ökningarna är dels utspridda över en längre tidsperiod, dels inte lika betydande som importprisökningarna. Hur kraftig försämring av bytesförhållandet som krävs för att de engelska produkterna skall bli tillräckligt konkurrenskraftiga och de prognoserade volymförändringarna uppnås är omöjligt att säga. Det är inte minst mot bakgrunden av denna punkt som den i budgeten till synes väl tilltagna säkerhetsmarginalen bör ses. Finansministern synes ha stramat åt efterfrågan något i överkant för att ge utrymme åt en än större exportökning och gardera sig för en mindre svag utveckling av den privata konsumtionen än man räknat med. Från denna synpunkt borde man kunna anta att den högre produktionstillväxt som man nu räknar med för 1968 skall åtföljas av en betydande förstärkning av den yttre balansen.

Västtyskland

I syfte att minska pris- och kostnadsökningarna och för att motverka det underskott i bytesbalansen som erhållits 1965 skärptes kreditpolitiken markant i början av 1966 och något senare stramades även budgetpolitiken åt. Konjunkturen kom snabbt in i en lugnare fas. Under slutet av 1966 började produktionen avta och denna utveckling accentuerades under första hälften av 1967. En starkt bidragande orsak till konjunkturedgången var lagerutvecklingen. Genom övergångsreglerna vid införandet av mervärdesskatt 1 januari 1968 var det lönande att ha så små lager som möjligt vid denna tidpunkt och detta bidrog till en betydande lagerneddragning under första halvåret 1967. I försöken att åter stimulera ekonomin använde man sig i första hand av penningpolitiska medel. Den restriktiva budgetpolitiken fortsatte emellertid, bl. a. för att kravet på en formell budgetbalansering givits hög prioritet av myndigheterna. Genom att staten, och i synnerhet delstaterna och kommunerna skar ned sina utgifter när skatteintäkterna minskade, skärptes konjunkturedgången. I detta läge utgjorde lättnaderna på kreditmarknaden inte tillräcklig stimulans och i början av 1967 vidtogs även finanspolitiska åtgärder. En federal tilläggsbudget på 2,5 miljarder DM för investeringsändamål antogs och speciella avskrivningsregler för investeringar som gjordes fram till oktober 1967 infördes. När man ännu under sommaren 1967 inte kunde märka något omslag i den ekonomiska situationen antogs ännu en tilläggsbudget på 5,3 miljarder DM. Vidare beslöt man att förändra övergångsbestämmelserna vid införandet av mervärdesskatten på sådant sätt att benägenheten att dra ned lagren skulle minska. De vidtagna åtgärderna gav effekt under andra halv-

året 1967. Bruttonationalprodukten förblev i det närmaste oförändrad 1967 jämfört med 1966, men vid slutet av året var man uppe i en årsökningstakt på omkring 4 %. Industriproduktionen var avtagande från mitten av 1966 till mitten av 1967. Sedan dess har en återhämtning skett och under sista kvartalet 1967 nådde man en högre industriproduktion än den som rått före konjunktturnedgången. Den huvudsakliga orsaken till uppgången under senare delen av 1967 tycks ha varit ett kraftigt omslag i lagerutvecklingen. Som en följd av tilläggsbudgeterna ökade även de offentliga investeringarna under slutet av året, men jämfört med 1966 blev det trots detta en minskning för hela året. Minskningen faller på delstaterna och kommunerna. Totalt minskade de fasta investeringarna med 7,7 %, varav maskininvesteringarna med knappt 7 % och byggnadsinvesteringarna med drygt 8 %. Trots en viss minskning av de disponibla inkomsterna översteg den privata konsumtionen 1966 års nivå, men obetydligt. Den offentliga konsumtionens tillväxttakt ökade från 1 % 1966 till drygt 3 % 1967.

Exportutvecklingen motverkade i hög grad effekten av den sviktande inhemska efterfrågan. Exportens värde var 8 % högre 1967 än 1966. Exporten på EEC ökade med drygt 9 %, på EFTA med 1,5 % och på öststaterna med 32 %. Importvärdet minskade med 3,4 %. Under sista kvartalet ökade importen markant, vilket till stor del torde få ses i samband med de ökade lagerinvesteringarna. EEC lyckades förhållandevis bättre än övriga länder med att bibehålla sin export på Västtyskland, importen därifrån minskade nämligen med 0,5 %, medan importen från EFTA minskade med 8 % 1967. Utrikeshandeln resulterade i ett överskott på handelsbalansen om 16,9 miljarder DM, vilket är mer än en fördubbling i jämförelse med 1966. Bytesbalansens överskott 1967 uppgick till 9,6 miljarder DM. Efter ett nettoinflöde av både långfristigt och kortfristigt kapital under de närmast föregående åren ägde en förändring av kapitalrörelsernas riktning rum 1967. Större delen av bytesbalansens överskott absorberades av en kapitalexport, som till övervägande del utgjordes av kortfristiga lån. Nettoutflödet av privat kortfristigt kapital uppgick till inemot 5 miljarder DM medan nettoutflödet av långfristigt kapital var 3,5 miljarder DM. Förändringen förklaras till stor del av en kraftig minskning av de utländska investeringarna i Västtyskland 1967, men även de västtyska portföljinvesteringarna utomlands ökade.

Den svaga inhemska efterfrågan gav tydliga utslag på arbetsmarknaden och på pris- och kostnadsutvecklingen under 1967. I december uppgick arbetslösheten till 2,5 %, mot 1,6 % under samma månad 1966. Sedan juni 1966 har 400 000 utländska arbetstagare lämnat landet. Under loppet av 1967 har konsumentpriserna ökat med endast 0,4 %, medan timförtjänsterna ökat med ca 3 %.

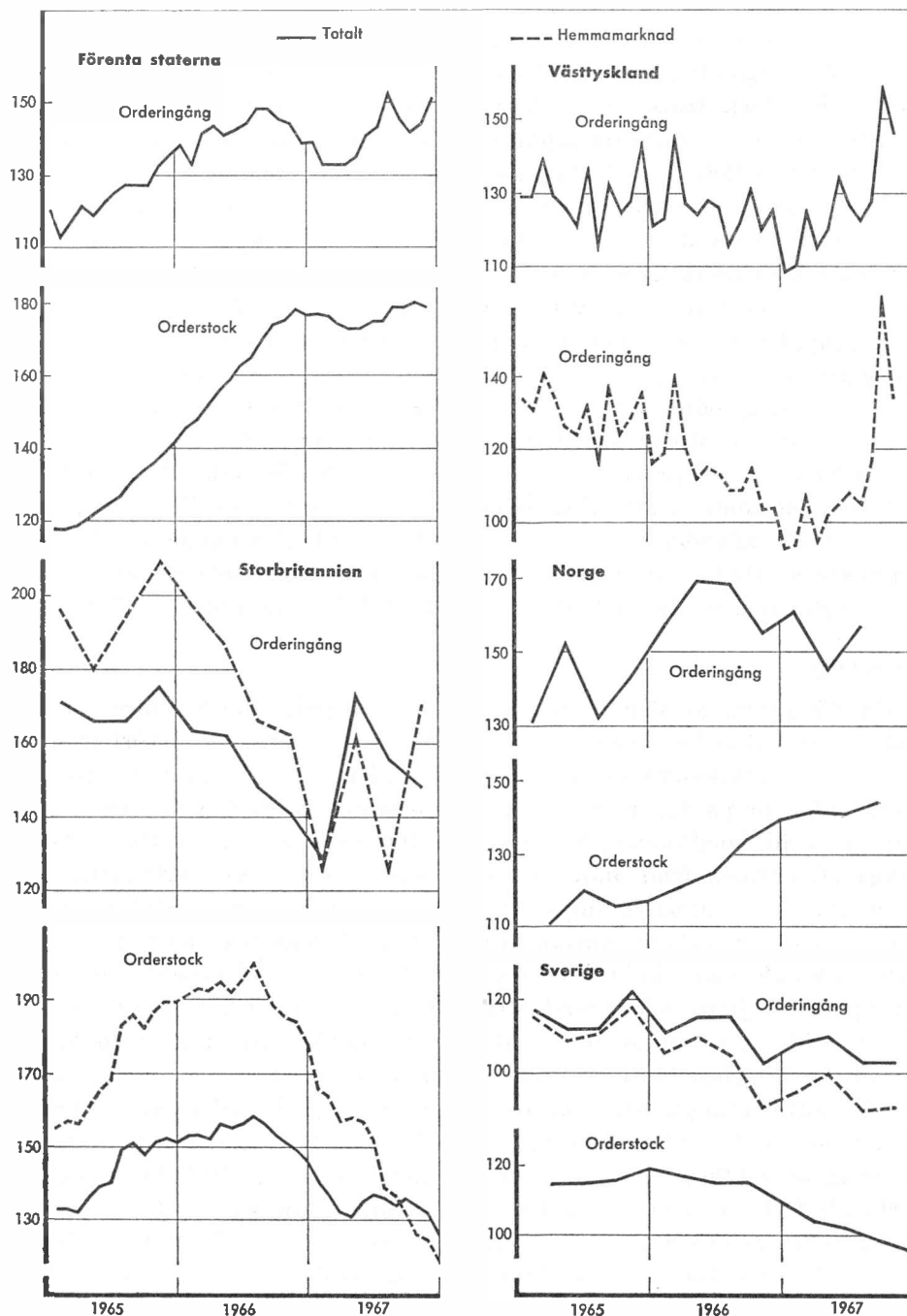
I slutet av januari 1968 framlade den västtyska regeringen en ekonomisk årsberättelse för 1968. Denna rapport är främst en precisering av den

ekonomiska utveckling regeringen anser önskvärd för det kommande året. Den eftersträvansvärda tillväxten för bruttonationalprodukten har fastställts till 4 % 1968. Finansminister Strauss med majoriteten av regeringen bakom sig, anser att denna tillväxttakt kommer att uppnås utan att vidare ekonomiska åtgärder än de som föreslås i årsberättelsen behöver vidtas. Däremot har ekonomiminister Schiller i flera sammanhang hävdad att ytterligare åtgärder kommer att krävas. Enligt rapporten kommer expansionen av den inhemska efterfrågan huvudsakligen att äga rum inom investeringssektorn. Man räknar med en kraftig tillväxttakt av de offentliga investeringarna och för att främja kommunernas investeringsvilja skall fördelaktiga lån på 250 miljoner DM ställas till förfogande för detta ändamål. Vidare förutses att strukturprogrammet för Ruhr/Saarområdet kommer att innebära en ökning av de offentliga investeringarna. De privata investeringarna förväntas öka i en något lägre takt, men tillväxten antas tillta under loppet av 1968. Trots åtgärder för att understödja bostadsbyggandet räknar man med en i stort sett oförändrad nivå för detta 1968 jämfört med 1967. Ett kraftigt omslag i lagerutvecklingen torde äga rum. Den offentliga konsumtionens tillväxt beräknas avta och den privata konsumtionens ökning torde även 1968 bli ytterst obetydlig. Devalveringarna och de amerikanska betalningsbalansåtgärderna väntas få en återhållande effekt på exportutvecklingen 1968. Mot detta kommer en förväntad konjunkturuppgång i Västtysklands viktigare avnämrländer samt den fullständiga avvecklingen av EEC:s interntullar. Resultatet förväntas bli en något lägre ökningstakt för exporten 1968 än 1967. Importen beräknas öka med närmare 10 %, men trots detta skulle handelsbalansens överskott 1968 komma att bli 14 miljarder DM och därmed endast reduceras obetydligt i förhållande till 1967. Enligt denna av den västtyska regeringen godtagna uppskattning av den ekonomiska utvecklingen 1968 skulle de outnyttjade kapacitetsmarginalerna inte märkbart minska. Pris- och kostnadsökningarna kommer även i fortsättningen att bli små. Den beräknade prisökningen på drygt 2 % beror till största delen på ökad indirekt beskattning och höjning av vissa taxor. Som en följd härav steg priserna med ca 1 % från december 1967 till januari 1968. I februari förblev konsumentpriserna oförändrade. Den genomsnittliga arbetslöshetsprocenten förväntas dock avta från 2,1 % 1967 till 1,4 % 1968. I långtidsplanen (den s. k. medelfristiga planen) har en arbetslöshet på 0,8 % definierats som full sysselsättning.

Bedömningarna av styrkan i de noterade uppgångstendenserna i Västtyskland och sannolikheten för en fortsatt autonom expansion även efter det att effekterna av de vidtagna stimulansåtgärderna avtagit, går fortfarande starkt isär. Osäkerheten gäller inte minst om kommunerna kommer att expandera sina investeringar i den takt som förutses. Ovisshet råder även vad gäller styrkan i den privata investeringsbenägenheten med

Diagram II:2. Orderutvecklingen inom maskinindustrin i olika länder 1965—1967

Index: 1963 = 100. Månads- respektive kvartalsdata

Källor: Nationell statistik.

hänsyn till det betydande outnyttjade kapacitetsutrymmet. I enlighet med vad som närmare redogjordes för i den preliminära nationalbudgeten kommer den totala budgeteffekten att vara mindre expansiv 1968 än den relativt måttliga stimulansseffekt som blev slutresultatet för 1967. Gentemot dessa överväganden kan anföras att behovet av rationaliseringsinvesteringar är stort, trots de existerande kapacitetsmarginalerna och att ett kraftigt omslag i lagerkonjunkturen torde äga rum efter de stora neddragningarna 1967. De tillgängliga uppgifterna för den senaste ekonomiska utvecklingen har emellertid orsakat en viss känsla av osäkerhet om styrkan i det nuvarande västtyska uppsvinget. Efter en mycket kraftig ökning av den inhemska orderingången sista kvartalet 1967, där ökningen var särskilt tydlig för investeringsvaror, inträffade i januari 1968 en markant tillbakagång. I februari skedde en uppgång jämfört med januari varvid orderingången kom att ligga på ungefär samma nivå som september 1966 och 1967. Industriproduktionen — som likaledes ökade fjärde kvartalet — har t. o. m. februari i stort legat kvar på den sålunda uppnådda nivån. Det är inte uteslutet att den 4-procentiga tillväxttakt som de västtyska myndigheterna räknar med kommer att kräva ytterligare åtgärder för att förverkligas. Under alla förhållanden torde ett betydande överskott i handels- och bytesbalanserna erhållas även 1968, den stabila pris- och kostnadsutvecklingen bestå och gapet mellan potentiell och reell tillväxt inte minska märkbart.

Frankrike

En dämpning av den totala efterfrågan började under andra halvåret 1966. Under 1967 har avmattningen fortsatt och då främst härrört från den privata konsumtionens svaga utveckling under loppet av året. Denna låg i stort sett kvar på den nivå som nåtts vid slutet av 1966, vilket dock innebär en ökning med inemot 3 % 1967 jämfört med hela året 1966. Trots den svaga efterfrågan från andra sektorer har de fasta investeringarna bibehållit ungefär samma ökningstakt 1967 som 1966. I viss utsträckning beror detta på en fortsatt ganska kraftig expansion av investeringarna inom den nationaliserade industrin och på att en statsunderstödd moderniseringsplan för järn- och stålindustrin inneburit en investeringsökning inom denna sektor på inemot 30 %. Men även utanför denna bransch har de privata investeringarna ökat, vilket tyder på att relativt betydande rationaliseringsinvesteringar ägt rum. Genom att statliga åtgärder för att främja bostadsbyggandet sattes in under 1967, ökade detta något under året efter en svag utveckling 1966. Lagerinvesteringarna avtog 1967, bl. a. som en förhandseffekt av den totala övergången till mervärdeskatt den 1 januari 1968. Enligt preliminära beräkningar var den totala produktionens tillväxt drygt 4 % 1967. Industriproduktionen ökade med 2,2 %, men nådde under sista kvartalet en årsökningstakt på ca 6 %.

Stimulansen från den externa efterfrågan var betydligt lägre 1967, då

exportvärdet ökade med 4,5 %, än 1966 då ökningen var 8,5 %. Den franska exporten på Västtyskland drabbades mer än genomsnittligt av konjunkturunedgången där och minskade med drygt 6 %. Till övriga EEC-stater ökade exporten med drygt 9 % och till EFTA med drygt 7 %. I likhet med vad som varit fallet i många andra västeuropeiska länder under 1967 ökade exporten på öststaterna mycket kraftigt eller med över 17 %. Däremot stagnerade handeln på Förenta staterna. Importens tillväxt avtog betydligt, från 15 % 1966 till 4,8 % 1967. Importen från EEC ökade med 11 %, från EFTA med knappt 2 %, medan importen från Förenta staterna minskade något.

Den svaga utvecklingen av den privata konsumtionen sammanhänger med utvecklingen på arbetsmarknaden. Sedan mitten av 1966 har arbetslösheten i stort sett ökat kontinuerligt och i december 1967 var den registrerade arbetslösheten 43 % högre än samma månad ett år tidigare. Samtidigt har totala antalet anställda avtagit under andra halvåret och arbetstiden minskat. Timlönerna inom industrin ökade med ca 6 % både 1966 och 1967. Med hänsyn till arbetsmarknadsläget torde det vara rimligt att anta att timförtjänsternas stegringstakt avtagit något under 1967. Konsumentpriserna ökade med 3,4 % från december 1966 till december 1967, vilket är en snabbare ökning än under samma period ett år tidigare. En stor del av prisökningarna beror emellertid på höjningar av vissa avgifter och taxor.

Med hänsyn till det dämpade ekonomiska klimatet vidtogs ett antal ekonomisk-politiska åtgärder i expansivt syfte under 1967. Med olika medel försökte man stimulera både de offentliga och de privata investeringarna samt bostadsbyggandet. Kreditpolitiken var lätt. Effekten av denna politik motverkades emellertid till en del av att andra åtgärder med restriktiv verkan genomfördes. Nettoeffekten under 1967 av de vidtagna åtgärderna har beräknats bli ett tillskott till nationalprodukten på ca 0,5 %.

Socialförsäkringarnas finansieringssystem har förändrats så att avgifterna från arbetsgivare och arbetstagare ökar och finansieringen över statsbudgeten minskar. Reformen har beräknats innebära ett ökat avgiftsuttag från den privata sektorn på omkring 3 miljarder francs under ett år, motsvarande ca 0,6 % av nationalprodukten. Eftersom reformen trädde i kraft i slutet av 1967 kommer effekten av den till största delen att bli märkbar först under 1968. Enligt den preliminära statsbudgeten för 1968 skulle öknings-takten både för den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna tillta något under 1968 och skatteintäkternas tillväxt avta. Men effekten av socialförsäkringsreformen skulle mer än uppväga budgetens expansiva verkan. Den offentliga sektorns finansieringsbehov skulle minska med 1 miljard francs 1968 i förhållande till 1967 och enligt gjorda uppskattningar skulle man erhålla en restriktiv nettoeffekt på ca 0,2 % av bruttonationalprodukten.

De indikatorer på det ekonomiska läget som fanns att tillgå vid början av 1968 tydde inte på att någon märkbar omsvängning var att vänta. Indu-

stripproduktionens ökning fortsatte, men orderutvecklingen var svag och omsättningen av lagren långsam. Arbetsmarknadsläget visade ingen förbättring och de amerikanska åtgärderna för att stärka betalningsbalansen väntades få en dämpande effekt på den franska konjunkturen. Mot bakgrund av detta, och med den uttalade önskan att närma sig den 5-procentiga tillväxttakt för bruttonationalprodukten som satts som målsättning i den femte planen beslöt regeringen i slutet av januari att vidta ett antal åtgärder för att stimulera ekonomin. Den första inkomstskatteinbetalningen för 1968, som ägde rum i februari, reducerades med 15 %. Skattebetalare med en lägre beskattningsbar inkomst än 55 000 francs behöver inte återbetala denna tillfälliga skattelättnad, men för högre inkomsttagare kommer denna senare att återkrävas. Vidare trädde en 4,5-procentig höjning av familjebidragen och en höjning av folkpensionerna, som tidigare beslutats fr. o. m. hösten 1968, i kraft redan 1 februari. För att främja de privata investeringarna kommer ytterligare statliga krediter för investeringsändamål att ställas till förfogande. Den fullständiga övergången till mervärdeskatt 1 januari 1968 innebar en relativ fördyring av investeringarna 1967 i förhållande till 1968. Företagen hade tidigare medgivits en 50-procentig kompensation för detta men denna ersättning skall nu retroaktivt bli fullständig. Utöver femte planens målsättning för bostadsbyggande skall regeringen låta bygga ytterligare 10 000 billiga bostäder. Lokaliseringsstödet till de av sysselsättningskrisen särskilt hårt drabbade områdena ökas. Tillsammans innebär dessa åtgärder en minskning av statens intäkter på 1,65 miljarder francs och en ökning av utgifterna på 1,77 miljarder francs. Huvudparten av dessa kostnader, eller ca 3 miljarder francs, faller på 1968. Trots att dessa åtgärder vidtogs i ett läge som präglades av en svagare konjunktur än vad de franska myndigheterna tidigare hade förutsett, kan det, med hänsyn till deras sannolika effekt, synas motiverat med en viss upprevidering av tidigare prognoser. En ytterligare åtgärd som verkar i samma riktning är de i april beslutade lättnaderna i reglerna för avbetalningsköp av bilar. Den totala produktionen förutsätts sålunda komma att öka med ca 4,5 % (mot i preliminära nationalbudgeten angivna 4 %). Denna ökningstakt är obetydligt lägre än den som anges i den femte planen men torde inte avsevärt komma att minska den lediga kapaciteten. Den höga arbetslösheten skulle därmed komma att bestå, samtidigt som en dämpning i pris- och kostnadsstegringarna synes sannolik. Den privata konsumtionen torde erhålla en påtaglig stimulans och vissa tecken tyder även på att en ökning av denna inträffat under den senaste tiden. Vidare torde bostadsbyggandet komma att expandera något kraftigare än vad man tidigare räknat med. En oförändrad eller något högre ökningstakt för de privata investeringarna i förhållande till 1967 synes möjlig. En omsvängning av lagerinvesteringarna kan förutses efter neddragningarna under 1967. Förutsägelseerna om exportutvecklingen är i nuvarande läge mycket osäkra. Man borde emellertid kunna för-

vänta sig en relativt kraftig återhämtning av exporten på Västtyskland även med en måttlig konjunkturuppgång i detta land. Med rådande politiska relationer förefaller däremot expansionsmöjligheterna på Förenta staterna små. Totalt synes en något ökad exporttillväxt möjlig. Med hänsyn till prognoserna för den privata konsumtionen och lagerinvesteringarna kan en kraftigare importökning än under 1967 förväntas för 1968.

Italien

Den italienska högkonjunkturen fortsatte under 1967. Bruttonationalprodukten steg något snabbare än 1966, vilket resulterade i en uppgång med 5,9 %. Drivkraften till 1966 års expansion var i huvudsak härledd från exporten. Under 1967 blev exportökningen som en följd av den internationella konjunkturavmattningen dock betydligt lägre. I stället kom investeringarna att framstå som den främsta pådrivande faktorn på produktionen. Totalt beräknas de fasta bruttoinvesteringarna ha ökat med ca 10 %. Särskilt markerad var maskininvesteringarnas ökning medan däremot bostadsbyggandets expansion var moderat. Den privata konsumtionen bibehöll sin nästan 6-procentiga tillväxttakt från 1966.

Den snabba inhemska efterfrågetillväxten avspeglar sig i en importökning på nästan 13 %. Största importstegringen såväl procentuellt som i absoluta tal noteras för de östeuropeiska länderna. Ökningen från EEC var drygt 20 % medan EFTA-importen steg ca 10 %. För övriga europeiska länder var importstegringen trots en betydligt lägre nivå än EFTA-importen lika stor som denna i absoluta tal (75 miljarder lire). Anmärkningsvärt är, att importen från Förenta staterna sjönk några procentenheter. Exportutvecklingen försvagades främst av en vikande efterfrågan i Västtyskland. Trots en rätt betydande ökning av exporten till Frankrike blev uppgången på EEC härigenom mycket måttlig. Bortfallet kompensades till en del genom en snabb exportökning till länder som Sovjetunionen, Sydafrika, Australien och Japan. Till Förenta staterna blev utförseln 16 % och till Storbritannien 10 % större än 1966. Totalt uppgick exportökningen till drygt 8%. Härigenom blev underskottet i handelsbalansen ca 620 miljarder lire, en ökning med 280 miljarder lire från 1966.

Produktionstillväxten medförde en något ökad sysselsättning. Arbetslösheten fortsatte att sjunka ehuru långsammare än förväntat. Den var fortfarande förhållandevis hög i slutet av 1967 (3,4 %) och borde — allrahelst som det därtill föreligger en undersysselsättning på vissa håll — medge en fortsatt produktionstillväxt. Inte heller den tekniska kapaciteten torde komma att utgöra något hinder för produktionen att stiga i takt med efterfrågan. Flaskhalsar föreligger trots den drygt 8-procentiga uppgången i industriproduktionen 1967 ännu endast i ett fåtal sektorer. Samtidigt väntas kapaciteten komma att tillväxa i minst samma snabba takt som 1967. Från utbudssidan sett bedöms det sålunda vara sörjt för en tillväxt av storleks-

ordningen 5 å 6 %. En sådan tillväxttakt skulle knappast få några nämnvärda pådrivande effekter på pris- och kostnadsutvecklingen. Den något tilltagande prisstegringstakten under 1967 var i stor utsträckning föranledd av ekonomisk-politiska åtgärder samt ökande importpriser. Timförtjänsten inom industrin har den senaste tiden stigit med en årsökningstakt om ca 5,5 %, dvs. mindre än produktivitetstillväxten. Löneglidningen synes dock ha accelererat mot slutet av 1967.

Med nuvarande ekonomiska politik synes efterfrågetillväxten vara tillräckligt stark för att större delen av produktionsutrymmet skulle komma att tas i anspråk. Exportefterfrågan bör gynnas av den tilltagande aktiviteten i Västtyskland och Frankrike. De direkta effekterna av devalveringarna och de amerikanska betalningsbalansåtgärderna bedöms bli obetydliga. Å andra sidan bör man räkna med vissa indirekta effekter som dock endast marginellt kan påverka en fortsatt snabb och förhållandevis balanserad utveckling av den italienska ekonomin under 1968.

Danmark

Bruttonationalprodukten ökade med ca 3,5 % 1967. Den offentliga sektorn hade en expansiv verkan på den danska ekonomin under hela 1967. Offentlig konsumtion ökade med knappt 6 %, och de offentliga investeringarna med ca 10 %. Införandet av mervärdeskatt i juli 1967 resulterade i en omfördelning i tiden av den privata konsumtionen. Den ökade mycket kraftigt, eller med mer än 7 % under första halvåret, varefter en betydande dämpning inträffade. Helårsökningen stannade därmed vid knappt 3,5 %. Enligt preliminära beräkningar ökade de fasta investeringarna totalt med drygt 6 % 1967 varav en betydande del av ökningen faller på den offentliga sektorn. Industrins investeringsnivå låg kvar på 1966 års och har snarast visat en avtagande tendens under året. Maskininvesteringarna tycks ha stagnerat efter första halvårets måttliga expansion. Byggnadsinvesteringarna var totalt ca 9 % högre 1967 än 1966, varvid emellertid en del av ökningen beror på den kalla vintern 1966. Påbörjandet av bostäder minskade 1967 till stor del på grund av en kraftig nedgång under sista kvartalet. Denna nedgång var delvis orsakad av ökade kreditsvårigheter. Pågående bostadsbyggande var högt under hela 1967. Det avtog dock något under slutet av året, men låg fortfarande över nivån för motsvarande period 1966.

Exporten utvecklades mycket svagt under första halvåret 1967 och var endast 1,4 % högre än under motsvarande period 1966. Avmattningen i den inhemska efterfrågan under andra halvåret 1967 motverkades till en del av en ökande export. Totalt ökade exporten i värde med 4 % 1967. Den största exportexpansionen föll på Sverige och Norge, medan exporten på Västtyskland minskade med 13 %. Exporten av industrivaror, som svarar för drygt hälften av Danmarks totala export, ökade totalt med knappt 12 % 1967 efter en expansion på 16 % under andra halvåret. Däremot minskade ekspor-

ten av lantbruksprodukter under hela 1967, eller totalt med nära 5 %. Importen ökade med 5,8 %. Importutvecklingen samvarierade med utvecklingen av den inhemska efterfrågan och dess tillväxt avtog under andra halvåret. Handelsbalansens underskott uppgick till 4 600 miljoner danska kronor och var därmed omkring 500 miljoner danska kronor högre än 1966. Bytesbalansens underskott översteg 2 miljarder danska kronor, en försvagning med ca 650 miljoner danska kronor i förhållande till 1966.

Det avtagande resursutnyttjandet under 1967 kan avläsas bl. a. i utvecklingen på arbetsmarknaden. Sedan andra kvartalet har arbetslösheten ökat kontinuerligt och i december var den genomsnittliga arbetslöshetsprocenten 7,2 mot 3,9 samma månad ett år tidigare. Antalet sysselsatta arbetare inom industrin minskade med 4,5 % 1967. Lönerna beräknas ha stigit med mellan 9 % och 10 % 1967, vilket är en något lägre ökningstakt än föregående års på ca 12 %. Priserna har fortsatt att öka snabbt. Den genomsnittliga prisnivån för 1967 var 7,8 % högre än den för 1966. Under loppet av 1967 steg priserna med ca 11 %.¹

Den ekonomiska situationen i slutet av 1967 präglades av en svag inhemska efterfrågan med stigande arbetslöshet, samtidigt som problemen med den snabba pris- och kostnadsstegringen och den svaga yttre balansen kvarstod. När pundet devalverades, skrevs den danska kronans värde ned med 7,9 %. Genom att lönerna är indexreglerade minskas den eftersträvade kostnadsfördelen av devalveringen. Försöken både av föregående och nuvarande regering att minska den löneökning 1968 som skulle bli resultatet av löneavtalet 1967 misslyckades.

Med hänsyn till en förväntad snabb pris- och kostnadsstegring, en kraftig tillväxt av den offentliga sektorn samt minskat utrymme för kapacitetstillväxt genom den beslutade arbetstidsförkortningen från och med den 1 juni 1968 förutsåg myndigheterna att man under 1968 med oförändrad ekonomisk politik skulle få en för kraftig expansion av den inhemska efterfrågan. Därmed bedömdes riskerna för en ytterligare försämring av betalningsbalansen som stora. I syfte att motverka denna utveckling har den danska regeringen beslutat eller aviserat ett antal ekonomisk-politiska åtgärder. Det tidigare beslutade vinststoppet har förlängts till 1 november 1968. Gällande till samma tidpunkt har bl. a. prisstopp för tjänster införts. Det ökade stödet till jordbruket skall ges över statsbudgeten finansierat genom direkta skattehöjningar, i stället för genom höjning av de reglerade priserna. Därigenom hoppas man kunna undvika en utlösning av ytterligare ett dyrtidstillägg hösten 1968 utöver det som man nu räknar med. Mervärdesskattesatsen höjs från 10 % till 12,5 %. I förhållande till tidigare planer skall statsutgifterna skäras ned med 600 miljoner danska kronor. De största besparingarna faller på försvaret och på de statliga krediterna för kommuner-

¹ Skatteomläggningens prishöjande effekt anges till ca 5 %. Prisökningarna exklusive denna effekt skulle då bli ca 5,5 % 1966—1967 respektive 6 % under loppet av 1967.

nas bostadbyggnad. För att främja de privata investeringarna skall lättnader på kreditmarknaden genomföras och möjligheterna att uppta utländska lån förbättras. Avskrivningsreglerna skall förändras.

Den offentliga sektorn beräknas expandera med 5—6 % efter de vidtagna reduceringarna. Trots kreditmarknadsåtgärderna förväntar man sig inte någon ökning av de privata investeringarna under 1968, bl. a. med hänsyn till de betydande kapacitetsmarginalerna. Delvis på grund av det ansträngda läget för bostadsbyggnadsfinansieringen synes det troligt att dämpningen av bostadsbyggnad som inträffade under slutet av 1967 fortsätter under 1968. På grundval av gällande avtal för 1968 har den genomsnittliga timförtjänsten beräknats öka med drygt 11 % 1968. Genom ökad direkt beskattning, momshöjningen och arbetstidsförkortningen från 44 till 42,5 timmars arbetsvecka fr. o. m. 1 juni 1968 kommer utrymmet för en real ökning av den privata konsumtionen att avsevärt begränsas. Med hänsyn bl. a. till den förväntade konjunkturuppgången i Västtyskland bör man kunna räkna med en snabbare exportexpansion under 1968 än under 1967. Devalveringseffekten torde emellertid bli relativt begränsad, på grund dels av industrivarornas stora importinnehåll, dels den snabba pris- och kostnadsstegringen. Expansionen måste till största delen ske inom industrivarusektorn, då en förbättring av avsättningsmöjligheterna för jordbruksprodukter knappast kan förutses under 1968. Med denna bedömning av den totala efterfrågans utveckling torde bruttonationalproduktens tillväxt 1968 inte bli högre än ca 2 %. Genom att det huvudsakliga tillskottet till den inhemska efterfrågan även under 1968 torde komma att härröra från den offentliga sektorn kan importökningen antas bli relativt måttlig. En viss förbättring av den yttre balansen synes därmed bli möjlig. Med ett fortsatt lågt resursutnyttjande kan arbetslösheten inte förväntas avta under första halvåret. Under andra halvåret kan läget komma att förändras något genom den beslutade arbetstidsförkortningen.

Finland

Den finska ekonomin och den ekonomiska politiken dominerades under 1967 av de yttre balansproblemen, vilka ledde fram till devalveringen av marken med 23,81 % den 12 oktober 1967. Trots åtgärder för att hämma importen och främja exporten hade dessförinnan ingen fundamental förändring av situationen kunnat åstadkommas. Den ekonomiska politiken hade sedan 1966 successivt stramats åt, och en ytterligare skärpning ansågs inte möjlig med hänsyn till sysselsättningsläget och den svaga produktions-tillväxten. Bruttonationalproduktens tillväxt var 2,2 % 1966 och ungefär lika stor 1967. Industriproduktionen minskade under första halvåret 1967, och inte förrän i november var man uppe i samma volymtal som i januari. I förhållande till 1966 ökade industriproduktionen med 2,5 %. Den restrikt-

tiva ekonomiska politiken drabbade investeringarna hårdast, och under 1967 minskade de totala fasta investeringarna med 2,5 %. Bostadsbyggandet minskade påtagligt, eller med 4 % i volym, till stor del beroende på det strama kreditläget. Både den privata och den offentliga konsumtionen ökade med knappt 3 % 1967.

Exportens värdemässiga ökning 1967 var 8,6 %. I samband med devalveringen ägde en kraftig höjning av exportpriserna rum, och volymökningen för exporten var enligt preliminära beräkningar ungefär 5 % 1967. Exportvärdet på både den nordiska marknaden och öststaterna har ökat med över 20 %, medan det minskat med nära 16 % på Västtyskland. Värdet av importen var av samma omfattning under de tre första kvartalen 1967 som under motsvarande period ett år tidigare. Under fjärde kvartalet inträdde en markant ökning som berodde på de genom devalveringen höjda importpriserna. Totalt för 1967 ökade importen i värde med knappt 5 %, medan importvolymen preliminärt beräknas ha minskat med ca 4 % 1967. Handelsbalansens underskott på 565 miljoner mark var ca 140 miljoner mark lägre än 1966. Även bytesbalansen förbättrades i förhållande till 1966. Fram t. o. m. september 1967 minskade den finska reserven av konvertibla valutor, inklusive reservpositionen hos internationella valutafonden, med 51 miljoner mark, trots att den »stand-by credit» på 93,8 miljoner US dollar som erhållits av internationella valutafonden utnyttjats fullt ut. Efter devalveringen fortsatte reserven att minska. Under årets två sista månader var avtappningen 60 miljoner mark, räknat i den nya växelkursen.

Den restriktiva ekonomiska politiken och den låga produktionstillväxten har resulterat i ett allvarligt sysselsättningsläge. Arbetsmarknadspolitiken har huvudsakligen varit inriktad på en ökning av arbetslöshetsunderstöden, medan beredskapsarbetena härigenom minskat. Arbetslösheten låg varje månad 1967 betydligt över nivån från samma månad 1966. I december 1967 var arbetslösheten 4,5 % mot 2,0 % i december 1966. Trots den svaga efterfrågan på arbetskraft har timförtjänsten inom industrin fortsatt att öka snabbt, eller med drygt 8 % under 1967. Detta beror till stor del på konstruktionen av det treåriga löneavtal för industrin som gäller till slutet av 1968, och som bl. a. innehåller en indexklausul. Någon dämpning av prisutvecklingen har inte heller ägt rum. Från december 1966 till december 1967 ökade konsumentpriserna med 6,7 %, varav emellertid ungefär hälften av ökningen inträffade under sista kvartalet 1967 och till betydande del torde kunna hänföras till devalveringseffekter.

I slutet av mars 1968 ingicks ett preliminärt avtal mellan regeringen och olika arbetsmarknads- och näringslivsorganisationer med syfte att stabilisera pris- och kostnadsutvecklingen. Enligt ett ettårigt löneavtal för 1969 skall lönehöjningarna begränsas till den genomsnittliga produktivitetsökningen. Indexklausulen i det gällande löneavtalet skall slopas för 1968 på villkor att även övriga indexklausuler slopas. Handels- och industriorganisa-

tionerna utfäster sig att iaktta återhållsamhet vid prissättningen, acceptera priskontroll och i samarbete med staten övervaka att priskontrollens regler efterlevs. Avtalet blev bindande i och med att ett av regeringen framlagt lagförslag antogs av riksdagen den 9 april. Lagen omfattar reglering av priser, hyror, vissa avgifter och löner samt ett avskaffande av systemet med indexreglering på kredit- och hyresmarknaderna. Regeringen skall utse ett pris- och löneråd i vilket de undertecknade organisationerna skall vara representerade. Vidare skall regeringen vidta snabba åtgärder för att minska arbetslösheten genom att kanalisera kapital i första hand till investeringar som främjar den ekonomiska tillväxten och ökar arbetstillfällena. Bostadsbyggandet skall särskilt uppmärksammas. Ökningen av de offentliga utgifterna skall hejdas och skatterna inte höjas under 1968—1969. En kommitté skall tillsättas för att utreda formerna för fria avtalsförhandlingar för de statsanställda. Ett nytt avtal för jordbrukspriserna skall ha utformats till 1969/1970. Slutligen skall regeringen vidta åtgärder för att främja den ekonomiska planeringen och fastställa långfristiga tillväxtmål. I detta sammanhang skall även inkomstpolitiken uppmärksammas.

Det är huvudsakligen från den externa efterfrågan man förväntar sig någon stimulans för ekonomin under 1968.

Med hänsyn till de i april beslutade åtgärderna räknar man dock med en viss återhämtning av investeringarna och särskilt bostadsbyggandet under loppet av 1968.

Med en måttlig internationell konjunkturuppgång och med hänsyn till devalveringen förefaller en ökad exporttillväxt trolig under 1968. För skogsindustrins export är utsikterna något osäkra genom att någon överenskommelse med skogsägarna om rotpriset i skrivande stund ännu inte nåtts. Devalveringen torde få en dämpande effekt på importutvecklingen. En minskning av både handels- och bytesbalansens underskott skulle därmed kunna förväntas.

Norge

Den ekonomiska utvecklingen i Norge kännetecknades under 1967 av en fortsatt snabb produktionstillväxt med tendenser till övertryck inom vissa sektorer. Efterfrågan från investeringssidan var hög, speciellt under årets första hälft, då exempelvis maskininvesteringarna exklusive fartyg låg 15 % över nivån ett år tidigare. Även den privata konsumtionen ökade relativt starkt (4,5 %), medan exporten efter en snabb uppgång mellan andra halvåret 1966 och första halvåret 1967 ökade långsammare under loppet av 1967 i samband med såväl en mattare utländsk efterfrågan som en hög inhemsk.

Läget på arbetsmarknaden förblev stramt under hela 1967. Arbetslösheten ökade visserligen från och med maj månad men det var fråga om relativt små förändringar på en låg nivå. Vid årsskiftet uppgick arbetslösheten till

drygt 23 000, bortsett från närmast föregående årsskifte den lägsta arbetslösheten sedan 1956. Antalet anställda ökade under året med 1,5 %, en ökning som i första hand härrörde från byggnadsverksamheten men i någon mån även från industrin. Konsumentpriserna steg under perioden december 1966—december 1967 med 4,3 % eller i samma takt som under motsvarande period ett år tidigare. Den största delen av ökningen kom till under första halvåret till följd av en uppjustering av matvarupriserna på grund av det nya jordbruksavtalet. Den helautomatiska indexregleringen utlöstes härigenom och bidrog till att lönerna inklusive den höjda arbetsgivaravgiften till socialförsäkringen kom att öka med i genomsnitt 11 %.

Exportvärdet exklusive fartyg steg med 5,4 % mot 9,8 % under 1966. Den avtagande ökningstakten var främst hänförlig till en ogynnsammare utveckling än under 1966 för fiskeprodukter, gödningsmedel och metaller. Ökningstakten i exporten av verkstadsprodukter var däremot oförändrat hög, drygt 20 %. Länderfördelad steg exporten, i miljoner norska kronor, till övriga nordiska länder med 190, till övriga EFTA-länder med 250 — varav Storbritannien 215 — samt till EEC-länderna med endast 60 miljoner norska kronor, detta trots en viss ökning av exporten till Västtyskland. Importvärdet exklusive fartyg ökade med 7,5 % mot 12 % under 1966, en lägre ökningstakt som i huvudsak berodde på minskad råvaruimport. Av importökningen på 1 125 miljoner norska kronor kom 460 från övriga nordiska länder, 260 från övriga EFTA-länder och 325 från EEC-länderna. Den norska handeln med länderna utanför handelsblocken resulterade i ett litet importöverskott.

Utrikeshandeln gav till resultat ett importöverskott exklusive fartyg på ca 5 miljarder norska kronor, en ökning med drygt 550 miljoner norska kronor från 1966. Härtill kom en stark ökning av fartygsimporten. Underskottet i bytesbalansen 1967 var närmare 200 miljoner norska kronor högre än 1966 och uppgick till drygt 1,3 miljarder norska kronor. Underskottet steg sålunda trots att man genom stängning av Suezkanalen erhöll en nettoökning av fraktintäkterna med omkring 800 miljoner norska kronor. Genom inflöde av långfristigt lånekapital steg dock valutareserven och uppgick vid årsskiftet till omkring 7,5 miljarder norska kronor.

De tendenser som under 1967 och i början av 1968 uppträdde i utrikeshandeln, i orderutvecklingen inom industrin samt i fråga om löner och priser, pekar mot att balansproblemen kommer att kräva minst samma uppmärksamhet i år som tidigare. Med den i detta kapitel skisserade internationella efterfrågeutvecklingen borde den norska exporten kunna öka något snabbare än under 1967. Prognoserna för den inhemska efterfrågan är visserligen osäkra men det förefaller inte troligt att efterfrågetillväxten blir så stark att exportutrymmet allvarligt begränsas. Bostadsbyggandet kommer visserligen, inte minst genom den exceptionellt höga igångsättningen under december 1967 att ta ökade resurser i anspråk. För investeringarna i övrigt

räknar man emellertid med en ungefär oförändrad nivå jämfört med 1967. Den privata konsumtionens utveckling är svårskattad eftersom avtalsupp-
görelser i skrivande stund inte träffats för någon av de stora löntagargrup-
per, vilkas avtal utlöper under våren. Den beslutade arbetstidsförkortningen
från 45 till 42,5 timmars arbetsvecka från halvårsskiftet begränsar dock
starkt själva lönesummetillväxten, varför en något lugnare ökningstakt för
konsumtionen bör kunna förutses. I samband med arbetstidsförkortningen
införs dock även mer flexibla bestämmelser om övertid som i nuvarande
strama arbetsmarknadsläge kan komma att verka höjande på lönesumman.
Denna bestämmelse kommer dock även att reducera det kapacitetsbortfall
som arbetstidsförkortningen innebär. Trendmässigt tillväxer kapaciteten
med 4 å 5 % per år. För 1968 beräknas denna tillväxt genom arbetstidsför-
kortningen komma att bli ungefär en procentenhet lägre. Om den lediga
kapacitet, som ändock föreligger inom vissa sektorer, kan tas till vara synes
utsiktarna vara goda att öka produktionen med omkring 4 %, vilket skulle
vara tillräckligt för att tillgodose den prognoserade tillväxten i den totala
efterfrågan. En sådan utveckling skulle sålunda innebära ett oförändrat
arbetsmarknadsläge och bedöms inte medföra någon mer betydande föränd-
ring vare sig i bytes- eller betalningsbalansens underskott jämfört med 1967.

III. Utrikeshandeln

1. Exporten

Exportutvecklingen 1967

Under inverkan av den låga ekonomiska tillväxten i Västeuropa under 1967 stannade den svenska exportens beräknade volymtillväxt exklusive fartyg vid 4,5 % 1966—1967. Även om denna beräkning med hänsyn till vad som nedan sägs om prisindex talen torde innebära en viss underskattning, synes ökningstakten inte ha varit stort mer än hälften av den som uppnåddes 1965—1966. Säsongrensat sett steg exporten exklusive fartyg närmare 2 1/2 % från andra halvåret 1966 till första halvåret 1967 och stagnerade mellan halvåren 1967. Utfallet var särskilt svagt tredje kvartalet medan fjärde kvartalet visade förnyad tillväxt. — Inklusive fartyg beräknas exporten ha stigit med inemot 5,5 % i volym 1966—1967.

Det volymmässiga resultatet, som torde ha inneburit konstant andel i världsexporten, uppnåddes till sänkta priser för de flesta varugrupper. Exportprisindex visar visserligen en uppgång på 0,8 % 1966—1967 men denna indexökning torde i realiteten ha motsvarat en nedgång i prisnivån. Prisindexuppgången med 6,1 % för verkstadsprodukter är troligen till större delen ett utslag av kvalitetsförbättringar och en förskjutning från mindre till mer förädlade produkter. Prisinivån för råvaruexporten sjönk under loppet av 1967, men en viss stabilisering synes ha uppnåtts under fjärde kvartalet. Den genomsnittliga prisförändringen 1966—1967 var -5 %.

De under slutet av 1967 genomförda devalveringarna torde inte i nämnvärd grad ha påverkat den svenska exporten för helåret 1967. Tendensen till nedgång i exporten till Finland förstärktes dock mot slutet av 1967 och värdet av exporten november—december 1967 var drygt 17 % lägre än under samma period 1966. Utvecklingen av exporten till Danmark under loppet av 1967 jämfört med 1966 var mindre gynnsam och under december 1967 understeg exporten 1966 års decembervärde. Denna utveckling får främst ses som en följd av de åtstramande åtgärder, som genomfördes innan devalveringen. Däremot fortsatte den kraftiga expansionen av exporten till Storbritannien även under december 1967, vilket delvis kan bero på hamnarbetarstrejker under november. Man kan heller inte utesluta möjligheten av en fördröjd effekt av spekulationsköp gjorda strax före devalveringen.

Den svenska exportens länderfördelning genomgick under 1967 betydande förskjutningar. Sålunda ökade EFTA:s andel av exporten exklusive fartyg något mer än 2 %, medan EEC:s andel sjönk drygt 3 %. Betydelsen av han-

Tabell III: 1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1966—1968

	Exportvärde, milj. kr.			Procentuella förändringar från föregående år					
	1966	1967	1968	Volym			Pris		
				1966	1967	1968	1966	1967	1968
Trävaror	1 444	1 510	1 415	- 4,6	11,5	- 2,5	- 0,8	- 6,2	- 4
Massa	2 332	2 268	2 430	9,3	- 1,3	7,5	- 4,6	- 1,4	- 0,5
Papper	2 072	2 133	2 290	5,6	2,2	7	1,1	0,7	0,5
Malm	1 181	1 065	1 200	- 5,3	1,9	16,5	- 1,7	- 11,5	- 3,5
Järn och stål	1 847	2 105	2 280	11,5	15,0	8,5	- 0,5	- 0,9	0
Övriga metaller	615	553	625	21,9	4,1	3	17,5	- 13,6	10
Verkstadsprodukter, exkl. fartyg	7 565	8 094	8 985	16,1	0,8	6,5	13,0	16,1	14
Livsmedel	711	731	705	- 0,6	5,3	- 0,5	0,9	- 2,4	- 2,5
Övriga varor	3 316	3 670	4 085	9,4	10,6	10	2,5	0,1	1
Totala exporten, exkl. fartyg	21 083	22 130	24 015	9,3	4,5	7	1,2	0,5	1,5
Fartyg	988	1 295	1 340	- 33,2	23,2	- 1,5	- 0,1	6,4	5
Totalt	22 071	23 425	25 355	6,3	5,3	6,5	1,1	0,8	1,5

¹ Prisförändringen för verkstadsprodukter kan endast till mindre del hänföras till rena prisökningar. Huvuddelen utgörs av statistisk missvisning genom kvalitetsförskjutningar.

Anm. 1966 års exportvärden enligt den definitiva statistiken. Samtliga uppgifter för 1968 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste 5- respektive 10- tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela respektive halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

delsblocken i Västeuropa kom klart till synes under 1967. Under tidigare perioder med allmänt låg efterfrågan har man kunnat konstatera ett i förhållande till efterfrågan intensifierat handelsutbyte industriländerna emellan. Under 1967 begränsades i Västeuropa denna intensifiering till handeln inom de båda blocken. Västtyskland ökade sin export till övriga EEC-marknader med nästan 10 % mot en minskning av den svenska exporten dit med 3 %. Däremot ökade Sverige sin export till Norge, Danmark och Finland med 10 % medan Västtysklands utförsel till dessa länder i stort sett var oförändrad. Den västtyska importminskningen drabbade de övriga EEC-länderna (-1/2 %) mindre än t. ex. Sverige (-9 1/2 %).

Den kraftigt stegrade exporten till Storbritannien, 12 1/2 % 1966—1967 mot 5 1/2 % 1965—1966, får ses som en effekt av importavgiftens borttagande samt den slutliga tullavvecklingen för industriprodukter. Importens andel av den brittiska förbrukningen torde ha ökat under 1967, vilket gäller i synnerhet verkstadsprodukter, järn och stål samt papper. Det var också på dessa områden den svenska exporten uppvisade kraftiga ökningstal.

Trävaror

Utförseln av sågade och hyvlade trävaror uppgick under 1967 till 1 186 tusen stds, en ökning med drygt 10 % jämfört med 1966. Även massavedsleveranserna ökade betydligt och den totala volymökningen blev 11,5 %. De under året vikande priserna för främst utskottsvaror och en ökande sydsvensk andel i exporten resulterade i en genomsnittlig prisnivå drygt 6 % under 1966 års.

Exporten av trävaror till Storbritannien ökade 1966—1967 med 120 tusen stds. Då den totala brittiska importen steg med 80 tusen stds gjorde Sverige på denna marknad en andelsvinst från 15 % till 21 %. Delvis torde detta bero på den konkurrensfördel de sydsvenska exportörerna fått genom de nya färjförbindelserna men huvudorsaken synes vara att de ryska säljarna legat för högt i pris och liksom de finska producenterna haft vissa leveranssvårigheter. Utvecklingen på övriga marknader var i stort sett gynnsam bortsett från Västtyskland där det kraftigt minskade importbehovet resulterade i en nedgång med 40 tusen stds för den svenska exporten. Tillgängliga importsiffror tyder dock på att någon större andelsförlust knappast gjordes. Den kraftiga ryska offensiven på denna marknad drabbade främst Finland och Österrike.

Även 1968 förefaller bli ett från kvantitetssynpunkt tillfredsställande år för trävaruexporten. Försäljningsaktiviteten under de sista månaderna 1967 hämmades delvis av den engelska devalveringen men sköt fart under början av 1968. Försäljningsmönstret under 1967 avvek påtagligt från det normala — affärerna gjordes till större delen på kort sikt. Man kan nu konstatera en återgång till tidigare förhållanden vilket indikerar ett ökat förtroende hos köparna för den kommande utvecklingen.

De hittills gjorda ryska försäljningarna till Storbritannien överstiger betydligt exporten 1967. Man kan knappast räkna med ett ökat brittiskt importbehov under 1968, varför en svensk andelsförlust ter sig oundviklig. De danska och holländska importbehoven kommer troligen att minska. Tillväxttakten i den danska ekonomin bedöms bli tämligen låg. Det förhållandet att de holländska trävarulagren bedöms vara av den exceptionella storleksordningen närmare en halv årsimport torde verka dämpande på inköpsaktiviteten. Bortfallet på dessa marknader bör delvis kunna kompenseras av en ökad export till Västtyskland och Frankrike. Totalt uppskattas den svenska sågvaruexporten 1968 till ca 1 150 tusen stds. För hela varugruppen beräknas en volymnedgång med 2,5 %.

Man torde kunna räkna med att trävarupriserna, som under två år varit vikande, skall stabiliseras under 1968. Den ökade andelen försäljningar för höstleverans tyder härpå. Visserligen skedde de första ryska utbudet efter punddevalveringen till endast delvis uppräknade pundpriser, men i det följande utbudet gjordes vissa höjningar. En del av nedgången i exportprisindex de senaste åren sammanhänger med ökad sydsvensk andel. Genom-

snittspriset på sydsvenska varor är lägre än för norrlandsproduktionen. Under de senaste åren har man också haft ett successivt försämrat kvalitetsutfall. Dessa tendenser torde göra sig gällande även under 1968 och man räknar med en nedgång på ca 4 % i exportprisindex.

Massa

Den amerikanska marknaden för avsalumassa minskade under 1967 med ca 10 %. Detta kan till en del hänföras till den ökade integrationen inom den amerikanska pappersindustrin men den huvudsakliga anledningen var en nedgång i pappersproduktionen. Då den västeuropeiska marknaden samtidigt visade en obetydlig tillväxt — betydande lagernedskärningar för massa synes ha ägt rum i synnerhet i Storbritannien och Västtyskland — blev det nordamerikanska utbudstrycket synnerligen kännbart. Priserna föll på samtliga kvaliteter och den svenska massan torde ha fått vidkännas vissa andelsförluster. Exportkvantiteten papperscellulosa minskade med 1,7 % under 1967 jämfört med 1966. En moderat ökning noterades för dissolving. Sammanvägt blev volymförändringen -1,3 %.

Om 1967 var ett mindre gynnsamt år för massaexporten ter sig dock utsikterna för 1968 bättre. Man väntar en ökning med 4 à 5 % i den amerikanska pappersproduktionen vilket beräknas medföra en ökning av marknaden för avsalumassa med 10 %. Den allmänna konjunkturbilden för Väst-europa präglas av en dämpad optimism. Med tanke på att lagren på många håll torde ligga obekvämt lågt är ytterligare lagernedskärningar under 1968 knappast troliga, utan man synes i stället kunna räkna med någon lageruppbyggnad. Om den prognoserade ökningen av den amerikanska avsalumarknaden kommer till stånd torde detta komma att medföra ett något minskat nordamerikanskt tryck i Väst-europa och en viss förbättring av de svenska andelarna bör inte vara utesluten. Problem med inkörningen av nyttillkommande produktionsenheter främst i Kanada gör det vanskligt att söka uppskatta storleken av totala kapacitetstillskottet 1968. Det står dock klart att produktionsbegränsningar är nödvändiga för att upprätthålla balans på marknaden även vid relativt starkt ökande efterfrågan.

Med dessa förutsättningar torde man kunna räkna med en kraftig volymökning, ca 7 1/2 %, av den svenska massaexporten 1968.

De under slutet av 1967 införda nettopriserna har kunnat hållas och man räknar med att den nuvarande prisnivån skall vara normerande för 1968 års leveranser. Om den förutsedda efterfrågeförbättringen inträffar kan man måhända räkna med en viss åtstramning under andra halvåret. Detta torde anses önskvärt även inom den kanadensiska massaindustrin, då denna under det senaste året fått vidkännas en starkt försämrad lönsamhet. Den genomsnittliga prisnivån för den svenska massaexporten under 1968 beräknas ligga 1/2 % under 1967 års.

Papper, papp och träfiberplattor

Den svaga utvecklingen av papperskonsumtionen under 1967 på flera viktiga exportmarknader medförde en kvantitetsmässig stagnation för exporten av papper exklusive tidningspapper. Tidningspappersexporten minskade i kvantitet med 1 % 1966—1967, medan utförseln av träfiberplattor ökade med 6,6 %. För gruppen sammantaget gav detta en volymmässig uppgång på 2,2 % 1966—1967 mot 5,6 % 1965—1966.

Huvuddelen av kvantitetsminskningen under 1967 skedde på Västtyskland, där en minskning i pappersförbrukningen torde ha inträffat. Någon ökning av den privata konsumtionen samt ökad förbrukning i produktionsleden och ökad lagerhållning bör ge en inte helt obetydlig ökning i efterfrågan på papper i Västtyskland 1968. I övriga EEC förutses efterfrågeökningen bli densamma eller något högre än 1967. Den inhemska industrin torde inte kunna täcka hela den väntade efterfrågeökningen varför det finns anledning räkna med ökade möjligheter för svensk pappersexport till EEC.

Den brittiska pappersindustrin, tidigare skyddad av tullar och importavgift, har under 1967 allvarligt känt av det ökande trycket från importerat papper. Importens andel av pappersförbrukningen steg under 1967. Den svenska exportkvantiteten av papper exklusive tidningspapper ökade under 1967 med 17 %. Detta innebar en ökning av den svenska andelen av den brittiska importen. Mot bakgrund av det ekonomiska läget i Storbritannien 1968 bör man dock räkna med endast en måttlig ökning av den svenska pappersexporten dit under loppet av 1968.

För tidningspapper och träfiberplattor har beräknats en export av ungefär samma storlek som rekordåret 1964, vilket totalt för gruppen papper, papp och träfiberplattor ger en volymökning 1967—1968 på 7 %. Priserna för hela gruppen steg 1966—1967 med drygt 1/2 %. De i samband med den brittiska devalveringen genomförda justeringarna ger effekt under 1968, varför prisökningen 1967—1968 har beräknats till knappt 1/2 %.

Malm

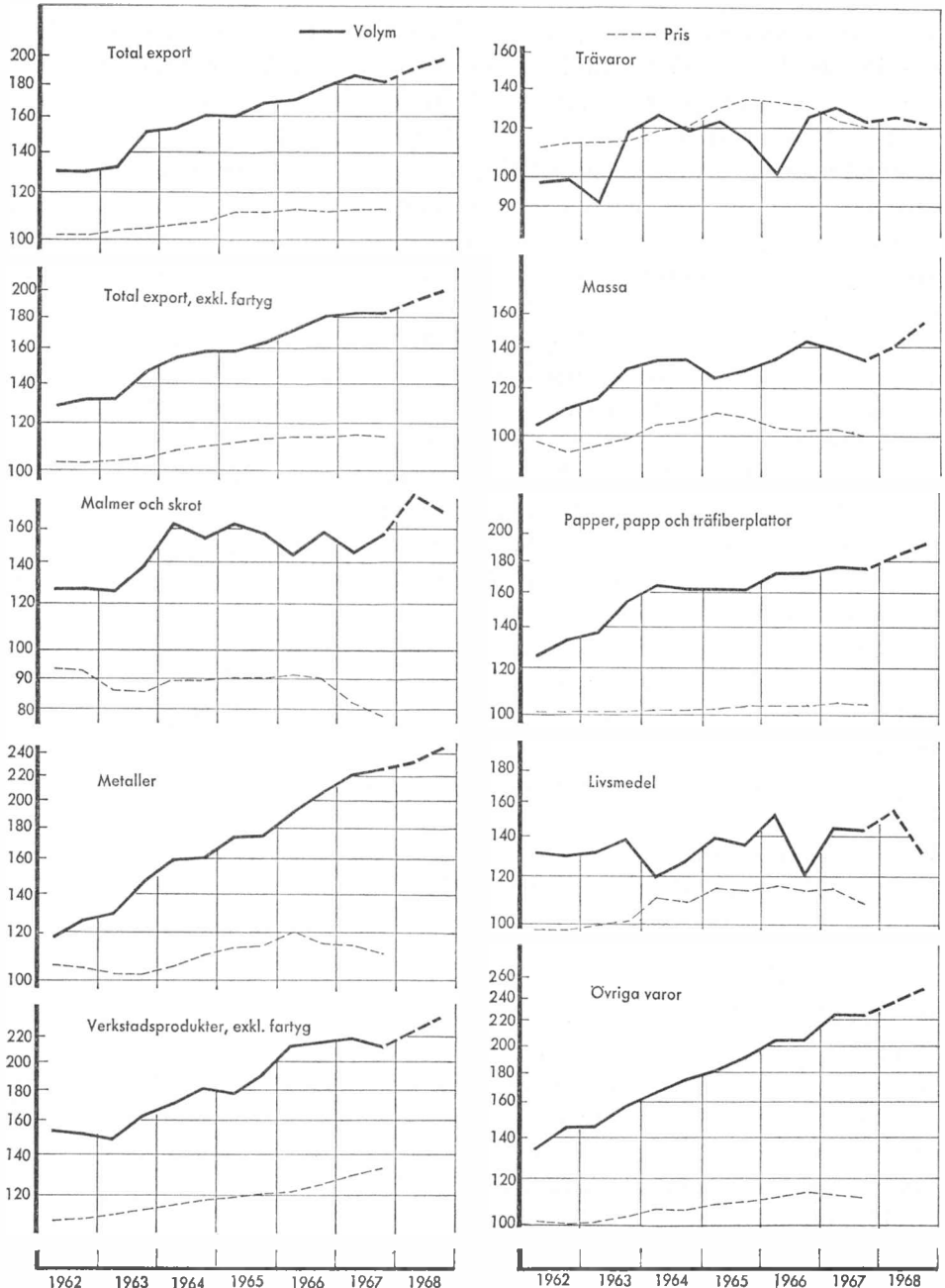
Järnmalmsexporten steg med närmare 1 miljon ton från 22,5 miljoner ton 1966 till 23,4 miljoner ton 1967. Denna uppgång var inte jämnt fördelad på huvudmarknaderna. Exporten till Västtyskland och Belgien ökade kraftigt. I dessa länder ökade götstålsproduktionen 4 % respektive 9 % 1967 jämfört med 1966. Ökade brittiska köp av billiga sintermalmer från bl. a. Kanada och Sovjetunionen samt en nedgång med 1,8 % i götstålsproduktionen medförde ett bortfall av svensk malm om ca 1,3 miljoner ton på denna marknad jämfört med 1966.

De under hösten 1966 gjorda prissänkningarna på fosformalm samt smärre prisjusteringar för andra kvaliteter resulterade i en nedgång i prisindex med 11,3 %.

Den europeiska stålindustrin räknar med god efterfrågan på stål i varje

Diagram III:1. Volym- och prisutveckling för exporten, totalt och fördelat på varugrupper 1962—1968

Index: 1959 = 100. Säsongsrensade halvårssiffror. Log. skala

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

fall under första halvåret 1968. Stålproducenternas malmlager är fortfarande låga och varje höjning av stålproduktionen borde därför snabbt medföra ökat behov av importmalm. Bakom den ökande europeiska stålproduktionen ligger till en del betydande amerikanska stålköp på grund av en befarad stålarbetarstrejk på sensommaren 1968. De gynnsamma utsikterna för den europeiska stålproduktionen torde dock försämrats om en reglering av den amerikanska stålimporten kommer till stånd.

De senaste årens prispolitik har sannolikt i betydande grad bidragit till att försäljningarna för 1968 gav ett gott resultat. Man torde för närvarande kunna räkna med en svensk järnmalmsexport 1968 om ca 27 1/2 miljoner ton, vilket innebär en volymökning med 17 1/2 % jämfört med 1967. Samtliga våra stora marknader, dvs. Västtyskland, Storbritannien och Belgien har kraftigt ökat sina inköp. Kontraktspriserna för 1968 års leveranser av fosformalmer ligger något lägre än 1967 års priser och för helåret torde en nedgång på 4—5 % av det genomsnittliga tonpriset kunna förutses. För hela malmexporten beräknas volymförändringen uppgå till + 16 1/2 % och prisnedgången till ca 3 1/2 %.

Järn och stål

Exporten av järn och stål ökade 15 % i volym 1966—1967. Den svaga inhemska efterfrågan på järn och stål under 1967 torde ha drivit företagen till ökade exportansträngningar. Dessa resulterade i relativt stora andelsvinster i importen till bl. a. de nordiska länderna, Storbritannien och Japan. Däremot synes andelen av den västtyska importen ha fallit något från 1966. Exporten till Storbritannien ökade 50 % i värde eller närmare 100 milj. kr. Under 1966 var den brittiska marknaden skyddad av importavgiften och tullavvecklingen var inte helt slutförd. Dessa handelshinder föll bort i slutet av 1966, vilket gjorde de svenska järn- och stålföretagen mer konkurrenskraftiga gentemot icke-EFTA-länder och de brittiska företagen. Dessutom torde den i förhållande till Sverige höga prisnivån i Storbritannien ha givit företagen goda möjligheter att sälja just på denna marknad. Som exempel kan nämnas att exporten av armeringsjärn till Storbritannien var fem gånger större under 1967 än under 1966.

Till grund för bedömningen av exporten 1968 ligger den av statistiska centralbyrån i februari 1968 utförda exportenkäten för järn- och stålverk. En förhållandevis låg orderstock kan vara orsaken till en i enkäten förväntad lägre ökningstakt 1967—1968. Systematiska underskattningar av det andra prognos halvåret i tidigare enkäter samt en i enkäten inte redovisad rörorder från Sovjetunionen har motiverat en uppskjutning av enkätvärdet. Med dessa justeringar beräknas järn- och stålexporten öka 8 1/2 % i volym 1967—1968. Denna tillväxt bärs upp av ett väntat omslag i exporten till EEC-länderna samt en fortsatt expansion på Nordamerika medan EFTA-exporten beräknas stagnera.

Priserna, som föll 1966—1967 med ca 1 %, väntas enligt enkäten falla ytterligare något under första halvåret 1968 och vända uppåt under andra halvåret. Denna utveckling beräknas ge ett i stort sett oförändrat prisindex 1967—1968.

Övriga metaller

Volymmässigt ökade exporten av övriga metaller 4,1 % 1966—1967. Silver, obearbetad koppar samt aluminium utfördes i större kvantiteter än under 1966. Kopparpriset låg under 1967 genomsnittligt lägre än 1966 och för hela gruppen noterades ett prisfall med 13,6 %.

I samband med en förbättrad västeuropeisk konjunktur kan man vänta en ökad export av koppar- och aluminiumprodukter, främst till EEC, där man under 1967 mötte betydande svårigheter. Däremot får man räkna med en lägre export av obearbetad koppar — den inhemska produktionen beräknas minska ca 10 % jämfört med 1967. För hela gruppen uppskattas volymökningen till 3 %.

Prisutvecklingen för koppar är som vanligt vanskelig att bedöma. Den långvariga amerikanska strejken medförde ett stort produktionsbortfall. Behovet att fylla på kopparlagren samt en viss tillväxt i konsumtionsefterfrågan gör det troligt att priserna även under 1968 kommer att ligga relativt högt. Uppskattningarna av exportvärdet är baserade på en London-notering på koppar för prompt leverans om 525 pund per ton i genomsnitt för 1968. Med denna förutsättning beräknas exporten av övriga metaller 1968 till ca 625 milj. kr. Varje punds avvikelse från det antagna kopparpriset ger dock ett fel i prognosen på 1 à 2 milj. kr.

Verkstadsprodukter

Verkstadsexporten ökade 7 % i värde 1966—1967. Prisindex steg med 6 % varför den registrerade volymuppgången endast blev knappt 1 %. Ökningen i prisindex beror till större delen på kvalitetsförbättringar. Priserna för verkstadsexporten mäts som värde per viktenhet. I synnerhet för elektriska maskiner och instrument torde kvalitetsförbättringar medföra en påtaglig värdestegring per viktsenhet. Ökningen i enhetsprisindex kan härigenom bli mycket kraftig.

Sammansättningen av verkstadsexporten till EFTA och EEC skiljer sig delvis. Personbilar och övriga konsumtionsvaror utgör drygt 20 % av exporten till EFTA mot endast 10 % av exporten till EEC. Under 1967 var investeringsaktiviteten i EEC mycket svag liksom även produktionsutvecklingen. I EFTA-länderna ökade den privata konsumtionen, dock relativt måttligt. Bl. a. dessa faktorer ligger bakom det förhållandet att under 1967 exporten av konsumtionsvaror exklusive bilar ökade med 10 % medan utvecklingen för investerings- och insatsvaror var betydligt svagare. Andra bidragande faktorer i detta sammanhang är naturligtvis det genom tullavvecklingen och importavgiftens slopande förbättrade konkurrensläget för

svenska produkter på EFTA-marknaderna. Exportvärdet för personbilar ökade med 29 % 1966—1967. Huvudparten av denna ökning föll på Förenta staterna som under 1967 tog närmare hälften av personbilsexporten. Även i Storbritannien ökade intresset för svenska bilar starkt — exporten fördubblades i det närmaste mellan 1966—1967.

Statistiska centralbyråns exportenkät bland verkstadsföretagen görs fr. o. m. mars 1968 i ett nytt urval från 1966 års företagspopulation. Antalet företag i urvalet har fördubblats. Alla företag med fler än 500 anställda är liksom tidigare representerade. Utökningen faller till större delen på mindre företag. Enkäten täcker nu 94,5 % av den tullregistrerade exporten mot ca 90 % för den tidigare. Antalet svarande företag utgjorde nästan 99 % av de tillfrågade.

Enkäten visar att verkstadsföretagen hyser optimism inför 1968 särskilt för andra halvåret. Trots en relativt låg ordertäckningsgrad förväntas exportleveranserna öka med 12 % 1967—1968. Optimismen hänför sig främst till EEC och Nordamerika samt till övriga översjöiska marknader. Det svaga efterfrågeläget i Sverige och Västeuropa under 1967 tvingade förmodligen företagen till intensifierade försäljningsansträngningar på längre bort liggande marknader. Årets exportökning skulle i så fall kunna vara en fördröjd effekt härav.

Investeringsaktiviteten i Västtyskland och Storbritannien väntas öka. Den svenska verkstadsindustrins leveranskapacitet ökade ytterligare under slutet av 1967 och våra exportleveranser bör av denna anledning obehindrat kunna öka i takt med efterfrågan. Den svenska leveranskapaciteten är stor och kommer förmodligen inte att försämrats relativt gentemot våra konkurrentländer under 1968. Den outnyttjade kapaciteten i verkstadsindustrin inom EEC är dock likaledes betydande och någon väsentlig fördel av korta leveranstider kan knappast påräknas för den svenska verkstadsindustrins del. Dessutom kan man räkna med en relativt svag konsumtionstillväxt i EFTA-länderna med en åtföljande dämpning av ökningstakten i konsumtionsvarudelen av verkstadsexporten. Det väntade omslaget i de svenska personbilsförsäljningarna torde medföra en lägre ökningstakt i personbilsexporten. Med tanke härpå synes optimismen i enkäten i överkant i förhållande till den konjunkturbedömning som nu är aktuell. Enkätens värdeökning om 12 % har därför justerats ned till 11 %.

Priserna beräknas av företagen stiga något 1967—1968. Att från denna utgångspunkt bedöma den indexmässiga utvecklingen är svårt. Här har satts + 4 %, varför volymökningen blir ca 6,5 %.

Livsmedel

Exporten av livsmedel uppgick under 1967 till 731 milj. kr. Huvudparten därav, 603 milj. kr. utgjordes av reglerade livsmedel, främst kött och fläsk samt spannmål.

Exporten 1968 beräknas bli av ungefär samma storlek som 1967 med

reservation för ett onormalt högt eller lågt skördeutfall. Nötköttsoverskottet minskar, men detta kompenseras av att den kraftigt ökade fläskproduktionen beräknas ge ett överskott av storleksordningen 40 tusen ton. Huvudparten av kött- och fläskexporten, med undantag av vissa baconleveranser till Storbritannien, går till EEC. Man har där pålagt importen från Sverige vissa extra avgifter vilket gör det nödvändigt att sänka våra exportpriser för att säkra avsättningen av produktionsöverskotten. Även för andra grupper, exempelvis oljor och fetter, är prisläget svagt och den totala prisförändringen 1967—1968 för livsmedelsexporten uppskattas till -2 1/2 %. Exportvärdet torde komma att ligga omkring 705 milj. kr.

Övriga varor

Skillnaden mellan utvecklingen under 1967 av exporten till EFTA respektive EEC är påfallande för övriga varor. Volymtillväxten på 10 1/2 % bars upp av en kraftig ökning av exporten till EFTA (23 %), medan exporten till EEC minskade med 5 %.

Den utbyggda raffinaderikapaciteten inom landet medförde att exporten av mineraloljeprodukter ökade från 93 milj. kr. till 147 milj. kr. I övrigt utvecklades råvarudelen mindre gynnsamt såväl pris- som volymmässigt. Färdigvarudelen steg med 10 1/2 % i volym och drygt 1 % i pris. Här kan nämnas en ökad export av textil och konfektion.

De nu föreliggande BNP-prognoserna tyder på ett omslag i övrigvaruexporten till EEC. Den privata konsumtionen torde inte beredas något ökat utrymme vare sig i Danmark eller Storbritannien under 1968. Härtill kommer den importbegränsande effekten av devalveringarna varför man får räkna med en avsaknad ökningstakt i exporten till EFTA. Den kraftiga ökningen av exporten av mineraloljeprodukter väntas fortsätta även under 1968. Sammantaget beräknas övrigvaruexporten öka med 10 % i volym 1967—1968.

Under förutsättning att råvarupriserna stabiliseras och en fortsatt stigande trend för färdigvarudelen uppskattas priset förändringen 1967—1968 till + 1 %.

Fartyg

Leveransvärdet för nybyggda fartyg ökade med 83 milj. kr. 1966—1967. Även second-handexporten visade en kraftig värdeökning, vilket till en del torde bero på att man i samband med Mellersta Östernkrisen fått ut bättre priser. Sammantaget ökade fartygsexporten med 30 % i värde 1966—1967.

Den kraftiga ökningen av orderingången till följd av Mellersta Östernkrisen har nu avtagit. Inneliggande order för andra halvåret 1969 och senare uppgick i mars 1968 till 1 280 milj. kr. Motsvarande värde i oktober 1967 avseende 1969 och senare var 1 700 milj. kr.

Statistiska centralbyråns senaste varvsenkät anger, liksom höstenkäten,

en ökning av leveranserna till utländska beställare under 1968 med ca 8 %. Den totala exporten beräknas emellertid endast öka med några procent, då en minskning av utförseln av begagnade fartyg är att vänta.

Den fallande prisutvecklingen tidigare under 1960-talet synes nu ha vänt. Under 1967 steg fartygspriserna med drygt 6 %. Prisökningen avsåg huvudsakligen nybyggda bulkfartyg och begagnade tankfartyg. Utvecklingen för 1968 väntas bli i stort sett densamma till följd av en fortsatt stegring av priserna för nybyggda bulkfartyg.

Sammanfattning

Enligt här framlagda prognoser kommer exporten exklusive fartyg att öka med ca 7 % i volym 1967—1968 jämfört med 4,5 % 1966—1967. Genom att fartygsexporten inte beräknas öka från den höga nivån 1967 blir volymökningen för totala exporten något lägre, ca 6,5 % mot 5,3 % för 1967.

Industriproduktionen i Västeuropa som under 1967 utvecklades mycket svagt, väntas under 1968 tillväxa betydligt starkare. För Västtyskland och Storbritannien exempelvis, där man under 1967 registrerade nedgångar, räknar man nu med närmare 5 respektive 3,5 procents ökning. Detta avspeglas i de relativt kraftiga ökningstalen för den svenska rå- och stapelvaruexporten, som i huvudsak avsätts på Västeuropa. Under 1967 synes kraftiga lagernedskärningar ha ägt rum på ett flertal sektorer. Dessa väntas nu upphöra och vändas i en viss lageruppbyggnad. Vändningen i lagercykeln ger ett extra efterfrågetillskott utöver vad som genereras av en ökad industriproduktion.

Konsumtionsutvecklingen inom EFTA-länderna bedöms bli svag. Exporten av övrigvaror, som till stor del utgörs av konsumtionsvaror till dessa länder, beräknas falla betydligt under de senaste årens trend. De under hösten 1967 företagna devalveringarna kan också väntas vara speciellt kännbara för denna typ av export. Även den tredjedel av verkstadsexporten som utgörs av konsumtionsvaror kan av samma anledning komma att utvecklas svagare än under 1967. Däremot kan man räkna med ökade leveranser av verkstadsprodukter för investerings- och insatsändamål.

De senaste årens vikande råvarupriser bör komma att stabiliseras under 1968. I de flesta fall blir det dock en stabilisering på den nivå som rådde under slutet av 1967, varför man får vänta fall i prisindex 1967—1968.

Totalt för hela exporten räknas med en prisökning om 1 1/2 %. Detta är dock en osäker prognos. Prisberäkningarna för verkstadsprodukter är som nämnts i det föregående synnerligen otillfredsställande och varken 1967 års prisökning med 6 % eller 1968 års prognos om +4 % torde ge en rättvisande bild av den reala utvecklingen. Den reala innebörden av prognosen för den totala exportens volymutveckling är snarast den att vi under 1968 väntar samma ökningstakt som 1967. Visserligen har man att räkna med en högre tillväxttakt i industriländerna 1968, men förskjutningen i expan-

sionen från EFTA till EEC samt devalveringarna i slutet av 1967 verkar i en för svensk export negativ riktning.

2. Importen 1967 och 1968¹

Importutvecklingen 1967

Den totala importen ökade med 2,5 % i volym och med ungefär lika mycket i värde 1966—1967. Liksom 1966 var således importökningen mycket moderat. Den var 1966 och 1967 svag även i relation till tillväxten i bruttonationalprodukten, vilket sannolikt förklaras av dels minskade lagerinvesteringar dels ett successivt ökat kapacitetsutrymme i den svenska industrin. Vissa strukturella förändringar inom landet under 1967 har medfört en ändrad sammansättning av importen. Sålunda har utbyggnaden av den svenska raffinaderikapaciteten medfört en omfördelning från import av konsumtionsfärdiga petroleumprodukter till import av råolja.

Importutvecklingen för olika varugrupper framgår av tabell 2. Importen av *konsumtionsvaror* ökade med drygt 6,5 % i volym — trots ca 25 % minskad import av personbilar. Efterfrågan var under 1967 i stor utsträckning inriktad mot andra konsumtionskapitalvaror än bilar och importen av exempelvis TV och radio steg kraftigt. Vidare registrerades en stark tillväxt i importen av beklädnadsvaror.

Importen av *investeringsvaror* ökade med 6,5 % i volym. En stor del av denna ökning svarade importen av datamaskiner för. Denna var ovanligt hög 1967.

Importen av *konsumtionsråvaror* ökade med 8 % 1967. Detta innebär ett påtagligt omslag från minskningen 1966. Omsvängningen i importen för denna varugrupp kan främst återföras på utvecklingen av importen av råvaror och halvfabrikat till textil- och beklädnadsindustrin. Såväl strukturella förändringar som lagercykeln och produktionsutvecklingen medverkade till omslaget i importen för denna varugrupp mellan 1966 och 1967.

Gruppen *andra industriråvaror* ökade obetydligt 1967. Ej heller 1966 var tillväxten stor (2,2 %). Nedgången i industrins lagerinvesteringar har hållit importen av denna varugrupp nere de båda senaste åren. Utan den kraftiga ökningen i importen av råolja till de nya raffinaderierna skulle importen av andra industriråvaror ha fallit 1967.

Den kraftiga nedgången i bränsleimporten 1967 förklaras förutom av mild vinter 1967 av utbyggnaden av raffinaderierna inom landet.

Importutvecklingen 1968

Nu föreliggande beräkningar över importvolymen 1968 indikerar en väsentligt ökad tillväxttakt. Med nu aktuella produktions- och efterfrågepro-

¹ Import- och bytesbalansprognoserna i detta kapitel innefattar ej effekter av ekonomiskpolitiska åtgärder beslutade efter den 15. 4. 1968.

Tabell III: 2. Importutvecklingen för olika varugrupper 1966—1968¹

	Importvärde, milj. kr.			Procentuella förändringar från föregående år					
				Volym			Pris		
	1966	1967	1968	1966	1967	1968	1966	1967	1968
Konsumtionsvaror.....	5 472	5 840	6 250	— 3,0	6,6	7	1,8	0,1	0
därav: textil	1 107	1 388	1 530	11,0	29,1	12	2,0	— 2,9	— 1,5
verkstadsprodukter	1 606	1 471	1 685	— 19,4	— 9,4	14	1,6	1,1	0,5
Investeringsvaror	2 816	3 051	3 230	5,3	6,5	3	3,8	1,7	2,5
Konsumtionsråvaror	2 519	2 576	2 395	1,1	8,0	— 5	0,1	— 5,3	— 2
därav: textil	1 291	1 387	1 160	— 6,7	13,9	— 13	— 0,8	— 5,7	— 4
Andra industriråvaror	8 684	8 791	10 115	2,2	0,6	13,5	3,9	0,6	1,5
därav: verkstadsprodukter	2 823	2 921	3 340	2,9	— 0,8	10	8,5	4,3	4
råolja	311	560	890	— 3,3	64,6	51	0,8	9,4	5,5
Byggnadsråvaror	744	791	830	— 4,3	5,5	4	2,8	0,8	1
Jordbruksråvaror	657	584	580	11,1	— 9,9	— 2	3,2	— 1,3	1
Bränslen	2 273	2 055	2 145	14,8	— 12,2	0	— 3,4	3,0	4,5
Totalt, exkl. fartyg, flygplan, vapen	23 165	23 688	25 545	2,3	2,1	6,5	2,2	0,2	1
Fartyg, flygplan, vapen ..	539	641	630
Total import	23 704	24 329	26 175	2,3	2,5	6,5	2,3	0,1	1
därav: verkstadsprodukter	7 476	7 688	8 520	— 1,0	0,1	8	3,9	2,8	2,5
järn och stål	1 229	1 112	1 270	— 2,4	— 9,8	15	— 1,6	0,3	— 0,5
textil	2 550	2 983	2 870	1,2	22,0	— 1	— 0,2	— 4,2	— 2,5

¹ Inberäknat effekter av ytterligare investeringsfondsfrisläpp har den totala importens värde 1968 i kapitel I angivits till ett ca 60 milj. kr. högre belopp än i denna tabell.

Anm. 1966 års importvärden enligt den definitiva tullstatistiken. Samtliga uppgifter för 1968 avser prognoser. Värdeuppgifterna är avrundade till närmaste hela 5- respektive 10- tal milj. kr. och de procentuella förändringarna till närmaste hela respektive halva tal.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

gnoser kan den volymmässiga ökningen av importen 1967—1968 förväntas bli drygt 6,5 %.

För gruppen *konsumtionsvaror* förutses en ökning med drygt 7 %. En kraftigt ökad nyförsäljning av personbilar 1968 förutses medföra en importvolymökning av personbilar om drygt 20 %. För beklädnadsvarorna förutses en fortsatt uppgång, dock i väsentligt lugnare takt än under 1967.

Importen av *investeringsvaror* beräknas öka med ca 3 % 1968 jämfört med en ökning om 6,5 % 1967. Nedgången i ökningstakten har sin förklaring i en ovanligt stor import av datamaskiner 1967. För 1968 beräknas datamaskinimporten sjunka väsentligt.

Importen av *konsumtionsråvaror* beräknas komma att minska inte o betydligt 1968. Liksom uppgången 1967 hänförs sig nedgången 1968 till textila råvaror och halvfabrikat.

För gruppen *andra industriråvaror* beräknas en kraftig expansion av im-

porten komma till stånd 1968. Såväl ökad förbrukning som omsvängningen i industrins lagerhållning av råvaror och halvfabrikat kan förväntas dra upp importen väsentligt 1968.

Beträffande järn och stål beräknas kapacitetsutnyttjandet inom den svenska stålindustrin bli så högt under 1968 att det förefaller rimligt att kalkylera med en ökad importandel i ståltillförseln. Importen av råolja beräknas fortsätta att stiga starkt även 1968.

Den ökade importen av råolja medför liksom 1967 ett minskat importbehov av förädlade bränslen och denna grupp förutses ligga på ungefär oförändrad nivå jämfört med 1967.

Av tabell 2 framgår att prisutvecklingen för det övervägande antalet av varugrupperna varit svag under 1967. För den totala importen har noterats en obetydlig prisökning. För flera viktiga råvaror har genomsnittspriserna sjunkit väsentligt under det gångna året, t. ex. för varor som kaffe, olika textilfibrer, gummi, fetter och oljor samt vissa metaller. Relativt stark prisstegring noteras även för råolje- och bränsleimporten 1967. Denna senare prisstegring kan huvudsakligen hänföras till stegrade transportkostnader.

Beträffande importprisutvecklingen 1968 har förutsatts en fortsatt prisstegring om än i mindre takt för råolja, medan priserna för bränsleimporten synes komma att öka något mer än under 1967. Till grund för prisprognosen för råolje- och bränsleimporten 1968 ligger bl. a. den nu kända importprisutvecklingen för dessa två varugrupper för de två sista månaderna 1967 och januari och februari 1968. Prisutvecklingen under dessa fyra månader har visat sig innebära en avsevärd höjning vilket inte förutsågs i den preliminära nationalbudgeten och detta förklarar till stor del att den totala importprisprognosen för 1968 nu bedöms stiga med 1 % eller med 0,5 % mer än vid förra prognostillfället.

Vid bedömning av importprisutvecklingen i övrigt för 1968 har man sökt ta hänsyn till priseffekterna av devalveringarna hos våra största handelspartners. Priserna på importen från Storbritannien, Danmark och Finland, vilka länder svarar för ungefär en fjärdedel av vår totalimport, har bedömts komma att sänkas i rätt begränsad utsträckning i förhållande till devalveringarnas storlek. Detta i kombination med den nuvarande låga kostnadsstegringstakten i Västeuropa har förutsetts leda till en fortsatt låg stegringstakt för importpriserna 1968. Med en total importprisstegring 1968 om 1 % och med en kalkylerad volymmässig ökning av importen om drygt 6,5 % skulle importvärdet öka med drygt 7,5 % 1967—1968.

3. Bytes- och betalningsbalansen

Handelsbalansen förbättrades 1967 med ca 750 milj. kr. och visar ett underskott om ca 900 milj. kr. För 1968 förutses ett något lägre underskott.

Sjöfartsnettot visade en endast obetydlig ökning 1967. Rederiernas brutto-

intäkter i utrikes fart steg med drygt 3 % medan deras kostnader i utlandet ökade med nästan 7,5 %. Stegningen i bruttointäkterna blev alltså under 1967, trots den betydande uppgång som fraktindexalen kunde uppvisa efter Suezkanalens stängning, förhållandevis svag.

Av den totala bruttoseglingen svarar linjefarten för ca 60 %, torrlasten för ca 20 %, malmlasten för ca 9 % och oljelasten för ca 11 %. Uppgifterna gäller för 1965 men fördelningen kan antas vara likartad de intilliggande åren. Den i intäkterna dominerande linjefarten fick under andra hälften av 1967 påtaglig känning av dels negativa effekter från stängningen av kanalen dels senare svårigheter i samband med punddevalveringen. Två svenska linjer passerar normalt kanalen, men tvingades lägga om sina rutter som därmed blev längre och mera kostnadskrävande. När sedan punddevalveringen kom i november 1967 innebar detta för linjerederierna direkta förluster i utestående fraktfordringar. Britterna med sin stora linjeflotta kom att dominera vid de flesta linjekonferenserna vilket inverkade försvårande för de övriga att ernå full kompensation för devalveringsförlusterna.

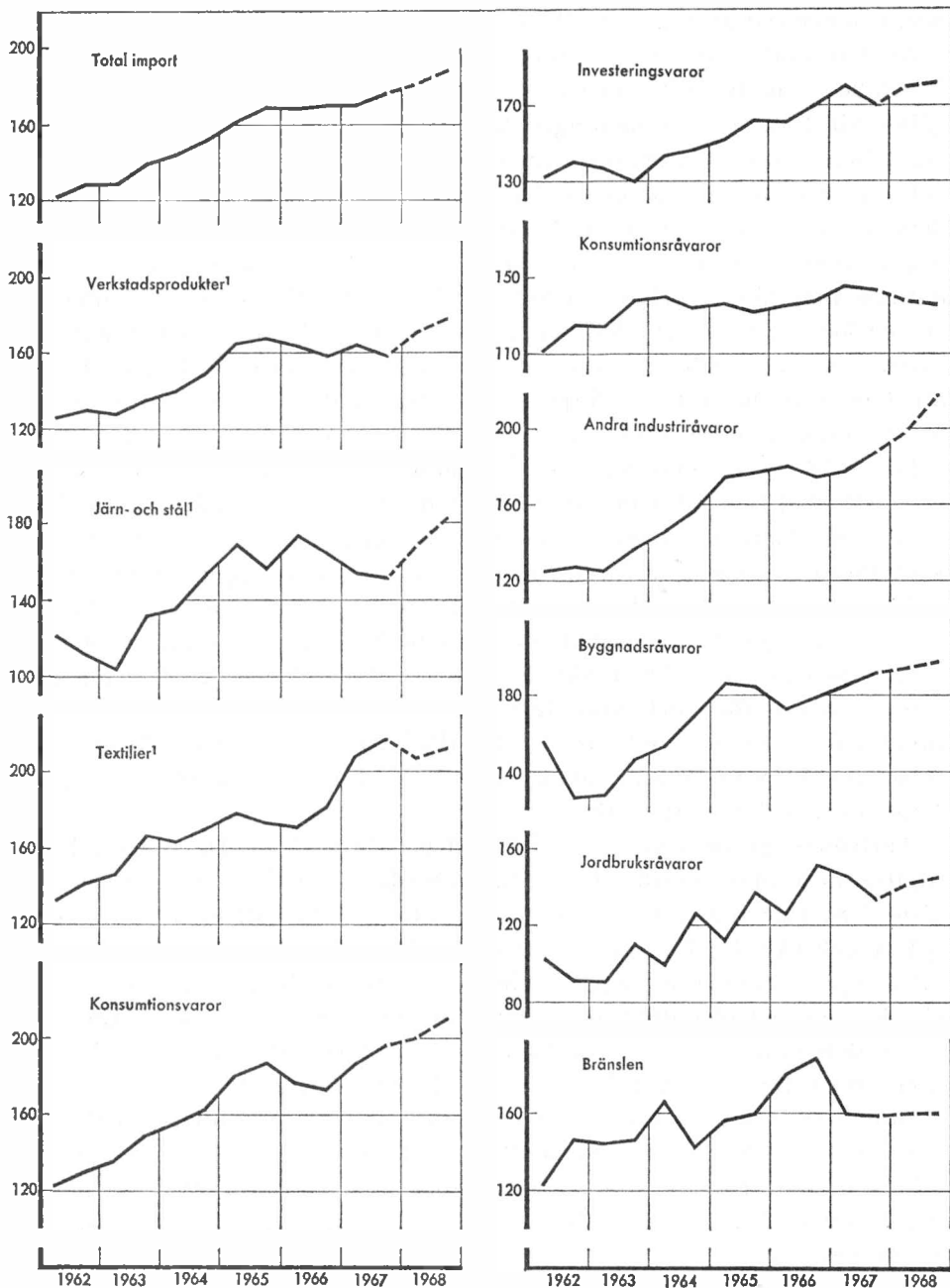
För 1968 ter sig utsikterna svårbedömbara. Time-chartermarknaden för torrlastfartyg fick efter devalveringen vidkännas en påtaglig fraktnedgång men en återhämtning tycks nu ha skett. Tankfrakterna har successivt sjunkit under det senaste halvåret. Någon reserv i form av upplagt tonnage eller dylikt finns inte att möta en eventuell efterfrågeökning med, varför även små svängningar i efterfrågan ger stora utslag i fraktsatserna. Under den gångna delen av 1968 har tankfrakterna kraftigt fluktuerat, vilket får anses symptomatiskt för marknaden just nu. Emellertid ligger tankfraktnivån nu mycket över den vid motsvarande tid 1967. Någon anledning till stor optimism för 1968 finns inte varför en prognos för hela sjöfartsnettot på ca 1 800 milj. kr. kan vara rimlig.

Turismen gav för 1967 ett underskott på 920 milj. kr. De svenska turistutgifterna belöpte sig till 1 480 milj. kr. medan de utländska turisternas utgifter i Sverige stannade vid 560 milj. kr. En viss hamstring av dollarsedlar och resecheckar i dollar före och efter den brittiska devalveringen bidrog till att den procentuella ökningen av den totala turistvalutaförsäljningen under fjärde kvartalet blev dubbelt så stor som ökningen för hela året. En del av dessa dollarvalutor kan dock ha återsålts till svenska banker redan före årets slut och ingår i så fall i turistintäkterna. Försämringen av turistnettot kommer troligen att fortsätta i ungefär samma takt som tidigare, vilket kan förväntas resultera i ett underskott på ca 1 100 milj. kr. 1968. Hänsyn har härvid tagits till att ett troligen extra stort innehav av turistvalutor hos allmänheten vid ingången av 1968 verkar återhållande på turistnettots försämring innevarande år.

Övriga tjänster gav ett negativt netto på knappt 500 milj. kr. 1967 eller ungefär samma som 1966. Denna post har sedan början av 1960-talet uppvisat en successiv försämring, som till stor del sannolikt är att hänföra till

Diagram III:2. Volymutvecklingen för importen, totalt och uppdelat på användningsområden 1962—1968

Index: 1959 = 100. Säsongrensade halvårssiffror

¹ Utgör delar av totalen oberoende av övrig gruppering. Verkstadsprodukter innefattar ej fartyg, flygplan och vapen.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell III: 3. Bytes- och betalningsbalans 1964—1968¹

Milj. kr. löpande priser

	1964	1965	1966	1967	1968 (prognos)
1. Export, fob	19 014	20 541	22 071	23 425	25 355
2. Import, cif	- 19 946	- 22 644	- 23 704	- 24 329	- 26 175
3. Handelsbalans	- 932	- 2 103	- 1 633	- 904	- 820
4. Korrigering av handelsstatistiken ²	177	211	171	192	275
5. Sjöfartsnetto	1 540	1 590	1 710	1 730	1 800
6. Turistnetto	- 416	- 587	- 741	- 920	- 1 100
7. Övriga tjänster, netto	- 206	- 323	- 543	- 492	- 625
8. Korrigeringspost	225	300	375	450	525
9. Bytesbalans för varor och tjänster ³	388	- 912	- 661	56	55
10. Transfereringar, netto	- 88	- 114	- 199	- 334	- 450
11. Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar ⁴	300	- 1 026	- 860	- 278	- 395
12. Kända kapitaltransaktioner	572	317	990	582	..
13. Restpost	- 72	760	355	- 485	..
14. Bankernas utlandsställning ⁵	944	51	485	- 181	..

¹ Inberäknat effekter av ytterligare investeringsfondsfrisläpp har den totala importens värde och bytesbalansens underskott 1968 i kapitel I angivits till ett ca 60 milj. kr. högre värde än i denna tabell.

² Nettot av återutförelse, återinförelse, i utlandet direktlandad fisk, import av icke-monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport.

³ Bytesbalansen för varor och tjänster överensstämmer — bortsett från korrigeringspost (8) — med saldot mellan import och export av varor och tjänster i försörjningsbalansen.

⁴ Överensstämmer — bortsett från korrigeringspost (8) — med riksbankens bytesbalansbegrepp.

⁵ Valutareservens förändring jämte förändringar i affärsbankernas tidsposition.

Källor: Riksbanken, statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

statistisk missvisning. Den obetydliga förändringen 1966—1967 innebär ett brott i utvecklingen. Genom en kraftig ökning i de registrerade intäkterna från utlandet för entreprenadarbeten m. m. hejdades nämligen tillväxten i det negativa saldot 1967. För 1968 har förutsetts en fortsatt försämring i samma takt som före 1967.

Transfereringar gav ett negativt netto på drygt 325 milj. kr. 1967. Till sin huvuddel avser posten statliga transfereringar till utlandet i samband med bl. a. u-hjälpen. För 1968 förutses ett underskott på 450 milj. kr.

Korrigeringsposten har inlagts för att kompensera ett redovisningsbortfall i posterna övriga tjänster och transfereringar. Posten kan tidigare även anses ha innefattat någon nivåkorrigering för fel i handelsstatistiken. Denna framstår numera som omotiverad med hänsyn till den mera fullständiga korrigering som i särskild ordning skett av handelsstatistiken. Korrigeringsposten har därför, jämfört med redovisningen i den preliminära nationalbudgeten för 1968, genomgående sänkts med 200 milj. kr. per år.

I posten *korrigering av handelsstatistiken* inkluderas nettot av viss varu-

import och -export utanför den egentliga handelsstatistiken (återutförsel, återinförsel, i utlandet direktlandad fisk, import av icke-monetärt guld) samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport. Eftersom importpriserna på oljor enligt handelsstatistiken hittills under 1968 legat högt i förhållande till de priser som tagits ut på den svenska marknaden, har det varit motiverat att räkna upp denna korrigeringspost för 1968. Rabatter och koncernbidrag för oljor ingick tidigare (se *Preliminär Nationalbudget 1968*) i *kända handelskrediter m. m.* Sistnämnda post innehöll ytterligare tre komponenter nämligen varvens kreditgivning i samband med fartygsexport, beräknad kreditgivning vid import av fartyg och flygplan samt skillnaden mellan tullvärden och betalningar för datamaskiner. Dessa tre komponenter redovisas nu i tabell 3 tillsammans med övriga registrerade kapitaltransaktioner i posten *kända kapitaltransaktioner*. Under 1967 svarade dessa för ett valutainflöde av ca 580 milj. kr. varav drygt hälften föll på de tre ovan nämnda posterna. Enligt senaste uppgifter balanserade varvens leveranser och erhållna betalningar från utländska redare åren 1966 och 1967, medan man för 1968 räknar med att leveranserna skall överstiga betalningarna med i runt tal 280 milj. kr. Följden skulle således bli en ökad nettolångivning till utlandet från varvens sida under 1968. För postens utveckling i övrigt under 1968 har några prognoser inte kunnat ställas.

Bytesbalansens saldo, som nu inkluderar två korrigeringsposter enligt ovan, visade ett underskott på ca 275 milj. kr. 1967. Förbättringen gentemot 1966 uppgick till närmare 600 milj. kr. För 1968 förutses en mindre försämring till ett underskott på ca 400 milj. kr.

Beträffande valutareservens utveckling 1967 visade denna en ökning t. o. m. oktober månad med 747 milj. kr., nettoställningen gentemot IMF inkluderad. I samband med oron på valutamarknaden efter devalveringarna skedde en betydande avtappning och vid årets slut redovisades en minskning jämfört med 1966 på 210 milj. kr. Den snabba avtappningen av valutareserven under årets två sista månader förklaras sannolikt till stor del av påskyndade betalningar av utestående leverantörsskulder. Affärsbankernas tidsposition inkluderad, stannade minskningen vid 181 milj. kr. och vi erhöi en negativ restpost på 458 milj. kr.

IV. Produktionen

1. Industrin

Järnmalmsbrytningen, som drogs ned kraftigt under vintern 1966—1967 steg åter redan under andra kvartalet 1967. Den höjdes sedan ytterligare kraftigt under fjärde kvartalet, såsom framgår av nedanstående tablå över produktionsutvecklingen 1966 och 1967 (säsongrensade, dagkorrigerade uppgifter, 1966 = 100):

	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
1966	105	102	105	88
1967	93	106	102	112

Produktionen under 1967 som helhet kom därmed att ligga ca 2 % över 1966 års nivå. Produktionshöjningarna föranleddes av den förbättrade exportefterfrågan, vilken för året som helhet ledde till en exportökning med drygt 3 % (jfr avsnittet om exporten). Denna produktions- och exportutveckling ledde emellertid till en betydande lagerökning hos producenterna även under 1967.

Exportförsäljningarna av malm för 1968 har gått mycket bra och man kan räkna med en ökning av exportvolymen i förhållande till 1967 med omkring 17 %. Produktionstakten hålls för närvarande hög för att man skall få fram de kvaliteter man sålt mycket av. En ökad produktion erhålls samtidigt av en del mindre efterfrågade kvaliteter som framkommer jämsides, varför en del lagerökningar uppstår. Med den höga exportprognos som föreligger torde det dock vara rimligt att för året som helhet räkna med i stort sett oförändrad lagerhållning, vilket skulle ge utrymme för en produktionsökning med ungefär 8 % 1967—1968.

Läget på den svenska *järn- och stålmarknaden* under 1967 karakteriserades av en minskad hemmamarknadsefterfrågan jämsides med en stark expansion av exportförsäljningarna, vilka steg med volymmässigt omkring 14 % jämfört med 1966. Den vikande hemmamarknadsefterfrågan var framför allt hänförlig till de mycket betydande neddragningar som skett i järn- och ställagren inom såväl verkstadsindustri som varv. Samtidigt var förbrukningen av järn och stål inom verkstadsindustrin låg på grund av den minskade produktionen och ökade endast obetydligt inom varven. Omkastningen i leveranserna från hemmamarknaden till exportmarknaden ledde till att exporten under 1967 absorberade närmare hälften av den svenska järn- och stålproduktionen.

Efterfrågeutvecklingen jämte järnverkens egna neddragningar av järn-

Tabell IV: I. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål, inklusive ämnen 1965—1968
Milj. kr. 1959 års producentpriser

	1965	1966	1967	1968 (prognos)
Produktion	3 089	3 229	3 250	3 600
Import	1 071	986	945	1 085
Summa tillgång	4 160	4 215	4 195	4 685
Export	1 161	1 298	1 470	1 600
Varuinsats	2 950	3 071	3 070	3 215
industri	2 590	2 709	2 685	2 820
byggnadsverksamhet	360	362	385	395
Lagerförändring	+ 116	+ 31	- 140	+ 75
Saldopost	- 67	- 185	- 205	- 205
Summa användning	4 160	4 215	4 195	4 685

Källa: Konjunkturinstitutet.

och ställagren under 1967 ledde till att produktionen inom järn- och stålverken endast ökade med en knapp procent jämfört med 1966. Samtidigt skedde en tillbakagång för andra metallverk, varför den sammanlagda produktionen under 1967 inom järn- och metallverk stannade kvar på 1966 års nivå.

Produktionen inom järn- och stålverken drogs upp redan i slutet av 1967 och enligt den senaste konjunkturbarometern har produktionsökningen fortsatt under första kvartalet 1968. Företagens planer för såväl andra kvartalet som andra halvåret 1968 pekar på en accelererad ökningstakt under resten av året. Exportorderingen förefaller ha ökat markant under första kvartalet och för andra kvartalet förväntas en fortsatt kraftig ökning av exportorderna jämsides med en ökad efterfrågan från hemmamarknaden.

Produktionsutvecklingen under 1968 som helhet har bedömts med hjälp av en försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål (tabell 1). Balansen ger för dessa produkter en produktionsökning med 11 % jämfört med 1967. Denna framkommer som ett resultat av en beräknad kraftig ökning av den inhemska efterfrågan — omkring 12 % — jämsides med en exportvolymökning på närmare 9 %. Den inhemska efterfrågeökningen förklaras främst av att en stark omsvängning i lagerinvesteringarna väntas ske från den kraftiga lagerminskningen under 1967 till en betydande lageruppbyggnad under 1968. Dessutom beräknas förbrukningen av järn och stål inom varv samt övrig verkstadsindustri stiga med 5 à 6 % under 1968 på grund av den förväntade ökningen i aktiviteten inom dessa branscher. Den starka efterfrågan på järn och stål beräknas också leda till en stor importökning under 1968, nämligen med ca 15 % i volym. För andra metallverk än järn- och stålverk kan också en produktionsuppgång väntas under 1968, varför även den sammanlagda produktionen för järn- och metallverk har satts till 11 %.

Läget inom *varvsindustrin* var svagt under första hälften av 1967 med låg ordertillförsel och dämpad produktion. I samband med Suezkrisen i mitten av 1967 förbättrades orderläget emellertid markant och produktionen drogs snabbt upp. Enligt den på förbrukningen av järn och stål inom varven baserade månadsindexen över varvsproduktionen ökade denna med knappt 2 % 1966—1967.

En kalkyl för 1968 baserad på de prognoser över export-, investerings- och lagerutveckling vad avser fartyg som nu föreligger, pekar på en produktionsökning med drygt 5 % jämfört med 1967.

Efter den kraftiga uppbromsningen under 1966 av den tidigare mycket expansiva *verkstadsindustrins* (exkl. varv) produktionstillväxt, tycks produktionen under 1967 snarast ha fallit tillbaka något. Statistiska centralbyråns preliminära produktionsindex — baserad på månadsvisa sysselsättningsuppgifter med korrigering för en kalkylerad produktivitetshöjning — visar på en svag ökning 1966—1967 — knappt 1 %. Konjunkturinstitutet har emellertid bedömt utvecklingen med hjälp av en försörjningsbalans för verkstadsprodukter. Denna indikerar en minskning av verkstadsindustrins produktionsvolym med ca 2 % (se närmare nedan). Annan tillgänglig statistik tyder också på att den officiella produktionsindexen har överskattat utvecklingen. Centralbyråns nya månadsstatistik över verkstadsproduktionen, som bygger på leveranser med korrigering för lagerförändringar, visar sålunda en produktionsminskning med drygt 1 % i löpande priser. Beräkningar av leveranser och förbrukning av järn och stål i verkstadsindustrin pekar också snarast på en minskad produktion. Som en ytterligare indikator på en produktionsminskning kan nämnas, att elkraftsförbrukningen inom verkstadsindustrin minskade med 1 % 1966—1967.

Orderingången till verkstadsindustrin minskade under 1967 med ca 5 % jämfört med 1966 i antal arbetstimmar räknat enligt statistiska centralbyråns orderstatistik. Nedgången som är ungefär lika stor som 1965—1966, hänför sig liksom då helt till hemmamarknaden, där minskningen var 8 %. Exportorderna ökade med ett par procent tack vara en kraftig expansion i ordertillströmningen till elektroindustrin. Orderingången tycks ha varit svagast under tredje kvartalet och säsongrensade data tyder närmast på att en vändning uppåt skedde under fjärde kvartalet.

Då ovannämnda statistik mäter orderläget i antal arbetstimmar, bör man för att få volymförändringar även ta hänsyn till produktivitetsförändringarna inom verkstadsindustrin. Hur stor denna korrigering uppåt bör vara är dock vanskligt att avgöra, dels på grund av att den aktuella produktivitetsoökningen inte är känd, dels på grund av att en del företag redan gjort en grov bild av utvecklingen, men kan ge en viss belysning av de skiftande tendenserna inom olika branscher och marknader.

Enligt den senaste konjunkturbarometern tycks en liten ökning av orderingången åtminstone från hemmamarknaden ha skett under första kvarta-

Tabell IV: 2. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exklusive fartyg, 1965—1968
Milj. kr. 1959 års producentpriser

	1965	1966	1967	1968 (prognos)
Produktion	14 696	15 488	14 980	16 200
Import	5 778	5 731	5 810	6 350
Summa tillgång	20 474	21 219	20 790	22 550
Privat konsumtion	4 045	3 731	3 705	4 050
nyinköp av bilar	1 678	1 336	1 170	1 440
övrigt	2 367	2 395	2 535	2 610
Investeringar i maskiner m. m.	7 022	7 284	7 175	7 540
privata	4 594	4 676	4 650	4 730
offentliga	2 428	2 608	2 525	2 810
Lagerförändringar	+ 752	+ 587	— 205	+ 110
Export	5 116	5 939	6 240	6 805
Varuinsats	3 539	3 678	3 875	4 045
industri.	1 784	1 843	1 900	2 005
byggnadsverksamhet	1 755	1 835	1 975	2 040
Summa användning	20 474	21 219	20 790	22 550

Källa: Konjunkturinstitutet.

let 1968 jämfört med fjärde kvartalet 1967, framför allt hänförlig till transportmedelsindustrin. För andra kvartalet räknar företagen i relativt stor omfattning och främst inom elektro- och transportmedelsindustrierna med en ökad ordertillströmning. Produktionen tycks ha ökat under första kvartalet och företagens planer för andra kvartalet och andra halvåret 1968 pekar mot en accelererad produktionstillväxt.

Liksom för 1967 har produktionsutvecklingen under 1968 som helhet bedömts med hjälp av försörjningsbalansen för verkstadsprodukter (tabell 2). Härvid skall dock nämnas att den import- och exportutveckling som presenteras i balansen avviker från den som redovisas i avsnittet om utrikeshandeln. Till en del beror avvikelserna på olika definitioner av begreppet verkstadsprodukter; sålunda ingår här i såväl importen som exporten t. ex. flygplan och vapen, vilket inte är fallet i kapitlet om utrikeshandeln. Framför allt förklaras skillnaderna emellertid av att de import- och exportprisindices som används i handelsstatistiken inte använts vid deflateringen i försörjningsbalansen, eftersom dessa sannolikt överskattat prisstegringarna framför allt vad gäller exporten under 1967. Såväl import som export har i balansen i stället deflaterats med samma prisindex, varvid antagits att prisstegringen 1965—1966 varit 2,5 % och under perioden 1966—1968 blir 2 % per år.

Ovannämnda balans mäter produktionen av de varor som definitionsmässigt klassificerats som verkstadsprodukter. Den visar för 1959—1960 en liten överskattning men för perioden 1960—1965 en systematisk underskatt-

ning jämfört med statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen (mätt i förädlingsvärde) inom verkstadsindustrin, definierad som de arbetsställen som huvudsakligen tillverkar verkstadsprodukter. Avvikelsen torde emellertid i mindre utsträckning bero på denna definitionsolikhet. Den långsammare produktionsökningen enligt balansen kan sannolikt i första rummet hänföras till dels systematiska fel i de på nationalräkenskapen grundade beräkningarna av komponenterna på användningssidan, dels skillnaden i de prisdeflaterer som använts vid produktionsvolymberäkningarna respektive vid deflatering av nationalräkenskapen.

En faktor att ta speciell hänsyn till då det gäller utvecklingen 1966—1968 är vidare den markanta olikheten 1967 och 1968 av förändringen i lager av varor i arbetet inom verkstadsindustrin. Enligt nationalräkenskapens uppgifter om 1967 minskade dessa lager med omkring 170 milj. kr. i 1959 års priser. För 1968 har de däremot med hänsyn till den ökade verkstadsproduktionen prognoserats öka med 100 milj. kr. Då förädlingsvärdet i dessa varor måste antas vara betydligt mindre än i de övriga komponenterna i balansen, ger dessa förändringar ett alltför starkt utslag i den genom balansen mätta produktionsutvecklingen, således en alltför kraftig minskning 1967 och en alltför stark ökning 1968. Denna post torde dessutom vara behäftad med stora mätfel på grund av de speciella svårigheter som föreligger då det gäller att mäta dessa lagerförändringar, vilket kan ha medfört att man överskattat storleken av lagerminskningen 1967. Vidare föreligger möjligen en felperiodisering i de militära investeringarna, så att en post av storleksordningen 80 milj. kr i 1959 års priser som lagts på 1968 i stället kanske skulle ha legat på 1967.

Med hänsyn till vad som ovan framhållits bör den produktionsminskning på ca 3 % som balansen ger för 1966—1967 justeras till en produktionsminskning på omkring 2 % och balansens produktionsökning för 1968 på närmare 8 % bör justeras ned till knappt 7 %.

Den beräknade produktionsökningen under 1968 framkommer som ett resultat av den prognoserade starkt ökade efterfrågan på verkstadsprodukter jämte den tidigare nämnda kraftiga omsvängningen i lagerinvesteringarna. Sålunda beräknas exportvolymen komma att öka med 9 % — enligt beräkningarna i balansen var ökningen 1966—1967 5 %. Vidare har inköpen av konsumtionsvaror prognoserats komma att öka med 9 % efter att ha minskat något under 1967. Ökningen hänför sig framför allt till nyinköp av bilar, som beräknas öka med 23 %. Vidare beräknas efterfrågan på verkstadsprodukter som insatsvaror i övriga produktionssektorer komma att öka med omkring 5 %, och maskininvesteringar beräknas åter öka efter att ha fallit tillbaka något under 1967.

I tabell 3 återges en försörjningsbalans för *sågade och hyvlade trävaror*. Produktionsuppgiften för 1965 är hämtad från 1965 års sågverksinventering. Motsvarande uppgift för 1966 är reviderad sedan föregående publi-

Tabell IV: 3. Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1965—1968

1 000 stds

	1965	1966	1967	1968 (prognos)
Produktion	2 209	2 134	2 100	2 140
Import	46	35	30	35
Summa tillgång	2 255	2 169	2 130	2 175
Export	1 134	1 075	1 190	1 155
Varuinsats	1 095	1 134	1 180	1 220
industri.....	689	713	740	770
byggnadsverksamhet	406	421	440	450
Lagerförändring	+ 120	+ 59	0	0
Saldopost	- 94	- 99	- 240	- 200
Summa användning	2 255	2 169	2 130	2 175

Källa: Konjunkturinstitutet.

ceringstillfälle då definitiva uppgifter för sågverksproduktionen erhållits ur industristatistiken för 1966. Produktionen vid de sågar som omfattas av industristatistiken har med hjälp av sågverksinventeringen uppräknats till att omfatta totala försågningen i landet. Den så framräknade produktionen 1966 uppgick till ca 2 135 tusen stds, vilket införts i balansen. Statistiska centralbyråns korttidsstatistik för sågverken anger 1966 en produktion på ca 2 110 tusen stds.

Under 1967 ökade efterfrågan på trävaror kraftigt. Exportleveranserna som minskade både under 1965 och 1966 steg under 1967 till 1 190 tusen stds — en ökning från 1966 på ca 11 %. Samtidigt beräknas den inhemska konsumtionen av trävaror ha ökat något mer än under 1966 främst till följd av byggnadsverksamhetens tillväxt. Lagerhållningen vid sågverken torde ha varit i stort sett oförändrad under året, medan en lagerreducering torde ha skett inom förbrukarsektorena.

Månadsstatistiken över produktionen av sågat virke visar en minskning av försågningen 1966—1967 på ca 4 %. I statistiken ingår alla sågar med en årsproduktion överstigande 5 tusen stds samt ett urval av sågar med mindre årsproduktion. Osäkerheten i produktionsskattningen i denna korttidsstatistik är relativt stor på grund av att antalet småsågar är stort. Enligt statistiken minskade de mindre sågarnas produktion kraftigt under andra halvåret 1967, bl. a. till följd av att ett stort antal småsågar lades ned. De nedlagda sågarna kan emellertid ha varit överrepresenterade i urvalet. Med hänsyn till den ovan redovisade efterfråge- och lagerutvecklingen förefaller det sannolikt att produktionen vid de mindre sågarna underskattats. Här har antagits att totala produktionen 1966—1967 minskat ca 2 %.

Under 1968 beräknas efterfrågan på trävaror komma att bli ungefär oförändrad jämfört med 1967. Exporten bedöms komma att minska med ca 35

tusen stds, vilket beräknas komma att kompenseras av en obetydligt större ökning av den inhemska förbrukningen. Detta skulle under förutsättning av oförändrade lager hos sågverken och i förbrukarsektorerna lämna utrymme för en ökning av produktionen med ca 2 %

För gruppen *träindustri, exklusive sågverk*, kan en produktionsökning 1966—1967 på ca 4 % beräknas ha skett — en något snabbare tillväxt än 1965—1966. Detta kan i första hand förklaras av ökad efterfrågan på snickerier och trähus som följd av den inhemska byggnadsverksamhetens tillväxt. För de konsumtionsinriktade branscherna (främst möbelindustrin) har en kraftig konsumtionsökning under 1967 verkat stimulerande på produktionen.

Med hänsyn till den förväntade lägre tillväxttakten i såväl byggnadsinvesteringar som konsumtion av branschens varor 1968 torde produktionsökningen för gruppen *träindustri, exklusive sågverk*, komma att stanna vid 3 å 4 % 1967—1968. En summering av de ovan redovisade utvecklingstendenserna inom träindustrins olika branscher skulle för den *totala träindustrin* innebära en produktionsökning på omkring 2 % 1966—1967 och med omkring 3 % 1967—1968.

Världsmarknaden för *avsalumassa* präglades under 1967 av betydande kapacitetstillskott framför allt i Nordamerika samtidigt som efterfrågan på massa stagnerade. Den svenska exporten av kemisk massa minskade i kvantitet ca 1 % under 1967 jämfört med 1966 men då samtidigt hemmamarknadsleveranserna ökade kraftigt blev totala leveranserna i stort sett oförändrade. Tillverkningen ökade kraftigt under första halvåret men genom driftsinskränkningarna under sommaren och mot slutet av 1967 stannade produktionsökningen 1966—1967 i ton räknat på ca 7 %. Lagerökningen hos producenterna kom därigenom att begränsas till ca 60 tusen ton.

Utvecklingen skiljer sig påtagligt för de olika kvaliteterna. Inom sektorn blekt sulfat — den sektor till vilken kapacitetstillskotten framför allt hänförs — ökade produktionen 15 %, men då leveransökningen blev måttlig stannade en del av produktionsökningen i producenternas lager. Produktions- och leveransutveckling av oblekt sulfat visar en liknande bild. Såväl produktion som leveranser av oblekt sulfat minskade kraftigt. Detta sammanhänger med fabriksnedläggelser och en utveckling mot ökad användning av oblekt sulfat. Vad beträffar dissolving skedde en viss återhämtning i det under senare år starkt försämrade marknadsläget och hela den jämfört med 1966 ökade produktionen kunde avsättas.

1968 väntas en betydande ökning av massaexporten. För prognosen och dess förutsättningar redogörs närmare i kapitel III. Exporten av kemisk massa beräknas öka ca 8 % i ton räknat samtidigt som hemmamarknadsleveranserna torde komma öka något mindre än under 1967. Men även vid denna efterfrågeökning kommer överkapaciteten i den svenska massaindustrin att bestå under 1968. 3 å 4 veckors driftstopp är planerat i syfte att

anpassa produktionen efter avsättningsmöjligheterna. Med den ovan angivna efterfrågeutvecklingen och ett antagande om någon minskning av lagren hos producenterna under 1968 beräknas produktionen av kemisk avsalumassa öka omkring 6 % 1967—1968 räknat i volym. Produktionen av mekanisk avsalumassa minskade kraftigt under 1967, men på grund av kapacitetsminskningar bl. a. i Finland har ett bättre marknadsläge successivt inträtt för de svenska träsliperierna och produktionen väntas öka ca 11 % 1967—1968. Produktionen för hela massaindustrin beräknas därmed komma att öka volymmässigt med ca 6 % 1967—1968.

Produktionen inom *papp- och pappersindustrin* uppgick under 1967 till 3,3 miljoner ton. Jämfört med 1966 innebär det en volymökning på knappt 4 %. Då hemmaleveranserna ökade endast obetydligt, samtidigt som exporten av papper och papp stagnerade, kom en lageruppbyggnad hos producenterna till stånd.

Utvecklingen skiljer sig för de olika pappersslagen. Inom tidningspapperssektorn, vars kapacitet ökade kraftigt under hösten genom igångkörning av ett par nya anläggningar, ökade produktionen ca 2 % under året, samtidigt som både hemma- och exportleveranserna minskade. Kraftiga produktionsökningar noterades för pappersslagen finpapper samt papp och kartong. Tillverkningen av omslagspapper förblev oförändrad, samtidigt som exportleveranserna minskade.

Den efterfrågeprognos för papper och papp som gjorts inom konjunkturinstitutet indikerar en kvantitetsmässig ökning av totala leveranserna 1967—1968 på ca 6 %. Exporten beräknas svara för större delen av leveransökningen med en beräknad ökning på ca 7 %. Hemmaleveranserna väntas på grundval av en bedömning av konsumtionsutvecklingen och produktionen inom de pappersförädlade industrierna öka omkring 4 %. Denna leveransutveckling i förening med ett antagande om en lägre lagerinvestering 1968 än under 1967 skulle medföra en produktionsökning 1967—1968 på ca 3 %.

Produktionsvolymen inom *livsmedelsindustrin* inklusive dryckesvaru- och tobaksfabriker var enligt statistiska centralbyråns produktionsindex under 1967 ca 3 % högre än under 1966. Den största produktionstillväxten, 8 %, svarade dryckesvaruindustrin för, medan tobaksfabrikernas produktion minskade med 2 %. Inom den egentliga livsmedelsindustrin ökade produktionen med 2 %. För 1968 torde man få räkna med en något långsammare tillväxt — omkring 2 % — främst med hänsyn till den prognoserade lägre ökningstakten i livsmedelskonsumtionen.

Produktionen inom *textil-, beklädnads- och sömnadsindustrin* ökade enligt statistiska centralbyråns produktionsindex med 4,5 % från 1966 till 1967, varav enbart beklädnadsproduktionen beräknas ha gått upp med närmare 7 %. Denna kraftiga produktionsuppgång, står i skarp kontrast till sysselsättningen 1967, som beräknas ha varit över 4 respektive 2,5 % lägre än 1966. Konjunkturinstitutet har därför bedömt utvecklingen såväl 1967

Tabell IV: 4. Industriproduktionens utveckling 1965—1968
 Procentuella volymförändringar

	1966—1967	1967—1968 (prognos)
Järnmalmgruvor	2	8
Järn- och andra metallverk.....	0	11
Verkstadsindustri exkl. varv	- 2	7
Träindustri	2	3
Massaindustri	6	6
Pappers- och pappindustri	4	3
Livsmedelsindustri	3	2
Textil- och beklädnadsindustri	3	- 4
Övriga branscher exkl. varv	5	6
Totala industrin	1,5	5,5

Källa: Konjunkturinstitutet.

som 1968 med hjälp av en försörjningsbalans för beklädnadsvaror. Handelsstatistiken visar för gruppen beklädnadsvaror samtidigt en importvolymtillväxt med inte mindre än 32 % och en ökning av exporten på 17 %, vilket införts i balansen. Enligt kalkylerna i nationalräkenskapen, skulle konsumtionsvolymen 1967 ha legat kvar på 1966 års nivå. Dessa beräkningar utgår från en värdemässig ökning på 3 % och en prisökning av samma storleksordning. Den på omsättningsstatistik grundade värdeökningen torde dock genom den fortskridande strukturomvandlingen inom handeln ha underskattat utvecklingen. Vidare torde konsumentprisindex troligtvis (genom att den fulla effekten av den under året kraftigt ansvallande lågprisimporten inte fått tillfälle att slå igenom) ha överskattat prisuppgången. Med hänsyn härtill har konjunkturinstitutet korrigerat den ovan redovisade konsumtionsvolymberäkningen och kalkylerat en med hänsyn till övriga komponenter i balansen sannolik konsumtionsökning på 3 %. Sammanställs denna konsumtionsökning med export- och importvolymberäkningarna enligt ovan samt med en lagerökning, som med närmare en tredjedel överstiger konsumtionsökningen, erhålls ett utrymme för en produktionsökning på ca 4 %. Läggs därtill den av statistiska centralbyrån uppskattade produktionsökningen för väveri-spinnerisektorn på drygt 2 % erhålls en produktionsuppgång 1967 för textil-, beklädnads- och sömnadssektorn som helhet på drygt 3 %.

För 1968 har kalkylerats med en konsumtionsökning av beklädnadsvaror på ca 2,5 %. Den under 1967 kraftigt expanderande importen, varav den s. k. lågprisimporten utgjort en väsentlig del, torde — bl. a. med hänsyn till de sannolikt avsevärda handelslagren — komma att kraftigt dämpas under 1968. Importökningen har således uppskattats till 12 %. Även tillväxten av exporten av beklädnadsvaror kan väntas bli lägre än under 1967. Bl. a. torde devalveringarna i Danmark och Storbritannien samt den i det senare landet skärpta inkomstpolicen komma att begränsa avsättningsmöjligheterna. En

Tabell IV: 5. Försörjningsbalans för rundvirke 1965—1968

1 000 kbm, fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1965	1966	1967	1968 (prognos)
Produktion	49 837	49 279	56 110	49 450
sågtimmer.....	19 815	19 006	18 790	18 410
massa- och boardved.....	25 542	25 942	33 120	26 940
övrigt rundvirke.....	4 480	4 331	4 200	4 100
Import	389	373	410	370
Summa tillgång	50 226	49 652	56 520	49 820
Export	2 169	2 103	2 520	2 550
Lagerförändring	-2 583	-2 048	+3 100	-5 100
Förbrukning.....	50 640	49 597	50 900	52 370
sågtimmer.....	19 255	18 609	18 310	18 640
massa- och boardved.....	27 071	26 783	28 490	29 730
övrigt rundvirke.....	4 314	4 205	4 100	4 000
Summa användning	50 226	49 652	56 520	49 820

Källa: Konjunkturinstitutet.

exportvolymökning på 10 % har dock bedömts rimlig. Det förefaller vidare troligt att lagerförändringarna inom handeln blir relativt måttliga, medan en viss uppgång inom industrin kan väntas. Dessa beräkningar som inrymmer stora mått av osäkerhet skulle innebära en reducering av beklädnadsproduktionen på ca 4,5 %. Även på väveri-spinnerisidan torde man få räkna med en produktionsnedgång, vilken dock torde stanna vid knappt 2 %. För textil-, beklädnads- och sömnadsindustrin totalt sett skulle detta innebära en produktionsnedgång på inemot 4 %.

De hittills berörda branscherna svarar för drygt 80 % av den totala industriproduktionen. För återstående industrisektorer, som i tabell 4 ingår under benämningen *övriga branscher*, är produktionsutvecklingen efter 1965 till övervägande delen mycket bristfälligt belyst. Den i tabellen angivna utvecklingen för 1967 och 1968 syftar därför endast till att ge en ungefärlig uppskattning av produktionsförändringen inom dessa branscher sammantagna, av vilka jord- och sten-, kemisk samt grafisk industri utgör de förädlingsvärdemässigt tyngst vägande branscherna. Nedan berörs utvecklingen inom de två förstnämnda av dessa branscher.

Produktionen inom *jord- och stenindustrin* som drogs ner under andra halvåret 1966 ökade säsongrensat sett något under första halvåret 1967. Tillväxttakten ökade under det följande halvåret varför produktionsökningen 1966—1967 kom att bli ca 3 %. Under 1968 beräknas produktionsökningen med hänsyn till den prognoserade omfattningen av byggnadsverksamheten komma att bli ca 2 %.

Produktionen inom den *kemiska industrin* ökade ca 10 % 1966—1967, vilket innebär en något högre ökningstakt än ett år tidigare. Expansionen

under 1967 bars framför allt upp av den kraftiga utbyggnaden av oljeraffinaderierna, men även färg- och fernissfabrikernas tillverkning ökade kraftigt efter att ha fallit något tillbaka närmast föregående år. Under 1968 kan man för branschen räkna med en något högre produktionsstillväxt främst till följd av ytterligare utbyggnad av oljeraffinaderierna.

Totalt för gruppen *övriga branscher*, dit också hänförs grafisk, pappersvaru-, läder- och gummivaruindustri, beräknas produktionen ha ökat med 5 % 1966—1967. För 1968 torde man kunna räkna med en något större produktionsökning för dessa branscher, ca 6 %.

Ovanstående genomgång av de olika industribranschernas utveckling under 1967 ger till resultat att den totala *industriproduktionen* ökade med ca 1,5 % jämfört med 1966. För 1968 förutsätter — som ovan redovisats — de i nationalbudgetens övriga avsnitt givna prognoserna för konsumtion, investeringar, lagerförändringar, export och import en produktionsuppgång för industrin som helhet med omkring 5,5 %. Hur produktionsuppgången fördelar sig på olika sektorer framgår närmare av tabell 4.

2. Skogsbruket

De konsekvenser den ovan redovisade utvecklingen inom skogsindustrierna samt föreliggande export och lagerprognoser för rundvirke beräknas få för skogsbruket har sammanfattats i en försörjningsbalans för rundvirke (tabell 5). Balansen har reviderats sedan föregående publiceringstillfälle med hjälp av virkesbalansutredningens betänkande. I huvudsak består förändringarna av nivåjustering av sågtimmerförbrukningen och förbrukningen av övrigt rundvirke. Vidare redovisas numera sågtimmer inklusive plywood- och fanertimmer och i massa- och boardveden ingår även spånskiveved. Enligt försörjningsbalansen erhålls en ökning av skogsavverkningarna på 14 % 1966—1967. Anledningen till denna kraftiga produktionsökning är främst att söka i de gynnsamma avverkningsförhållanden som rådde under 1967 och den optimism som präglade massaindustrin i början av 1967. De under hösten genomförda produktionsinskränkningarna inom massaindustrin medförde emellertid att leveranserna av massaved kom att kraftigt överstiga förbrukningen. Den under de senare åren fortgående strukturellt betingade nedskärningen av massavedslagren kunde därför inte genomföras under 1967 utan massavedslagren ökade i stället omkring 3 miljoner kubikmeter.

På grund av lagerökningen under 1967 föreligger ett starkt incitament för massaindustrin att under 1968 kraftigt minska sina råvarulager. I balansen har kalkylerats med en lagerminskning av massaved på 4,5 miljoner kubikmeter medan lagren av sågtimmer beräknas komma att minska ca 0,6 miljoner kubikmeter. Vid en beräknad inhemsk förbrukningsökning på ca 3 % 1967—1968 i förening med en oförändrad export av rundvirke indikerar balansen en minskning av skogsavverkningarna med ca 12 %.

3. Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten beräknas nu av jordbruksnämnden ha ökat med drygt 10 % i volym 1966—1967. Mellan 1967 och 1968 förutses en minskning av jordbruksproduktionen med ca 5,5 %. Animalieproduktionen beräknas bli oförändrad jämfört med 1967 men — jämfört med det goda skördeutfallet 1967 — beräknas nu kraftiga minskningar för produktionen av vegetabilier, framför allt brödsäd och oljeväxter.

Elkraftproduktionen beräknas av centrala driftledningen ha ökat med ca 6,5 % i volym 1966—1967. Den totala förbrukningen av kraft för prima ändamål beräknas komma att öka med ca 7 % mellan 1967 och 1968 vilket motsvaras av en förväntad produktionsuppgång på 4,5 %.

Utvecklingen inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* beskrivs utförligt i kapitel VII. Det framgår där att bruttoinvesteringarna i byggnader och anläggningar som i volym ökade med 7 % 1966—1967 nu beräknas komma att öka med 3,5 % 1967—1968.

De förändringstal för produktionen inom olika näringsgrenar som redovisats ovan, sammanfattas i nedanstående tablå. Produktionen av varor och kraft skulle ha ökat med knappt 4 % mellan 1966 och 1967. Detta tal är kraftigt påverkat av de stora skillnaderna i skördeutfall 1966 och 1967 samt av den höga produktionsnivån inom skogsbruket det senare året. Då de nämnda näringsgrenarna mellan 1967 och 1968 ånyo väntas komma att ge negativa bidrag till bruttonationalprodukten och då byggnadsverksamhetens produktionsvolym beräknas öka i väsentligt långsammare takt än 1967 kommer den totala produktionen av varor och kraft att öka med endast mellan 3,5 och 4 % 1967—1968 trots omslaget i positiv riktning inom industrin.

Tjänstesektorernas utveckling 1966—1967 är framräknad som en restpost mellan den totala bruttonationalproduktens utveckling, mätt från användningssidan och ovanstående kalkyler över varuproduktionen. Med tanke på den kraftiga tillväxten inom den offentliga sektorn 1966—1967 förefaller det redovisade ökningstalet på knappt 2 % att ligga i underkant. Ett större ökningstal för tjänsteproduktionen skulle kalkylmässigt ge antingen ett lägre tal för varuproduktionen eller ett högre för bruttonationalprodukten. För 1968 har antagits att tjänsteproduktionen kommer att öka med 3,5 %. Den totala produktionsvolymen skulle därmed komma att öka med likaledes 3,5 à 4 %. Som framgått av kapitel I beräknas bruttonationalprodukten mätt från användningssidan komma att öka med ca 4 %. Med tanke på osäkerheten i produktionsberäkningarna får resultaten sägas ligga i linje med varandra.

	Förändring i produktionsvolym		
	1966—1967	1967—1968	
	procent	mkr i 1967 års priser	procent
Jordbruk.....	10,5	—250	— 5,5
Skogsbruk	14	—350	—12
Industri	1,5	2 300	5,5
Byggnadsverksamhet	7	400	3,5
Elkraftsproduktion	6,5	200	4,5
<i>Summa varu- och kraftproduktion</i>	<i>4</i>	<i>2 300</i>	<i>3,5</i>
<i>Tjänstesektorerna</i>	<i>2</i>	<i>2 300</i>	<i>3,5</i>
Total produktion	3	4 600	3,5 à 4

V. Arbetsmarknaden

1. Läget på arbetsmarknaden i början av 1968

I den preliminära nationalbudgeten för 1968 visades att den svenska arbetsmarknaden under 1967 jämfört med föregående år präglats av en fortgående försvagning av efterfrågan på arbetskraft och en därav föranledd ökande arbetslöshet. Under sista delen av året syntes dock en viss stabilisering av läget ha inträtt, vilken även fortsatte i början av 1968. De statistiska indikatorerna för februari—mars 1968 visade på en tillfällig försvagning av utvecklingstendensen. Apriilsiffrorna ligger emellertid väl i linje med utvecklingen fram till februari.

Efterfrågan på arbetskraft

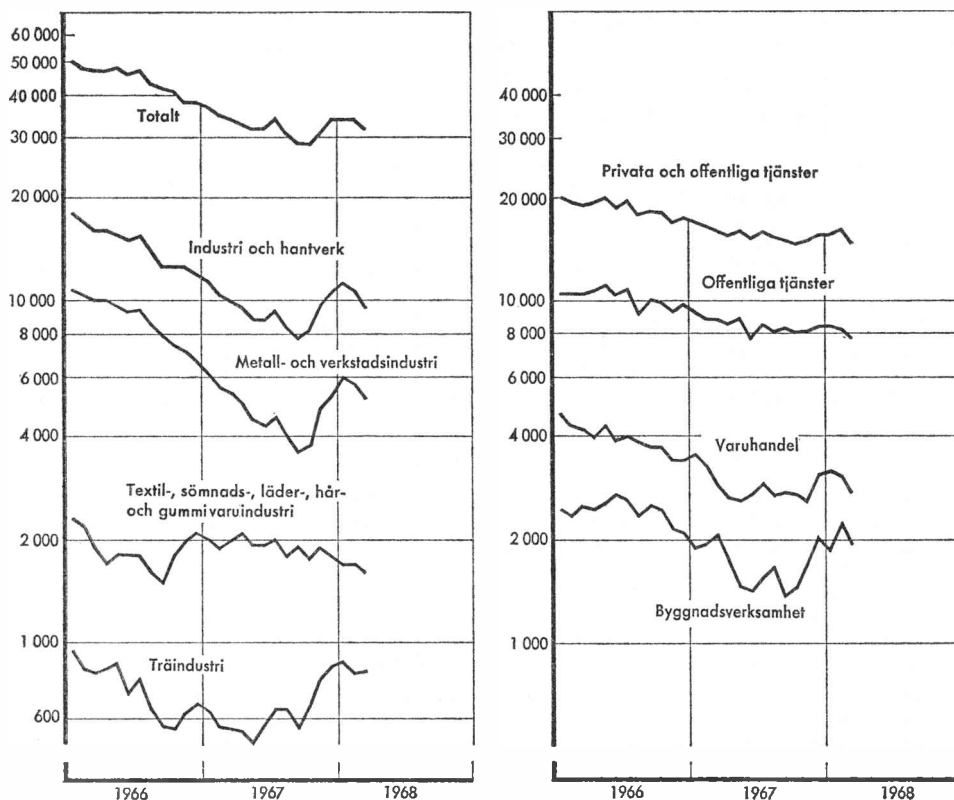
De i detta sammanhang tidigare använda värdena för under en månad totalt tillsatta och lediga platser redovisas inte längre av arbetsmarknadsstyrelsen, då rutinerna för platsförmedling förändrats vid arbetsförmedlingarna. Man är därför helt hänvisad till serien över de vid månadens mitt obesatta platserna, som kan anses ge en viss uppfattning om efterfrågetrycket på arbetsmarknaden.

Både under 1966 och 1967 inträffade det säsongsmässiga bottenläget först i februari, medan detta under 1968, liksom även under åren 1962—1965, skedde i januari. Den procentuella uppgången mellan februari och mars 1968 var dock lägre än mellan motsvarande månader något tidigare år, medan uppgången mars—april 1968 var den hittills kraftigaste sedan den nuvarande statistikens tillkomst (1962). Jämfört med april 1967 var antalet obesatta platser i april 1968 2 % större och uppgick därmed till 34 170.

I diagram 1 visas för vissa näringsgrenar säsongsgrensade kurvor för serien över obesatta platser t. o. m. mars 1968. Av diagrammet framgår att den på detta sätt mätta arbetskraftsefterfrågan steg från oktober 1967 till februari 1968, medan den mellan februari och mars 1968 synes ha minskat något. Mellan mars och april 1968 ägde åter en uppgång rum även om denna inte nådde fullt upp till februarivärdet. Utvecklingen var dock olikartad inom olika branscher och näringsgrenar. Sålunda steg efterfrågan inom industrin, inom vilken metall- och verkstadsindustrin väger tyngst, redan från september, medan ett maximum nåddes i januari. Inom träindustrin synes den sedan andra kvartalet 1967 gynnsamma utvecklingen ha fortsatt, medan inom textil- och sömnadsindustrin m. m. en fortgående försvagning ägt rum. Inom byggnadsverksamheten ökade antalet obesatta

Diagram V:1. Antal lediga platser vid månadens mitt 1966—mars 1968

Säsonggrenade månadssiffror. Log. skala

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

platser i stort sett kontinuerligt från september 1967 till februari 1968, till viss del troligen en effekt av hög igångsättning av bostadslägenheter under andra och tredje kvartalet 1967, beslut om ökat offentligt byggande och beslut om att få ianspråktaga medel ur investeringsfonderna. Inom varuhandeln steg arbetskraftsefterfrågan, efter att i stort sett ha legat på oförändrad nivå under mitten av 1967, kring årsskiftet för att därefter åter minska. Den inom tjänsterna jämfört med övriga näringsgrenar betydligt stabilare efterfrågan illustreras tydligt i diagrammet. En fortgående försvagning under loppet av 1967 avslöstes från oktober 1967 till februari 1968 av en uppgång, främst att hänföra till de privata tjänsterna, då den inte tillfredsställda efterfrågan inom de offentliga tjänsterna i stort sett inte undergick några förändringar.

Ovanstående utvecklingstendenser kan i viss mån också belysas genom årsvisa jämförelser mellan de icke säsonggrenade värdena för de obe-satta platserna. Sålunda har t.ex. sedan september 1967 antalet lediga

Tabell V: I. Antal registrerade arbetslösa m. fl. 1966—1968, hela landet

Kvartalsgenomsnitt respektive månadstal

År, kvartal, månad	Registrerade arbetslösa		I omskolningskurser m. m.		I allmänna beredskapsarbeten ¹	
	Antal	Förändring från föreg. år	Antal	Förändring från föreg. år	Antal	Förändring från föreg. år
1966 I	42 710	13 560	19 830	2 940	5 660	— 2 200
II	22 540	4 730	18 900	3 050	3 580	— 920
III	14 860	2 840	15 630	2 660	1 600	— 840
IV	26 600	5 710	21 010	3 030	2 800	— 1 000
1967 I	46 660	3 950	24 510	4 680	5 990	330
II	32 310	9 770	23 650	4 750	4 110	590
III	25 360	10 500	18 960	3 330	1 520	— 80
IV	39 060	12 460	27 070	6 060	2 960	160
1968 I	56 620	9 960	32 970	8 460	6 950	960
1967 jan.	48 650	9 710	21 940	3 520	4 060	— 740
febr.	49 240	— 4 620	25 040	4 860	5 950	— 30
mars	42 100	6 760	26 550	5 660	7 960	1 750
1968 jan.	64 410	15 760	30 170	8 230	5 140	1 080
febr.	53 530	4 290	33 820	8 780	7 310	1 360
mars	51 930	9 830	34 910	8 360	8 390	430

¹ Omfattar *inte* anvisade specialarbetare. Vid mitten av mars 1968 var totalt 6 130 specialarbetare anställda i allmänna beredskapsarbeten och beredskapsarbeten för handikappade jämfört med 3 950 ett år tidigare. Vid samma tillfällen var 12 740 respektive 8 030 handikappade anställda i beredskapsarbeten.

Anm. För april 1968 anges antalet registrerade arbetslösa till 43 330.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

platser inom träindustrin varit större jämfört med motsvarande värden föregående år, medan antalet inom textilindustrin m. m. varit lägre, med ökande differenser, sedan oktober 1967.

Av redogörelsen ovan framgår sålunda att den totala arbetskraftsefterfrågan, mätt på detta sätt, steg mellan senare delen av 1967 och början av 1968.

Arbetslöshet m. m.

I tabellerna 1 och 2 ges uppgifter om antalet registrerade arbetslösa, antalet sysselsatta i beredskapsarbeten samt antalet deltagare i omskolningskurser m. m.

Antalet arbetslösa var under första kvartalet 1968 i genomsnitt nästan 10 000 fler än under samma period 1967. För april stannade motsvarande ökning vid drygt 4 000. De höga ökningstalen under januari och i någon mån även mars torde delvis få tillskrivas skillnader i väderleken.

Tabell V: 2. Den registrerade arbetslösheten 1967 och 1968 regionalt och branschvis

Månadstal respektive kvartalsgenomsnitt.

	Arbetslöshetsförsäkrade				Samtliga arbetslösa	varav: kvinnor
	Industriarbetare	Byggnadsarbetare	Skogsarbetare	Övriga		
<i>I. Antal registrerade arbetslösa 1968</i>						
1. Hela landet						
jan.	14 870	24 340	2 560	13 760	64 410	10 180
febr.	14 280	17 520	2 120	11 850	53 530	9 710
mars	14 030	16 340	1 960	11 980	51 930	9 540
2. Södra och mellersta Sverige						
jan.	10 710	16 890	340	8 450	41 830	6 450
febr.	10 040	11 360	210	6 980	33 500	6 140
mars	9 980	10 670	190	7 030	32 900	6 320
3. Värmland, Dalarna och Norrland						
jan.	4 160	7 450	2 220	5 310	22 580	3 730
febr.	4 240	6 160	1 910	4 870	20 030	3 570
mars	4 050	5 670	1 770	4 950	19 030	3 220
<i>II. Förändring från motsvarande period 1967</i>						
1. Hela landet						
jan.	3 430	6 300	680	4 580	15 760	1 520
febr.	2 100	- 1 000	530	2 300	4 290	1 270
mars	2 600	1 460	520	3 660	9 830	2 200
1 kv.	2 710	2 250	580	3 520	9 960	1 660
2. Södra och mellersta Sverige						
jan.	2 200	5 070	210	2 820	10 410	690
febr.	900	- 1 030	100	1 260	1 020	450
mars	1 590	1 000	90	2 160	5 690	1 370
1 kv.	1 560	1 680	140	2 080	5 710	830
3. Värmland, Dalarna och Norrland						
jan.	1 230	1 230	470	1 760	5 350	830
febr.	1 200	30	430	1 040	3 270	820
mars	1 010	460	430	1 500	4 140	830
1 kv.	1 150	570	440	1 440	4 250	830

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

I nedanstående tablå visas arbetslöshetsprocenten bland kassamedlemmarna månadsvis oktober—april under de två senaste vinterhalvåren samt motsvarande månadsmedeltal för perioden 1958—1967.

	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mars	april
1967/1968.....	1,5	1,8	2,2	3,3	2,7	2,7	2,2
1966/1967.....	0,9	1,3	1,7	2,5	2,5	2,2	1,9
1958/1967.....	1,1	1,4	1,7	2,7	2,5	2,1	2,0

Intensifierade arbetsmarknadspolitiska insatser medförde, som framgår av tabell 1, att ett ökat antal personer bereddes sysselsättning i beredskapsarbeten eller tillfälle att delta i omskolningskurser. Såsom några undersökningar utförda av arbetsmarknadsstyrelsen visat har den alldeles övervägande delen av de arbetsmarknadsutbildade kunnat placeras i utbildningsyrket eller angränsande yrken. Fr. o. m. januari 1968 avses uppgifter komma att kontinuerligt införskaffas om deltagarnas näringstillhörighet före och efter omskolningen, varigenom man skulle kunna bilda sig en säkrare uppfattning om en del av den samhällsekonomiska vinst denna verksamhet ger.

Antalet arbetstagare som berördes av varsel om driftsinskränkningar uppgick under 1967 till totalt 25 000, varav inom industrin 22 000, mot 20 700 under 1966. Under januari—mars 1968 var antalet 9 500 mot 7 500 ett år tidigare. Största andelen av de berörda var sysselsatta inom metall- och verkstadsindustri, men även andelen sysselsatta inom textil- och beklädnadsindustri var relativt stor.

Sammanfattningsvis framgår av ovanstående avsnitt att arbetskraftsefterfrågan, trots en viss uppgång sedan hösten 1967, varit låg under början av 1968 och att arbetslösheten därmed, trots nedgång säsongrensat sett, förblivit relativt hög, den hittills högsta under 1960-talet.

2. Arbetsmarknaden 1968

Enligt statistiska centralbyråns stickprovsundersökningar minskade antalet sysselsatta inom *jordbruket* mellan 1966 och 1967 med ca 8 % vid marsräkningen, ca 12 % vid juniräkningen och ca 16 % vid oktoberräkningen. Nedgången 1968 bedöms inte bli lika kraftig som mellan de båda föregående åren. Inom *skogsbruket* torde antalet sysselsatta ha minskat något mellan 1966 och 1967, trots den kraftiga avverkningsökningen. Då, som framgår av kapitel IV, avverkningarna mellan 1967 och 1968 väntas minska med 12 %, torde en relativt kraftig sysselsättningsnedgång kunna emotses.

Antalet anställda arbetare inom *industrin* minskade enligt statistiska centralbyråns korttidsstatistik med 4,5 % mellan 1966 och 1967. Något kvantitativt mått på hur tjänstemännens sysselsättning utvecklades finns inte, men konjunkturinstitutets barometerundersökningar pekar på minskningar.

De i kapitel IV redovisade produktionsprognoserna för industrin torde vid en förutsatt högre produktivitetstillväxt 1968 än 1967, innebära att sysselsättningen minskar med ett par procent mellan 1967 och 1968. Till grund för antagandet om en ökad produktivitetstillväxt ligger bl. a. föreställningen om att det i utgångsläget finns en inte obetydlig outnyttjad kapacitet som kan tas i anspråk med ringa insats av ytterligare arbetskraft och att den höga investeringsnivån 1965 och 1966 kan väntas ge effekt i form av ökade produktionsbidrag. Vidare kan fortsatta rationaliseringar emotes, varigenom t. ex. de produktionsminskande effekterna av arbetstidsförkortningen motverkas. Även om arbetstidförkortningen inte alls skulle kunna motverkas genom sådana rationaliseringar utan tvärtom kräva en sysselsättningsökning motsvarande arbetstidsbortfallet torde emellertid totala antalet sysselsatta komma att minska något.

Inom *byggnadsverksamheten* bedöms antalet sysselsatta ha minskat något mellan 1966 och 1967. Härtill kan ha bidragit skillnader i väderleksförhållandena i början av de båda åren samt den olikartade investeringsutvecklingen inom skilda områden. I kapitel VII anges investeringarna i byggnader och anläggningar ha ökat med 7 % 1966—1967, medan ökningen 1967—1968 beräknas bli 3,5 %. Sysselsättningen mätt i timmar torde då med utgångspunkt från uppskattningar av produktivitetstillväxten minska med någon procent. Med ett rimligt genomslag av arbetstidsförkortningen skulle antalet sysselsatta kunna komma att öka något.

Inom *tjänstesektorerna* beräknas antalet sysselsatta öka med ett par tre procent mellan 1967 och 1968. Det är främst beträffande de offentliga tjänsterna som fortsatta kraftiga sysselsättningsökningar väntas, om än i något lägre takt än mellan 1966 och 1967.

Sammantagna visar de näringsgrensvisa kalkylerna att antalet sysselsatta, utan något beaktande av arbetstidsförkortningens efterfrågeuppdrivande effekter kommer att minska med inte fullt 0,5 % mellan 1967 och 1968. Den mest betydande sysselsättningsökningen väntas inom kommunerna.

Arbetstidsförkortningen under 1968 kan, tagen isolerad, beräknas medföra en ökning av arbetskraftsbehovet med ca 1 %. Det har dock bedömts som troligt att det inte ökar med mer än omkring hälften så mycket. Totala antalet sysselsatta skulle då mellan 1967 och 1968 komma att öka endast obetydligt eller vara i stort sett oförändrat.

Den antagna sysselsättningsutvecklingen motsvaras ungefärligen av det normalt möjliga arbetskraftstillskottet. Med utgångspunkt från föreliggande bristfälliga kalkyler kan då läget på arbetsmarknaden bedömas komma att inte undergå någon väsentlig förändring mellan 1967 och 1968. En utveckling med en under loppet av året successivt tilltagande arbetskraftsefterfrågan ligger i linje med denna bedömning. Utvecklingen torde likväl komma att innebära en förhållandevis begränsad förändring av arbetsmarknadsläget.

VI. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

Statistiska centralbyråns och konjunkturinstitutets preliminära beräkningar av 1967 års totala lönesumma, dvs. summan av alla anställdas konstantlön före skatteavdrag, visar på en ökning med nära 8 % jämfört med 1966 års lönesumma. Till denna ökning har avtalsmässiga löneökningar bidragit med $5\frac{3}{4}$ procentenheter och löneglidningen med nära $1\frac{3}{4}$ procentenheter. Nettoeffekten av sysselsättningsförändringar — vilken även inkluderar övergång från lägre till högre betalda arbeten — bidrar med $\frac{1}{3}$ procentenhet. Lönesummeberäkningen för 1967 är beroende av ett flertal svårkalkylerade förhållanden. Sysselsättning och löneglidning har som vanligt till betydande delar måst skattas på lösa grunder. Arbetstidsförkortningen har uttagits varierande under året vilket medfört svårigheter vid beräkningarna.

Förutom genom avtalsmässiga löneökningar och löneglidning steg företagens arbetskraftskostnader under 1967 även genom ökad ATP-avgift och sjukförsäkringsavgift. För *industriföretagens arbetare* innebar detta en kostnadsökning med åtminstone $1\frac{1}{2}$ %. Den avtalsmässiga löneökningen har för denna grupp beräknats till 4 % och löneglidningen till närmare 4 %. Mellan 1966 och 1967 skulle därmed arbetskraftskostnaderna ha ökat med nära $9\frac{1}{2}$ % per timme. För tjänstemännen har mellan 1966 och 1967 även tillkommit ökade pensionsförmåner utöver en beräknad genomsnittlig lönenivåhöjning på omkring $6\frac{3}{4}$ %.

Konjunkturinstitutet räknar med att den totala lönesumman skall öka med nära $6\frac{3}{4}$ % mellan 1967 och 1968. De avtalsmässiga löneökningarna — vilka inkluderar större effekter av arbetstidsförkortningen än mellan 1966 och 1967 — har beräknats utgöra $4\frac{3}{4}$ procentenheter härav. Löneglidningen har uppskattats utgöra $1\frac{1}{2}$ procentenhet samt nettoeffekten av sysselsättningsförändringar $\frac{1}{2}$ procentenhet.

Liksom 1967 tillkommer även 1968 för företagen kostnader utöver de direkta löneökningarna genom ATP-avgiftens ökning. Den avtalsmässiga löneökningen för *industriföretagens arbetare* har beräknats till drygt 3 % och löneglidningen till $3\frac{3}{4}$ %. Industriföretagens kostnader väntas härigenom öka mellan 1967 och 1968 med $7\frac{1}{4}$ % per timme avseende arbetarna.

Tabell VI: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1966—I:a halvåret 1969
Milj. kr. i löpande priser

	1966	1967 prel.	1968 prog- nos	1969: I prog- nos	Procentuell förändring		
					1966— 1967	1967— 1968	1968: I— 1969: I
1. Faktorinkomster	79 821	85 385	90 276	46 586	7,0	5,7	5,4
Egentliga löner ¹	66 592	71 875	76 816	39 762	7,9	6,9	5,9
Enskilda företagens in- komster	6 410	6 708	6 530	3 249	4,6	— 2,7	2,1
jordbrukare	2 173	2 344	1 991	947	7,9	— 15,1	— 4,2
övriga företagare	4 237	4 364	4 539	2 302	3,0	4,0	5,0
Kapitalinkomster (netto)	1 812	1 655	1 725	904	— 8,7	4,2	4,9
Ofördelad restpost	5 007	5 147	5 205	2 671	2,8	1,1	3,1
2. Inkomstöverföringar till hushåll	11 447	13 330	14 895	8 098	16,4	11,7	11,1
Egentliga inkomstöverför- ingar	8 837	9 684	10 554	5 660	9,6	9,0	10,7
Socialförsäkringsutfall ...	2 610	3 646	4 341	2 438	39,7	19,1	12,0
3. Direkta skatter, avgifter m.m. ²	25 243	28 498	31 465	18 159	12,9	10,4	7,4
4. Hushållens nettoinbetal- ning till det offentliga (3— 2)	13 796	15 168	16 570	10 061	9,9	9,2	4,6
5. Utfallna privata försäk- ringar	1 845	2 007	2 160	1 100	8,8	7,6	7,6
6. Inbetalda privata försäk- ringspremier	1 180	1 322	1 419	683	12,0	7,3	7,4
7. Disponibla inkomster (1— 4+5—6)	66 690	70 902	74 447	36 942	6,3	5,0	5,7
8. Privat konsumtion	62 045	66 172	69 747	35 172	6,7	5,4	5,8
9. Sparande (utöver försäk- ringsparande)	4 645	4 730	4 700	1 770	1,8	— 0,6	3,8

¹ Häri ingår ej arbetsgivaravgifter; dessa uppgick 1966 till 4 537 milj.kr., 1967 till 5 766 milj. kr. och beräknas uppgå till 6 875 milj. kr. 1968 och 3 972 milj. kr. första halvåret 1969. Ökningen mellan första halvåren 1968 och 1969 uppgår därvid till 13,9 %.

² Häri ingår av hushållen direkt inbetalda socialförsäkringspremier.

Den totala lönesumman har som räkneexempel antagits öka med 6 % mellan första halvåren 1968 och 1969.

Övriga inkomster

Jordbrukarnas inkomster från jordbruket har enligt jordbruksnämndens senaste beräkningar ökat med 14 % mellan 1966 och 1967. Denna starka ökning förklaras främst av den goda skörden. Inkomster av skogsbruk beräknas däremot ha uppgått till ungefär samma nivå 1967 som 1966; jordbrukarnas sammanlagda inkomster beräknas därmed ha ökat med ca 8 % 1966—1967 (se tabell 1).

För 1968 förutses normal skörd vilket föranleder en kraftig minskning i jordbrukarnas sammanlagda inkomster, eller ca 15 %. Jordbruksinkomster har härvid antagits minska med 13,5 %. Även jordbrukarnas inkomster från skogsbruk har förutsatts minska kraftigt 1967—1968.

Mellan första halvåret 1968—1969 har jordbrukarnas sammanlagda inkomster antagits minska betydligt mindre eller med ca 4 %. Skogsinkomsterna har antagits öka något, medan däremot inkomster från jordbruket antagits minska relativt starkt.

Övriga enskilda företagens inkomster beräknas ha ökat med 3 % 1966—1967. En successiv stegring i ökningstakten har räknats med för 1967—1968 och 1968: I—1969: I, eller med 4 % respektive 5 %.

Sammanlagt har *enskilda företagens* inkomster, i enlighet med dessa beräkningar, förutsatts minska med knappt 3 % 1967—1968. En viss ökning har antagits för 1968: I—1969: I (se tabell 1).

Hushållens *kapitalinkomster*, dvs. nettot av hushållens inkomster av räntor och utdelningar, beräknas ha minskat med ca 9 % 1966—1967.

Bland annat med hänsyn till diskontosänkningen i februari 1968 med en halv procent och de tendenser som kunnat skönjas för företagens utdelningspolitik har den i den preliminära nationalbudgeten ställda prognosen kraftigt nedreviderats. Under första halvåret 1969 har dessa inkomster antagits ökat något snabbare än 1968, eller med 5 % mot 4 %.

Av tabell 1 framgår att summan av faktorinkomsterna, dvs. lönerna samt de här redovisade inkomstposterna, beräknas ha ökat med 7 % 1966—1967.

En starkt lägre ökningstakt för 1967—1968 (5,7 %) kan återföras på dels en lägre löneökningstakt, dels en negativ utveckling för enskilda företagens inkomster. För första halvåret 1969 har faktorinkomstökningen beräknats till knappt 5,5 %.

De egentliga inkomstöverföringarna (folkpension, barnbidrag, studiebidrag m. m.) har ökat med ca 9,5 % 1966—1967. Beräkningarna visar en något lägre ökningstakt för 1967—1968, eller 9 %. Ökningen med knappt 11 % mellan första halvåret 1968—1969 förutsätter att den föreslagna familjepolitiska reformen kommer till stånd i början av 1969.

Utbetalningar från socialförsäkringen beräknas ha ökat med närmare 40 % 1966—1967, vilket återspeglar den sjukförsäkringsreform som genomfördes per den 1 januari 1967. Prognosen pekar på en stark ökning även för 1967—1968, med 19 % och därefter en reducerad ökning med 12 % mellan första halvåret 1968—1969.

Direkta skatter och avgifter m. m. beräknas ha ökat med omkring 13 % 1966—1967. För 1967—1968 har ökningen beräknats till ca 10,5 %. Detta kan huvudsakligen återföras på det lägre inkomstantagandet. Vidare har nettot av fyllnads- och kvarskatteinbetalningar och överskjutande skatteåterbärningar 1968 beräknats bli i stort sett oförändrat jämfört med 1967, vilket också verkar återhållande på skattepostens utveckling 1967—1968. Utvecklingen mellan första halvåret 1968—1969 har beräknats innebära en mindre ökning med ca 7 %, vilket återspeglar det lägre löneantagandet.

Hushållens *nettoinbetalningar* till det offentliga beräknas öka med drygt 9 % 1967—1968 mot närmare 10 % 1966—1967. Beräkningarna pekar på en avsevärt mindre ökning mellan första halvåret 1968—1969.

Hushållens premieinbetalningar för *privat försäkring* beräknas ha ökat med 12 % och deras inkomster från försäkringsutfall med ca 9 % 1966—1967. För 1968 och första halvåret 1969 förutses såväl försäkringspremier som försäkringsutfall öka i en något långsammare takt.

Disponibla inkomster

Ovan presenterade beräkningar över inkomst- och utgiftsutvecklingen för hushållen innebär att deras disponibla inkomster ökat med 6,3 % 1966—1967. Konsumentpriserna beräknas under samma tid ha ökat med 4 % och den reala disponibelinkomstökningen skulle därmed ha uppgått till 2,3 % 1966—1967. För 1968 innebär beräkningarna att disponibelinkomsten ökar procentuellt mindre än 1967 eller med endast 5 %. Realt sett beräknas hushållens disponibla inkomster dock öka något snabbare 1967—1968 än 1966—1967 (2,9 % mot 2,3 %). Konsumentprisnivån beräknas nämligen ligga endast 2,1 % högre 1968 än 1967 i årsgenomsnitt. Mellan första halvåren 1968 och 1969 innebär de ytterst preliminära beräkningarna en ökning i disponibelinkomsten med drygt 5,5 % och drygt 4 %, räknat i löpande respektive fasta priser.

2. Konsumentpriserna

Prisutvecklingen intill 1967

Från december 1966 till december 1967 steg konsumentpriserna enligt långtidsindex med 3,1 %. Mellan genomsnittslägena för 1966 och 1967 kan prisnivåns uppgång beräknas till 4,2 %. För nettoprisindex stannade uppgången under loppet av 1967 vid 2,2 %.

Prishöjningens fördelning mellan olika delar av konsumtionen kan belysas av följande sammanställning som avser utvecklingen under loppet av 1967.

Genomsnittliga prisförändringar december 1966—december 1967

	Procent
Tjänster (utom bostad).....	5,4
Alkohol och tobak.....	4,9
Bostad	4,2
Diverse varor	3,4
Kläder och skor	1,9
Husgeråd och inventarier	1,8
Livsmedel	1,5
Bränslen och drivmedel	1,1

I de reviderade nationalbudgeterna för de senaste åren har framlagts vissa resultat av en prisanalytisk studie avseende perioden fr. o. m. 1960. Denna studie har nu utsträckt till att även omfatta 1967. För vart och ett av åren har indexhöjningarna uppdelats på ett antal komponenter som — förutom ändringar i den indirekta beskattningen — bl. a. utvisar jordbruksprisernas, bostadspostens och den internationella pridfaktorns kalkylmäs-

Tabell VI: 2. Konsumentprisförändringar 1960—1967 uppdelade på komponenter samt prisprognos för 1968

(dec.—dec.)

	1960— 1961	1961— 1962	1962— 1963	1963— 1964	1964— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång totalt	2,2	5,0	3,4	3,8	6,2	4,7	3,1	2,2
därav hänförs till:								
ändring av indirekta skatter ¹ ..	—	1,8	0,6	0,2	2,5	0,7	1,1	0,5
ändring av internationellt bestämda priser ²	0,5	—0,2	0,7	0,8	0	—	—0,2	—0,2
ändring av jordbrukspriser	—	0,9	0,7	0,3	0,3	—	0,1	0,2
ändring av bostadsprissättning	0,3	—	0,3	0,6	1,1	0,7	0,5	0,3
ändring av diverse taxor	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,5	0,4	0,3
trendavvikelse i priserna på vissa färskvaror ³	0,2	—0,1	—0,2	—	0,4	—	—0,1	0,1
restfaktor	1,1	2,3	1,2	1,6	1,8	2,8	1,3	1,0

¹ Härunder beaktas ej effekten av skatteförändringar avseende tidigare produktionsled (exempelvis oms å byggnadsråvaror).

² Beträffande beräkningen av den internationella pridfaktorn hänvisas till s. 94—95 i den preliminära nationalbudgeten för 1965.

³ De färskvaror som avses är inhemska grönsaker, bär och äpplen samt fisk.

siga andelar av den inträffade prisrörelsen. Vidare beaktas särskilt taxeutvecklingen för offentliga nyttigheter samt trendavvikelser i priserna på vissa färskvaror. Den restfaktor som härefter kvarstår kan hänföras till från internationell konkurrens skyddade näringsgrenar exklusive bostadsförvaltning, offentliga nyttigheter och jordbruk.

Det framgår av tabell 2 att prisuppgången 1967 inom dessa områden varit tämligen moderat. Kostnadsgenomslaget har sålunda varit några tiondels procentenheter lägre än vad som erfarenhetsmässigt kunnat förväntas med hänsyn till den för året genomsnittliga lönestegringen. Utvecklingen 1967 har dock anslutit sig till tendenserna under 1966 så till vida som varken importpriser eller färskvarupriser bidragit till prisuppgången och jordbrukspriserna endast i ringa grad.

Prisutsikter för 1968

Från december till mars 1968 steg konsumentprisindex 1,0 %. Prisuppgången kan till största delen förklaras av höjda indirekta skatter samt höjda priser på bränslen och vissa färskvaror. I övrigt har prisrörelserna varit obetydliga. Från mars 1967 till mars 1968 har konsumentprisindex¹ stigit med 2,1 %.

Vid bedömning av prisutsikterna för 1968 — eller närmare bestämt för

¹ För nettoprisindex har uppgången februari 1967 - februari 1968 stannat vid 0,4 %. Den eljest sannolika höjningen av denna index har reducerats med nära en procentenhet däri-genom att de allmänna räntebidragen avvecklats vid årsskiftet utan omedelbara återverkningar på hyresnivån.

hela perioden december 1967—december 1968 — har i anslutning till tidigare beräkningar följande faktorer beaktats:

1. Lönekostnadsstegringarnas sannolika genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsområdena.

2. Speciella prisförändringar som sker i anslutning till särskilda regler och beslut (avser främst bostäder och jordbruksprodukter).

3. Direkta återverkningar av den internationella prisutvecklingen.

4. Tillfällighetsbetonade prisförändringar.

5. Beslutade ändringar i den indirekta beskattningen.

(1) Med utgångspunkt från avsnittet om lönerna kan arbetsgivarnas kostnad per timme i genomsnitt för samtliga anställda överslagsvis beräknas stiga med knappt 7 %. Under förutsättning att lönekostnadsförändringarna under 1968 får samma genomslagsförmåga i prissättningen som antagits vid motsvarande beräkningar de närmast föregående åren kan återverkan härav under punkt 1 anslås till 1,3 %. Det prisbildningsområde som inbegrips under dessa kalkyler motsvaras i tabell 2 av restfaktorn jämte posten diverse taxor. För taxorna uppskattas priset effekten till 0,3 % och för restfaktorn till 1,0 %.

(2) I fråga om bostadsposten räknades i den preliminära nationalbudgeten med en prisuppgång på 4 % under loppet av 1968. Med hänsyn till osäkerheten om räntans utveckling under början av 1968 upptogs för hyreslägenheter ingen effekt av räntehöjningen i december 1967 i prognosen. Däremot kvarhölls ränteeffekten på egna hem i kalkylen under hela 1968. Med beaktande av räntesänkningen i början av 1968 kan nu väntas en prisuppgång av bostadsposten på 3 % under 1968. Det motsvarar en uppgång på 0,3 % på totalindex.

Jordbruksprisernas utveckling under 1968 påverkas av en höjning av importavgifterna som skall ske vid halvårsskiftet. I övrigt blir prisutfallet främst beroende av världsmarknadsprisernas förändring. En uppgång av partiprisnivån med 2 % under loppet av 1968 förefaller tänkbar. Effekten härav på totalindex kan uppskattas till ca 0,2 %.

(3) Vad beträffar den internationella prisutvecklingens direkta återverkningar på konsumentpriserna har det inte funnits anledning att frånga den bedömning som framlades i den preliminära nationalbudgeten för 1968. Den förutsatta effekten av prisrörelser utifrån ligger alltså kvar vid $-0,2$ % på totalindex. Vid denna bedömning har beaktats troliga effekter av devalveringarna i Finland, Storbritannien och Danmark samt av de vid GATT-förhandlingarna beslutade tullsänkningarna som tar sin början 1 juli 1968.

(4) Tillfällighetsbetonade prisförändringar (avseende exempelvis grönsaker, frukt, färsk fisk) är svåra att förutse. Med hänsyn till att en viss prisuppgång under årets två första månader ägt rum har under 1968 räknats med en höjning av konsumentprisnivån på 0,1 % för sådana prisrörelser.

(5) Från och med 1968 tas trafikomläggningsskatten bort, medan fordonsskatten höjs med 50 %. Nettoeffekten av dessa åtgärder understiger 0,1 % på totalindex. Höjningen av vin- och spritskatterna har påverkat konsumentprisnivån med drygt 0,4 %. Den sammanlagda effekten av ändrade indirekta skatter blir därmed 0,5 % på totalindex.

Sammanfattas de olika priseffekterna under punkterna 1—5 ovan erhålls som resultat att konsumentprisnivån under loppet av 1968 väntas stiga med 2,2 %. Mellan genomsnittslägena för kalenderåren 1967 och 1968 kan den troliga förändringen anges till 2,1 %.

3. Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen ökade mellan 1966 och 1967 med 2,5 % i volym och 6,5 % i värde. Ökningen mellan åren är som framgår av diagram 1, framför allt ett resultat av att konsumtionsvolymen ökade med 4 % mellan första halvåret 1966 och 1967. Mellan respektive andra halvår inskränkte sig ökningen till drygt 1 %. Vid en jämförelse mellan första och andra halvåret 1967 kan man till och med iaktta en obetydlig minskning av konsumtionsvolymen mellan halvåren säsongrensat sett, trots att reala disponibla inkomsten ökat.

Av konsumtionens olika varugrupper ökade konsumtionen av livsmedel och tjänster med knappt 3 % mellan 1966 och 1967. Övriga icke varaktiga varor ökade med inte fullt 2 %. Utvecklingen för de varaktiga varorna gav en mer splittrad bild. Således minskade konsumtionen av nya bilar volymmässigt med 12 %, medan konsumtionen av övriga varaktiga varor ökade med drygt 7 % mellan ovannämnda år. Turistnettot fortsatte att expandera kraftigt, med ca 20 %.

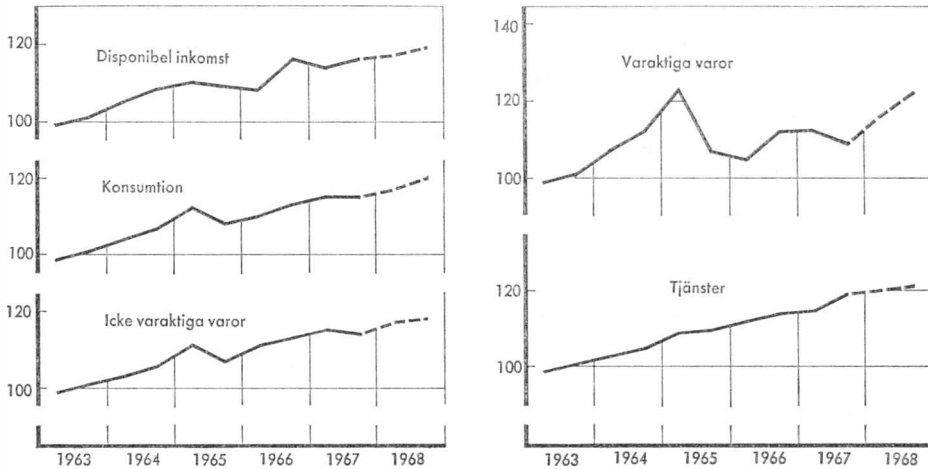
Jämför man den faktiska konsumtionsutvecklingen 1967 med den beräknade konsumtion, som erhålls från konjunkturinstitutets prognosmodell för konsumtionen, finner man att konsumtionsnivån varit oväntat låg detta år. Det är framför allt under andra halvåret 1967 som den faktiska konsumtionen legat lägre än den beräknade. Enligt ovannämnda prognosmodell bestäms konsumtionsvolymen av reala disponibla inkomsten samt förändringen i denna. Genom att förändringstermen har negativt tecken förutsätts konsumenterna anpassa sin konsumtion till inkomstutvecklingen med en viss tröghet.

När man skall göra en konsumtionsprognos för 1968 är det naturligtvis av väsentligt intresse att försöka klargöra orsakerna till den diskuterade skillnaden mellan beräknad och faktisk konsumtion 1967. Först är det då lämpligt att klargöra, om denna skillnad beror på brister i den statistiska redovisningen eller på ett ändrat konsumtionsbeteende.

Det är uppenbart att det föreligger stora brister i konsumtionsstatistiken. Stora delar av de varaktiga konsumtionsvarorna, såsom husvagnar, fritids-

Diagram VI: I. Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1963—1968

Index: 1963 = 100. 1959 års priser. Säsongrensade halvårssiffror

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

båtar, tvättmaskiner och frysboxar, saknas helt eller delvis i konsumtionsstatistiken. Under de senaste åren, när bilförsäljningen minskat kraftigt, är det tänkbart att konsumenterna i betydande utsträckning i stället köpt andra varaktiga konsumtionsvaror. Denna eventuellt ändrade konsumtionsinriktning registreras emellertid inte i konsumtionsstatistiken utan uppfattas i nationalräkenskaperna som en sparandeökning. Den konsumtion man på detta sätt missar i konsumtionsstatistiken torde vara av storleksordningen några 100-tal milj. kr.

Beträffande bilkonsumtionens behandling i konsumtionsstatistiken kan det också vara lämpligt att diskutera ett par punkter. För det första bör det påpekas, att konsumtionsstatistiken inte tar någon hänsyn till fluktuationerna i bilhandelns lager av begagnade bilar. Dessa fluktuationer torde under vissa år kunna överstiga 50 milj. kr. Då bilhandelns lager synes ha minskat kraftigt under 1967, kan således denna faktor förklara en del av skillnaden mellan faktisk och beräknad konsumtion. För det andra bör omnämnas att nybilsförsäljningen registreras som konsumtion vid försäljningstillfället och inte vid betalningen. Genom att det förekommer en betydande kredithandel på detta område, kan det uppstå stora skillnader mellan en statistik som baseras på försäljnings- i stället för betalningstillfället. Vid starka fluktuationer i bilförsäljningen torde denna differens kunna uppgå till 100 milj. kr. När bilförsäljningen sjunker, underskattar således den nuvarande statistikredovisningen konsumenternas utgifter för köp av nya bilar.

Samtliga ovan diskuterade brister i konsumtionsstatistiken bidrar till att den registrerade konsumtionen för 1967 blir förhållandevis låg. Det är emei-

lertid knappast troligt att dessa statistiska brister kan förklara hela skillnaden mellan den beräknade och faktiska konsumtionen 1967. Således kan det finnas anledning att söka efter ytterligare förklaringsgrunder för den diskuterade skillnaden mellan faktisk och beräknad konsumtion. En tänkbar förklaring är, att konsumenterna framför allt under senare delen av 1967 känt så stor ovisshet inför framtiden att konsumtionen påverkats i neddragande riktning. Denna faktor kan visserligen inte statistiskt belysas, men förefaller trots allt relativt sannolik.

Tror man sig ha kunnat iaktta ett visst konsumtionsdämpande inflytande från konsumenternas förväntning om framtiden 1967, är det således väsentligt, att vid en prognos för 1968 ta hänsyn till eventuella förändringar i dessa förväntningar. Då en viss konjunkturförbättring under loppet av 1968 förefaller sannolik, bör man kunna räkna med att ovan nämnda konsumtionshämmande faktor successivt avtar i styrka. Förutsätter man dessutom, att bilförsäljningen kommer att återhämta sig något 1968, måste man också justera, för att konsumtionsstatistiken överdriver konsumenternas omedelbara utgifter för nybilsköp.

Korrigerar man den tidigare redovisade förklaringsmodellen för konsumtionen med ovan nämnda faktorer, beräknas den totala konsumtionsvolymen öka med drygt 3 % mellan 1967 och 1968. Konsumtionsnivån första halvåret 1968 förutses ligga ca 2 % högre än motsvarande halvår 1967, medan ökningstakten mellan respektive andra halvår beräknas bli drygt 4 %.

För de icke varaktiga konsumtionsvarorna kan man förutse en relativt normal utvecklingstakt med en ökning på mellan 1 och 2,5 % för grupperna livsmedel, tjänster och övriga icke varaktiga konsumtionsvaror. Även ökningstakten för turistnettot beräknas vara i linje med den tidigare utvecklingen, drygt 16 procents ökning. Däremot beräknas utvecklingen inom varugruppen varaktiga varor kraftigt avvika från konsumtionsmönstret närmast föregående år. För de varaktiga varorna exklusive bilar, som mellan 1966 och 1967 ökade med drygt 7 %, förutses en ökning på endast ca 3 %. I stället beräknas konsumtionen av nya bilar återhämta sig och antalsmässigt öka med ungefär 20 %.

Till grund för bilprognosen ligger, förutom det hänsynstagande till inkomst- och prisutveckling som samtliga delgrupprognoser baseras på, även överväganden om betydelsen av preferensförskjutningar hos konsumenterna, bilbeståndets åldersfördelning samt en tillämpning av introduktionsprocesssteorin.

Sannolikt har preferensförskjutningar hos konsumenterna varit en väsentlig förklaring till den låga bilförsäljningen under de senaste åren. Både högertrafikomläggningen och konjunkturdämpningen har troligtvis påverkat konsumenternas attityd till bilköp i negativ riktning. Det förefaller relativt rimligt att räkna med att högertrafikomläggningens köphämmande effekt skall vara betydligt mer begränsad 1968. Då man dessutom räknar

med en konjunkturförbättring under året talar båda dessa skäl för en minskning av konsumenternas köpmotstånd.

Genom att ombesiktningslagstiftningen för personbilar fick en försäljningsstimulerande effekt vid dess införande, var bilbeståndets åldersfördelning ovanligt ung i början av 1966. Under de senaste åren har emellertid bilbeståndet väsentligt föråldrats. Även om man förutsätter, att bilarnas genomsnittliga hållbarhet ökat genom ombesiktningslagstiftningen, bör den inträffade föråldringen av bilbeståndet innebära en stimulans för bilförsäljningen 1968.

Enligt introduktionsprocessteorin bör nyförsäljningens relativa andel av bilbeståndet avta ju mer biltätheten ökar. Vid en internationell jämförelse kommer man till den slutsatsen, att det förefaller rimligt med en nybilsförsäljning på ungefär 12 % av bilbeståndet i nuvarande utvecklingsskede, dvs. ca 240 000 bilar. En sammanvägning av de ovan redovisade synpunkterna på bilkonsumtionen leder emellertid fram till det resultatet, att det synes vara förhållandevis rimligt att räkna med en något lägre antalsmässig ökning av konsumtionen av nya bilar eller med 20 % mellan 1967 och 1968.

Tillämpar man den tidigare diskuterade prognostekniken även för en prognos för första halvåret 1969, kommer man till det resultatet att den totala konsumtionsvolymen beräknas överstiga konsumtionen motsvarande halvår 1968 med 4 %. Ökningstakten för de icke varaktiga varorna förutses bli ca 3 %, medan de varaktiga varorna volymmässigt beräknas öka med ungefär 9 %. Konsumtionen av nya bilar prognoseras öka några procentenheter mer än genomsnittet för de varaktiga varorna.

VII. Investeringarna

1. Investeringsutvecklingen inom olika områden¹

Bostäder

Bostadsinvesteringarna inklusive underhåll ökade enligt fortfarande preliminära beräkningar med 14 % 1966—1967. Investeringsökningarna kan främst återföras på en utomordentligt kraftig ökning i flerfamiljshusbyggandet. Beräkningarna anger för dessa investeringar en ökning med ca 20 % exklusive underhåll. Den mycket kraftiga uppgången för flerfamiljshusen 1967 sammanhänger helt naturligt med den höga igångsättningen under sista månaderna 1966 och den både tidiga och höga igångsättningen under 1967. Den ökade investeringsvolymen för 1967 beror ävenledes på förkortningen av byggnadstiderna. Här bör dock påpekas att beräkningarna av investeringarna i bostadshus 1967 fortfarande är mycket osäkra eftersom de allttjämt bygger på prognoserade byggnadstider för huvudmassan lägenheter igångsatta under 1967.

I bostadsbyggnadsprogrammet för 1967 fastställdes igångsättningsramen preliminärt till 90 000 lägenheter. Ramen för det statsfinansierade byggandet sattes till 84 000 lägenheter medan ramen för det icke statsbelånade bostadsbyggandet sattes till 6 000 lägenheter. Dessa lägenhetsramar utökades sedermera under 1967. Totalt kom det statsfinansierade bostadsbyggandet att omfatta 86 900 lägenheter. Härvid har då inräknats 900 statsbelånade lägenheter ur 1968 års bostadsram vilka påbörjades före årsskiftet 1967/1968 i enlighet med det utökade beredskapsprogrammet. För det ej statsfinansierade bostadsbyggandet innebar utvidgningarna att igångsättningsramen för de ej statsbelånade lägenheterna totalt kom att omfatta 8 700 lägenheter. Inräknat dessa utvidgningar omfattade bostadsbyggnadsprogrammet 1967 totalt 95 600 lägenheter.

Enligt den formella igångsättningsstatistiken påbörjades emellertid 1967 ca 98 800 lägenheter dvs. 3 200 utöver programmet. Det statsfinansierade bostadsbyggandet överskred ramen med 3 700 lägenheter, medan däremot det privatfinansierade bostadsbyggandet underskred programmet med 500 lägenheter. En stor del av skillnaden vad gäller statsfinansierade lägenheter förklaras av att stocken lånebeviljade men ännu ej igångsatta lägenheter i flerfamiljshus under 1967 minskade från 4 330 vid årets början till 2 620 vid årets slut som följd av den tidiga igångsättningen under 1967. Motsvarande

¹ Investeringsprognoserna i detta kapitel innefattar ej effekter av ekonomiskt-politiska åtgärder beslutade efter 15 april 1968.

Tabell VII: I. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1963—1968

	Flerfamiljshus			Småhus		Totalt	
	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Pågående vid periodens slut	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga	Påbörjade	Inflyttningsfärdiga
1963.....	61 450	58 200	85 200	25 350	23 200	86 800	81 400
1964.....	67 950	60 400	92 750	28 700	26 850	96 650	87 250
1965.....	65 600	69 250	89 100	27 500	27 600	93 100	96 850
1966.....	67 150	62 250	94 000	26 900	27 100	94 050	89 350
1967.....	70 650	71 900	92 750	28 150	28 300	98 800	100 200
1968.....	(67 100)	—	—	(32 000)	—	(99 100)	—
1966 1 kv...	9 550	14 800	83 850	3 050	7 150	12 600	21 950
2 kv...	11 250	16 600	78 500	8 900	6 450	20 150	23 050
3 kv...	15 200	12 700	81 000	6 800	4 900	22 000	17 600
4 kv...	31 150	18 150	94 000	8 150	8 600	39 300	26 750
1967 1 kv...	10 400	18 900	85 500	4 050	6 350	14 450	25 250
2 kv...	22 400	17 450	90 450	9 350	7 250	31 750	24 700
3 kv...	24 500	15 100	99 850	8 000	5 750	32 500	20 850
4 kv...	13 350	20 450	92 750	6 750	8 950	20 100	29 400
1968 1 kv...	(15 600)	—	—	(4 000)	—	(19 600)	—
2 kv...	(22 800)	—	—	(12 300)	—	(35 100)	—
3 kv...	(22 300)	—	—	(9 300)	—	(31 600)	—
4 kv...	(6 400)	—	—	(6 400)	—	(12 800)	—

Anm. Samtliga inom parentes angivna uppgifter är prognoserade.

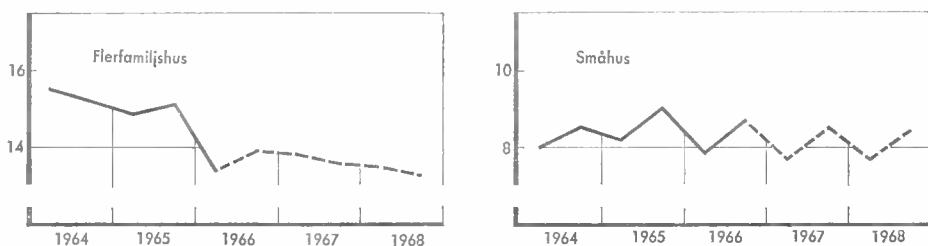
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

uppgifter för småhus är ej kända men även för dessa torde vissa variationer i stocken lånebeviljade men ej påbörjade lägenheter förekomma. Vidare kan nämnas att det regelmässigt i viss utsträckning igångsätts byggen trots att beslut om lån eller bidrag ännu ej lämnats. De byggen som på så sätt sätts i gång i slutet av ett år »hämtas» ur det kommande årets ram. Avvikelsen från igångsättningsramen vad gäller privatfinansierade byggen beror sannolikt på att en del lägenheter som fått igångsättningstillstånd 1967 inte kommit igång före årets slut. Det uppstår således av flera skäl normalt en differens mellan ett års bostadsbyggnadsprogram och igångsättningen av byggen enligt statistiken.

Ej heller igångsättningsstatistiken kan emellertid alltid ligga till grund för investeringsberäkningarna utan korrektioner. Av det stora påbörjandet under fjärde kvartalet 1966 har här antagits att 4 500 lägenheter endast blev formellt igångsatta före den 1 januari 1967. Dessa lägenheter har i stället antagits blivit reellt igångsatta under första kvartalet 1967. Någon motsvarande överflyttning från fjärde kvartalet 1967 till början av 1968 har däremot inte ansetts befogad. Investeringsberäkningen bygger alltså på en igångsättning 1967 om sammanlagt 103 300 lägenheter.

Den preliminära byggramen för 1968 sattes 1967 till 95 000 lägenheter. Av dessa skulle 1 000 lägenheter få igångsättas före 1967 års utgång. Av

Diagram VII:1. Medianbyggnadstider i antal månader för påbörjade lägenheter 1964—1968

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

dessa kom, såsom ovan nämnts, i praktiken 900 igång 1967. Den preliminära ramen för 1968 kan därför sägas omfatta 94 100 lägenheter, varav 88 100 statsfinansierade och 6 000 icke statsfinansierade. Denna ram har fram till mitten av april utvidgats med 4 000 lägenheter i icke statsfinansierade hus och 1 000 platser i ålderdomshem. Ramen för 1968 skulle därmed vara uppe i 99 100 lägenheter.

I föreliggande investeringsberäkning har antagits att detta också motsvarar en faktisk igångsättning av samma storlek.

De byggnadstider som föreliggande investeringskalkyler baserar sig på redovisas i diagram 1. Diagrammet anger medianbyggnadstiden i antal månader för påbörjade bostadsbyggen halvåren 1964—1968. Av diagrammet framgår att byggnadstiderna är kända för lägenheter i flerfamiljshus påbörjade 1964—1965. Beträffande byggnadstiderna för flerfamiljshus påbörjade 1966 är dessa till större delen kända. Av diagrammet över småhusens byggnadstider framgår att byggnadstiderna är kända för småhus påbörjade 1964—1966.

Medianbyggnadstiden för flerfamiljshus påbörjade första halvåret 1966 visar att en betydande sänkning av byggnadstiderna ägt rum i förhållande till 1965. Sänkningen kan främst återföras på ett lugnare läge på arbetsmarknaden, ökad prefabricering, den milda vintern 1966—1967 och sannolikt också i variationer i objektstorleken. Byggnadstiderna är nu också kända för flerfamiljshus påbörjade tredje kvartalet 1966. Dessa visar att någon ytterligare sänkning av byggnadstiderna inte ägt rum. I stället har byggnadstiderna ånyo förlängts. Även byggnadstiderna för de lägenheter som hittills färdigställts av fjärde kvartalets påbörjande indikerar förlängda byggnadstider. Med hänsyn härtill har man i investeringskalkylen antagit för påbörjandet andra halvåret 1966 en halv månads byggnadstidsförlängning jämfört med första halvåret 1966. För flerfamiljshus påbörjade 1967 har byggnadstiderna till större delen måst prognoseras eftersom en förhållandevis stor andel av 1967 års igångsatta lägenheter fortfarande är pågående. För 1968 gäller helt prognoserade byggnadstider. En successiv sänkning av byggnadstiderna jämfört med andra halvåret 1966 har antagits för påbör-

jandet 1967 och 1968. Byggnadstiderna har därvid satts med hänsyn till en sannolikt pågående utveckling mot ökad prefabricering, vilken antagits ha en sakta nedpressande effekt på byggnadstiderna för flerfamiljshus. I byggnadstidsprognosen har även hänsyn tagits till skiljaktigheterna i vinterväderleken 1966, 1967 och 1968.

Byggnadstiderna för småhus påbörjade 1966 är nu kända. Dessa visar att småhusens byggnadstider jämfört med 1965 gått ned 0,3 månader, dvs. en återgång till 1964 års byggnadstidsnivå. Härvidlag föreligger en tydlig skillnad gentemot flerfamiljshusen. Dessa uppvisar från 1966 avsevärt kortare byggnadstider än 1964. För påbörjandet av småhusbyggandet 1967 och 1968 har något kortare byggnadstid antagits än för 1966.

Den statistiska serie över lägenhetsytan i flerfamiljshus, på vilken investeringsberäkningarna baseras, visade en ökning med drygt 4 % mellan 1965 och 1966 och låg kvar på denna högre nivå för lägenheter igångsatta 1967. Statistiken över preliminära beslut om statliga lån, omfattande ca 90 % av flerfamiljshusen, visar däremot ungefär oförändrad lägenhetsyta 1965—1967. I den mån den senare statistiken skulle utgöra en bättre indikation på golvytans faktiska utveckling kan således investeringsberäkningarna innebära en viss, sannolikt dock endast relativt obetydlig, överskattning av bostadsbyggandet 1966 och framför allt 1967. För 1968 har ungefär oförändrad lägenhetsyta antagits för flerfamiljshusen.

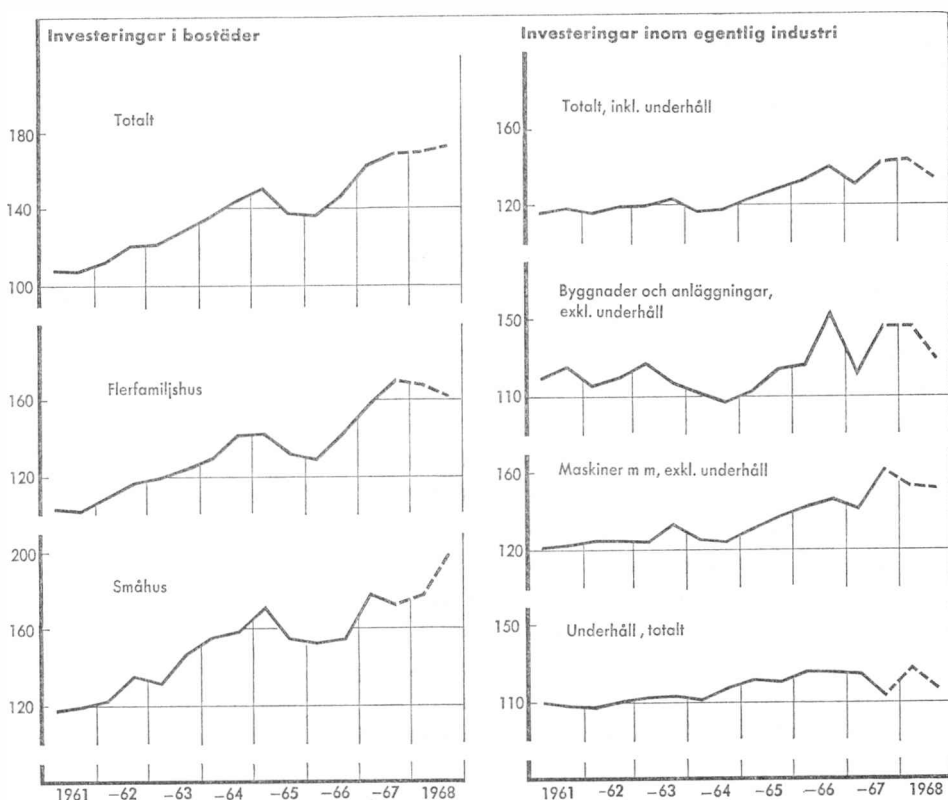
Enligt nu föreliggande investeringsberäkning väntas bostadsinvesteringarna exklusive underhåll och ombyggnadsverksamhet komma att öka med drygt 3 % 1967—1968. För flerfamiljshus har ökningen beräknats till 1/2 % och för småhus till 8 %. Reparationer och underhåll av bostäder beräknas öka med 5 % 1967—1968 och ombyggnadsverksamheten med 5 1/2 %. Därmed skulle bostadsinvesteringarna 1968 totalt sett komma att stiga med 3 1/2 %. Mellan 100 000—105 000 lägenheter väntas bli inflyttningsfärdiga 1968.

Egentlig industri

Investeringsutvecklingen inom egentlig industri kan nu bedömas med utgångspunkt från den enkät statistiska centralbyrån genomförde i februari 1968. Resultaten från denna ger endast möjlighet till en preliminär uppskattning av investeringarna 1967; definitiva uppgifter insamlas först i maj, då ett större urval företag tillfrågas. Det preliminära resultatet enligt februariundersökningen måste bedömas med större försiktighet än vanligt då urvalet lades om 1967. Hur preliminära värden förhåller sig till definitiva värden i det nya urvalet är ännu ej känt. I brist på annan princip har de preliminära resultaten justerats med ledning av det gamla urvalets relationer mellan preliminära värden och definitivt utfall. För exempelvis nyinvesteringar (dvs. exkl. underhåll) har detta resulterat i att enkätvärdena för 1967 för byggnader justerats upp med närmare 5 % och för maskiner med

Diagram VII:2. Investeringar i bostäder och inom egentlig industri, exkl. underhåll, 1961—1968

Index: 1960 = 100. Säsongrensade halvårssiffror

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

ca 3 %. Enligt dessa preliminära beräkningar stagnerade de totala industriinvesteringarna inklusive underhåll mellan 1966—1967. Nyinvesteringar i maskiner ökade inte obetydligt eller med nära 5 %, men motvägdes av minskade nybyggnads- och underhållsinvesteringar.

Industrins nyinvesteringar steg från första till andra halvåret 1967 (diagram 2). Denna uppgång var som framgår av tabell 4, inte förutsedd i de planer, som avgavs i februari 1967. I stället har dessa planer justerats upp i osedvanligt hög grad vad gäller andra halvåret 1967 och det ligger nära till hands att här se en effekt av investeringsfondernas frisläppande. Dessa släpptes under 1967 i två omgångar. I maj 1967 avsåg frisläppet dels nedlagda kostnader i byggnader under fjärde kvartalet 1967 och första kvartalet 1968, dels maskiner beställda före 30 september 1967 och levererade senast 31 mars 1968. I december gjordes ett nytt fondfrisläpp avseende maskiner beställda före 31 mars 1968 och levererade senast 30 juni. Erfarenheterna från fondfrisläppet 1962—1963 tyder på att fondeeffekten för industrins

Tabell VII: 2. Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin 1967 och 1968 enligt investeringsenkät i februari 1968

Investeringar exklusive reparationer och underhåll
Milj. kr.

	Byggnader och anläggningar		Maskiner m. m.	
	Verkställda 1967	Planerade 1968	Verkställda 1967	Planerade 1968
Gruv- och stenbrytningsindustri	134	167	160	141
Livsmedelsindustri, dryckes- och tobaksindustri	206	202	292	260
Beklädnadsindustri	67	200	104	118
Träindustri	206	178	218	191
Massa-, pappers- och pappervaruindustri	217	175	740	733
Kemisk industri, gummi-, petroleum- och kolindustri	151	179	348	448
Jord- och stenförädlingsindustri	144	133	177	131
Järn-, stål- och metallverk	184	159	580	482
Verkstadsindustri och manufakturverk	716	613	837	906
Övrig förädlingsindustri	64	108	235	204
Summa egentlig industri	2 089	2 114	3 691	3 614
El-, gas- och vattenverk	1 320	1 292	233	216
Totalt	3 409	3 406	3 924	3 830

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar och bostäder.

Källa: Statistiska centralbyrån.

byggnadsinvesteringar mycket väl kan vara så stor att det är detta som förklarar att andra halvåret 1967 justerats upp ovanligt mycket. Uppgången i maskininvesteringarna kan inte förklaras på samma sätt. Undersökningsresultatet från frisläppet 1963 angav för maskiner en nettoeffekt på 53 % av ianspråktagna fondmedel. För resterande 47 % utnyttjades fondmedel för maskinköp, som skulle verkställts oberoende av fondfrisläppet. Tillämpning av dessa relationer på det nu aktuella fondfrisläppet ger vid handen att av de 29 procentenheter, som i tabell 4 utgör skillnaden mellan planer och preliminärt utfall andra halvåret 1967, skulle fondeffekten kunna vara av storleksordningen 5—10 procentenheter. Det förefaller således som om upprevideringen för andra halvåret 1967 även måste tillskrivas andra faktorer. Det är exempelvis möjligt att fondfrisläppet för byggnader haft indirekta effekter på maskininvesteringarna. En annan möjlighet är att företagens konjunkturförväntningar kan ha förändrats i positiv riktning under loppet av 1967 och att detta lett till en ökad investeringsaktivitet. I så fall är det möjligt att den faktiska konjunkturutvecklingen inte kommit att motsvara förväntningarna och att en viss »överinvestering» ägt rum under 1967, vilket skulle kunna få en neddragande effekt på investeringarna 1968.

Tabell VII: 3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1968

Investeringar exklusive reparationer och underhåll
Procentuell förändring i fasta priser

	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960	1960— 1961	1961— 1962	1962— 1963	1963— 1964	1964— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968
<i>Byggnader och anläggningar</i>											
Planerat i februari ¹											
samma år	20	19	22	21	-5	-5	-12	6	15	-12	-1
Faktiskt inträffad											
förändring	17	9	18	21	-3	2	-12	7	18	-4	(3)
Differens	-3	-10	-4	0	2	7	0	1	3	8	(4)
<i>Maskiner m. m.</i>											
Planerat i februari ¹											
samma år	25	9	17	20	4	-10	-10	11	13	-8	-5
Faktiskt inträffad											
förändring	23	5	13	19	4	-1	-6	11	9	4	(-1)
Differens	-2	-4	-4	-1	0	9	4	0	-4	12	(4)

¹ Mars för planerna för 1958—1962.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Utfallsiffrorna för utvecklingen 1966—1967 är preliminära. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Företagens planer för 1968 anges i tabellerna 2—4. I tabellerna 3 och 4 är planerna omräknade till procentuella förändringstal i fasta priser. För byggnadsinvesteringar exklusive underhåll anger planerna en mycket kraftig stegring första halvåret 1968 (tabell 4). Ökningen måste ses mot bakgrund av den låga nivån första halvåret 1967; sedan planerna för första halvåret 1968 justerats ned med det ungefärliga genomsnittet för den bakomliggande femårsperioden visar den säsongrensade halvårsutvecklingen på byggnadsinvesteringar av i stort sett samma omfattning första halvåret 1968 som andra halvåret 1967 (diagram 2). Den fortsatt höga nivån torde sammanhålla med frisläppet av investeringsfonderna. Planerna för andra halvåret har givits en uppjustering, som liksom justeringen för första halvåret ungefärligen överensstämmer med genomsnittet för den föregående femårsperioden. En upprevidering av den storleksordning, som inträffade andra halvåren 1966 och 1967, har ansetts mindre sannolik. År 1966 skedde en markant omfördelning av de planerade byggnadsinvesteringarna från första till andra halvåret, eventuellt som en följd av den kalla vintern. År 1967 frisläpptes investeringsfonderna. Enligt den gjorda planjusteringen skulle en nedgång i industribyggandet vara att vänta under andra halvåret 1968. På helår prognoseras byggnadsinvesteringarna öka med 3 %, en uppjustering av planerna med 4 procentenheter (tabell 3).

Planerade maskininvesteringar (exkl. bilar, investeringar inom hantverk och byggnadsverksamhet samt underhåll) uppvisar under perioden 1962—

Tabell VII: 4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1962—1968

Investeringar exklusive reparationer och underhåll
 Procentuell förändring i fasta priser

	Första halvåret						Andra halvåret					
	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968	1962- 1963	1963- 1964	1964- 1965	1965- 1966	1966- 1967	1967- 1968
<i>Byggnader och anläggningar</i>												
Planerat i februari samma år	21	- 3	6	44	20	35	- 23	- 19	6	- 6	- 36	- 28
Faktiskt inträffad förändring	12	- 13	- 1	15	- 2	(22)	- 5	- 11	14	21	- 4	(- 11)
Differens	- 9	- 10	- 7	- 29	- 22	(- 13)	18	8	8	27	32	(17)
<i>Maskiner m. m.</i>												
Planerat i februari samma år	5	1	20	33	8	20	- 23	- 19	4	- 1	- 21	- 23
Faktiskt inträffad förändring	- 6	- 3	7	12	- 3	(10)	3	- 7	14	6	8	(- 8)
Differens	- 11	- 4	- 13	- 21	- 11	(- 10)	26	12	10	7	29	(15)

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bilar. Utfallssiffrorna för utvecklingen 1966—1967 är preliminära. Uppgifterna inom parentes är prognoserade värden.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

1967 som synes av tabell 4 för första halvåret en tämligen systematisk avvikelse från utfallet. Föreliggande planer för första halvåret 1968 har justerats ned något mindre än genomsnittet för de gångna fem åren, motiverat av den pådrivande effekten från fondfrisläppet. Frisläppsperioden för maskiner slutar 30 juni 1968. Planerna för andra halvåret 1968 har justerats upp något mindre än genomsnittet för femårsperioden 1962—1967. De kraftiga upprevideringarna andra halvåret 1963 och 1967 har därvid bedömts innehålla en viss effekt av investeringsfondfrisläppen. Liksom för byggnadsinvesteringarna innebär prognosen för maskininvesteringarna en nedgång under andra halvåret 1968. På helår prognoseras en minskning 1968 med 1 % jämfört med 1967, vilket skulle innebära en upprevidering av nu föreliggande planer med 4 procentenheter (tabell 3). Sedan tillägg gjorts för de smärre poster, industrins bilinvesteringar, hantverkets samt byggnadsverksamhetens maskininvesteringar, som i nationalräkenskaperna räknas till egentlig industri och som alla antagits komma att öka under 1968, kan en ökning 1967—1968 med knappt 1 % förutses för maskininvesteringarna totalt exklusive underhåll.

Planuppgifter avseende industrins underhållsinvesteringar insamlas inte. För byggnadsunderhåll har antagits samma nivå 1968 som 1967. Maskinunderhåll uppvisar en viss samvariation med industriproduktionens tillväxt. Den produktionsökning, som prognoseras för 1968, indikerar en uppgång för maskinunderhåll med 3 %. Inklusivt underhåll förutses industrins byggnadsinvesteringar öka med 2 1/2 % och maskininvesteringarna med 1 1/2 %. Totalt skulle därmed investeringarna inom egentlig industri öka med 1 1/2 % 1967—1968.

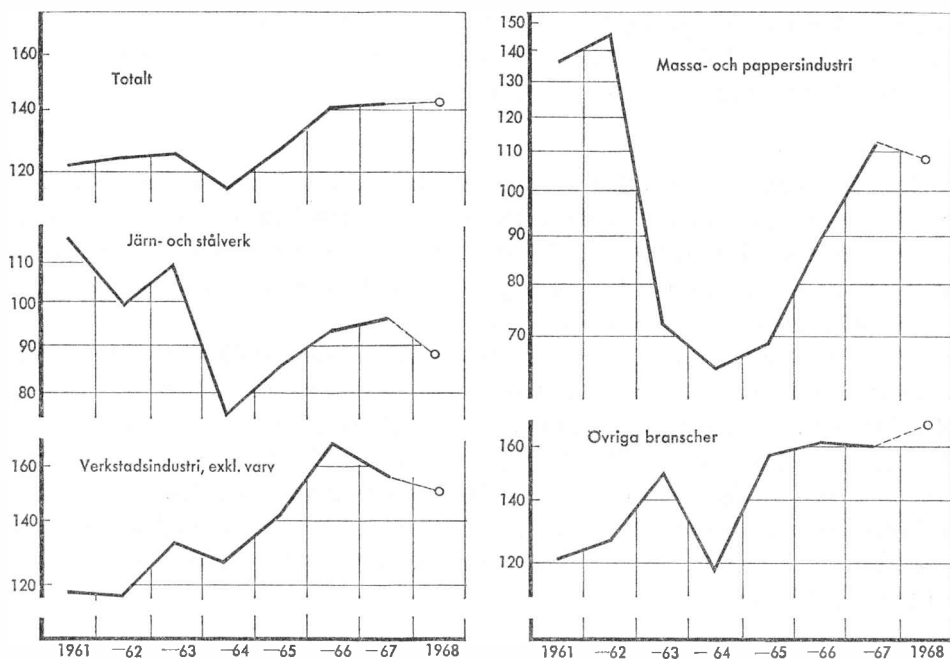
Utvecklingen under 1960-talet för de i investeringshänseende tyngst välgående industribranscherna illustreras i diagram 3. Underhållsinvesteringarna ingår härvid inte liksom inte heller bilinvesteringar, hantverkets eller byggnadsverksamhetens investeringar. De olika branschernas planuppgifter för 1968 har schablonmässigt justerats upp på så sätt att den gjorda korrigeringen avseende totala industrins planer applicerats på branschernas planuppgifter. Totalt ökade nyinvesteringarna obetydligt mellan 1966 och 1967. Verkstadsindustrins investeringar minskade, vilket motvägdes av en uppgång för järn- och stålverk samt massa- och pappersindustri. Expansionen inom den senare branschen väntas brytas av nedåt 1967—1968. För såväl järn- och stålverk som verkstadsindustri förutses likaså nedgång 1968 i investeringsaktiviteten. För industrin i övrigt väntas en investeringsökning av sådan storleksordning att totala investeringarna skulle komma att uppvisa en svag ökning 1967—1968.

Handel m. m.

Investeringarna inom gruppen handel, som till tre fjärdedelar utgörs av fristående lokaler, som hotell och kontorsbyggnader, och till resterande del av butikslokaler i bostadshus, vilka genom beräkningsmetodiken är direkt

Diagram VII:3. Investeringar inom egentlig industri, exkl. underhåll, totalt och uppdelat på branscher 1961—1968

Index: 1960 = 100. 1959 års priser. Log. skala

Anm. De branschvisa prognoserna anses något osäkrare än prognosen för totala industrin.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

sammankopplade med investeringsutvecklingen för flerfamiljshus, höll sig i det närmaste konstanta under perioden 1964—1966 för att under 1967 öka med knappt 3 % i volym. Detta kan synas anmärkningsvärt då den sedan 1 mars 1967 ikraftvarande investeringsavgiften avsåg att hålla nere aktiviteten inom bl. a. denna investeringssektor. Förklaringen ligger delvis i den höga igångsättningen under andra halvåret 1966 och de två första månaderna 1967, vilket på grund av den inom detta bygnadsområde långa byggnadstiden bidrog att hålla investeringsnivån uppe på en hög nivå under större delen av 1967. Dessutom ökades byggnadstakten vilket kommit till synes i en registrerad förkortning av byggnadstiden, från ca 20 månader 1966 till ca 17 månader 1967. I konsekvens med den höga investeringsökningen 1967 inom flerfamiljshussektorn bidrog även delen butikslokaler i bostadshus till ökningen av handelsinvesteringarna 1966—1967.

Till grund för prognosen av 1968 års igångsättning ligger länsarbetsnämndernas påbörjandeprognois från februari 1968, vilken korrigerats för systematisk underskattning. Med hänsyn till beslutet i början av april att befrielse från investeringsavgift kommer att ges i ökad omfattning, har igångsättningen under andra och tredje kvartalet här förutsatts komma

att utökas med sammanlagt 300 milj. kr. utöver den korrigerade februari-prognosens förutsägelse. Med dessa antaganden skulle påbörjandet öka med närmare 30 % 1967—1968. Den låga igångsättningen under de tre sista kvartalerna 1967 får dock till följd att stocken pågående byggen 1968 blir genomsnittligt lägre än 1967. För hela gruppen handel m. m. förutses en nedgång i investeringsvolymen med ca 12 % 1967—1968.

Handelsflottan

Enligt föreliggande beräkningar ökade de inhemska leveranserna av fartyg från svenska varv till svenska redare 1966—1967 med ca 6 %. De totala investeringarna i svenska handelsflottan minskade emellertid med 7 %. Minskningen kan främst återföras på minskad import av nybyggda fartyg och ökad export av begagnade fartyg.

Leveranserna från svenska varv till svenska redare 1968 synes enligt statistiska centralbyråns senaste varvsenkät komma att minska kraftigt. Minskningen inträffar främst under andra halvåret 1968 och totalt beräknas den uppgå till ungefär 42 %. Denna leveransminskning från svenska varv väntas inte uppvägas av ett ökat nettotillskott från utlandet. Rederiernas nyinvesteringar i handelsflottan exklusive underhåll beräknas därmed komma att minska med ca 36 %. Inklusive underhåll har investeringsminskningen beräknats till 32 %.

Statliga investeringar

Investeringsutvecklingen för de statliga investeringarna avvek under 1967 från det utvecklingsmönster som dessa investeringar uppvisat tidigare år. Mellan 1963—1966 karakteriserades investeringsutvecklingen inom den statliga sektorn av en mycket måttlig stegringstakt. Den genomsnittliga ökningstakten under perioden ifråga var inte större än 2,5 %. Under 1967 accelererade ökningstakten för de statliga affärsverkens och civila myndigheternas investeringar medan däremot försvarsinvesteringarna skars ned kraftigt. För affärsverk och civila myndigheter registreras en uppgång med ca 6 1/2 % medan försvarets investeringar minskade med 14 1/2 %. Totalt för de statliga investeringarna innebar denna utveckling en nedgång med 2 1/2 % i volym 1966—1967. På byggnadssidan registrerades en ökning med totalt 1 1/2 % och på maskinsidan en nedgång med 5 1/2 %.

Bakom ökningen för byggnader står främst de statliga affärsverken som ökade sina byggnadsinvesteringar med omkring 6 % 1967. Ökningstakten i de statliga väginvesteringarna stannade vid 2 1/2 % 1966—1967. Både statliga myndigheter och försvaret uppvisar minskade byggnadsinvesteringar 1967. Nedgången var störst för de statliga myndigheterna, som exklusive vägar minskade ca 13 % i volym, medan volymminskningen för försvarets del stannade vid 1 1/2 %.

Nedgången i maskininvesteringarna under 1967 sammanhänger med att den tyngst vägande investeringsposten, de militära investeringarna, minskade

de kraftigt. Nu föreliggande beräkningar indikerar en nedgång med 16 1/2 %. Det är emellertid osannolikt att den kraftiga minskningen 1967 motsvaras av en lika kraftig dämpning i investeringsaktiviteten — de insamlade enkätuppgifterna baserar sig nämligen på det betalningsmässiga utfallet av materielinköpen och inte på registrerade leveranser. Att minskningen 1967 blev större än vad som förutsågs i den preliminära nationalbudgeten förklaras framför allt av att vissa planerade utbetalningar för andra halvåret 1967 överskjutits till första halvåret 1968. Till en del beror minskningen 1967 även på en tidigareläggning av vissa försvarsbeställningar till 1966. För övriga statliga maskininvesteringar registreras en ökning med 13 1/2 % 1966—1967.

Den nu aktuella investeringsprognosen indikerar att investeringarna inom den statliga sektorn återigen kommer att öka under 1968. Investeringsuppgången har beräknats till 8 % och fördelar sig med drygt 3 % på byggnader och anläggningar samt 12 1/2 % på maskiner m. m. I prognosen för de statliga maskininvesteringarna har därvid hänsyn tagits till effekterna på investeringsplanerna för 1968 av myndigheternas beslut från i januari och mars 1968 att tidigarelägga vissa inköp av varor som behövs för såväl militär som civil statlig verksamhet. De tidigarelagda statliga industribeställningarna uppgår nu till sammanlagt 150 milj. kr. varav 60 milj. kr. utgör försvarsbeställningar.

Till en del förklarar de tidigarelagda försvarsbeställningarna den kraftiga anticerade uppgången i de *militära maskininvesteringarna* 1968. Ökningen har beräknats till 14 1/2 %. Framför allt förklaras dock den kraftiga uppjusteringen i dessa investeringar — jämfört med preliminära nationalbudgeten, en uppjustering från 3 1/2 % till 14 1/2 % — av att, som ovan nämnts, vissa planerade utbetalningar för andra halvåret 1967 överskjutits till första halvåret 1968.

Även en annan tungt vägande investeringspost på maskinsidan, nämligen de *statliga affärsverkens maskininvesteringar*, beräknas, i likhet med föregående år, komma att öka 1968. Enligt en av statistiska centralbyrån i februari 1968 insamlad enkät kan en volymmässig ökning på 7 1/2 % förutses. Den förväntade ökningen hänför sig helt till televerkets investeringar i maskiner och apparater.

Enligt samma enkät förutses de *statliga affärsverkens byggnadsinvesteringar* komma att öka med 3 % 1968.

Prognosen för de *statliga väginvesteringarna* grundar sig vad gäller de reguljära väginvesteringarna på uppgifter från vägverket. Dessa anger för 1968 en svag volymminskning. I väginvesteringarna ingår även en stor andel beredskapsarbeten, vilket gör att prognosen för de statliga väginvesteringarna blir direkt avhängig utvecklingen på arbetsmarknaden. Beredskapsarbetena har antagits öka med ca 15 % i volym i år. Hänsyn har härvid ej tagits till eventuella tilläggsanslag som kan komma att beviljas för denna typ av

beredskapsarbeten under budgetåret 1968/69. Däremot ingår de tilläggsstater för beredskapsarbeten som fram till mitten av april framlagts. Sammantaget med de reguljära väganlagen innebär detta att de totala väginvesteringarna skulle komma att öka med 1 1/2 % i volym 1968.

De *statliga myndigheternas byggnadsinvesteringar*, exklusive vägar, beräknas komma att öka med 10 % i volym 1968. Denna prognos får dock betraktas som något osäker då den endast bygger på vissa myndigheters beräkningar av medelsförbrukningen.

Investeringsprognosen för *försvarets byggnadsinvesteringar* indikerar för 1968 en nedgång i investeringsvolymen med 6—7 %.

Kommunala investeringar

Ökningen av de kommunala investeringarna var avsevärd 1966—1967 enligt fortfarande preliminära beräkningar. Totalt (exkl. bostäder) var ökningen 11 %, fördelat med 11 1/2 % för byggnader och 8 % för maskiner. Byggnadsinvesteringar exklusive underhåll vilka är helt dominerande i kommuninvesteringarna, beräknas ha ökat med 12 1/2 %, en stegring som kan synas anmärkningsvärd mot bakgrund av den investeringsavgift på 25 % som infördes 1 mars 1967 och som bl. a. riktade sig mot vissa delar av det kommunala byggandet, främst förvaltningsbyggnader. Ej avgiftsbelagda för- och följdinvesteringar till bostadsbyggandet torde ha ökat som en följd av det kraftigt stegrade bostadsbyggandet under 1967. Vidare torde högertrafikomläggningen ha medfört en rad extra investeringskostnader för kommunerna under 1967. Vidare ökade landstingens sjukhusbyggande mycket starkt.

Enligt den enkätundersökning statistiska centralbyrån utförde i februari 1968 torde en fortsatt kommunal investeringsexpansion vara att vänta under 1968, om än i något lägre takt än under 1967. Korrigerade för systematisk missvisning synes planerna indikera en nybyggnadsökning för borgerliga primärkommuner med 7 1/2 % och för landsting med 17 %. Totalt (inkl. kommunala bolag och stiftelser) beräknas byggnadsinvesteringarna inklusive underhåll öka med 8 1/2 % 1967—1968. Maskininvesteringarna inklusive underhåll beräknas öka med endast 1 1/2 %, och totalt (bostadsinvesteringar oräknade) anger prognosen för de kommunala investeringarna en ökning med 7 1/2 % 1967—1968.

2. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1968

Moderat ökningstakt utmärkte investeringarna 1967 — totalt var ökningen från 1966 inte större än 3 % enligt fortfarande preliminära beräkningar (se tabellerna 5 och 6). Ökningstakten var avsevärd för bostadsbyggande och kommuninvesteringar medan å andra sidan statliga investeringar minskade, främst sammanhängande med nedgång för militära investeringar.

Tabell VII: 5. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1964—1967 samt prognos för 1968, inklusive underhåll

	1967 i milj. kr., löpande priser	Procentuell förändring i 1959 års priser			
		1964— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968
<i>Byggnader och anläggningar</i>					
Bostäder	8 806	3,5	— 0,5	14,0	3,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	720	0,0	12,5	— 6,5	3,0
Egentlig industri	2 622	9,5	15,0	— 5,5	2,5
Handel m. m. ¹	1 630	— 1,5	0,0	2,5	— 12,0
Statliga affärsverk	1 589	6,0	3,0	6,0	3,0
Statliga myndigheter, exkl. militära ²	1 646	4,0	— 3,0	— 1,0	4,0
Militära investeringar	428	4,0	19,5	— 1,5	— 6,5
Kommunala investeringar, exkl. bo- städer	6 453	6,0	5,5	11,5	8,5
Övriga investeringar	734	— 5,5	36,5	— 3,5	— 0,5
Summa	24 628	4,5	4,5	7,0	3,5
<i>Maskiner m. m.</i>					
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	983	13,0	— 5,5	— 9,0	0,5
Egentlig industri ³	7 299	6,5	6,0	2,0	1,5
Statliga affärsverk	1 086	— 1,0	2,0	8,5	7,5
Statliga myndigheter	2 650	1,0	7,5	— 10,5	15,0
därav: militära investeringar	2 191	3,0	7,0	— 16,5	14,5
Kommunala investeringar	1 036	— 4,0	13,0	8,0	1,5
Övriga investeringar	4 223	0,0	14,5	— 5,0	— 6,0
därav: handelsflottan	882	— 37,5	125,0	— 7,0	— 32,0
övr.ig samfärdsel	3 048	12,5	— 5,5	— 5,0	4,5
Summa	17 277	3,0	8,0	— 2,5	2,0
Summa exkl. handelsflottan	16 395	6,0	3,5	— 2,0	4,5
<i>Totalt</i>					
Bostäder	8 806	3,5	— 0,5	14,0	3,5
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	1 703	8,0	1,0	— 8,0	1,5
Egentlig industri ³	9 921	7,0	8,5	— 0,5	1,5
Handel m. m. ¹	1 630	— 1,5	0,0	2,5	— 12,0
Statliga affärsverk	2 675	3,0	2,5	7,0	5,0
Statliga myndigheter, exkl. militära ²	2 105	1,0	— 1,0	5,5	6,5
Militära investeringar	2 619	3,5	8,5	— 14,5	11,5
Kommunala investeringar, exkl. bo- städer	7 489	4,5	6,5	11,0	7,5
Övriga investeringar	4 957	— 0,5	17,5	— 5,0	— 5,5
Summa	41 905	4,0	6,0	3,0	3,0
Summa exkl. handelsflottan	41 023	5,0	4,0	3,5	4,0

¹ Här i innefattas bl. a. flertalet fristående kontorsbyggnader.² Inklusive statliga väginvesteringar.³ Inklusive byggnadsverksamhetens maskininvesteringar.

Anm. I övriga investeringar ingår förutom privata även vissa offentliga investeringar, nämligen investeringar i statliga kraftaktiebolag och statliga delen av SAS.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Tabell VII: 6. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1964—1967 samt prognos för 1968 för privat, statlig och kommunal sektor, inklusive underhåll

	1967 i milj. kr., löpande priser	Procentuell förändring i 1959 års priser			
		1964— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968
<i>Byggnader och anläggningar</i>					
Privata					
inkl. bostäder	11 091	- 1,0	7,5	4,0	1,0
exkl. bostäder	5 511	5,0	13,0	- 3,5	- 2,5
Statliga					
inkl. bostäder	3 879	2,0	1,5	1,5	3,0
exkl. bostäder	3 856	2,0	1,5	1,5	3,0
Kommunala					
inkl. bostäder	9 658	12,5	2,0	13,0	6,5
exkl. bostäder	6 455	6,0	5,5	11,5	8,5
Summa					
inkl. bostäder	24 628	4,5	4,5	7,0	3,5
exkl. bostäder	15 822	4,5	7,0	3,5	3,5
<i>Maskiner m. m.</i>					
Privata	12 095	5,0	8,0	- 2,0	- 2,0
Statliga	4 144	0,0	5,5	- 5,5	12,5
Kommunala	1 038	- 4,0	13,0	8,0	1,5
Summa	17 277	3,0	8,0	- 2,5	2,0
<i>Totalt</i>					
Privata					
inkl. bostäder	23 186	2,0	8,0	1,0	- 0,5
exkl. bostäder	17 606	5,0	9,5	- 2,5	- 2,0
Statliga					
inkl. bostäder	8 023	1,0	3,5	- 2,5	8,0
exkl. bostäder	8 000	1,0	3,5	- 2,5	8,0
Kommunala					
inkl. bostäder	10 696	11,0	3,0	12,5	6,0
exkl. bostäder	7 493	4,5	6,5	11,0	7,5
Summa					
inkl. bostäder	41 905	4,0	6,0	3,0	3,0
exkl. bostäder	33 099	4,0	7,5	0,5	2,5

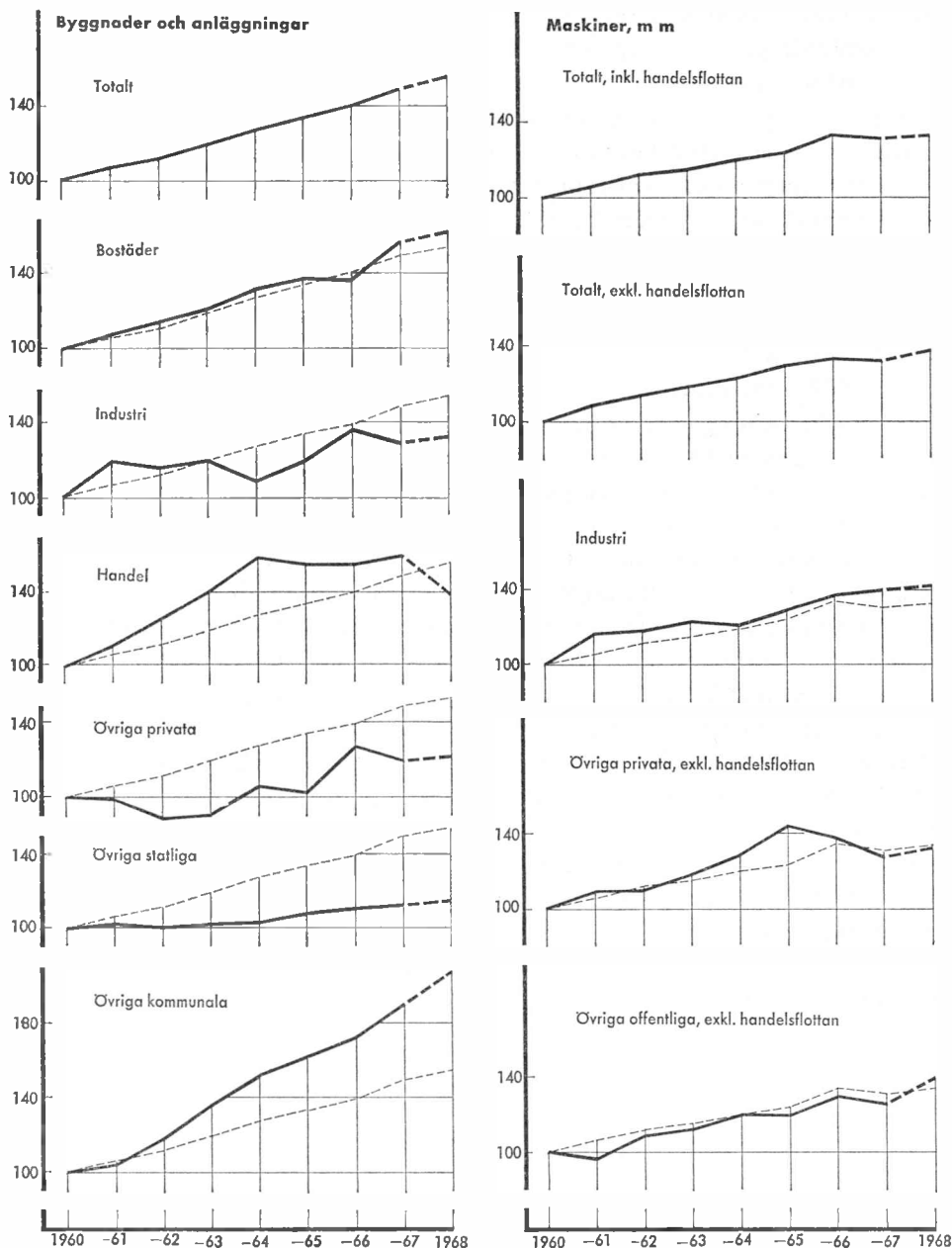
Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

Industriinvesteringarna stagnerade. Halvårsutvecklingen för industrin visar för andra halvåret 1967 en uppgång som åtminstone delvis torde ha åstadkommit av investeringsfondernas frisläppande. Denna åtgärd förutan skulle troligen industrins investeringar ha uppvisat en viss minskning 1966—1967.

Bilden av moderat stegringstakt 1967 gäller endast investeringarna totalt sett. På byggnadssidan beräknas preliminärt en avsevärd expansion ha ägt rum — ökningstakten anges till 7 %, vilket skulle innebära en återgång till samma höga expansionstakt som under 1963 och 1964. Att ett omslag skulle ha skett från den lugna byggnadsutveckling, som rått under 1965 och 1966,

Diagram VII:4. Byggnads- och maskininvesteringar, inkl. underhåll, totalt och uppdelat på sektorer 1960—1968

Index: 1960 = 100. 1959 års priser

Anm. I varje deldiagram är respektive total inlagd som en tunt streckad kurva.

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

får inte stöd av de statistiskt täckta byggmaterialeveranserna (i huvudsak stommaterial). Dessa indikerar tvärtom fortsatt lugn byggandeökning. Inte heller på sysselsättningssidan kan någon motsvarighet till den kalkylerade investeringsexpansionen registreras. Risk föreligger således för att investeringsberäkningarna kan ha kommit att till en del överdriva byggnadsutvecklingen 1966—1967.

Något så ovanligt som en minskning — 2 1/2 % nedgång — i de totala maskininvesteringarna beräknas ha inträffat 1966—1967. De tungt vägande investeringarna inom industrin ökade endast svagt, samtidigt som militära maskininvesteringar kraftigt gick ned. Vissa förskjutningar i betalningarna över till 1968 kan dock ha lett till en överdriven bild av nedskärningen av försvarsinvesteringarna 1967. Vidare fortsatte motorfordonsinvesteringarna att starkt minska (i posten övrig samfärdsl i tabell 5); till skillnad från 1966 berörde nedgången 1967 förutom personbilar även lastbilar.

För 1967—1968 anges som totalprognos samma ökningstakt, 3 %, som 1966—1967. Ökningarna är lokaliserade till offentliga investeringar, såväl statliga — genom bl. a. åter ökade militära investeringar — som kommunala, medan industriinvesteringarna förutses öka endast svagt och handelns investeringar minska. Bostadsbyggandet förutses öka med 3 1/2 %.

Byggnadsinvesteringarna väntas öka med totalt 3 1/2 %, en lägre ökning än under något år hittills under 1960-talet. Prognosen förutsätter bl. a. att årets bostadsram på närmare 100 000 lägenheter får en med hänsyn till vintersysselsättningen önskvärd igångsättning med tyngdpunkten förlagd till andra och tredje kvartalen och att oprioriterade byggen för sammanlagt 300 milj. kr. befrias från investeringsavgift under andra och tredje kvartalen. Frågetecknen kring den beräknade byggnadsutvecklingen under 1967 innebär dock att utvecklingen 1967—1968 kan ha kommit att till en del underskattas.

För totala maskininvesteringarna prognoseras en svag ökning med 2 % 1967—1968. Maskininvesteringarna skulle därmed, efter nedgången 1967, knappt nå upp till 1966 års nivå. Den svaga ökningen kan delvis hänföras till att stark nedgång i handelsflottans investeringar förutses — exklusive denna sektor beräknas maskininvesteringarna öka med 4 1/2 %.

VIII. Den offentliga verksamheten

1. Allmänt

Den offentliga sektorn — staten och kommunerna — tar i anspråk en inte oväsentlig del av bruttonationalproduktens resurser i form av varor och tjänster för investerings- och konsumtionsändamål. I det följande görs en uppskattning av den statliga sektorns efterfrågan på varor och prestationer för dessa ändamål t. o. m. 1968. En redogörelse ges också för statens totala finanser. Den realekonomiska gruppering av statens inkomster och utgifter, som presenteras, avser därvid de inkomst- och utgiftsposter som upptas i den egentliga *statsbudgeten*. (Se dock anmärkning 3 till tabell 1.)

Härav följer att de investeringsberäkningar, som redovisas nedan, inte omfattar den statliga sektorns totala investeringsaktivitet. En stor del av statens investeringsutgifter, såsom de statliga bolagens investeringar, affärsverkens underhåll och den del av affärsverkens investeringar som finansieras med egna avskrivningsmedel, ingår nämligen inte i den nettoredovisade statsbudgeten enligt tabell 1. För en redogörelse för de totala statliga investeringarna hänvisas därför till kapitel VII.

Som statlig konsumtion betraktas i detta sammanhang sådana utgifter för löner och för inköp av varor och tjänster från andra sektorer, som inte ingår i den offentliga sektorns investeringsutgifter och som inte heller utgör mellanled i framställning av varor och tjänster, som av staten försäljs på marknaden.

En betydande del av statens utgifter består av transfereringar (inkomstöverföringar) till andra sektorer. Dessa utgifter medför inte utan vidare att reala resurser tas i anspråk. De direkta transfereringarna från staten till främst hushåll och kommuner ger dock i betydande utsträckning omgående upphov till en efterfrågan på varor och tjänster.

I det följande redovisas även vissa kalkyler över statens finansiella transaktioner vilka infogats i avsnittet om kreditmarknaden.

Här behandlas endast statens finanser. En bedömning av kommunernas ekonomiska verksamhet gjordes i den preliminära nationalbudgeten på basis av enkätmaterial. Därefter har ytterligare en enkät företagits rörande kommunernas investeringsplaner och beräknade utgifter för löner 1968. De nya uppgifter som därvid framkommit har emellertid inte föranlett någon förändring av de uppgifter om investerings- och konsumtionsutveckling för kommunernas del som lämnades i den preliminära nationalbudgeten.

Tabell VIII: 1. Statens inkomster och utgifter 1966—1968

	Kalenderår			Budgetår		
	1966 utfall	1967 prel. utfall	1968 upp- skattning	1966/67 utfall	1967/68 prel. be- räkn.	1968/69 enl. kompl. prop.
1. Inkomster	28 969	30 662	33 370	30 441	32 266	34 744
a. Direkta skatter	12 484	12 972	14 080	13 160	13 650	15 027
b. Indirekta skatter	14 247	15 355	16 620	14 846	16 129	17 060
c. Övrigt	2 238	2 335	2 670	2 435	2 487	2 657
2. Bruttoinvesteringar	5 140	5 003	5 740	5 084	5 578	5 588
3. Konsumtion	7 424	7 802	8 640	7 836	8 133	8 917
4. Transfereringar	15 671	18 499	19 720	17 048	19 456	20 095
5. Summa (2 + 3 + 4)	28 235	31 304	34 100	29 968	33 167	34 600
6. Finansiellt sparande (1—5)	+ 734	— 642	— 730	+ 473	— 901	+ 144
7. Utlåning och rörliga krediter	2 031	2 284	2 570	2 104	2 403	2 825
8. Totala utgifter (5 + 7) ..	30 266	33 588	36 670	32 072	35 570	37 425
9. Totalsaldo (1—8)	— 1 297	— 2 926	— 3 300	— 1 631	— 3 304	— 2 681
10. Nettoförändringar i trans- aktionerna vid sidan av riksstaten (utgiftsökning:—)	+ 45	— 82	..	— 68
11. Av riksgäldskontoret redo- visat budgetutfall	— 1 152	—3 008	..	— 1 699

Anm. 1. Vid omvandlingen av budgetsiffrorna för budgetåret 1968/69 till kalenderårssiffror för 1968 måste delvis ganska approximativa metoder användas, varför en viss osäkerhet vidläder uppskattningen av framför allt de enskilda utgiftsposternas storlek.

Anm. 2. Tabellens uppgifter i posterna 1 t. o. m. 9 baseras på riksrevisionsverkets och finansdepartementets data, vilka till övervägande del är kassamässiga. Vissa undantag härvidlag föreligger dock, varför exakt överensstämmelse inte nås med riksgäldskontorets statistik rörande budgetutfallen, redovisad i post 11. Sådan överensstämmelse nås först sedan totalsaldona i post 9 — här i form av en residualberäkning — justerats för nettoförändringarna i transaktionerna vid sidan av riksstaten. Dessa transaktioner innefattar bl. a. av staten verkställda men vid periodskiftena ännu icke bokförda betalningar.

Anm. 3. Den realekonomiska gruppering av statens utgifter, som anges i tabellen, överensstämmer p. g. a. olikheter i klassificeringen av vissa utgiftsposter inte helt med den gruppering, som redovisas i bilaga 3 till den reviderade finansplanen. En viktig avvikelse är att konsumtionen beräknats enligt statistiska centralbyråns definition, vilket bl. a. innebär att *administrationen* av socialförsäkringssystemet inräknats däri. För att få överensstämmelse med budgetsaldot har motsvarande post även lagts in som en negativ transferering.

2. Staten

Statsinkomsterna beräknas nu ha ökat med knappt 6 % 1966—1967 mot ca 9 % 1965—1966. För 1968 förutses en viss återhämtning av ökningstakten, som skulle komma att uppgå till knappt 9 %.

De *direkta skatternas* belopp beräknas ha ökat med ca 4 % 1966—1967 mot ca 2,5 % 1965—1966. För 1967—1968 förväntas en påtaglig stegring i ökningstakten till ca 8,5 %. Denna utvecklingsserie avspeglar dock endast i begränsad mån utvecklingen av beskattningsunderlaget för den direkta beskattningen. Att ökningstakten var kraftigare 1967 än 1966 kan till viss

del tillskrivas höjningen av folkpensionsavgifterna vid mitten av året. Höjningen av ökningstakten till 1968 beror endast på förhållanden som har sin grund i den ekonomiska utvecklingen under flera år tidigare. Den är nämligen en effekt av uppbromsningen av utbetalningarna av kommunalskatte-medel samt förändringar i nettot av fyllnadsinbetalningar, inbetalningar av kvarstående skatt och utbetalningar av överskjutande skatt.

Inkomsterna av *indirekt beskattning* beräknas komma att öka i ungefär samma takt 1968 som 1967, dvs. med ca 8 %. En dämpning i ökningstakten för inkomster från den allmänna varuskatten 1968 motverkas främst av en ökning av inkomsterna från de skatter som belastar inköp och drift av motorfordon. Övriga skatter som främst träffar den privata konsumtionen väntas tillväxa med endast ett par procent 1968, dvs. i samma takt som 1967.

Statsutgifternas ökningstakt (bortsett från den statliga utlåningen) beräknas mellan 1966 och 1967 ha uppgått till ca 11 %, dvs. något lägre än 1967. För 1968 förväntas nu ytterligare någon uppbromsning, statens utgifter beräknas då öka med ca 9 %. De statliga *konsumtionsutgifterna* ökade med endast 5 % i löpande priser 1966—1967, vilket skulle motsvara en minskning med drygt 2 % i fasta priser. En överslagsmässig justering för effekterna av den ändrade ansvarsfördelningen mellan stat och kommuner emellertid vid handen att statens konsumtionsutgifter i realiteten kan sägas ha ökat med upp till 7 % i fasta priser mellan 1966 och 1967. För 1968 förväntas en uppgång med ca 11 % i löpande priser, vilket skulle innebära ca 6 % i volymmässig ökning.

För en beskrivning av de statliga *investeringsutgifternas* utveckling hänvisas i huvudsak till avsnitt VII. Minskningen 1967 får hänföras till utvecklingen av de militära investeringarna, liksom ökningen till 1968 i viss mån är en spegeleffekt därav.

Transfereringsutgifternas ökningstakt beräknas ha uppgått till ca 18 % 1966—1967. Tar man emellertid hänsyn till effekterna av överföringen från staten till kommunerna av mentalsjukhusvården och gymnasierna kommer man fram till att ökningen skulle inskränka sig till 12 à 13 %, bortsett från de nämnda åtgärderna. Till 1968 förutses en uppbromsning av ökningstakten. Den skulle komma att uppgå till ca 6,5 %. Det kan nämnas att denna uppbromsning till mycket stor del avser transfereringar till kommuner medan däremot transfereringar till enskilda personer beräknas komma att öka i ungefär samma takt som 1966—1967. Det bör emellertid också påpekas att fördelningen på kalenderår av budgetsiffrorna är gjord under ganska stor osäkerhet — särskilt vad gäller transfereringarna.

Resultatet av ovanstående beräkningar över statens inkomster och utgifter ger vid handen att statens *finansiella sparande* skulle ha försämrats med ca 1 400 milj. kr. 1966—1967. Till 1968 väntas ytterligare någon försämring, med ca 100 milj. kr. Resultaten för 1967 och 1968 skiljer sig ganska kraftigt

från dem som beräknades i december 1967. De största justeringarna har gjorts på inkomstsidan, vilken räknats ner, men utgifterna har också räknats upp i viss utsträckning.

Den statliga utlåningen beräknas nu ha ökat med ca 250 milj. kr. mellan 1966 och 1967. Till 1968 skulle den stiga med ytterligare ca 300 milj. kr. Totalbudgetens saldo som 1967 innebar ett underskott om ca 2 900 milj. kr. skulle därmed komma att försämrats med ytterligare ca 375 milj. kr. 1968.

Försämringen av det finansiella sparandet 1967 och i viss mån 1968 framstår främst som en följd av försvagningen på inkomstsidan. Då de ovan nämnda huvudmannaskapsförändringarna mellan stat och kommun starkt förrycker bilden av statsutgifternas utveckling under de senaste åren bör det i övrigt endast konstateras att de totala statsutgifterna för konsumtions-, investerings- och transfereringsändamål 1968 nu beräknas öka något långsammare än 1967 och endast obetydligt snabbare än inkomsterna. 1966—1967 var utgifternas ökningstakt nästan dubbelt så hög som inkomsternas.

Det bör här inskjutas att det inte torde vara möjligt att på grundval av enbart förändringar i totalbudgetens saldo eller i det finansiella sparandet göra några fullständiga bedömningar av statsbudgetens verkningar på den samhällsekonomiska balansen och inte heller av den påverkan som det ekonomiska skeendet utanför den statliga sektorn utövar på statsbudgeten. En fullständig analys av statsbudgetens konjunkturer är mycket komplicerad och kan inte utföras i detta sammanhang. En ytterligare komplikation är att varje uttalande om statsbudgetens konjunkturer i hög grad blir beroende av vilken jämförelsenorm som väljs till den föreliggande budgeten. Denna norm kan uppenbarligen väljas olika efter de syften man har med sin beräkning.

I vissa försök som gjorts att mäta budgetens konjunkturer synes jämförelsenormen ha varit en tänkt budget i vilken staten bestämt dels att skattebetalarna under det undersökta året skall betala lika många kronor i skatt som under jämförelseåret, dels att varje statsutgift under det undersökta året skall vara lika stor som under jämförelseåret. Med denna jämförelsenorm framstår hela budgetförändringen såsom förklarad av en viss budgetpolitik eller snarare av att en viss speciell budgetpolitik inte har förts. I en annan uppläggning av budgetanalysen har man emellertid sökt skilja ut de förändringar i budgeten som är ett utslag av medveten politik (»åtgärder») från de förändringar i budgeten som kan förklaras såsom återverkningar av den ekonomiska utvecklingen inom samhällsekonomin i övrigt (s. k. »automatik»). Med denna uppdelning uppfattas sådana förändringar på budgetens inkomstsida som automatik vilka vid ett oförändrat skattesystem följer av skatteunderlagets utveckling, medan åtgärdsbestämda inkomstförändringar endast tänks innefatta sådana som direkt följer av skattesatsförändringar.

En sådan indelning kan emellertid leda till att den medvetna budgetpoli-

likens betydelse för statsinkomsternas utveckling underskattas. Att vidmakthålla en oförändrad skattesats inför ett stigande skatteunderlag bör rimligen uppfattas som en medveten åtgärd lika väl som ett beslut om en skattesatsförändring. Med denna syn på budgetpolitiken blir endast de inkomstförändringar, som följer av en opåräknad eller oregelbunden utveckling av skatteunderlaget, att uppfatta som utslag av (omedveten) automatik. Det förefaller svårt eller ogörligt att på ett objektivt sätt avgränsa de förändringar av skatteunderlaget som varit av sådan opåräknad eller oregelbunden beskaffenhet och man har hittills i budgetanalytiska undersökningar fått nöja sig med att endera ta fasta på effekten av budgetens förändringar totalt sett (dvs. av automatik och åtgärder) eller också att söka renodla effekten av skattesatsförändringar och direkta utgiftsbeslut. Följande genomgång av budgetens inkomst- och utgiftssida ansluter närmast till den sistnämnda linjen som medger en klarare fördelning av de beräknade förändringarna med avseende på deras inriktning mot konsumtions- resp. investeringsmarknaderna.

På inkomstsidan har dock — förutom direkt åtgärdsbestämda förändringar — även medräknats den del av skatteinkomsternas stegring som följer av progressiviteten. Detta har skett med den motiveringen att man härigenom fångar in en del av effekten av den finanspolitik som bestått i ett medvetet avstående från förändringar i skattesystemet. På utgiftssidan har man — vilket också innebär en grov förenkling — studerat förändringarna i summan av alla budgetbelopp, grupperade på visst sätt. Det har nämligen förutsatts att staten här har större möjligheter än på inkomstsidan att behandla själva *budgetbeloppen* som finanspolitiska instrument. Staten tänks ha möjlighet att »frysa» utgiftsnivån mellan två år, så som också på en del anslagsområden skett i vissa fall.

För att underlätta en bedömning av de troliga konjunkturreffekterna av en planerad förändring av statsutgifterna mellan två år bör dessa grupperas efter de olika »marknader» på vilka de kan tänkas få effekt. Resultatet av bedömningen blir givetvis starkt beroende av vilken aggregeringsnivå man väljer. Här har vi endast kunnat klumpa ihop statsutgifterna till 10 stora grupper. Dessa grupper har valts efter tänkta olikheter i sina effekter på konjunkturutvecklingen. Mottagarna av olika slags utbetalningar från staten påverkas nämligen på olika sätt i sitt ekonomiska handlande. Några differentierade vikter med hänsyn härtill har det dock inte varit möjligt att tillämpa och till slut kan vi endast summera utgiftsökningarna till totala utgiftsökningar med huvudsaklig effekt på konsumtionsmarknaden respektive med huvudsaklig effekt på investeringsmarknaden.

I tabell 2 visas en realekonomisk gruppering av statens utgifter och inkomster på särskilda realekonomiska kategorier. Det bör observeras att de olika posterna i detta speciella syfte har justerats i viss utsträckning och därför inte är identiska med motsvarande poster i tabell 1. Justeringarna

Tabell VIII:2. Särskild realekonomisk gruppering av statens inkomster och utgifter 1967—1968
Milj. kr.

	1967	1968	Förändring 1967—1968
1. Inkomster			
Direkta skatter	29 990	33 130	+ 3 140
Indirekta skatter	15 360	16 620	+ 1 260
Övriga inkomster	3 450	3 870	+ 420
Minusposter: Kommunalskattemedel	- 13 560	- 15 210	+ 1 650
Övrigt	- 3 460	- 3 870	+ 410
Summa inkomster	31 780	34 540	+ 2 760
2. Utgifter			
Statlig konsumtion	8 370	9 160	+ 790
Konsumtionsbidrag till kommuner	5 350	5 450	+ 100
Konsumtionsbidrag till enskilda	8 880	9 570	+ 690
Statsräntor	1 040	1 220	+ 180
Statliga investeringar	6 120	6 940	+ 820
Investeringsbidrag till kommuner	1 000	1 200	+ 200
Investeringsbidrag till enskilda	830	940	+ 110
Investeringsbidrag till statliga bolag m. m.	430	310	- 120
Summa utgifter	32 020	34 790	+ 2 770
3. Justerat finansiellt sparande (1—2)	- 240	- 250	- 10
4. U-hjälp	400	480	+ 80
Utlåning m. m.	2 290	2 570	+ 280
5. Totala statsutgifter	34 700	37 840	+ 3 140
6. Totalbudgetsaldo (1—5)	- 2 930	- 3 300	- 370

innebär bl. a. att investeringar (men inte utlåning) räknats brutto (dvs. inklusive den del som finansieras med interna avskrivningar inom fonderna), att statsinkomsterna redovisas brutto och att därvid även en del av bokföringsposten »inkomster på kapitalbudgeten» inräknats i »övriga inkomster». Eftersom vi här endast studerar budgetens verkningar på den inhemska efterfrågeutvecklingen har för enkelhetens skull hela u-hjälpen i denna tabell förts som en finansiell transaktion.

Det visar sig att de här använda realekonomiska grupperna i stort sett utgör lika stora andelar av statsutgifterna 1967 som 1968. Vissa betydelsefulla undantag finns dock. De utgifter som huvudsakligen riktar sig mot konsumtionsmarknaderna beräknas öka med 1,6 miljarder kr. och de som huvudsakligen riktar sig mot investeringsmarknaderna med 1,2 miljarder kr. Om statsutgifterna hade haft exakt samma struktur som 1967 hade talen i stället blivit 1,9 respektive 0,9 miljarder kr.

På inkomstsidan medräknas — som ovan motiverats — den ökning av skattebeloppet som beräknas komma till stånd genom att det genomsnittliga inkomstskatteuttaget beräknas bli högre 1968 än 1967. Detta belopp kan beräknas uppgå till ca 1,1 miljarder kr. och tänks komma att reducera de för privat konsumtion disponibla inkomsterna.

Från inkomstskattetiteln i statsbudgeten betalas ut förskott till socialförsäkringskassorna liksom på denna debiteras vissa socialförsäkringsavgifter. Höjningen av vissa avgifter 1968 och läkemedelsreformen från årsskiftet beräknas båda få en direkt effekt på 0,2 miljarder kr. 1968. Den förstnämnda förändringen tänks få (negativ) effekt huvudsakligen på investeringsmarknaden och den andra (positiv) effekt på konsumtionsmarknaden.

I enlighet med vad som ovan sagts räknas här inga speciella effekter för statsinkomsternas förändring i övrigt från 1967 till 1968 bortsett från att höjningen av skatten på sprit och vin beräknas reducera de för konsumtion disponibla beloppen med 0,2 miljarder kr. Av statsinkomsternas totala förändring har därmed beaktats 1,3 miljarder kr. i denna genomgång.

En summering av de här medräknade direkta effekterna med avseende på investerings- respektive konsumtionsefterfrågan ger vid handen:

1) De för privat och offentlig investeringsefterfrågan avdelade beloppen kan beräknas bli ca 1,0 miljarder kr. större 1968 än 1967 genom de åtgärder som vidtagits.

2) De för privat och offentlig konsumtionsefterfrågan avdelade beloppen kan på samma sätt beräknas bli ca 0,5 miljarder kr. större 1968 än 1967.

Hur dessa nettoförändringar faktiskt kommer att påverka investerings- och konsumtionsefterfrågan är dock svårt att uttala sig om. Som ovan antytts borde olika vikter ha tilldelats utgiftsförändringarna inom de olika grupperna liksom även de olika förändringarna på inkomstsidan. Den kunskap som finns rörande dessa förhållanden är dock så begränsad att det är tveksamt om ett försök skulle tillföra beskrivningen av statsbudgetens effekter något väsentligt nytt.

Som en jämförelse till de belopp som framräknats ovan kan det nämnas att den totala realkapitalbildningen i landet (exkl. lager) beräknas öka med grovt taget 2 miljarder kr. 1967—1968 och den totala privata konsumtionen med ca 3,5 miljarder kr. mätt i löpande priser. Vad gäller investeringsutgifternas ökning kan det vidare konstateras att större delen av ökningen avser statens egna investeringar och endast en mindre del ökade investeringsbidrag till kommuner. En ganska hög vikt bör alltså tilldelas dessa utgiftsökningar. Samma slutsats kanske kan dras av det förhållandet att en stor del av ökningarna på konsumtionssidan avser transfereringar till enskilda personer samt direkta statliga konsumtionsökningar.

De förändringar i budgetbeloppen som här inte har diskuterats hänför sig till de enligt ovan redovisade definitioner automatiska förändringarna på budgetens inkomstsida. De uppgår totalt till 1,4 miljarder kr., vilka indragits till statskassan. (Skillnaden mellan den totala förändringen på inkomstsidan enligt tabell 2 på 2,7 miljarder kr. och de i genomgången beaktade förändringarna på 1,3 miljarder kr.) Den totala efterfrågan beräknas alltså komma att påverkas i negativ riktning härigenom. Någon uppdelning på

olika marknader eller beräkningar av i vilken utsträckning efterfrågan påverkas har inte gjorts i detta sammanhang.

Hitintills bör genomgången ha visat att de åtgärdsspecificerade förändringarna i budgeten har en klart expansiv inverkan på samhällsekonomin 1968 — särskilt vad gäller investeringsmarknaden — och att denna inverkan motverkas av de icke åtgärdsspecificerade förändringarna (budgetautomatiken). Det föreligger emellertid ett behov av att man på ett överskådligt sätt skall kunna sammanfatta effekterna på samhällsekonomin av budgetens totala förändringar (dvs. av såväl automatik som åtgärder). Ett sätt på vilket detta kan ske är att man delar upp budgeteffekterna i två huvuddelar. Som ett första moment redovisas utvecklingen av den statliga verksamheten — dvs. av statlig konsumtion och statliga investeringar — som ger ett mått på den efterfrågan på reala faktorer som staten direkt utövar. Härutöver införs den grova approximationen att alla icke finansiella in- och utbetalningar från och till statskassan i form av löneutbetalningar, varuinköp, transfereringar samt olika former av skattededelsindragningar har — bortsett från teckenskillnader — likvärdiga effekter på den icke statliga efterfrågan, dvs. i huvudsak hushållens och företagens efterfrågan. Slutsatsen blir då att förändringen av statens utgiftsoverskott (av dess finansiella sparande) ger en föreställning om budgetens inverkan på de icke statliga sektorernas efterfrågan. Tekniken är dessutom lätt att tillämpa på den sammanslagna sektor innefattande staten, kommunerna, AP-fonderna, bostadsinvesteringarna och investeringsfonderna som utgör basen för finanspolitiken i vidaste bemärkelse. Förändringen av den statliga och kommunala verksamhetens samt bostadsinvesteringarnas volym ger således ett mått på förändringen av den efterfrågan på reala faktorer som utgår från den sammanslagna sektorn. (Se den avslutande tablån i kapitel I.) Förändringen av sektorns finansiella sparande ger en viss föreställning om den inverkan som finanspolitiken i vidaste bemärkelse utövar på hushållens och företagens efterfrågan (på reala resurser).

	Förändring i finansiellt sparande ¹		
	1965—1966	1966—1967	1967—1968
Staten	+ 700	+ 1 400	+ 100
Kommunerna	- 900	+ 200	- 600
AP-fonderna	- 600	- 800	- 1 200
Investeringsfondskonton i Riksbanken	0	+ 400	0
Bostadsbyggandet	+ 100	+ 1 200	+ 500
Den sammanslagna sektorn, totalt.....	- 700	+ 2 400	- 1 200

¹ Tecknen har satts så att förändringar som påverkar andra sektorers likviditet i *positiv* riktning betecknas med plus och vice versa.

Till resultatet för 1968 bör anmärkas att den osedvanligt kraftiga ökningen av AP-fondernas finansiella sparande till ca hälften är en följd av en teknisk omläggning av uppbörden av arbetsgivaravgifter.

IX. Kreditmarknaden

1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1966 och 1967¹

Den lättare kredit- och penningpolitik som påbörjades 1966 fortsattes under 1967. En viss åtstramning vidtogs emellertid i december 1967 för att motverka utströmningen av valutor i samband med punddevalveringen.

Statbudgetens underskott ökade en och tre kvarts miljarder kr. under 1967. Upplåningsbehovet täcktes till övervägande del med skattkamarväxlar och kortfristiga obligationer. En stor del av de korta lånen upptogs i affärsbankerna och bidrog därmed till att öka banksystemets likviditet. I oktober 1967 utgavs ett sparobligationslån i syfte att binda enskilda personers sparande på längre sikt. På lånet tecknades 225 milj. kr. mot 425 milj. kr. för sparlånet 1966.

Kommunernas upplåning på den reguljära kreditmarknaden steg kraftigt under fjärde kvartalet 1966 och låg på en hög nivå under 1967, som framgår av tabell 1. Kommunernas finansiella sparande beräknas ha försvagats under 1967. Upplåningen ökade dock så kraftigt att den gav underlag för en förbättring av likviditeten. Kommunernas likvida tillgångar steg omkring tre kvarts miljarder kr. under 1966 och en och en kvarts miljard kr. under 1967.

Den totala kreditgivningen till *bostadssektorn* ökade med tre kvarts miljarder kr. 1967. Den statliga bostadskreditgivningen sjönk, medan bostadssektorns nettoupplåning på den organiserade kreditmarknaden ökade med över en och en kvarts miljard kr. under 1967. Totalt steg affärsbankernas kreditgivning till bostäder med en och en halv miljard kr. Riksbanken medgav i början av 1967 att de bostadsfinansierande hypoteksintituten tills vidare skulle få sälja sina obligationer kontinuerligt för att undvika stockningar i byggnadskreditivgivningen. En stor del av hypoteksobligationerna övertogs av affärsbankerna. Den direkta kreditgivningen från affärsbankerna ökade kraftigt fr. o. m. andra kvartalet 1967 och svarade för närmare en miljard kr. av nettotillväxten i bostadssektorns upplåning på den reguljära kreditmarknaden. Obligationsemissionerna uppgick till mycket stora belopp under andra halvåret 1966 och första kvartalet 1967 och möjliggjorde betydande avlyft av bostadskreditiv. Under resten av 1967 utvecklades både obligationsutgivningen och affärsbankernas direkta bostadskrediter i jämnare takt. Obligationemarknaden kunde därmed lämna ökat utrymme för staten och industrin.

¹ Med kreditgivning och utlåning avses i detta kapitel nettotillväxt av utestående lån; med ökad kreditgivning avses följaktligen inte tillväxten av utestående lån utan ökningen av denna tillväxt.

Tabell IX: I. Kreditmarknaden 1966 och 1967

Nettobelopp, milj. kr.

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
<i>1966</i>					
Riksbanken	850	0	50	100	1 000
Affärsbankerna	— 100	250	800	1 700	2 650
Övriga kreditinstitut	150	1 150	4 700	2 300	8 300
därav: Allmänna pensionsfonden ¹	200	300	2 100	1 100	3 700
Allmänheten	350	— 50	— 50	500	750
Summa	1 250	1 350	5 500	4 600	12 700
<i>1967</i>					
Riksbanken	350	0	150	150	650
Affärsbankerna	1 300	200	2 350	2 050	5 900
Övriga kreditinstitut	500	1 450	4 300	3 200	9 450
därav: Allmänna pensionsfonden ¹	250	450	1 650	1 800	4 150
Allmänheten ²	850	50	50	400	1 350
Summa	3 000	1 700	6 850	5 800	17 350

¹ Exklusive återlån samt exklusive förvärv av utländska obligationer och bankers förlagsbevis.

² Inklusive investeringsbanken.

Anm. Med näringslivet avses praktiskt taget hela den del av samhällsekonomin, som ligger utanför staten, kommunerna, bostadssektorn och kreditinstituten.

Affärsbankernas utlåning till respektive staten, kommunerna och bostäderna omfattar inköp av statspapper, reverslån till kommunerna och köp av kommunobligationer samt bostadsbyggnadskrediter och köp av hypoteksobligationer. Utlåningen till näringslivet är en restpost och avser alla andra lån och obligationsköp än de nyss nämnda.

«Övriga kreditinstitut» omfattar sparbankerna, postbanken, jordbrukskasseorganisationerna, allmänna pensionsfonden, försäkringsbolag, riksförsäkringsverket och Sveriges Kommunalanställdas pensionskassa. Deras kreditgivning till staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet omfattar såväl reverslån som köp av obligationer och andra värdepapper.

I uppgifterna för «allmänheten» ingår de obligationer, förlagsbevis, aktier och diverse statspapper som försålts till andra köpare än de institutioner, som ingår i tabellens övriga långgivarsektorer. Företagens, hushållens och diverse fonders och kassors värdepappersköp redovisas således i denna post.

Bostadsinstitutens emissioner av obligationer för finansiering av fastigheter, innehållande utslutande affärs- och kontorslokaler, har förts till näringslivet, deras övriga obligationer till bostadssektorn.

Tabellen innefattar endast uppgifter om kreditförmedling över den reguljära kreditmarknaden: kommersiella krediter eller andra finansiella transaktioner mellan och inom de reala sektorerna ingår således inte.

Tillväxten i näringslivets upplåning på den organiserade kreditmarknaden härrörde framför allt från obligationslånen som låg på en mycket hög nivå under andra halvåret 1966 och första halvåret 1967. Minskningen i affärsbankernas direkta kreditgivning i slutet av 1966 bör ses i samband med de stora obligationsemissionerna. Den direkta kreditgivningen ökade fr. o. m. första kvartalet 1967 och visar för året som helhet ett nettotillskott på drygt 350 milj. kr. Aktieutgivningen sjönk något under året.

Näringslivets investeringar minskade i volym under 1967. Värdemässigt

Tabell IX: 2. Likviditetsutvecklingen inom industri och handel 1966 och 1967

	Procentuell förändring i likvida tillgångar		Förändring i kvoten utnyttjade/beviljade checkkrediter (procentenheter)	
	sept. 1966— sept. 1967	dec. 1966— dec. 1967	sept. 1966— sept. 1967	dec. 1966— dec. 1967
<i>Industri</i>	11	12	— 3	— 5
(förändring i mkr).....	(420)	(458)		
malmbrytning och metallindustri	0 ¹	1	2 ¹	3
mekaniska verkstäder och gjuterier	5 ²	18	— 14 ²	— 9
jord- och stenindustri	103	35	— 15	30
träindustri	66	— 25	— 7	10
massa- och pappersindustri	— 35		11	
grafisk industri och pappersförädling	56	49	— 12	— 26
livsmedelsindustri	54	50	— 13	1
textilindustri	39	15	— 16	1
beklädnads- och sömnadsindustri	0	— 10	6	9
läder-, hår- och gummivaruindustri	— 8	65	14	— 27
kemisk-teknisk industri	20	6	— 2	8
kombinerade företag	172	123	— 4	62
<i>Handel</i>	47	46	— 14	— 15
(förändring i mkr)	(280)	(302)		
partihandel	49	73	— 15	— 21
detaljhandel	41	18	— 8	— 7

Anm. Uppgifterna bygger på enkätundersökningar som har utförts av statistiska centralbyrån. Undersökningarna avser ett urval, nämligen ca 500 industriföretag och ca 300 handelsföretag med fler än 200 respektive 100 anställda. Med likvida medel avses kassa, banktillgodohavanden (exkl. i riksbanken spärrade investeringsfondmedel), postgirotillgodohavanden samt icke utnyttjade checkräkningskrediter.

Nol 1 och 2. Avser före septemberundersökningen 1967 gruvindustrin respektive metall- och verkstadsindustrin.

ökade investeringarna i byggnader, anläggningar och maskiner med 350 milj. kr., medan utgifterna för lagerinvesteringarna låg en miljard kr. lägre än 1966. Av de bokslut och förhandsbesked angående resultatet för 1967 som företagen lämnat under första kvartalet 1968 synes framgå att en förbättring skett av rörelsevinsten 1967 jämfört med 1966 utom i en del av skogs- och verkstadsindustrin. Vinsterna har dock i många fall inte ökat i takt med omsättningen. Det förefaller emellertid troligt att företagssparandet totalt sett förbättrats och finansieringsunderskottet minskat.

Tabell 2 visar för ett antal stora och medelstora företag inom industri och handel att den likviditetsförbättring som kunde konstateras i början av 1967 har förstärkts under andra halvåret. De största tillskotten till industrins likvida medel synes ha influtit under tredje kvartalet. Även frisläppen av investeringsfondmedel under andra halvåret bidrog till förbättringen av likviditeten. Samtidigt ökade affärsbankernas direkta utlåning.

2. Kreditmarknaden 1968

Kreditåtstramningen i slutet av 1967 ledde till att affärsbankernas faktiska likviditetskvoter sjönk och nettoställningen gentemot riksbanken försämrades. När valutaläget stabiliserats lättade riksbanken på åtstramningsåtgärderna redan i februari 1968. Diskontot sänktes 1/2 % och kassakvotsbestämmelserna upphävdes. Därigenom frigjordes drygt en halv miljard kr. av affärsbankernas likvida medel som sedan årsskiftet 1967/1968 varit bundna på räntelöst konto i riksbanken. Straffräntan och de skärpta likviditetskraven bibehölls oförändrade. Den totala kreditgivningen fortsatte under första kvartalet 1968 att växa i snabbt tempo.

Kreditmarknadsbalansen för 1968 har beräknats enligt följande. Enligt de reviderade beräkningar av *statens* inkomster och utgifter som redovisas i kapitel VIII beräknas statens finansiella sparande försvagas med ca 100 milj. kr. under 1968. Statens finansiella utgifter ökade en kvarts miljard kr. 1967 och väntas öka ytterligare med ungefär lika mycket under 1968. Upplåningsbehovet 1968 skulle därmed bli drygt en kvarts miljard kr. större än 1967.

Eftersom *kommunerna* byggt upp sin likviditet under de två senaste åren bör de ha en god betalningsberedskap för 1968. Deras utgiftsoverskott beräknas minska under 1968, vilket också drar ner lånebehovet. Den preliminära nationalbudgetens kalkyl på en halv miljard kr. lägre upplåning 1968 än 1967 har bibehållits.

Bostadsinvesteringarna kommer enligt nu föreliggande prognoser att öka 3 1/2 % i volym 1968 mot 14 % 1967. Den statliga bostadskreditgivningen uppskattas öka med ett belopp som är av samma storlek som den beräknade investeringsökningen i löpande priser. Liksom 1967 gäller en överenskomst med bankerna för att säkerställa byggnadskreditgivningen för årets bostadsbyggnadsprogram. Kreditgivningen på marknaden har i kalkylen satts till samma belopp som 1967.

Prognoserna för *näringslivets* investeringar i maskiner och anläggningar pekar på en viss utgiftsökning under 1968. Dessutom väntas en uppbyggnad av lagren. En grov uppskattning antyder att företagssparandet kan komma att ligga på ungefär samma nivå 1968 som 1967. Det finansiella sparandet skulle då försvagas. Eftersom vinstutvecklingen för närvarande förefaller ojämn och nedgången i det finansiella sparandet till betydande del kan komma att avse företag med begränsade likvida reserver, har ökningen av näringslivets upplåning trots den totalt sett goda likviditeten bedömts bli något större än utgiftsökningen.

På kreditmarknadskalkylens utbudssida har för riksbanken och allmänheten insatts ungefär samma siffror som utbudet 1967. Den verkliga utvecklingen för dessa poster blir beroende av penningpolitikens utformning under året. De övriga kreditinstitutens utbud bygger på relativt tillförlitliga

Tabell IX: 3. Kreditmarknadskalkyl för 1968

Nettobelopp, milj. kr.

Efterfrågan		Utbud	
Staten	3 250	Riksbanken	650
Kommuner	1 200	Affärsbankerna (restpost)	5 400
Bostäder	6 850	Övriga kreditinstitut	11 250
Näringslivet	7 000	därav: Allmänna pensionsfonden	5 400
		Allmänheten	1 000
	Summa 18 300		Summa 18 300

Anm. Kalkylen är ofullständig såtillvida som sektorerna »utlandet» och »bankernas interna sparande» inte redovisas. Utvecklingen av det finansiella sparandet inom dessa sektorer beaktas dock i princip vid beräkningen av »näringslivets» efterfrågesiffra. I skattningen av statens budgetunderskott ingår ett kapitaltillskott till investeringsbanken. Bankens utbud ingår i siffran för allmänheten. Allmänna pensionsfondens fondökning beräknas inklusive återlån och förvärv av utländska obligationer och bankernas förlagslån uppgå till 5 800 milj. kr.

prognoser. Enligt denna kalkyl skulle affärsbankernas utbud beräknat som restpost uppgå till ca 5,5 miljarder kr. Ett utbud av denna storlek synes inte vara oförenligt med penningmarknadsläget som det nu kan överblickas.

Det lätta kreditmarknadsläget som rådde under hela 1967 synes ännu inte ha framkallat någon ökning av företagens investeringsbenägenhet. Det finns inte heller anledning att förutsätta att kreditförsörjningen kommer att utgöra någon verksam begränsningsfaktor för investeringsutvecklingen 1968.

Innehåll

I.	<i>Sammanfattande översikt</i>	2
II.	<i>Det internationella läget</i>	15
	1. Sammanfattande översikt	15
	2. Länderöversikter	21
III.	<i>Utrikeshandeln</i>	43
	1. Exporten	43
	2. Importen 1967 och 1968	54
	3. Bytes- och betalningsbalansen	56
IV.	<i>Produktionen</i>	61
	1. Industrin	61
	2. Skogsbruket	71
	3. Övriga näringsgrenar och den totala produktionen	72
V.	<i>Arbetsmarknaden</i>	74
	1. Läget på arbetsmarknaden i början av 1968	74
	2. Arbetsmarknaden 1968	78
VI.	<i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	80
	1. De disponibla inkomsterna	80
	2. Konsumentpriserna	83
	3. Den privata konsumtionen	86
VII.	<i>Investeringarna</i>	90
	1. Investeringsutvecklingen inom olika områden	90
	2. Sammanfattning av investeringsprognosen för 1968	102
VIII.	<i>Den offentliga verksamheten</i>	107
	1. Allmänt	107
	2. Staten	108
IX.	<i>Kreditmarknaden</i>	115
	1. Utvecklingen på kreditmarknaden 1966 och 1967	115
	2. Kreditmarknaden 1968	118

Tabellförteckning

I.	1. Reviderad försörjningsbalans 1967—1968	9
	2. Betalningsbalansen 1966—1968	11
II.	1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder och länderområden 1966—1968	16
	2. Konsumentpriser 1960—1967	18
	3. Timförtjänster inom industrin 1960—1967	20
III.	1. Exportutvecklingen för olika varugrupper 1966—1968	44
	2. Importutvecklingen för olika varugrupper 1966—1968	55
	3. Bytes- och betalningsbalans 1964—1968	59
IV.	1. Försörjningsbalans för handelsfärdigt järn och stål, inklusive ämnen 1965—1968	62
	2. Försörjningsbalans för verkstadsprodukter, exklusive fartyg 1965—1968	64
	3. Försörjningsbalans för sågade och hyvlade trävaror 1965—1968	66
	4. Industriproduktionens utveckling 1965—1968	69
	5. Försörjningsbalans för rundvirke 1965—1968	70
V.	1. Antal registrerade arbetslösa m. fl. 1966—1968, hela landet ..	76
	2. Den registrerade arbetslösheten 1967 och 1968 regionalt och branschvis	77
VI.	1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1966—1:a halvåret 1969	81
	2. Konsumentprisförändringar 1960—1967 uppdelade på komponenter samt prisprognos för 1968	84
VII.	1. Lägenheter i påbörjade, inflyttningsfärdiga och pågående bostadsbyggen 1963—1968	91
	2. Verkställda respektive planerade investeringar inom industrin 1967 och 1968 enligt investeringsenkät i februari 1968	95
	3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1957—1968	96
	4. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar, halvårsvis, 1962—1968	97
	5. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1964—1967 samt prognos för 1968, inklusive underhåll	103
	6. Bruttoinvesteringarnas utveckling 1964—1967 samt prognos för 1968 för privat, statlig och kommunal sektor, inklusive underhåll	104
VIII.	1. Statens inkomster och utgifter 1966—1968	108
	2. Särskild realekonomisk gruppering av statens inkomster och utgifter 1967—1968	112
IX.	1. Kreditmarknaden 1966 och 1967	116
	2. Likviditetsutvecklingen inom industri och handel 1966 och 1967	117
	3. Kreditmarknadskalkyl för 1968	119

Diagramförteckning

II.	1.	Europeiska OECD:s handel 1964—1967	17
	2.	Orderutvecklingen inom maskinindustrin i olika länder 1965—1967	31
III.	1.	Volym- och prisutveckling för exporten, totalt och fördelat på varugrupper 1962—1968	48
	2.	Volymutvecklingen för importen, totalt och uppdelat på användningsområden 1962—1968	58
V.	1.	Antal lediga platser vid månadens mitt 1966—mars 1968	75
VI.	1.	Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1963—1968	87
VII.	1.	Medianbyggnadstider i antal månader för påbörjade lägenheter 1964—1968	92
	2.	Investeringar i bostäder och inom egentlig industri, exklusive underhåll 1961—1968	94
	3.	Investeringar inom egentlig industri, exklusive underhåll, totalt och uppdelat på branscher 1961—1968	99
	4.	Byggnads- och maskininvesteringar, inklusive underhåll, totalt och uppdelat på sektorer 1960—1968	105

Avstämning av
1965 års långtidsutredning

AVSTÄMNING AV 1965 ÅRS LÅNGTIDSUTREDNING

1. Syfte och upplägning

Den senaste långtidsutredningen (Svensk ekonomi 1966—1970 med utblick mot 1980, SOU 1966: 1) publicerades i början av 1966. Det har syntts lämpligt att när nu drygt två år förflutit sedan utredningen färdigställdes göra en avstämning av dess kalkyler och bedömningar gentemot den hittills skedda utvecklingen. Syftet har i första hand varit att söka finna om den utvecklingsbild som utredningen skisserade fortfarande äger giltighet eller om nya eller förändrade betingelser för den ekonomiska utvecklingen framträtt under perioden som ställer framtidsproblemen i annan belysning än tidigare.

Av olika skäl är en sådan avstämning svår att göra. I långtidsutredningarna är det främst trendutvecklingen i ekonomin och de förhållanden som påverkar denna som man söker registrera och bedöma. Någon förutsägelse om hur konjunkturförloppet skulle kunna gestalta sig under prognosperioden kan av naturliga skäl inte göras. Ett för ett visst förflutet år registrerat värde på någon ekonomisk storhet är emellertid alltid påverkat av konjunkturrella förhållanden. Att kunna avskilja denna konjunkturpåverkan och därigenom avgöra om det observerade värdet ligger i linje med gjorda förutsägelse är givetvis mycket vanskligt. Detta gäller speciellt i detta fall när endast drygt två år gått av den period långtidsutredningen främst avsåg och då dessa år varit förhållandevis starkt präglade av konjunkturmässiga förhållanden.

I detta sammanhang bör framhållas att den i nationalbudgeten prognoserade utvecklingen för 1968 medtagits i avstämningen och språkligt har därvid även 1968 behandlats som ett förflutet år. En avstämning av detta slag leder naturligen fram till en fråga vad utvecklingen kan resultera i för hela den av långtidsutredningen behandlade femårsperioden. Då i den följande framställningen vissa bedömningar gjorts av utfallet för hela prognosperioden har vissa antaganden måst göras om utvecklingen under de år som återstår av denna. Här skall understrykas att dessa antaganden inte inrymmer någon faktisk bedömning av konjunkturutvecklingen.

Kalkylerna i 1965 års långtidsutredning byggde liksom fallet varit i tidi-

gare utredningar i stor utsträckning på uppgifter som insamlades direkt från företag, branschorganisationer, statliga och kommunala myndigheter etc. Ett betydelsefullt led i denna uppgiftsinsamling utgjordes av en inventering av föreliggande framtidsplaner för produktion, investering, sysselsättning etc. Det har inte bedömts lämpligt och möjligt att i samband med avstämningen av utredningskalkylen genomföra en sådan relativt omfattande fullständig material- och uppgiftsinsamling. En förnyad inventering av planer och förväntningar inom olika delar av den svenska ekonomin håller emellertid på att förberedas och kommer att genomföras i samband med nästa långtidsutredning, som planeras bli publicerad mot slutet av 1970.

Den genomgång som här gjorts har koncentrerats till vissa problem och områden som bedömts vara av särskilt intresse, nämligen i första hand befolknings- och arbetskraftsförändringen, produktivitet utvecklingen, utvecklingen inom industri och offentlig sektor samt exporttendenserna. I vissa fall har sammanställningar och bearbetningar av särskilt insamlat material genomförts. Uppgifter om långsiktiga planer har dock funnits tillgängliga för delar av den offentliga sektorn. I övrigt har genomgången fått göras utifrån annat tillgängligt informationsmaterial, främst trender och aktuella tendenser i statistiska serier. Det underliggande materialets art behandlas i viss mån i respektive avsnitt.

Det särskilt insamlade underliggande materialet planeras inom kort bli publicerat i en volym i SOU. Där kommer även att något utförligare presenteras vissa preliminära resultat från det arbete med en ekonometrisk modell som påbörjats. Förhoppningen är att genom detta modellarbete kunna utveckla och komplettera de metoder som använts i långtidsutredningarna och att det därigenom skall bli möjligt att i nästa långtidsutredning kunna presentera flera genomarbetade utvecklingsalternativ.

Av de erinringar som ovan gjorts beträffande förutsättningarna och möjligheterna för en avstämning av långtidsutredningens kalkyler följer att den redogörelse som här lämnas måste bli ofullständig och rapsodisk. Den kan kanske likväl ge ett visst underlag för en vidare diskussion av de långsiktiga utvecklingsproblemen i vår ekonomi.

Avstämningen har utförts inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering. Material och undersökningar har tillhandahållits av främst prognosinstitutet vid statistiska centralbyrån, Industriens utredningsinstitut, olika departement och myndigheter samt konjunkturinstitutet.

2. Huvuddragen i den ekonomiska utvecklingen 1965—1968

2.1 Tillväxttakten

Tillväxttakten i den svenska ekonomin har sedan slutet av 1965 varit ej oväsentligt lägre än under första hälften av 1960-talet. Bruttonationalprodukten ökade volymmässigt med 3,1 % 1966 och 2,7 % 1967. Enligt den reviderade nationalbudgeten väntas 1968 en stegring med 4,2 %. I genomsnitt per år 1965—1968 blir ökningen 3,3 %, vilket kan jämföras med 4,9 % per år 1960—1965.

I den senaste långtidsutredningen presenterades ett enda kalkylmässigt helt genomfört alternativ för den ekonomiska utvecklingen, totalt och på delområden, medan konsekvenserna av tänkbara avvikelser från den presenterade kalkylen diskuterades i texten. Det grundläggande antagandet i kalkylen var att bruttonationalproduktens trendmässiga ökning 1965—1970 skulle stanna vid i genomsnitt 4,2 % per år. Nedgången från den högre tillväxttakten 1960—1965 på 4,9 % per år förklaras i huvudsak av att utredningen förutsåg en avsaktande tillväxttakt beträffande tillgången på arbetskraft.

Under de första tre åren av långtidsutredningens kalkylperiod har således den faktiskt realiserade produktionsökningen legat ca en procentenhet under utredningens antagna trendvärde och närmare två procentenheter under

Tabell 1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder 1955—1968

Procent per år i fasta priser

	1955—1960	1960—1965	1965—1968 delvis prognos
Belgien	2,5	5,1	3
Danmark	4,7	5,1	2,5
Finland	4,0	5,4	2,5
Frankrike	5,0	5,4	4,5
Italien	5,5	5,1	5,5
Nederländerna	4,1	5,1	4
Norge	3,2	5,1	4,5
Schweiz	4,0	5,3	2
Storbritannien	2,8	3,5	2
Sverige	3,4	5,0	3,5
Västtyskland	5,2	4,2	2
Österrike	6,3	4,9	3
Västeuropa	4,7	4,8	3
Förenta staterna	2,2	4,8	4,5
Kanada	3,4	5,5	4
Japan	9,6	9,6	10,5

Anm. Tabellen grundar sig på beräkningar av bruttonationalprodukten enligt OECD-definition, vilket förklarar att ökningstalen för Sverige avviker något från dem som anges på andra håll i bilagan.

genomsnittsvärdet för första hälften av 1960-talet. Även om den ekonomiska tillväxten således sjunkit markant jämfört med närmast föregående period har den dock hållit sig kvar på ungefär den nivå som genomsnittligt uppnåddes på 1950-talet och för fredsperioderna under den tidigare delen av 1900-talet.

Det är inte bara i Sverige som produktionen ökat långsammare under senare år utan det har varit fallet även i flertalet övriga industriländer. I Västeuropa sjönk som man ser av tabell 1 genomsnittligt sett bruttonationalproduktens årliga ökningstakt från knappt 5 % under första hälften av 1960-talet till ca 3 % 1965—1968, vilket innebär en avmattning i expansionstakten som relativt nära ansluter sig till den som inträffat i vårt land.

Mellan de olika länderna har förelegat markanta skillnader i utvecklingen liksom för samma land mellan olika här redovisade år. Avmattningen har varit kraftigast i Västtyskland, Storbritannien och Schweiz, där bruttonationalproduktens ökning begränsade sig till ca 2 % per år 1965—1968. Å andra sidan bibehöll Italien och Norge ungefär den höga tillväxttakten från 1960—1965. Även i Frankrike och Nederländerna var avsakningen relativt moderat.

I flertalet västeuropeiska länder har expansionen efter 1965 varit inte oväsentligt lägre än vad som förutsågs i de långsiktiga prognoser som uppgjordes bl. a. inom OECD. Dessa prognoser avsåg den kapacitetsmässiga utvecklingen. Vad som inträffat är att efterfrågan på varor och tjänster ökat mindre än kapaciteten att producera. Gapet mellan potentiell tillväxtkapacitet och utnyttjade resurser har tilltagit 1966 och 1967 i flertalet länder i Västeuropa. Som en följd härav har arbetslösheten ökat väsentligt. Prognoserna för 1968 tyder på en stabilisering av läget. Självklart har denna internationella utveckling spelat en stor roll för vad som hänt i vårt land. Vi återkommer i ett senare avsnitt till den internationella utvecklingen och dess ekonomisk-politiska bakgrund.

2.2 Efterfrågans inriktning

År 1965, som utgjorde utgångsåret i den senaste långtidsutredningen, var speciellt i flera avseenden och detta i högre grad än vad som stod klart då utredningen utarbetades. Detta gäller inte minst efterfrågesituationen. Den totala efterfrågan på varor och tjänster var högt uppdriven, delvis beroende på en kraftig lageruppbyggnad, vilken motsvarade hela 2,1 % av bruttonationalprodukten. Samtidigt uppstod ett betydande underskott i bytesbalansen. När efterfrågetrycket lättade under de närmast följande åren var det framför allt två komponenter i efterfrågan som bidrog härtill, nämligen lagerinvesteringarna, som minskade kraftigt, och den privata konsumtionen, som växte förhållandevis långsamt. Lageruppbyggnaden (1959 års priser) sjönk från 2,1 miljarder kr. 1965 till 0,3 miljarder kr. 1967, vilket i

Tabell 2. Försörjningsbalans 1950—1970

Volymökning i procent per år

	1950— 1960	1960— 1965	1965— 1968 delvis prognos	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 prognos	1965— 1970 enl. LU 65 ¹
Privat konsumtion	2,6	4,7	2,5	1,7	2,5	3,2	3,4
Offentlig konsumtion . .	4,2	5,8	7,0	5,8	8,2	6,9	4,7
Bruttoinvesteringar i fast realkapital	4,2	5,2	4,1	5,9	3,0	3,5	4,7
Inhemsk resursförbruk- ning inkl. lager	3,5	5,0	3,0	2,5	2,2	4,4	3,9
Inhemsk resursförbruk- ning exkl. lager	3,3	5,0	3,7	3,6	3,5	3,9	4,0
Bruttonationalprodukt.	3,2	4,9	3,3	3,1	2,7	4,2	4,2

¹ 1965 års långtidsutredning.

genomsnitt per år orsakade ett efterfrågebortfall som motsvarar ca 1 % av bruttonationalprodukten. 1968 väntas en återgång till en mer normal lagerinvestering. Den privata konsumtionens årliga tillväxttakt sjönk, som man kan se av tabell 2, från den tidigare höga nivån på 4,7 % under första hälften av 1960-talet till i genomsnitt 2,5 % 1965—1968.

Bruttoinvesteringarna i fast realkapital, som ökat med drygt 5 % per år 1960—1965, fortsatte totalt sett att växa snabbt även 1966 (inmot 6 %), trots en i stort sett oförändrad bostadsbyggnadsvolym. Under de därpå följande två åren avtog emellertid ökningstakten, så att den genomsnittliga uppgången 1965—1968 inskränkt sig till 4,1 % per år för de totala investeringarna. Sett över hela denna period har en relativt långsam tillväxt för de privata och statliga investeringarna delvis motvägts av en snabbare utveckling för bostadsbyggande och kommunala investeringar. För samtliga dessa delområden var dock ökningstakten lägre 1965—1968 än 1960—1965.

En kontrast till övriga efterfrågekomponenter utgör den offentliga konsumtionen, vars tillväxt accelererat. Mot en ökning i fasta priser med 5,8 % per år 1960—1965 står en ökning med inte mindre än 7,0 % per år 1965—1968.

Tillsammans tagna ger de beskrivna tendenserna det utslaget att tillväxttakten i den totala inhemska efterfrågan för konsumtions- och investeringsändamål, lagerförändringen inberäknad, sjönk till 3,0 % per år 1965—1968 att jämföra med 5,0 % 1960—1965. Det var denna dämpade efterfrågetillväxt som kom att prägla den ekonomiska utvecklingen i Sverige 1965—1968. Visserligen ökade samtidigt exporten snabbare än importen med en förbättring av bytesbalansen som följd men detta efterfrågetillskott räckte endast till att föra upp bruttonationalprodukten i den ovan angivna ökningstakten på 3,3 % per år.

Tabell 3. Resursernas fördelning 1950—1970

Procent av bruttonationalprodukt i löpande priser

	1950	1960	1965	1966	1967	1968 prognos	1970 enl. LU 65
1. Privat konsumtion	61,9	54,7	52,6	51,8	51,1	50,2	50,0
2. Offentlig konsumtion	10,1	12,4	14,4	15,4	16,5	17,2	16,2
3. Summa konsumtion	72,0	67,1	67,0	67,2	67,6	67,4	66,2
4. Bruttoinvesteringar i fast realkapital	27,0	31,1	32,0	32,5	32,4	32,2	33,0
5. Lagerförändring	—0,3	2,6	2,1	1,2	0,3	0,8	0,7
6. Bytesbalansens saldo	1,2	—0,8	—1,1	—0,9	—0,3	—0,4	0,1
7. Summa kapitalbild- ning (4+5+6)	27,9	32,9	33,0	32,8	32,4	32,6	33,8
8. Bruttonationalpro- dukt	100	100	100	100	100	100	100

Den beskrivna utvecklingen har resulterat i att investeringarnas andel av bruttonationalprodukten (investeringskvoten), som framgår av tabell 3, stigit från 32,0 % 1965 till 32,2 % 1968. Desto kraftigare har den offentliga konsumtionens andelshöjning från 14,4 % 1965 till 17,2 % 1968 varit. Den privata konsumtionens andel har gått ned från 52,6 % 1965 till 50,2 % 1968.

Den privata och offentliga konsumtionens samt investeringarnas utveckling behandlas utförligare i avsnitt 6.

För privat konsumtion understiger den realiserade årliga tillväxttakten långtidskalkylens trendvärde med knappt en och för de totala bruttoinvesteringarna med drygt en halv procentenhet. Den snabba expansionen för den offentliga konsumtionen överträffar däremot utredningens kalkylvärde med över två procentenheter.

Den faktiska förskjutningen i efterfrågestrukturen kan generellt sägas ha gått i den riktning som långtidskalkylen indikerade — fast snabbare. Den privata konsumtionens andel av bruttonationalprodukten (i löpande priser) kan 1968 beräknas i det närmaste komma ner i den nivå som kalkylen förutsatte först under 1970. Den offentliga konsumtionens andel av bruttonationalprodukten, som 1965 utgjorde 14,4 %, uppnådde redan 1967 den för 1970 angivna nivån. Investeringskvotens fortsatta ökning ligger däremot i linje med långtidsutredningens kalkyl.

Jämförelsen mellan långtidsutredningens trendkalkyl och det beräknade utfallet 1965—1968 för totalproduktion samt för konsumtion och investeringar sammanfattas i nedanstående tablå (procentuella årliga volymförändringar):

	1965—1968 utfall (a)	1965—1970 enl. LU 65 (b)	Differens (a)—(b)
Bruttonationalprodukt	3,3	4,2	— 0,9
Privat konsumtion	2,5	3,4	— 0,9
Offentlig konsumtion	7,0	4,7	+ 2,3
Bruttoinvesteringar	4,1	4,7	— 0,6

Revideringar av den statistiska bilden av 1965, som gjorts sedan långtidsutredningen utarbetades och som främst berör lagerposten, skulle kunna tas som utgångspunkt för en viss justering av de ursprungliga kalkylsiffrorna. Det har dock inte ansetts motiverat att här ta ställning till dessa möjliga justeringar. Man kan utgå från att de inte är så stora att de förrycker jämförelsen mellan kalkyl och utfall.

2.3 Sysselsättning och arbetslöshet

Arbetsmarknaden präglades under 1965 av en betydande överefterfrågan på arbetskraft och ett högt utnyttjande av tillgängliga arbetskraftsresurser. Den registrerade arbetslösheten var den lägsta sedan nuvarande arbetslöshetsstatistik infördes 1955.

Under 1966 och 1967 medförde den dämpade ekonomiska utvecklingen en fortgående försvagning av arbetskraftsefterfrågan. Enligt föreliggande beräkningar synes antalet årsarbetande mellan 1965 och 1968 ha minskat med i genomsnitt 0,3 % per år. I avsnitt 3.1 uppskattas arbetskraftsutbudet 1965—1970 öka med 0,1 % per år. Den i motsatt riktning gående utvecklingen för faktisk sysselsättning och arbetskraftsutbud har resulterat i ökad arbetslöshet.

2.4 Bytesbalans och valutareserv

Ett betydelsefullt drag i vårt lands ekonomiska utveckling har varit att exporten och importen i förhållandevis hög grad varierat samstämt på både kort och lång sikt. Därigenom har mer betydande underskott i bytesbalansen kunnat undvikas. Tendenser till försämrad bytesbalans har ofta kunnat överbryggas med ökad kortfristig upplåning varför valutareserven visat en rätt stadig tillväxt under såväl 1950-talet som 1960-talet. Resultatet har blivit ett tillfredsställande »internationellt utrymme» (eller »betalningsbalanstak») för den ekonomiska expansionen inom landet. Sverige har tillhört de få industriländer som klarat sig från att komma i utrikes betalningssvårigheter.

Situationen ändrades emellertid 1965 på så sätt att ett avsevärt underskott i bytesbalansen uppstod som en följd av kraftig importökning och förhållandevis svag exportökning. Under de följande åren har en förbättring skett på grund av att exporten ökat snabbare än importen. Ett visst underskott i bytesbalansen beräknas dock kvarstå även 1968. Utvecklingen av bytesbalansens saldo under senare år anges i nedanstående tablå (milj. kr.):

1964	1965	1966	1967	1968 prognos
+ 300	— 1 026	— 860	— 278	— 450

Trots det negativa saldot har valutareserven fortsatt att växa frånselt en nedgång i samband med valutaoroligheterna under senare delen av 1967 och var i mars 1968 ca 150 milj. kr. större än i slutet av 1965. Utrikeshandelns och de utrikes betalningarnas utveckling behandlas mera utförligt i avsnitt 6.7.

2.5 Priser och löner

Den ovan berörda dämpningen i den inhemska ekonomiska aktiviteten har — som framgår av tablån nedan — påverkat prisutvecklingen och till någon del även löneutvecklingen.

	Procentuella årliga ökningar			
	1960— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 prognos
Konsumentpriser	3,6	5,6	4,2	2,1
Importpriser	1,5	2,3	0,1	1,0
Exportpriser	1,3	1,1	0,8	1,5
Lönesumma	10,9	11,2	9,2	7,8
Disponibel inkomst (löpande priser)	8,3	8,1	6,3	5,0

Under 1966 steg konsumentpriserna snabbt. Under 1967 inträdde en klar dämpning i ökningstakten och för 1968 förutses en ytterligare lägre stegringstakt. En likartad utveckling företer både löner och disponibel inkomst. — Export- och importpriserna har fortsatt att öka ungefär parallellt i samma låga takt som tidigare.

3. Förnyad kalkyl för produktionskapacitetens tillväxt 1965—1975

Det första grundläggande ledet i långtidsutredningen bestod i en beräkning av produktionskapacitetens möjliga ökning i framtiden för att få en uppfattning av vilka resurser som stod till förfogande för att möta anspråken på konsumtion och investering från olika delar av ekonomin. Det är därför naturligt att det i denna avstämning ingått en revidering av kalkylen för produktionskapaciteten.

De två faktorer som bestämmer produktionskapacitetens utveckling är tillgången på arbetskraft och arbetskraftens produktivitet. — En beräkning av arbetskraften bör här ha som syfte att visa det framtida utbudet av produktionsfaktorn arbetskraft mätt i ett volymmått. Det i sammanhanget lämpligaste måttet torde utgöras av antalet arbetstimmar. Produktiviteten bör i konsekvens därmed avse produktionen per arbetstimme. Nedan redogörs i stora drag för den sannolika utvecklingen av dessa två produktionsbestämmande faktorer. Med hänsyn till den nära anknytning som föreligger mellan arbetskraftsutveckling och befolkningsutveckling, kommer inledningsvis att ges en kortfattad presentation av befolkningsutvecklingen.

3.1 Befolkning och arbetskraft

Befolkning

Föreliggande befolkningsprognos, som nyligen utarbetats inom statistiska centralbyrån, innebär att Sveriges totala folkmängd, som vid slutet av 1967 uppgick till 7,9 miljoner personer, skall stiga till ca 8,1 miljoner 1970 och ca 8,3 miljoner 1975. Den nya befolkningsprognosen avviker endast i obetydlig utsträckning från den prognos (medelalternativet) som användes i långtidsutredningen.

I nedanstående tablå redovisas de genomsnittliga årliga procentuella ökningarna under perioden 1950-1975 för den totala befolkningen och för olika åldersgrupper:

Åldersgrupp	1950—1960	1960—1965	1965—1970	1970—1975
0—15 år	0,4	— 0,6	1,1	1,5
16—64 år	0,5	0,9	0,4	0,1
65—	2,1	2,3	2,3	2,1
Totalt	0,7	0,7	0,8	0,7

Som framgår av tablå syns några drastiska förändringar fram till 1975 inte vara att vänta i den totala folkmängden. Ett intressant drag i utvecklingen är emellertid de samtidigt förutsedda förskjutningarna i befolkningens åldersstruktur, innebärande att åldersgruppen 16—64 år kommer att omfatta en successivt allt mindre andel av den totala befolkningen. De åldersgrupper som omfattar barn i skolåldern respektive personer äldre än 65 år kommer däremot successivt att öka. Särskilt kraftig beräknas ökningen bli för sistnämnda grupp. Den nya befolkningsprognosen har publicerats i Statistiska meddelanden (Be 1968: 3).

Arbetskraft

Den ovan återgivna befolkningsprognosen ligger till grund för en beräkning av den framtida tillgången på arbetskraft som utförts inom statistiska centralbyrån och vilken kommer att publiceras i den planerade SOU-volymen. Dessa beräkningar bygger vidare på vissa antaganden om förvärvsfrekvenser inom olika köns- och åldersgrupper. För att sedan erhålla en uppfattning om utvecklingen av antalet årsarbetande och av arbetsvolymen i timmar har relativt schablonmässiga uppskattningar gjorts av medelarbetstiden för olika grupper samt av arbetstidens utveckling. Dessa beräkningar sammanfattas i tabell 4, där det framgår att totala antalet förvärvsarbetande väntas öka med i genomsnitt 0,3 % per år mellan 1965 och 1970 och med 0,1 % per år under följande femårsperiod.

Under hela perioden 1965—1975 är det de gifta kvinnorna som beräknas svara för hela ökningen, medan antalet män förutses bli i stort oförändrat

Tabell 4. Arbetskraftens förändringar 1960—1975

	1960— 1965	1965— 1970	1970— 1975
<i>Tusental personer</i>			
Antal förvärvsarbetande	+139 ¹	+45	+26
Antal årsarbetande	+96	+18	+5
<i>Procent över hela perioden</i>			
Antal förvärvsarbetande	+4,2 ¹	+1,3	+0,7
Antal årsarbetande	+3,0	+0,5	+0,1
Arbets tid per årsarbetande	-1,7	-2,8	-4,0
Arbetskraftsvolym i timmar	+1,3	-2,3	-3,9
<i>Procent i genomsnitt per år</i>			
Antal förvärvsarbetande	+0,8 ¹	+0,3	+0,1
Antal årsarbetande	+0,6	+0,1	0
Arbets tid per årsarbetande	-0,3	-0,6	-0,7
Arbetskraftsvolym i timmar	+0,3	-0,5	-0,7

¹ Utvecklingen 1960—1965 avviker från den av folkräkningarna redovisade då en uppskattning gjorts av antalet medhjälpande gifta kvinnor i jordbruket 1960.

och de ej gifta kvinnorna minska. Då den kvinliga arbetskraften har kortare arbetstid än männen blir ökningstakten för antalet årsarbetande något lägre än för antalet förvärvsarbetande.

Mellan 1960 och 1965 ökade antalet årsarbetande med närmare 100 000. Ökningen 1965—1970 beräknas bli endast knappt 20 000 för att upphöra praktiskt taget helt 1970—1975. Den nu framlagda prognosen för arbetskraftens utveckling 1965—1975 bekräftar och i någon mån accentuerar långtidsutredningens bedömning om en markant omsvängning i arbetskraftsutvecklingen efter 1965.

Den pågående minskningen av veckoarbetstiden till 42,5 timmar har antagits följas av en ytterligare nedgång i veckoarbetstiden till 40 timmar under första hälften av 1970-talet. Den genomsnittliga arbetstiden per årsarbetande skulle därigenom minska med i genomsnitt 0,6 % per år mellan 1965—1970 samt med 0,7 % per år mellan 1970 och 1975, och detta ger till resultat att arbetskraftsvolymen mätt i antal arbetstimmar minskar med 0,5 % per år 1965—1970 och 0,7 % per år 1970—1975. Under tiden 1960—1965 beräknas arbetskraftsvolymen ha stigit med 0,3 % per år.

3.2 Produktivitet

Som framgår av tabell 5 beräknas den genomsnittliga årliga ökningen i produktionen per arbetstimme till 4,2 % under 1965—1968, innebärande en en något lägre stegring än den genomsnittliga under första hälften av 1960-talet. Med hänsyn till att produktionen 1965—1968 utvecklats relativt lång-

Tabell 5. Produktion, sysselsättning och produktivitet 1960—1968

Procentuella förändringar per år

	1960— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 prognos	1965— 1968 delvis prognos
Produktion (BNP)	4,9	3,1	2,7	4,2	3,3
Antal årsarbetande	0,6	— 0,4	— 0,8	0,2	— 0,3
Antal arbetstimmar	0,3	— 0,4	— 1,7	— 0,7	— 0,9
BNP per sysselsatt	4,3	3,5	3,5	4,0	3,6
BNP per arbetstimme	4,6	3,5	4,4	4,9	4,2

samt är det märkligt att produktiviteten samtidigt har kunnat hållas uppe på så relativt hög nivå. Under 1950-talets stagnationsår — speciellt 1952 — kunde man således konstatera en markant dämpning i den samtida produktivitetstillväxten. När sedan produktionsutvecklingen vände uppåt igen följde en kraftig stegring i produktiviteten. Detta produktivetsmönster torde delvis sammanhånga med att sysselsättningen inte anpassats till den rådande produktionsnivån. Dessa cykliska svängningar i produktiviteten mellan låg- och högkonjunkturår medförde totalt en viss produktivetsförlust.

Ett intressant drag i utvecklingen under åren 1966—1968 är den enligt sekretariatets kalkyler påtagliga skillnaden i produktivetsstegring mellan å ena sidan 1966 och å den andra 1967 och 1968, och det kan synas påkallat att undersöka i vad mån nya tendenser gjort sig gällande, som kan tänkas representera en framtida tillväxt eller om utvecklingen under 1967 och 1968 är av mer tillfällig karaktär.

Det är i huvudsak tre grupper av faktorer som bygger upp produktions- och produktivetsförändringarna i ett lands ekonomi, nämligen dels arbetskrafts- och kapitalinsatser, dels även en tredje grupp av faktorer som avspeglar effekterna av förbättrad produktionsteknik och utbildning, stor-driftsfördelar och vinster i samband med förbättrad resursanvändning. Denna senare grupp brukar sammanfattningsvis benämnas teknikfaktorn. Svårigheter föreligger emellertid att precisera teknikfaktorns olika komponenter i kvantitativa termer, och den analys som nedan kommer att göras av teknikfaktorn inskränker sig endast till i vilken riktning denna kan tänkas komma att utvecklas.

Av tabell 6 framgår att kapitalinsatsen under 1965—1968 har ökat med i genomsnitt 5,0 % per år att jämföra med en ökning med 4,9 % under perioden 1960—1965. Samtidigt beräknas den årliga ökningen i kapitalinsatsen per arbetstimme under 1965—1968 ha uppgått till 5,9 %. Motsvarande siffra för perioden 1960—1965 uppgick till 4,6 %. Självfallet inrymmer siffrorna ett relativt stort osäkerhetsmoment, men den markanta skillnaden i öknings-takt för kapitalinsatsen per arbetstimme mellan å ena sidan 1960—1965

Tabell 6. Produktion, arbets- och kapitalinsats samt deras relationer 1950—1975

Procentuella förändringar per år

	1950— 1960	1960— 1965	1965— 1968 delvis prognos	1965— 1970 rev. kalkyl	1970— 1975 rev. kalkyl	1965— 1970 enl. LU 65	1970— 1980 enl. LU 65
<i>A. Produktion (BNP) ..</i>	3,2	4,9	3,3	3,9	ca 4	4,2	4,4
<i>B. Arbetsinsats</i>							
Antal årsarbetande	0,2	0,6	—0,3	0,1	0	0,3	0,1
Årlig arbetstid per årsarbetande	—0,5	—0,3	—0,6	—0,6	ca —1/2	—0,6	—0,5
Antal arbetstimmar....	—0,3	0,3	—0,9	—0,5	ca —1/2	—0,3	—0,4
<i>C. Kapitalinsats</i>	4,4	4,9	5,0	4,9	—	4,8	5,1
<i>D. Arbetsproduktivit</i>							
Produktion per års- arbetande	3,0	4,3	3,6	3,8	ca 4	3,9	4,3
Produktion per arbets- timme	3,6	4,6	4,2	4,4	ca 4 1/2	4,5	4,8
<i>E. Kapitalets produkti- vitet</i>							
Produktion per enhet av kapitalinsats	—1,2	0	—1,7	—1,0	—	—0,6	—0,7
<i>F. Kapitalintensitet</i>							
Kapitalinsats per års- arbetande	4,2	4,3	5,3	4,8	—	4,5	5,0
Kapitalinsats per arbetstimme	4,7	4,6	5,9	5,4	—	5,1	5,5

och å den andra 1965—1968 borde till en viss grad ha verkat pådrivande på produktivitetstillväxten under den senare perioden. Det bör dock observeras att den starka ökningen av kapitalinsatsen per arbetstimme influerats av arbetstidsförkortningen.

Produktivitetsstegringen under perioden 1965—1968, speciellt under 1967, bör också ses mot bakgrund av de samtidiga avmattnings- och åtstrammings-tendenserna i ekonomin. De inom många företag beskurna vinstmarginalerna torde ha framdrivit särskilda ansträngningar i rationaliseringshänseende samtidigt som nedläggningen av icke räntabla (och därmed sannolikt låg-produktiva) företag har gått i en snabbare takt än tidigare. Vidare torde det rådande arbetsmarknadsläget med en minskad rörlighet av arbetskraf-ten ha bidragit till produktivitetsstegringen.

En första fråga som anmäler sig när man skall bedöma produktivitetsutvecklingen under åren 1969 och 1970 är hur konjunkturutvecklingen kommer att gestalta sig under dessa år. En andra fråga är i vilken utsträckning produktivitetsutvecklingen påverkas av konjunkturutvecklingen. Diskussionen av dessa frågor utgår här från antagandet att en konjunkturuppgång kommer till stånd. En ökad aktivitet i ekonomin borde i och för sig i någon

utsträckning verka pådrivande på produktivitetstillväxten, men då sysselsättningen under 1967 och 1968 synes ha väl anpassats till den rådande produktionsnivån kan man inte räkna med att uppnå någon större »konjunktoreffekt» av den typ som erhöles under 1950-talets uppgångsår. En viss positiv effekt på produktivitetstillväxten torde man emellertid likväl kunna räkna med, bl. a. beroende på att en snabbare produktionstillväxt på vissa områden automatiskt ger en viss produktivitetstillväxt. Den prognoserade något snabbare tillväxten av produktiviteten under 1960-talets två sista år har i stort sett bedömts kunna uppnås utan någon större utvidgning av produktionskapaciteten då det för närvarande föreligger en relativt stor outnyttjad kapacitet i maskiner och apparater. Vidare förutses den rationaliseringsdrive som påbörjats under de allra senaste åren komma att fortsätta i minst samma takt. Den prognos som gjorts för 1969 och 1970 innebär att takten i produktivitetstillväxten kommer att ligga något över den nivå som uppnåddes under 1967 och 1968 innebärande att den årliga genomsnittliga tillväxten i produktiviteten under perioden 1965—1970 kommer att uppgå till ca 4,4 %, vilket i stort överensstämmer med långtidsutredningens prognos.

Hur produktions- och produktivitetstillväxten kommer att gestalta sig under första hälften av 1970-talet är av naturliga skäl mycket svårt att förutsäga. Enligt beräkningarna skulle arbetsvolymen mätt i antal timmar minska med i genomsnitt 0,7 % per år under perioden 1970—1975. En central fråga för bedömningen av den framtida ekonomiska utvecklingen blir således i vilken utsträckning minskningen i arbetsvolymen kan uppvägas av att produktionen per arbetstimme växer snabbare. Detta aktualiserar då den lika centrala frågan om vilken investeringsutveckling som erfordras för ett realiserande av en dylik kompenserande höjning av produktiviteten. Som redan tidigare framhållits försvårar emellertid vår bristande kunskap om teknikfaktorns kvantitativa storlek och sammansättning en sådan bedömning. En fortsatt snabb uppgång av denna skulle kunna medföra att en relativt gynnsam produktivitetstillväxt skulle kunna realiseras under 1970-talets första år utan några större ökningar i kapitalinsatser. Flera erfarenheter talar dock för att åtminstone vissa former av tekniska framsteg förutsätter en ökad investeringsaktivitet för att kunna ta sig ekonomiska uttryck.

Preliminära överslagsberäkningar har gett vid handen att en ökning av kapitalinsatsen under 1970-talet av ungefär samma storleksordning som den som gällt under 1960-talets senare del skulle medge en relativt hög produktivitetstillväxt under perioden fram till 1975. Produktivitetstillväxten blir vidare avhängig av ett flertal faktorer, vars utveckling det för närvarande inte synes möjligt att bedöma. Här har antagits att tillväxten i produktiviteten 1970—1975 kommer att ligga kvar på det årsgenomsnitt som förelåg under 1967 och 1968, dvs. ca 4,7 %.

3.3 Den totala produktionskapacitetens utveckling 1965—1975

Sammanfattningsvis kan konstateras att de förnyade beräkningarna över produktionskapacitetens utveckling inte tyder på att några nya moment tillkommit som mer väsentligt ändrar på bilden av tillväxtbetingelserna i den svenska ekonomin. En viss mindre nedjustering i förhållande till långtidsutredningen har dock företagits. Prognosen rörande produktivitetsstegringen har sänkts obetydligt från 4,5 % per år till 4,4 % per år. Den reviderade arbetskraftsprognosen pekar på en årlig minskning av arbetskraftstillgången i timmar räknat 1965—1970 på 0,5 % per år mot tidigare beräknat 0,3 %. Detta ändrar kalkylen för den kapacitetsmässiga utvecklingen av produktionen på så sätt att ökningen 1965—1970 nu kan beräknas stanna vid 3,9 % per år jämfört med långtidsutredningens 4,2 %.

Ökningen av den faktiskt realiserade produktionen 1965—1968 — 3,3 % per år — synes i ej oväsentlig grad ha avvikit från den kapacitetsmässiga tillväxten och en viss outnyttjad kapacitet både i maskiner och arbetskraft har förelegat under denna period. Genom att utnyttja detta lediga kapacitetsutrymme skulle under en övergångsperiod bruttonationalproduktens årliga ökningstakt kunna stiga över genomsnittliga 3,9 % per år. Förutsätts att normalt kapacitetsutnyttjande uppnås senast 1970 skulle ökningstakten 1968—1970 kunna uppgå till ca 4,5 % per år.

Under första hälften av 1970-talet förutses arbetskraftsvolymen komma att minska med i genomsnitt 0,7 % per år. Samtidigt förutsätts att det är möjligt att upprätthålla den relativt snabba tillväxt i produktiviteten som uppnåddes under senare år varför en årlig ökning av bruttonationalprodukten under 1970—1975 på ca 4 % kan komma till stånd.

4. Synpunkter på tillväxtbetingelserna

Enligt vad som tidigare konstaterats har den faktiska produktionsökningen 1965—1968 varit mindre än de kapacitetsmässiga tillväxtmöjligheterna. Förklaringen till denna avvikelse mellan den beräknade kapaciteten och den faktiskt realiserade tillväxten i bruttonationalprodukten måste sökas i utvecklingen av efterfrågan. Denna har i sin tur i hög grad bestämts av den internationella utvecklingen och av inriktningen av den inhemska ekonomiska politiken. I detta sammanhang kan inte någon mer ingående beskrivning och analys göras av konjunkturförloppet under de senaste åren och av de faktorer som där verkat. Ett par drag i utvecklingen som är av intresse vid överväganden om långsiktstendenserna framöver skall dock här flyktigt beröras.

I väsentliga avseenden har de yttre betingelserna för den svenska ekonomiska politiken förändrats från 1965. Långtidsutredningen framhöll i sin

diskussion av den internationella bakgrund mot vilken utvecklingsmöjligheterna i vår inhemska ekonomi måste bedömas att en förskjutning i olika länders prioritering mellan skilda ekonomisk-politiska mål i riktning mot en ökad betoning av de stabiliseringspolitiska målen kunde medföra ett kärvarare internationellt ekonomiskt klimat. Riktigheten i denna bedömning har bekräftats av vad som under senare år skett i olika länder. Den återhållsamhet varmed man i olika fall — även då inga direkta valutaproblem tvingat därtill — sökt avhjälpa och motverka nedgången i konjunkturen tyder på en ökad uppmärksamhet på stabiliseringsmålet. Denna förskjutning har bidragit till att förlänga och fördjupa den försvagning i den internationella konjunkturen som inträdde från 1965.

Samtidigt som dessa förändringar i de internationella förhållandena började framträda hade en kraftig försämring av den svenska bytesbalansen — till viss del betingad av inhemska förhållanden — inträtt under 1965. För utformningen av den ekonomiska politiken utgjorde detta en avgörande faktor. Ett framgångsrikt fullföljande av politiken för full sysselsättning och snabb ekonomisk tillväxt förutsatte att balansen i utrikesbetalningarna snabbt kunde återställas. I detta ingick då att nedbringa det tidigare starka interna efterfrågetrycket och att nå en sådan långsiktig anpassning av pris- och kostnadsförhållandena att det svenska näringslivets konkurenskraft upprätthölls.

Såväl vikten av som svårigheterna hos de problem som den ekonomiska politiken inriktats på att lösa accentuerades genom de löneöverenskommelser som träffades våren 1966. Dessa innebar en kostnadsökning per arbetstimme av omkring 23 % för de tre år avtalen omfattade. Detta utfall, som kunde beräknas medföra en tendens till en relativ försvagning av vår internationella pris- och kostnadssituation, kan från utrikesbalanssynpunkt sägas ha understrukt nödvändigheten av den restriktiva linjen i den ekonomiska politiken. Sett utifrån effekterna på arbetsmarknaden torde å andra sidan de stora kostnadsstegringarna ha bidragit till att förstärka dämpningen i efterfrågan. Jämte de mer direkta effekterna av den återhållsamma ekonomiska politiken hade en stark omsvängning i lagerinvesteringarna samt en dämpad efterfrågan på utlandsmarknaderna lett till en bättre balans i ekonomin. I denna hårdare konkurrenssituation utlöste sålunda kostnadsstegringarna bland företagen en intensifiering av rationaliseringsåtgärderna, av nedläggningar och sammanslagningar. Den tendens att inom företagen bibehålla arbetsstyrkan ganska oförändrad trots en minskad avsättning som man under tidigare konjunkturförsvagningar kunnat iaktta synes under 1966 och 1967 inte ha gällt utan ersatts av en striktare anpassning av anställningarna till det rådande produktionsläget. På dessa olika sätt har höga produktivitetstal kunnat upprätthållas. Försvaret av ett internationellt sett konkurrenskraftigt kostnadsläge per producerad enhet har därigenom inom industrin resulterat i en inte oväsentligt minskad sysselsättning.

Den strategi som under dessa förhållanden valdes för den ekonomiska politiken innebar att denna i sin grundinriktning skulle ge den återhållsamhet på för importefterfrågan betydelsefulla sektorer och det utrymme som erfordrades för en eftersträvad uppgång i exporten. För genomförandet av en sådan politik stod då till förfogande främst sådana ekonomisk-politiska medel för vilka snabba förändringar beträffande såväl deras insättande som deras framkommande effekter inte kunde uppnås. Å andra sidan nödvändiggjorde den tidsmässigt lägre flexibilitet som kännetecknar t. ex. skattepolitiken en sådan grad av restriktivitet att ett övertryck i ekonomin inte skulle behöva uppstå om en förändring i utlandskonjunkturerna snabbt och med styrka skulle inträda.

I förhållande till denna återhållsamma grundinriktning kunde sedan modifieringar i stimulerande riktning göras genom åtgärder och medel av den styrka och den kortfristiga verkan vilken kunde vara motiverad utifrån svårigheterna att förutse den internationella konjunkturutvecklingen.

Vid en förhållandevis stark och utdragen försvagning av utlandsefterfrågan är det ofrånkomligt att en mot här angivna mål inriktad politik temporärt medför ett något lägre utnyttjande av produktionsresurserna. Den i vårt land relativt högt utvecklade arbetsmarknadspolitikerna har emellertid erbjudit möjligheter att insätta tidsmässigt begränsade sysselsättningsskapande åtgärder i sådan omfattning, att minskningen av kapacitetsutnyttjandet kunnat begränsas. Som i det föregående angetts skulle utvecklingen av kapaciteten, om det varit möjligt att utnyttja den till fullo, ha kunnat medge en ytterligare årlig ökning av bruttonationalprodukten med omkring 1/2 %. Jämfört med de kapacitetsreserver i flera andra länder som det under likartade förhållanden inte varit möjligt att ta till vara framstår denna siffra som låg.

Den av internationella konkurrens- och efterfrågeförhållanden betingade, begränsade tillväxten i vår ekonomi åtföljdes även av en förskjutning i resurstillskottens fördelning mellan olika användningsområden. Denna fråga kommer senare att något ytterligare belysas men en erinran om ett par drag i den bilden bör i detta sammanhang göras. Sålunda kan här noteras den relativt sett låga ökning av importen som skett 1965—1968, vilket huvudsakligen kan återföras på den tillbakahållna stegringen i privat konsumtion och på den starka omsvängningen av lagerinvesteringarna. För exportens del uppstod genom försvagningen på andra efterfrågeområden ett ökat utrymme i den svenska ekonomin och trots den svagare utlandskonjunkturen och en hårdnad prissituation kunde detta delvis genom särskilda exportansträngningar från de svenska företagens sida utnyttjas för en relativt till produktionsutvecklingen ganska väsentlig exportökning. På dessa sätt reducerades underskottet i bytesbalansen — som tidigare angetts har för 1968 beräknats ett underskott om ca 450 milj. kr. och för 1967 ett faktiskt underskott på knappt 300 milj. kr. mot drygt 1 000 milj. kr. 1965. Beträffande den inhems-

ka pris- och kostnadsutvecklingen har en dämpning av stegringen kunnat uppnås. Ökningstakten i konsumentpriserna har sålunda sjunkit från 5,3 % 1965 till prognoserat 2,1 % 1968. Som belysning av kostnadsutvecklingen kan nämnas att löneglidningstakten var 4,5 % 1965 men blir uppskattningsvis endast 1,5 % 1968.

Till de här berörda komponenternas fortsatta utveckling riktas i hög grad uppmärksamheten om man vill spekulera över möjligheterna att under de återstående åren av långtidsutredningens kalkylperiod nå en faktisk ökning av bruttonationalprodukten som närmare ansluter sig till kapacitetsutrymmets. Lika litet som i långtidsutredningen kan här någon bedömning göras av den framtida konjunkturutvecklingen, men ett par kommentarer kan fogas till de uppskattningar av de kapacitetsmässiga förutsättningarna för internationell tillväxt som låg till grund för långtidsutredningens exportprognoser. Dessa uppskattningar var hämtade från olika länders egna officiella beräkningar. De revideringar som i några fall gjorts ger inte något direkt intryck av att man i skilda länder numer skulle bedöma tillväxtmöjligheterna mer pessimistiskt än 1965. Den låga produktionsökningen i Väst-europa 1965—1968 skulle således återspegla en situation av outnyttjad kapacitet vilken för övrigt synes genomsnittligt ha varit mer markerad än i vårt land. Sett enbart till nu anförda förhållanden skulle en sådan årlig ökning som långtidsutredningen angav för exporten kunna realiseras vid fullt kapacitetsutnyttjande i den västeuropeiska ekonomin.

Som berörts tidigare har den väntade ökade betoningen av de stabiliseringspolitiska målen kommit att prägla den ekonomiska politiken i flera länder. Det finns skäl tro att denna inställning i viss mån blir bestående. Men det bör understrykas att mot bakgrund av den situation som rått med genom outnyttjad kapacitet låga ökningstal för produktion och med uppnådda lägre pris- och kostnadsökningar synes politiken i flera länder inriktas på att söka uppnå en högre tillväxt. Värderingen av de stabiliseringspolitiska målen kan möjligen därvid ge sig till känna i en bestämd strävan att undvika överslag i ekonomierna. Med ett sådant mindre pressat balansläge som eftersträvas skulle förutsättningarna för en fortgående tillväxt i takt med kapacitetsökningarna i och för sig inte försämrats.

Vad beträffar frågan om vårt näringslivs möjligheter att framdeles hävda sig på exportmarknaderna är det ytterst vanskligt att göra någon bedömning. Gjorda jämförelser av pris- och löneökningarnas utveckling i olika länder kan möjligen peka mot att en viss försvagning av vår konkurrensförmåga kan ha inträtt. Ser man däremot på förändringar i kostnad per producerad enhet varvid man sålunda tar hänsyn till skillnaden i produktivtetsutvecklingen kan man finna stöd för att vårt näringsliv genom starka rationaliseringar kunnat hålla sin ställning i konkurrensen. Den stora tveksamhet varmed man måste förbinda varje antagande om att det svenska näringslivet mer varaktigt skulle kunna uppnå stora rationaliseringsvinster

jämfört med andra länder motiverar att den starka poängtering av pris- och kostnadsfrågornas betydelse som gjordes i långtidsutredningen kvarstår med oförminskad styrka.

5. Resursfördelning och balansproblem

Den tidigare redovisningen har gett vid handen att såväl den internationella utvecklingen som den interna ekonomiska politiken lett till att produktionen vuxit långsammare under perioden 1965—1968 än vad som enligt långtidsutredningen angavs som ett genomsnitt för perioden 1965—1970. Detta har i sin tur även medfört att de ökningstakter som angavs i utredningen för olika resursanvändningsområden genomsnittligt sett kommit att ligga lägre än i utredningens kalkylexempel. Såväl utvecklingen av den privata konsumtionen som investeringarna i fast realkapital kan anföras som exempel på detta och båda dessa användningsområden har för perioden 1965—1968 haft en utvecklingstakt per år som ligger ca en procentenhet under den som angavs i utredningen.

Men utvecklingen 1965—1968 har även inneburit att den relativa fördelningen på olika användningsområden kommit att avvika något från den som angavs i utredningen: trots den lägre ökningstakten i det totala resursutrymmet har den offentliga konsumtionen kunnat öka i en takt som med ca två procentenheter överstiger den som angavs i utredningen. Denna ändrade resursfördelning har bl. a. medfört ett minskat tryck på importen — importbenägenheten för de offentliga konsumtionsutgifterna understiger ju kraftigt den som gäller för privata konsumtionsutgifter — och har alltså tillsammans med det generellt sett lägre efterfrågetrycket i ekonomin bidragit till realiserandet av en med hänsyn till omständigheterna lämplig extern och intern balans.

Frågan är nu om man kan räkna med att utvecklingen under de återstående åren av 1960-talet kommer att representera en återgång till långtidsutredningens skisserade mönster eller om bilden även under dessa återstående år kommer att bli en annan. Vid övervägandena rörande denna frågeställning aktualiseras emellertid flera olika problem: för det första kommer utvecklingen att vara i hög grad beroende av i vilken takt man kommer att tillåta kapacitetsutnyttjandet att stiga och på vilka områden efterfrågetillskotten kommer att fördelas. För det andra är det svårt att mera precist uttala sig om vilket investeringsbehov som kommer att göra sig gällande fram till 1970, detta med hänsyn till både den förutsatta produktivitetsutvecklingen fram till detta år och de krav som den fortsatta utvecklingen under 1970-talet kommer att ställa; en ambitiös tillväxtnålsättning för denna period kommer ju att ställa krav på realkapitalbildningen delvis redan under 1969 och 1970.

Avgörande för frågan om kapacitetsutnyttjandet fram till 1970 är den internationella utvecklingen. Om den ekonomiska politiken i de länder som vi är beroende av genom vår export även i fortsättningen kommer att kännetecknas av samma stramhet som hittills, kommer kravet på den externa balansen för vårt lands vidkommande att vid oförändrad målsättning för valutareserven medföra att vi i stort sett måste bibehålla det relativa efterfrågetrycket på ungefär samma nivå som det legat på 1967 och 1968. Det internationella konkurrensläget ger i ett sådant fall inte utrymme för någon nämnvärd inhemsk höjning av utnyttjandegraden. Vissa möjligheter till en inhemsk expansionspolitik ges visserligen genom omfördelningar av efterfrågan till områden som kännetecknas av låga importbenägenheter — t. ex. offentlig konsumtion och byggnadsinvesteringar — men ett bibehållande av den externa balansen ställer då bestämda krav på att finanspolitiken utformas så att den ökade inkomstbildningen inte kan tas i anspråk för en importkrävande privat konsumtion. Om denna ogynnsamma konjunktursituation skulle realiseras kan man alltså inte utesluta möjligheten att den privata konsumtionens ökningstakt får hållas nere på samma låga nivå som under perioden 1965—1968.

Skulle däremot den internationella utvecklingen medge en höjning av det inhemska kapacitetsutnyttjandet — vissa nu aktuella tendenser låter ju antyda en sådan möjlighet — så skulle de realiserade bruttonationalproduktökningarna under åren fram till 1970 temporärt kunna föras upp till en nivå som svarar mot omkring 4,5 % om året. Även en fortsatt snabb expansion på den offentliga konsumtionens område skulle då medge att den privata konsumtionen tilläts utveckla sig i mera gynnsam riktning och för de återstående åren av 1960-talet uppnå ungefär den tillväxttakt som förutsattes i långtidsutredningen. Den offentliga sektorns expansionsprogram i kombination med behovet av att även i detta mera gynnsamma fall förbättra bytesbalansen både med hänsyn till u-hjälpsprogrammet och det ännu kvarstående underskottet kommer visserligen att ställa stora krav på finanspolitiken, men dock så att vissa ytterligare ökning av den privata konsumtionen kan tillåtas. Möjligheterna att realisera en sådan utveckling sammanhänger emellertid även med frågan om näringslivets investeringsbehov. Samtidigt som investeringsutvecklingen inom denna sektor ökat långsamt under 1965—1968 har produktiviteten utvecklats relativt gynnsamt. Det är dock ingalunda självklart att lika stora produktivitetstegringar kan tas ut under de närmaste åren utan en motsvarande höjning av kapitalinsatsen. Enligt de överväganden som redovisats i avsnitt 3 ovan kan man möjligen räkna med en relativt betydande produktivitetstegring fram till 1970, vilken i första hand skulle möjliggöras genom ett fortsatt rationaliserings- och effektiviseringsarbete och ett fortsatt hemtagande av stordriftfördelar och allokeringarvinster.

Risken för att man vid denna bedömning har underskattat investerings-

behoven bör dock beaktas. Om den av kapitalinsatsen oberoende produktivitetens utvecklingen beräknats för högt kommer man således vid en given investeringsutveckling att överskatta tillväxten i bruttonationalprodukten och alltså då även utrymmet för privat konsumtion. Alternativt kan ett fullföljande av ambitionen om en 4—4,5-procentig tillväxt i bruttonationalprodukten för åren fram till 1970 i ett sådant läge komma att ställa anspråk på en väsentlig ökning i kapitalbildningen, vilken då till stor del måste komma att ske på den privata konsumtionens bekostnad.

Frågan om investeringsavvägningen under perioden fram till 1970 är dessutom intimt förbunden med målsättningen för utvecklingen under 1970-talets första del. Även om man skulle förutsätta att de två senaste årens mönster med en kombination av relativt stark produktivitetstegring och stagnerande investeringar skulle fortsätta under ytterligare några år kan man knappast räkna med en liknande utveckling under 1970-talet. En bibehållen, moderat investeringsutveckling under 1960-talets senare år kan då få som konsekvens ett försämrat utgångsläge för 1970-talets produktivitetens utveckling och därmed också för utrymmet för såväl privat som offentlig konsumtion. Vill man undvika att bortfallen av de »engångsvinster» i produktiviteten som kännetecknat 1960-talets senare del leder till oproportionellt stora investeringsbehov — eller alternativt medför oacceptabelt låga tillväxtpotentialer under början av 1970-talet — bör politiken under de närmast kommande åren inriktas på ett främjande av näringslivets investeringar och ett tillbakahållande av konsumtionsutrymmet.

Behovet av detta accentueras i takt med ökningarna i ambitionsnivån för 1970-talets utveckling. Vissa preliminära beräkningar, som närmare kommer att redovisas i den kommande SOU-rapporten, låter antyda att redan en målsättning om en 4-procentig kapacitetstillväxt fram till 1975 skulle kräva betydande investeringsökningar redan under 1960-talets sista år, vilket knappast kan realiseras utan motsvarande inskränkningar i utvecklingstakten för såväl offentlig som privat konsumtion. Om målsättningen för 1970-talets första hälft exempelvis fixeras till 4,5 % per år skulle investeringsbehoven i synnerhet under accelerationsåren kring 1970 bli utomordentligt stora.

Kan genom en höjd investeringstakt under de närmaste åren förutsättningar skapas för en större tillväxt längre fram minskar emellertid efter hand tvånget att hålla tillbaka den privata konsumtionen i förhållande till andra användningsområden. Den relativa tyngden av de anspråk på en fortsatt stark ökning som gör sig gällande från offentlig konsumtion och bostadsbyggande skulle därvid lättare bäras. Utvecklingen 1965—1968 har som tidigare framhållits medfört en mycket stark omfördelning mellan det privata och offentliga konsumtionsområdet till det senares fördel. En oförändrad relation i tillväxttakten mellan dessa sektorer skulle vid en låg ökning av bruttonationalprodukten under 1970-talet ställa skattepolitiken inför

starkt växande svårigheter. Skatteandelen i individernas inkomster skulle i så fall få stiga avsevärt. Å andra sidan kan samtidigt konstateras att de automatiskt framkommande utgiftsanspråken inom det statliga området för flera år framöver är av betydande storlek och inom den kommunala sektorn kommer den under senare år accelererade utbyggnaden av kapaciteten inom sjuk- och socialvården att utlösas i höga ökningstal beträffande konsumtionsutgifterna för flera år framöver. Givetvis skulle en ökad framtida tillväxttakt göra det väsentligt lättare att lösa de spänningar som här finns. Men även vid en snabbare tillväxt torde inte en så hög ökningstakt som under 1965—1968 kunna upprätthållas för offentlig konsumtion. De in-teckningar i det framtida konsumtionsutrymmet som följer av den starka antalsökningen för den icke förvärvsarbetsande befolkningen och av till dessa gjorda utfästelser medför att en viss ökning av den totala privata konsumtionen efter hand måste få äga rum för att inte alltför svårartade löne- och standardspänningar skall uppstå på arbetsmarknaden.

Problemet att förena en fortsatt stark ökning av den offentliga konsumtionen med en rimlig ökning av skattetrycket framhölls redan i långtidsutredningen och konkretiserades ytterligare i den i anslutning härtill utförda utredningen »Finansiella långtidsperspektiv» (SOU 1967: 6). Den långsamare resurstillväxten 1965—1968 i kombination med den accelererade tillväxten i den offentliga konsumtionen har snarast medfört att denna problematik ytterligare accentuerats. Den utveckling av skattetrycket under förutsättning av en ökning för offentlig konsumtion i enlighet med långtidsutredningens kalkyl som i »Finansiella långtidsperspektiv» angavs för året 1970 synes i stort sett ha realiserats redan 1967/68. Även vid en relativt stark stegring av det totala resursutrymmet under 1970-talet kommer alltså den offentliga sektorns utgiftsanspråk att ställa stora krav på den politik som skall säkerställa den interna balansen. Mot denna bakgrund synes det synnerligen angeläget att tillvarata alla möjligheter att förändra den hitillsvarande relativa kostnadsutvecklingen mellan de offentliga sektorerna och ekonomins övriga delar. Om man vill undvika att de i och för sig angelägna, offentliga utgiftsanspråken blir eftersatta under utvecklingsförloppet på grund av restriktioner på beskattningsområdet, måste man intensifiera de åtgärder som vidtas med syfte att höja produktiviteten i den offentliga tjänsteproduktionen.

Såväl i den senaste långtidsutredningen som i utredningen om de finansiella långtidsperspektiven framhölls även att ett realiserande av de då aktuella investeringsanspråken kunde komma att innebära en sänkt självfinansiering för näringslivets investeringar. Mot bakgrunden av vad som ovan framhållits om vikten av att redan inom de närmaste åren bereda ökat utrymme för sådana investeringar, framstår denna problematik som oförändrat aktuell. Den med hänsyn till 1970-talets utveckling nödvändiga uppgången av investeringsaktiviteten kommer att innebära ökade krav på kre-

ditmarknaden inte endast i kvantitativ bemärkelse utan även vad gäller mekanismerna för utbudets anpassning till de föreliggande behoven. Det synes därför väsentligt att denna process utformas så att den sjunkande självfinansieringen inte verkar återhållande på möjligheterna att realisera nämnda utveckling.

6. Utvecklingstendenser på olika delområden

Kalkylerna i 1965 års långtidsutredning byggde liksom i tidigare utredningar på expertstudier angående den förutsedda utvecklingen inom olika delar av ekonomin. I ett stort antal fall baserades dessa expertstudier på uppgifter som insamlats direkt från inom olika områden verksamma företag, myndigheter etc. Denna uppgiftsinsamling tjänade även syftet att till en del avhjälpa den brist som består i att statistik för den sektorvisa utvecklingen förekommer sparsamt i vårt land. Som berördes i det inledande avsnittet har genomgången av utvecklingstendenserna i samband med den här presenterade avstämningen koncentrerats till vissa områden som bedömts som strategiska, nämligen i första hand arbetskraftstillgången, produktiviteten och exporttendenserna samt bland produktionssektorerna industrin och den offentliga sektorn. Men inte heller här har det varit fråga om någon fullständig materialinsamling med planinventering utan bedömningarna har gjorts utifrån annat informationsmaterial. Redovisningen för industrin och den offentliga sektorn görs i de båda närmast följande avsnitten.

För övriga näringsgrenar har genomgången varit mer summarisk och bestått i insamling av statistik rörande den gångna tiden samt en inventering av existerande utredningar som belyser aktuella tendenser och mer långsiktiga framtidsutsikter. Denna genomgång har främst tagit sikte på utvecklingen av produktion, sysselsättning och produktivitet. De iakttagelser som därvid kunnat göras har legat till grund för de uppgifter som redovisas och i viss utsträckning kommenteras i avsnitt 6.3 och 6.4. Övriga resultat av genomgången har inte berörts i denna översiktliga sammanställning. Beträffande väntade investeringsbehov, vilka spelar en strategisk roll i utvecklingsbilden, har det inte varit möjligt att få några tolkningsbara uppgifter.

6.1 Industri

Till grund för långtidsutredningens bedömning av industrins utveckling perioden 1965—1970 låg den enkät till ett stort antal företag som Industriens utredningsinstitut (IUI) utförde hösten 1964. Den gav till resultat att företagens planer totalt skulle innebära en årlig produktionsökning på 7 % och en årlig exportvolymökning på drygt 8 %. Med hänsyn till avsettningsmöjligheterna på hemma- respektive utlandsmarknaden samt möjligheterna för

industrin att dra till sig arbetskraft och kapital antog utredningen att en produktionsökning på ca 5 % per år skulle vara möjlig att realisera. Industrin ansågs kunna få ett arbetskraftstillskott på ca 45 000 personer, vilket skulle vara tillräckligt för att kompensera arbetstidsförkortningen men avsevärt mindre än de 100 000 som företagens planer indikerade. För att förverkliga produktionsutvecklingen beräknades en investeringstillväxt på 7 % per år vara nödvändig.

Den bedömning som långtidsutredningen och IUI gjorde av industrins framtida expansionsmöjligheter avsåg i första hand en femårsperiod. Där emot gjordes naturligt nog ingen bedömning av hur tillväxttakten skulle variera över perioden, med andra ord hänsyn hade inte tagits till konjunkturinflytelserna. Vid en granskning i dagsläget av det angivna utvecklingsalternativet står man inför speciellt två problem. Det ena är att enbart en del av perioden gått till ända, det andra att de senaste åren varit präglade av konjunkturdämpning. Att de av konjunkturbedgången påverkade åren 1965—1967 inte ligger i linje med långtidsutredningens bild är naturligt. Frågan är i stället hur utsikterna ser ut i ett litet längre perspektiv där konjunkturrörelserna neutraliserats och där endast varaktiga brott i den långsiktiga utvecklingen beaktas. Inför avstämningen av långtidsutredningen har IUI gjort en avstämning för industrins del. En utförligare presentation av resultaten kommer att ges i en volym i SOU-serien.

Produktionsutvecklingen

Som tidigare nämnts resulterade långtidsutredningens bedömning av företagens planer i ett antagande om en lägre ökning av produktionsvolymen. För enskilda branscher ställdes planerna mot de, låt vara bristfälliga, prognoser över in- och utländsk efterfrågan man hade tillgång till. Vidare beaktades givetvis branschens möjligheter att få kapital och arbetskraft i erforderlig utsträckning. Resultatet av denna utvärdering framgår av tabell 7.

Den totala industriproduktionen 1965—1968 har inte följt kalkylens utvecklingstakt. Variationerna mellan branscherna är givetvis stora. De som expansiva bedömda kemisk industri, järn- och metallverk och verkstadsindustri har ganska väl kunnat hålla uppe sin produktionsnivå. Dessa branscher har stimulerats från exportsidan, verkstäder och kemisk industri särskilt från den nordiska marknaden. Inom järn- och metallverken har produktionen trots snabba exportökningar vuxit långsamt t. o. m. 1967 beroende på en låg efterfrågan från de inhemska förbrukarna och stora lagernedskärningar. För 1968 förutses emellertid en kraftig produktionsökning. (Beträffande exportutvecklingen se avsnitt 6.7 där denna behandlas separat.)

Också massa-, pappers- och wallboardindustrin samt gummivaruindustrin intog i kalkylen en plats som expansiva branscher. För dem har utvecklingen sedan 1965 varit ogynnsam. Massa- och pappersindustrin är starkt beroende

Tabell 7. Industriproduktionens utveckling 1965—1970

Volymökning i procent per år

	LU:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1968	Reviderad kalkyl 1965—1970
Gruvindustri	4	1,7	3
Järn- och metallverk	7	4,9	5,5
Verkstadsindustri (exkl. varv)	6	4,5	6
Varvsindustri	0	4,3	1,5
Jord- och stenindustri	6	3,1	4
Träindustri	5	2,1	5
Massa-, pappers- och wallboardindustri.....	7	2,4	4,5
Pappersvaru- och grafisk industri	5	3,1	5
Livsmedelsindustri	3	3,4	3,5
Textil- och konfektionsindustri	2	—1,8	—1,5
Sko- och läderindustri	2	—3,5	—3,5
Gummivaruindustri	7	1,4	3
Kemisk industri	12	9,3	11
Hela industrin	5 å 5 1/2	3,7	4 1/2 å 5

av lagerrörelserna och exporten, vilka inte varit några expansiva faktorer. Gummivaruindustrins avsättningsunderlag på bilmarknaden har sviktat, samtidigt som importkonkurrens uppträtt för vissa varor.

Gruvor, jord- och stenindustri, träindustri, pappersvaru- och grafisk industri samt livsmedelsindustri uppskattades få årliga produktionsökningar på 3—6 % per år. Av dessa har endast livsmedelsindustrin utvecklats snabbare än kalkylen angav. För jord- och stenindustrin har dämpningen på byggnadsmarknaden spelat in. Träindustrin har mött en viss stimulans från exportmarknaden. Trots detta har produktionsstegringen varit mycket blygsam de senaste åren. Gruvindustrin har stött på svårigheter på utlandsmarknaden.

Varvsindustrin, textil- och konfektionsindustrin samt sko- och läderindustrin utgjorde de branscher vars expansionsmöjligheter bedömdes vara minst. Av dessa har emellertid varvsindustrin ökat produktionen vilket kalkylen förutsatte inte skulle ske. Detta kan dock hänföras till en speciell händelse, stängningen av Suezkanalen. Vidare är att notera att de två övriga nämnda branscherna ligger på den negativa sidan till följd av den starka importkonkurrens de är utsatta för. Textil- och konfektionsindustrins produktion har minskat trots exportstimulansen.

Prisutvecklingen

Redovisningen i det föregående har gällt den volymmässiga utvecklingen. Vid den avstämning av långtidsutredningens industridel som IUI gjort detta år, har vid kontakter med företagen från dessa särskilt poängterats att prisutvecklingen varit svag de senaste åren.

Det är tydligt att pridförsvagningen initierats från exportsidan. Stagnatio-

nen har i flertalet fall inträtt tidigare på utlands- än på hemmamarknaden. På denna senare har prisstegringen i allmänhet brutits först under 1967. Undantag utgör järn- och metallverken, träindustrin samt i någon mån massa och papper och textil och konfektion, där förändringen inträtt redan under 1966. Sammantaget har prispressen varit mest markant för de av utrikeshandeln beroende branscherna som gruvor, järn- och metallverk, skogsindustri samt textil- och beklädnadsindustri medan i en typisk hemmamarknadsindustri som jord- och stenindustri priserna hållits uppe.

Sysselsättnings-, produktivets- och investeringsutvecklingen

De av industriföretagen 1964 lämnade planerna utvisade ett arbetskraftsbehov om 125 000 personer för perioden 1963—1970. Långtidsutredningen utgick från vad som ansågs tillräckligt för att kompensera arbetstidsförkortningen, ca 45 000 i tillskott för åren 1965—1970. Utvecklingen hittills har gått i den riktningen att industrin i stället minskat sin arbetsstyrka. Särskilt gäller detta 1965-1967, som framgår av nedanstående tablå vilken visar förändring i procent per år:

Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling	
	1963—1967	1965—1967
1,8	— 0,5	— 2,3

Minskningen av antalet anställda har i stort sett varit allmän. Inte heller i de branscher där utsikterna att realisera planernas arbetskraftsbehov bedömdes vara goda har någon sysselsättningsökning av planerad omfattning kommit till stånd. De branscher som innefattades i denna bedömning var gruvindustrin och skogsindustrin.

Detta är en till synes annorlunda bild än den långtidsutredningen gav där arbetskraftstillgången bedömdes utgöra en flaskhals för förverkligandet av planerna. Nu har emellertid efterfrågeutvecklingen inte varit sådan att ett realiserande av planerna varit aktuellt. Den ekonomiska aktiviteten har allmänt legat på en lägre nivå och arbetskraftsbehovet har därför också varit väsentligt mindre. Vid tidigare konjunkturedgångar under efterkrigstiden har företagen inte alltid skurit ned sysselsättningen i takt med produktionen utan behållit en reserv för uppgångsperioden. Detta har inte i så stor utsträckning varit fallet denna gång. I den reviderade nationalbudgeten förutses för 1968 en svag ökning av arbetskraften inom industrin.

Av tablå nedan framgår utvecklingen av produktiviteten per anställd; ökningen i procent per år:

Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling	
	1963—1967	1965—1967
5,4	6,4	5,3

Som synes har produktivitetsökningen 1963—1967 trots konjunkturdämpningen utvecklats mera gynnsamt än planerna förutsatte, samt att den 1965—1967 inte underskred den planerade nivån. Detta torde ha att göra med det ändrade företagsbeteende som tidigare nämnts. Vidare observerar man att i processindustrier som järn och stål samt massa- och pappersindustrin produktivitetsökning har försämrats sedan 1965.

Utgår man i stället från sysselsättningsvolymens utveckling, räknat i timmar, kommer man till en produktivitetsökning som ligger ungefär på 5,5 % per år. Långtidsutredningen räknade på lång sikt med ca 5 %.

De från företagen inhämtade planerna angav en investeringsnivå (inkl. underhåll och reparationer) som 1966—1970 låg 6 % över 1964—1965 års medelnivå. Dessa investeringars fördelning över tiden var inte preciserade. Med hänsyn till tidigare erfarenheter av investeringsplaner och faktiskt utfall samt till sambandet mellan kapital- och arbetsinsats å ena och produktionsresultat å andra sidan fann sig utredningen föranlåten skriva upp investeringsvolymen till en årlig ökning på 7 % (exkl. reparationer och underhåll). Hittills har ökningen legat ca 1 procent lägre. Genom det svaga efterfrågeläget har kapacitetsutvidgande utbyggnader förskjutits något framåt i tiden medan en koncentration skett till rationaliseringsinvesteringar.

Framtidsbedömningen

Denna översikt har gett vid handen att i varje fall produktionen legat under den prognoserade utvecklingen. Är detta en tillfällig försvagning eller kan vi vänta en återgång till av långtidsutredningen kalkylerade trender? Den granskning, som IUI bl. a. gjort mot bakgrund av vad företagare och branschrepresentanter vid ett antal kontakter uttalat i fråga om framtidsbedömningar, har lett till den revidering som återges i tabell 7. Vad först gäller exporten har den 1965—1968 relativt väl följt prognosen. Även om en del av denna exportökning är framtvingad av en svag hemmakonjunktur tycks dock utsikterna goda att hålla en hög exporttillväxt även under de närmaste åren, bl. a. med hänsyn till det sannolika lageruppyggnadsbehovet i avnämjarländerna. Det kan särskilt sägas gälla malm, järn och stål samt massa. Exportutvecklingen på EFTA och framför allt Norden kommer förmodligen att bli gynnsam också i fortsättningen. Det bör särskilt stimulera kemiska produkter, textil och konfektion samt vissa verkstadsprodukter. Uppbyggnaden av den yttre tullmuren kring EEC motvägs i någon mån av Kennedyrondens tullsänkningar. Slutresultatet blir att exportutvecklingen enligt den förnyade bilden ligger ungefär i linje med långtidsutredningens prognos.

För produktionen gäller att vissa branscher knappast kan uppnå den av utredningen för hela perioden förutsedda tillväxten. De branscher det främst är fråga om är järn- och metallverken, massa- och pappersindustrin samt

beklädnadsindustrierna. För dessa kan man förmoda att även mera långsiktiga förändringar utöver de konjunkturella har spelat in.

För 1969 och 1970 har här förutsatts att en relativt snabb produktionsökning kommer till stånd. Den årliga tillväxttakten för hela perioden 1965—1970 skulle då bli av storleksordningen 4 1/2 à 5 %, dvs. ca 1/2 procentenhet under kalkylen i långtidsutredningen.

IUI:s beräkning av sysselsättningsutvecklingen bygger på vissa antaganden om produktionsvolymen per anställd, där man bl. a. tagit hänsyn till den starka rationaliseringsvilja som företagarna uttalat samt på det förhållandet att produktionsvolymökningen i processindustrierna förutses gå snabbare än under 1965—1967, vilket automatiskt ger ett tillskott till produktivitetsuppgången. Över hela 1960-talets andra hälft minskar då antalet anställda inom industrin med 1/2 à 1 % per år att jämföra med långtidsutredningens kalkyl på en ökning med 1 %. Industrins andel av den totala sysselsättningen kommer då att sjunka ner till knappt 30 % (inkl. hantverket) från en andel på ca 32 % 1965.

Tidigare erfarenheter av sambanden mellan kapital-, sysselsättnings- och produktionstillväxt ger vid handen att en utveckling i enlighet med den reviderade IUI-kalkylen kräver avsevärda investeringar, betydligt större än vad som förekommit de senaste åren.

6.2 Offentliga tjänster

Offentlig konsumtion 1965—1968

De planer och bedömningar som insamlades av långtidsutredningen pekade på en ökning av den offentliga konsumtionen med bortåt 6 % årligen 1965—1970. Utredningen bedömde emellertid att en så stor ökning inte kunde realiseras utan att andra områden med likaledes starka utbyggnadsbehov måste hållas tillbaka. Enligt den avvägning som låg till grund för utredningens kalkyl begränsades de offentliga konsumtionsutgifternas ökning till 4,7 % per år.

Nationalräkenskapernas redovisning fram till 1967 och den reviderade nationalbudgetens prognos för 1968 visar att den offentliga konsumtionen i verkligheten kunnat expandera väsentligt snabbare än som förutsattes i utredningens kalkyl och även snabbare än som angavs i myndigheternas planer. Den genomsnittliga ökningen 1965—1968 utgör enligt nämnda källor ca 7 % per år. De årsvisa förändringarna anges i nedanstående tablå (procentuell volymförändring per år):

Som framgått har den kommunala konsumtionen kunnat expandera mycket snabbt 1965—1968, medan den statliga delen visat endast en moderat ökning. Till största delen sammanhänger denna olikhet i utvecklingsbilden med att huvudmannskapet för vissa verksamheter ändrats under perioden. Sålunda fördes de tidigare statliga gymnasierna över till kommunal sektor

	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 pro- gnos	1965— 1968 delvis prognos	1965— 1970 enl. planer till L.U 65	1965— 1970 enl. kalkyl i L.U65
Statlig konsumtion ..	+ 0,9	— 2,2	+ 5,5	+ 1,4	+ 5,4	+ 4,3
Kommunal kon- sumtion.....	+ 9,3	+ 15,2	+ 7,5	+ 10,6	+ 6,2	+ 5,0
Summa offentlig konsumtion	+ 5,8	+ 8,2	+ 7,0	+ 7,0	+ 5,8	+ 4,7

1 juli 1966. Från 1 januari 1967 gick vidare de statliga mentalsjukhusen över till landstingen. En överslagsberäkning visar, att om ingen överföring hade gjorts skulle den statliga konsumtionens årliga ökning 1965—1968 ha blivit 5 à 6 % och den kommunala konsumtionens 8 %. Effekten av dessa överföringar kan dock inte anges exakt då man inte känner till hur utbyggnadstakten för dessa och andra verksamheter i statlig och kommunal konsumtion har påverkats av ändrat huvudmannskap.

Utvecklingen inom olika delområden

Undervisning. Konsumtionsutgifterna för undervisning förutsågs i långtidsutredningen öka med i genomsnitt ca 4 % per år fram till 1970. Enligt nu föreliggande uppgifter synes utgifterna i stort sett ha utvecklats i överensstämmelse med långtidsutredningens kalkyler.

Utvecklingen av antalet elever inom grundskola och de gymnasiala skolorna har ungefär överensstämt med den utveckling som långtidsutredningen förutsatte. Enligt skolöverstyrelsens beräkningar väntas antalet elever i intagningsklasser i gymnasieskola (inkl. privatskolor) i början av 1970-talet motsvara ca 90 % av antalet 16-åringar. Därav beräknas ca 33 % påbörja sina studier i gymnasium, ca 22 % i fackskola och ca 35 % i yrkesskola.

Utvecklingen vid universitet och högskolor har hittills gått betydligt snabbare än vad långtidsutredningen förutsåg. Enligt beräkningar som nyligen gjorts av statistiska centralbyråns prognosinstitut väntas tillströmningen till högre utbildning även i fortsättningen öka snabbare än vad som tidigare beräknats. Med nu rådande tillströmningstendenser kommer 1970 antalet närvarande studerande att uppgå till över 100 000.

En av orsakerna till den kraftiga ökningen av studerande inom den högre undervisningen kan vara att det dämpade arbetsmarknadsläget dels påverkat de studerande att längre stanna kvar vid universitet och högskolor och dels att fler efter studentexamen fortsätter att studera vid universiteten. En annan orsak, som till en del kan förklara den exceptionellt höga tillströmningen 1967/1968, kan vara den fr. o. m. 1967 tillämpade nya värnpliktslagen för personer som uttas till officers- eller underofficersutbildning.

Trots den kraftiga tillströmningen till den högre utbildningen har driftskostnaderna inte ökat lika snabbt utan håller sig inom vad som förut-

sattes i långtidsutredningen. Detta sammanhänger delvis med att de nyinskrivna i första hand gått till utbildningslinjer med relativt låga driftskostnader, t. ex. de samhällsvetenskapliga och humanistiska fakulteterna.

Hälso- och sjukvård. Den offentliga konsumtionen av hälso- och sjukvårdens tjänster har under de senaste åren ökat i avsevärt snabbare takt än vad som tidigare förutsetts. Av tillgängliga uppgifter att döma torde den genomsnittliga ökningen 1965—1968 bli av storleksordningen 10 % per år. I långtidsutredningens kalkyl angavs den årliga ökningen 1965—1970 till ca 7 % medan de utbyggnadsplaner som under 1964 insamlats från sjukvårdens huvudmän tydde på en ökningstakt om 8 1/2 % per år.

En liknande undersökning av utbyggnadsplanerna fram till 1970 genomfördes 1967 under benämningen RUPRO 67 (Rullande prognosundersökning 1967). Enligt där redovisade planer förutser huvudmännen en fortsatt mycket snabb ökning av vårdresurserna.

Antalet vårdplatser i sluten vård anges komma att ligga endast obetydligt lägre 1970 än enligt de planer som redovisades 1964 (145 700 mot 148 900). Utbyggnaden under åren 1965—1967 anges visserligen inte ha gått fullt så snabbt som indikerats av de tidigare planerna, men eftersläpningen skulle inhämtas genom väsentligt större platstillskott under de framförliggande åren. Satsningen på vården av de långvarigt kroppssjuka synes för närvarande kraftigare än enligt tidigare planer. Den övriga kroppssjukvårdens utbyggnad har däremot gått långsammare, medan utvecklingen inom psykiatrisk sjukvård och inom övriga grenar av sluten vård synes ske i överensstämmelse med tidigare planer. Föreliggande uppgifter tyder på att hälso- och sjukvårdens personal ökade med 5 à 6 % under 1966, medan det förändrade arbetsmarknadsläget under 1967 synes ha möjliggjort en betydligt större rekrytering. Härmed har vakanserna successivt minskat, även om någon mera påtaglig förbättring i bristsituationen inte synes ha ägt rum. Mot denna bakgrund bör det ifrågasättas om den av huvudmännen planerade ökningen av antalet tjänster med över 7 000 per år under 1968, 1969 och 1970, helt kan realiseras.

Socialvård. Även inom socialvårdssektorn har den offentliga konsumtionen ökat mycket snabbt under de gångna åren av långtidsutredningens kalkylperiod. En genomgång av utvecklingstendenserna inom olika vårdgrenar visar att utbyggnaden av vårdresurserna planeras fortsätta. För de kostnads- mässigt mest betydande områdena ålderdomshem och social hemhjälp synes utbyggnaden ske i enlighet med planerna till långtidsutredningen. Barnstugorna, familjedaghemmen och den öppna åldringsvården synes däremot expandera i snabbare takt än vad som tidigare beräknats.

De kommunala och statliga myndigheternas planer till långtidsutredningen tydde på en ökning i konsumtionen av socialvårdstjänster med ca 6 1/2 % per år 1965—1970. I långtidsutredningen bedömdes det emellertid inte realistiskt att räkna med att alla angivna planer kunde realiseras redan

till 1970; den årliga konsumtionsökningen förutsattes bli ca 5 %. Det är tydligt att denna ökning kommer att överträffas. Utvecklingen synes t. o. m. gå betydligt snabbare än vad som angavs i huvudmännens tidigare planer.

Försvaret. Försvarsutgifternas utveckling regleras genom av riksdagen fastställda ramar. Att döma av utvecklingen hittills och av det förslag om ny ekonomisk ram för det militära försvaret under fyraårsperioden 1968/69—1971/72, som lagts fram i proposition 1968: 110, synes långtidsutredningen ha överskattat såväl konsumtions- som investeringsutgifternas utveckling. Detta sammanhänger bl. a. med att i långtidsutredningens kalkyl antogs i beräkningstekniskt syfte, att det till 1966/67 gällande försvarsbeslutet skulle tillämpas fram till 1970.

Sammanfattande kalkyl

Den reviderade kalkylen avseende de offentliga konsumtionsutgifternas förutsedda utveckling inom olika delområden sammanfattas i tabell 8. Osäkerheten i beräkningarna har markerats genom att ange endast hela tal. I kalkylen har antagits att ökningstakten under framförliggande år kommer att dämpas något i förhållande till 1965—1968. För hela perioden 1965—1970 ger de reviderade beräkningarna en genomsnittlig ökning av den offentliga konsumtionen med ca 6 % per år (att jämföra med 4 1/2 % per år enligt långtidsutredningen).

Även beträffande investeringarna har revideringen inneburit att den tidigare kalkylen uppjusterats. Investeringarnas utvecklingsbild överensstämmer i stort med vad som beräknats för konsumtionen, dvs. snabba stegringar inom vårdområdena, en utveckling inom undervisning i stort sett i överensstämmelse med tidigare beräkningar och en svagare ökning av försvarets investeringar. Totalt beräknas investeringarna (exkl. underhåll) inom offentlig tjänsteproduktion komma att öka med ca 6 % per år 1965—1970. I långtidsutredningen angavs motsvarande ökning till 5 %.

Kalkylerna fram till 1970 har till betydande delar kunnat byggas på planer och bedömningar från för viss verksamhet ansvarig statlig eller kommun-

Tabell 8. Offentlig konsumtion 1965—1970, reviderad kalkyl

Procentuella förändringar per år

	1965 milj. kr. i 1964 års priser	1965— 1968 delvis prognos	1965— 1970 rev. kalkyl	1965— 1970 enl. LU 65
Undervisning	3 976	+ 4	+4	+4
Hälso- och sjukvård	3 279	+10	+9	+7
Socialvård	1 398	+10	+9	+5
Försvaret	1 855	+ 2	+2	+3 1/2
Övriga områden	4 180	+ 8	+7	+4 1/2
Totalt	14 688	+ 7	+6	+4 1/2

nal myndighet. Utsträcks perspektivet till 1975 föreligger planmaterial endast i begränsad omfattning och främst i form av uppgifter till långtidsbudgeten. Beträffande undervisning erhålls dock viss vägledning i befolkningsutvecklingen i de för undervisning aktuella åldrarna. Sälunda förutses grundskolan öka i snabbare takt än 1965—1970 beroende på 1960-talets ökade födelsetal. Grundskolan beräknas vara helt utbyggd t. o. m. årskurs 9 läsåret 1972/73. Gymnasieskolans elevunderlag minskar, vilket eventuellt kan komma att något motverkas av en höjd gymnasiefrekvens. Den högre utbildningens utveckling är svårare att överblicka. Om man antar en relativt oförändrad gymnasiefrekvens fram till mitten av 1970-talet, och då befolkningen i de för högre utbildning aktuella åldersgrupperna (20—24 år) minskar framöver, förutses emellertid ökningen av antalet studerande vid universitet och högskolor avta.

Liksom på många andra konsumtionsområden påverkas efterfrågan av hälso- och sjukvård i hög grad av förhållandena på utbudssidan. Som nämnts pågår en omfattande utbyggnad av antalet vårdplatser. Denna förutses fortgå och bilda underlag för fortsatta konsumtionsstegringar under 1970-talet. Utbyggnaden av den öppna vården utanför sjukhus har å andra sidan inte gått lika fort och torde ännu inte svara mot de på senare tid framförda önskemålen angående en förstärkning av denna vårdform. Det är därför sannolikt att en snabbare utbyggnad aktualiseras under 1970-talet.

Även på socialvårdens område kan man räkna med fortsatta utbyggnadsbehov. Satsningen har på senare tid koncentrerats på de öppna vårdformerna och man får förutsätta att denna utveckling kommer att fortsätta.

En utförligare redogörelse för utvecklingstendenserna inom det offentliga tjänsteområdet kommer att publiceras i en kommande volym i SOU-serien.

6.3 Produktionsstrukturen

Efterfrågeutvecklingen 1965—1968, vilken i stora drag inneburit en dämpad tillväxt och en omfördelning av resurserna mot offentlig sektor, har fått återverkningar på olika produktionsområden. Inom samtliga näringsgrenar med undantag av den offentliga tjänstesektorn sjönk, som framgår av tabell 9, produktionens ökningstakt jämfört med föregående femårsperiod.

Accelerationen av de offentliga tjänsternas tillväxt är en direkt reflex av den offentliga konsumtionens snabba utveckling. Jordbruksproduktionen har på vanligt sätt utsatts för relativt stora kastningar år från år på grund av växlande skördeutfall. Genomsnittsutvecklingen 1965—1968 (minskning med 2 % per år) ligger emellertid endast obetydligt under den långsiktiga trenden. Skogsbrukets dåliga resultat står naturligtvis i direkt samband med skogsindustriernas läge. Industrins relativt långsamma genomsnittliga pro-

Tabell 9. Produktionen inom olika näringsgrenar 1950—1970

Procentuella volymförändringar per år

	1950— 1960	1960— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 pro- gnos	1965— 1968 delvis pro- gnos	1965— 1970 rev. kalkyl	1965— 1970 enl. LU 65
Jordbruk m. m.	-2,0	0,1	-9,0	8,3	-5,8	-2,2	-2	-1
Skogsbruk	2,8	2,6	-1,0	6,8	-5,0	0,1	2	2,5
Industri	4,6	7,5	4,2	1,4	5,6	3,7	5	5 å 5,5
Kraftverk m. m.	6,0	8,0	3,2	6,2	4,6	4,7	5	6
Byggnadsverksamhet ..	4,4	5,8	4,2	4,7	2,7	3,9	4,5	5
Summa kraft- och varu- produktion	3,6	6,1	2,9	3,0	3,7	3,2	4,5	4,5
Offentliga tjänster	3,3	4,4	4,2	8,5	4,7	5,8	5,5	4
Övriga tjänster	2,1	4,3	2,6	1,6	3,1	2,5	3	4
Summa tjänsteproduk- tion	2,4	4,3	3,0	3,3	3,5	3,3	3,5	4
Totalt ¹	3,1	5,2	3,0	3,1	3,6	3,3	3,9	4,2

¹ Siffrorna i tabellen för den totala produktionen baserar sig på en beräkning från produktions- sidan och avviker på vissa punkter från de uppgifter som baseras på bruttonationalprodukten beräknad från användningssidan.

duktionsuppgång 1965—1968 på knappt 4 % per år förklaras främst av den svaga utvecklingen 1967.

I samband med tabell 9 bör påpekas att statistiken är mycket dålig för en rad sektorer. Den svaga ökningstakten inom »övriga tjänster» (handel, samfärdsel, bostadsnyttjande etc.), trots bostadspostens höjande inverkan, kan mycket väl vara en statistisk missvisning.

Tendenserna under resten av 1960-talet kommer naturligtvis att i hög grad bero på konjunkturutvecklingen. Siffrorna för 1965—1970 i tabellen har framräknats under förutsättning av en normal konjunkturuppgång under de närmaste åren, som innebär att produktionskapaciteten utvecklas och tas i anspråk i enlighet med vad som sagts i avsnitt 3.

Bortsett från förskjutningen mot offentlig sektor synes det tidigare förhållandevis stabila relativa produktionsmönstret inte ha rubbats under de senaste årens konjunkturavmattning. Sifferserien för 1965—1970 utgår från att detta mönster står sig även under kommande år. Det innebär att näringsgrenarna ur tillväxtpunkt kan schematiskt indelas i tre grupper. Industrin, kraftsektorn, byggnadsverksamheten och bostadsnyttjandet uppvisar en snabb produktionsökning. Varuhandeln ligger omkring genomsnittet för ekonomin. Jordbruk, skogsbruk och privata tjänster bildar slutligen en grupp med långsam produktionsutveckling. Så långt överensstämmer mönstret helt med vad som antogs i långtidsutredningen. De frågetecken som tillkommit under senare år knyter sig till samfärdseln och offentlig sek-

tor. Samfärdseln var tidigare placerad i grupp ett. Nyttillkommen, dock ganska osäker, statistik antyder emellertid att samfärdselsektorns långsiktiga tillväxt i det närmaste skulle ligga vid genomsnittet för ekonomin. Den offentliga sektorn har under senare år som nämnts expanderat snabbare än genomsnittet och sålunda befunnit sig i den expansiva gruppen. Om detta kommer att fortsätta avgörs genom den ekonomisk-politiska resursavvägningen.

Inom de olika näringsgrenarna har samtidigt omvandlingen av företagsstrukturen gått vidare. Inom jordbruket och handeln synes nedläggningar av mindre enheter ha fortsatt i ungefär samma eller för jordbrukets del möjligen något snabbare takt än tidigare. Inom industrin däremot har omvandlingen gått påtagligt snabbare. Frågan är om detta enbart är en följd av konjunkturedgången och den skärpta ekonomiska politiken eller om man även på lång sikt får tänka sig en omvandling i snabbare takt. Flera skäl talar för att konjunkturdämpningen har påskyndat utvecklingen. Under 1960-talets första hälft berördes, enligt arbetsmarknadsstyrelsens varselstatistik, ca 7 000 personer per år av driftsinskränkningar. Fr. o. m. 1965 började antalet stiga för att 1966 ligga på 20 000 och 1967 på drygt 22 000. Enbart nedläggningarna berörde 1967 12 000 personer mot ca 3 000 å 4 000 under 1960-talets första år.

Som en följd av den uppdrivna inhemska konjunkturen var friställandena relativt begränsade under första delen av 1960-talet. När den ekonomiska aktiviteten dämpades torde spänningen på lönsamhetssidan ha utlösts i form av driftsinskränkningar. Samtidigt är det troligt att den möjlighet att överblicka kostnadsutvecklingen som treårsavtalet gav har bidragit till att påskynda omvandlingsprocessen. Man kan hävda att speciella förhållanden satt sin prägel på utvecklingen sedan 1965.

De branscher som har varit speciellt berörda av de senaste årens omvandlingsprocess är gruvindustrin, massa- och pappersindustrin, textil- och konfektionsindustrin samt sko-, läder- och gummivaruindustrin. Detta är i stort sett de branscher som i industribilagan till långtidsutredningen angavs stå inför omstruktureringsproblem.

Andra sidor av omvandlingsprocessen är mycket ofullständigt kartlagda. Vi saknar exempelvis en klar uppfattning om nybildningen av företag och dess utveckling och om några nya moment kommit in i bilden i dessa avseenden. Företagssamgåendena har ökat kraftigt fr. o. m. 1965. De tycks också ha kommit att omfatta allt större företag.

Mot bakgrunden av de långsiktiga tendenserna i utländsk och inhemsk efterfrågeinriktning förefaller det troligt att strukturella problem kommer att kvarstå för olika delar av industrin. Inverkan från bl. a. den förväntade konjunkturuppgången torde emellertid ge en något långsammare takt i omvandlingsprocessen än vad som varit fallet de senaste åren.

6.4 Sysselsättning och produktivitet inom olika näringsgrenar

Statistiken ger som tidigare nämnts endast bristfälligt underlag för en kartläggning av sysselsättning och produktivitet inom olika näringsgrenar under senare år. Tidigare har konstaterats att totala antalet sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden sjönk med 0,3 % 1965—1968 per år. Av de uppgifter som står till buds synes man kunna sluta sig till att denna minskning som närmare framgår av tabell 10 fördelat sig så mellan näringsgrenarna att antalet sysselsatta minskat genomgående inom de varuproducerande sektorerna och att minskningar endast till del har motvägts av ökningarna inom tjänstesektorerna, främst den offentliga sektorn.

I fråga om jordbruket tyder tillgänglig statistik på att sysselsättningen efter 1965 har minskat inte oväsentligt snabbare än både vad långtidsutredningen antog och vad som skedde 1960—1965. Det skulle innebära att den lägre efterfrågan från andra sektorer inte skulle ha bromsat avgången från jordbruket.

Samma tendens mot snabbare minskningstakt har gällt även i skogsbruket. Rationaliseringen i förening med den svaga efterfrågan på virke har medfört en kraftig minskning av antalet sysselsatta i skogsbruket. Speciellt har detta gällt tillfälligt sysselsatta. Inom industrin har antalet förvärvsarbete minskat med i genomsnitt 1,5 % per år 1965—1968, vilket närmare berörts i avsnitt 6.1. Även inom byggnadsverksamheten synes arbetsstyrkan ha minskat fast långsammare.

Den relativt kraftiga ökningen för offentlig sektor står i samband med utvecklingen inom övriga sektorer på så vis att deras dämpade efterfrågan medfört ett lättare arbetsmarknadsläge som möjliggjort för stat och kommun att fylla de vakanser som uppstått under åren med arbetskraftsbrist.

Tabell 10. Antal förvärvsarbetande inom olika näringsgrenar 1950—1970

Procentuella förändringar per år. Folkräkningarnas definitioner

	1950— 1960	1960— 1965	1965— 1968	1965— 1970 rev. kalkyl	1965— 1970 enl. LU 65
Jordbruk m. m.	-4,0	-4,7	-7,8	-7,5	-6
Skogsbruk	0,8	-4,2	-7,2	-5,5	-4
Industri	0,6	0,7	-1,5	-0,5	1
Kraftverk m. m.	1,8	-1,0	0,2	0,5	0,5
Byggnadsverksamhet	1,7	2,2	-0,3	0	2
Summa kraft- och varuproduktion	-0,6	-0,4	-2,5	-1,5	0
Offentliga tjänster	3,4	5,1	5,0	4,5	3,5
Övriga tjänster	1,2	1,2	0,9	1	0,5
Summa tjänsteproduktion	1,8	2,4	2,4	2,5	1,5
Totalt	0,3	0,8	-0,3	0,3	0,7

Tabell 11. Produktionsvolymen per arbetstimme (för förvärvsarbetande) inom olika näringsgrenar 1950—1968

Procentuella förändringar per år

	1950—1960	1960—1965	1965—1968 delvis prognos
Jordbruk m. m.	2,5	5,1	5,9
Skogsbruk	2,5	7,1	7,6
Industri	4,5	7,1	6,1
Kraftverk m. m.	4,2	9,0	4,7
Byggnadsverksamhet	3,2	3,9	4,5
Summa kraft- och varuproduktion	4,7	6,8	6,4
Offentliga tjänster ¹	0,4	—0,4	1,0
Övriga tjänster	1,6	3,6	1,5
Summa tjänsteproduktion	1,1	2,2	1,2
Totalt	3,6	4,6	4,2

¹ Någon beräkning i egentlig mening av vare sig produktion eller produktivitet har inte gjorts för denna sektor. Beräkningstekniskt framkommer emellertid en viss mindre förändring av produktiviteten vilken införts i tabellen.

I avsnitt 3 har konstaterats att den totala produktiviteten synes ha utvecklats förhållandevis gynnsamt under avmattningsperioden 1965—1968. Den lägre tillväxt som dock registrerats hänför sig som man kan se av tabell 11, i första hand till tjänstesektorn.

När det gäller de varuproducerande sektorerna har produktivitetstillväxten under perioden 1965—1968 med undantag för industrin utvecklats gynnsammare än tidigare. Det bör dock än en gång betonas att underlaget för beräkningarna är bräckligt. I långa stycken rör det sig om rena gissningar.

Det finns inget egentligt underlag för en kalkyl över den näringsgrensvisa sysselsättningsutvecklingen framöver. Förutsätter man emellertid den produktionsuppgång som skisserades i föregående avsnitt och utgår man vidare från föreliggande produktivitetstendenser kan kanske följande försöksvisa antydningar göras beträffande sysselsättningen under de närmaste åren. En snabbare produktionstillväxt skulle antagligen dra med sig en viss ökning av den antalsmässiga sysselsättningen inom industri och byggnadsverksamhet. Däremot skulle jord- och skogsbruket med stor sannolikhet fortsätta att avge arbetskraft. På grund av bl. a. utnyttjandet av arbetskraftsresurserna finns ett expansionsutrymme för tjänstesektorerna som dock inte växer lika snabbt som genomsnittet under 1960-talet.

Under första hälften av 1970-talet förutses den totala arbetskraftstillgången i antal räknat stagnera. Om tjänstesektorerna skall öka sysselsättningen i enlighet med den långsiktiga tendensen måste detta balanseras av en motsvarande absolut minskning för industrin och de andra varuproducerande grenarna. Mot denna bakgrund förefaller det rimligt att förutsetta en lägre ökningstakt för tjänsteområdena under 1970-talet jämfört med 1960-talet.

6.5 Investeringsfördelningen

Långtidsutredningen antog i sin kalkyl att de totala bruttoinvesteringarna skulle öka med 4,7 % per år 1965—1970. Den faktiska ökningen 1965—1968 har som framgår av tabell 12 varit 4,1 %. Bakom denna skillnad mot långtidsutredningen ligger främst en dämpad utveckling för underhållsinvesteringarna, medan däremot nyinvesteringarna visar en jämfört med långtidsutredningen endast obetydligt långsammare ökning.

I långtidsutredningens kalkyl ingick att privata sektorn och inte minst industrin skulle få en något ökad andel av de totala investeringarna. Delvis under inverkan av konjunkturavmattningen har i stället hittills under perioden utvecklingen varit svag för den privata delen. Liksom under första hälften av 1960-talet har däremot bostadsbyggandet och kommuninvesteringarna expanderat kraftigt, 5,6 % respektive 8,2 % per år 1965—1968. Investeringarna för produktion av offentliga tjänster, exklusive militära, vilka till

Tabell 12. Bruttoinvesteringar 1950—1970

Årlig procentuell volymförändring

	1965 milj kr.	1950— 1960	1960— 1965	1965— 1968 delvis pro- gnos	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 pro- gnos	1965— 1970 enl. LU 65
<i>A. Exkl. underhåll</i>								
Jordbruk, skogsbruk o. fiske	951	-1,5	4,5	-4	-0,5	-11	0,5	2
Kraftverk m. m.	1 314	6	-1,5	..	14,5	4,5	..	3
Industri o. hantverk m. m. Egentlig industri	5 573 5 261	3,5 3,5	5 5	6,0 6,0	11 11	2 2	5,5 5,5	7 7
Samfärdsel	4 477	7,5	2	..	11,5	-0,5	..	5
Vägar och gator	1 577	10,5	7,5	3	2	2	4,5	5,5
Övrigt	2 900	6,5	0	..	16,5	-1,5	..	5
Varuhandel m. m.	1 344	16,5	10	-3,5	0	2,5	-13	4,5
Bostäder	5 863	4	7,5	6	-2	16,5	4	5
Vatten och avlopp m. m. . .	1 059	7,5	11	..	0,5	19,5	..	4
Offentliga tjänster	5 072	7,5	8,5	..	8,5	0	..	5
Civila	2 915	7,5	12,5	..	8	14	..	5
Undervisning	1 173	8,5	10,5	..	1,5	7,5	..	4
Hälsa- och sjukvård . . .	710	8,5	11,5	..	20	15	..	7,5
Sociala ändamål	257	9,5	15,5	..	26	27	..	7
Förvaltning m. m.	775	4,5	16	..	1	18	..	3
Försvar	2 157	8	4,5	0	8,5	-18	13,5	4,5
Totalt, exkl. underhåll . . .	25 653	5,4	5,8	4,8	6,4	4,4	3,6	5,1
<i>B. Underhåll</i>								
Totala bruttoinvesteringar (A+B)	35 154	4,3	5,2	4,1	5,9	3,0	3,5	4,7
Bostäder	7 158	3,0	6,5	5,6	-0,3	13,9	3,6	5
Privata exkl. bostäder . . .	15 022	4,6	4,5	2,2	9,7	-2,3	-0,4	5,5
Statliga exkl. bostäder . . .	7 167	5,4	2,4	3,1	3,7	-2,3	8,1	4,5
Kommunala exkl. bostäder	5 807	5,5	9,6	8,2	6,4	10,9	7,5	5

drygt 80 % är kommunala, har liksom under föregående femårsperiod visat mycket snabb expansion efter 1965.

Det hör kanske i detta sammanhang erinras om att långtidsutredningen för bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna upptog en mera dämpad utveckling än den som redovisades i planer och expertbedömningar. I långtidsutredningen antog man att förutsättningar saknades för att dessa investeringsbehov i sin helhet skulle kunna realiseras. De senare årens konjunkturavmattning har emellertid bromsat upp utbyggnaden inom den privata sektorn. Det är speciellt kommunala investeringar som fyllt detta utrymme medan däremot de statliga uppvisar en mera återhållsam utveckling. I fråga om de statliga investeringarna exklusive bostäder påverkas utvecklingen 1965—1968 i hög grad av materielanskaffningarna till försvaret, för vilka ingen ökning registreras 1965—1968.

Inom de statliga affärsverken och aktiebolagen, som i tabell 12 till största delen redovisas under rubrikerna övrig samfärdsel och krafverk m. m., har investeringarna efter stagnationen 1966 ökat i snabb takt 1967. En fortsatt uppgång väntas under 1968. I jämförelse med första hälften av 1960-talet är det för dessa investeringar fråga om en ganska betydande expansion, vilket också förutsågs i det planmaterial som ställdes till långtidsutredningens förfogande. En viss eftersläpning i förhållande till planerna kommer dock att föreligga fram till 1968.

De statliga väginvesteringarna har i stort sett varit oförändrade efter 1965. Här föreligger en betydande avvikelse från planerna som upptog en ökning på ca 5 % per år 1965—1970. Till följd av en kraftig kommunal expansion har emellertid det totala väg- och gatubyggandet ökat med 3 % per år 1965—1968.

Privata investeringar exklusive bostäder uppvisar en måttlig ökning 1965—1968, i medeltal endast ca 2 % per år. Förändringarna mellan åren uppvisar emellertid kraftiga skillnader: ökningen 1966 med närmare 10 % åtföljs sålunda av minskade investeringar 1967 och ungefär oförändrad nivå 1968. En betydande ökning för industrin, 6 % i genomsnitt per år 1965—1968 (exklusive underhåll), motsvaras av svagare utveckling inom andra områden, främst handeln och jordbruket.

6.6 Den privata konsumtionens fördelning

Den totala privata konsumtionen har som nämnts ökat med i genomsnitt 2,5 % under perioden 1965—1968. Ökningen är betydligt lägre än vad som uppnåddes under första delen av 1960-talet, då konsumtionen i genomsnitt steg med 4,7 %, och lägre även jämfört med långtidsutredningens kalkyl på 3,4 % för perioden 1965—1970.

När det gäller konsumtionens fördelning på olika varugrupper gjordes i långtidsutredningen en prognos för perioden 1964—1970. Den byggde på

Tabell 13. Den privata konsumtionens utveckling 1964—1970

	Konsumtions- utgift 1967 milj. kr.	Procentuell volymförändring per år	
		1964—1967	1964—1970 enl. L.U:s lägre alt.
Livsmedel	25 000	2,1	1,7
Bostad	9 700	5,7	4,5
Beklädnad	6 500	0,6	3,6
Hushållsutrustning	3 000	2,7	4,2
Resor	8 300	—0,2	5,1
Rekreation	6 300	4,7	4,2
Sjukvård och hygien	3 500	4,0	4,3
Övriga varor och tjänster	2 900	5,3	3,0
Total inhemsk privat konsumtion	65 300	2,7	3,3
Plus: svenska turistutgifter i utlandet . .	1 500	14,5	..
Minus: utländska turistutgifter i Sverige	600	1,8	..
Total privat konsumtion	66 200	3,0	..

antagandet att konsumtionen skulle öka med 2,5 % i volym per capita motsvarande en årlig ökning på 3,0 %. Prognosen anslöt sig alltså nära till utredningens huvudkalkyl. Ett alternativ med högre ökningstakt redovisades också.

I tabell 13 har den faktiska volymökningen inom olika varugrupper jämförts med nämnda prognosalternativ i långtidsutredningen. Definitionerna av varugrupperna är något olika genom att man i långtidsutredningens prognos hade inkluderat vissa kompletteringar till nationalräkenskapernas redovisning av privat konsumtion.

Som framgår av tabellen avviker den faktiska utvecklingen från prognosen framför allt beträffande resekonsumtionen. Personbilarna skulle svara för nästan hela den prognoserade ökningen om 5,1 % per år. Nybilsförsäljningen har som bekant markant avtagit under 1966 och 1967 och väntas även för 1968 ligga betydligt under 1965 års nivå. Denna nedgång har ej tillfredsställande kunnat förklaras och saknar motsvarighet vid tidigare avmattningar i konjunkturerna. Det torde ännu vara för tidigt att avgöra om man för bilkonsumtionen står inför en helt annan långsiktig utveckling än vad som förutsatts i gjorda långtidsprognoser. För ett mera ingående resonemang rörande orsakerna till bilförsäljningens nedgång hänvisas till konsumtionsavsnittet i den reviderade nationalbudgeten.

Bland övriga varugrupper har konsumtionen av beklädnad och hushållsutrustning ökat svagare än prognosen anger. Utvecklingen för övriga varor och tjänster är svårtolkad beroende på den mindre goda överensstämmelsen mellan de båda beräkningarna. Den relativt stora skillnaden mellan prognos och faktisk utveckling för gruppen kan bero på denna brist. Utveck-

lingsmönstret skulle emellertid om man bortser från resekonsumtionen, fortfarande kunna sägas ha sin giltighet. Inget har framkommit som motsäger att avvikelserna från prognosen för dessa senare varugrupper kan förklaras utifrån konjunkturella inflytelser.

6.7 Utrikeshandeln

Exportutvecklingen 1965—1970

Exportutvecklingen på viktigare länder. I tabell 14 har exportutvecklingen¹ på olika länderområden sammanfattats. Konjunkturavmattningen i Västeuropa har medfört att ökningen av exporten dit 1966—1967 blivit lägre än långtidsutredningens prognos för den genomsnittliga tillväxten 1965—1970. Betydande skillnader föreligger i exportutvecklingen på EEC- och EFTA-området. Förutom att detta är ett klart uttryck för skillnaden i efterfrågeutvecklingen i de båda länderområdena, kan här spåras en omstrukturering av handeln inom de båda handelsblocken. Det förefaller troligt att såväl de positiva integrationseffekterna på EFTA som de negativa på EEC inte blivit tillräckligt betonade i den prognos som gjordes för perioden.

Det mest markanta bakslaget för svensk export under perioden 1965—1967 gäller exporten till Västtyskland. Denna utveckling hänger samman dels med att konjunkturavmattningen där varit anmärkningsvärt stark mellan 1966 och 1967 med ungefär oförändrad bruttonationalprodukt, in-

¹ Denna är baserad uteslutande på den svenska utrikeshandelsstatistiken till skillnad från marknadsstudien i bilaga 1 till långtidsutredningen. Genomgående refereras till volymutvecklingen; här exportvärdet deflaterat med totala exportprisindex för respektive varugrupp. Länderfördelade prisindex föreligger inte.

Tabell 14. Total export (exkl. fartyg och vapen) till olika länderområden 1963—1970

Procentuella årliga förändringar, volymtal

	Exportvärde 1965 milj. kr.	Faktisk utveckling				Prognos		
		1963— 1964	1964— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 enl. RNB ¹	1965— 1970 enl. LU	1968— 1970 rest enl. LU
EEC	6 226	9,5	0,8	4,8	—5,8	8	6,1	12
EFTA	7 599	18,6	5,2	8,7	9,5	4	7,7	8
därav: Norden	4 320	21,1	10,1	9,4	9,3	2	8,3	10,5
Västeuropa	14 170	13,9	3,0	7,1	2,7	6	7,0	10
USA	1 222	7,5	15,8	22,2	12,8	9	7,4	—2,5
Industriländerna	15 756	14,1	3,8	8,9	3,8	6,5	7,1	8,5
Resten av världen	3 190	4,8	1,1	14,3	7,2	8	6,1	1
Hela världen	18 946	12,4	3,3	9,8	4,4	7	7,0	7

¹ Reviderad nationalbudget för 1968.

dustriproduktion och privat konsumtion, dels med att de strukturella förändringarna i exporten genom integrationen torde varit särskilt framträdande på den västtyska marknaden. Sveriges andel av den tyska totalimporten har successivt minskat sedan 1964 — från 3,9 % 1964 till 3,1 % 1967 — en utveckling som knappast helt kan förklaras av konjunkturedgången.

På övriga EEC-länder har exporten inte utvecklats lika ogynnsamt som på Västtyskland. Dels har konjunkturedgången inte varit så markant i dessa länder — i Italien har rätt högkonjunktur 1965—1967 — dels är varusammansättningen i exporten delvis en annan. Integrationseffekterna synes också ha gett mindre utslag i dessa länder jämfört med Västtyskland.

Nordens betydelse som avnämare för svensk export har under 1960-talet ökat högst väsentligt och i något högre grad än vad som förutsågs i prognosen. Till en del måste den snabba utvecklingen av handeln inom Norden också tillskrivas integrationseffekterna av EEC- och EFTA-bildningen. Av betydelse för skillnaden i exportutvecklingen på Norden och övriga länder under denna begränsade period är dessutom att den snabbare växande färdigvaruexporten utgör en betydligt större del i exporten till Norden än till övriga länder. Här har också skett andelsvinster för flera varugrupper. I Finland har betalningsbalansproblemen och devalveringen 1967 fått effekter på vår export. Denna föll med 4,5 % från att tidigare ha ökat med 10—15 % årligen eller ungefär lika snabbt som exporten till Norge och Danmark.

Storbritannien är vår största exportmarknad. Exporten dit har fluktuerat kraftigt under perioden 1963—1967, dock med den trend på drygt 6 %, dvs. praktiskt taget densamma som förutsattes i prognosen för 1965—1970. Förklaringen till exportutvecklingen på Storbritannien är svår att ange; EFTA-effekten ligger i varje fall bakom pappersexportens utveckling och sannolikt även för järn och stål att döma av de stora andelsvinsterna i stålimporten 1965 och 1967. Totalt sett synes dock inte Sveriges andel i den brittiska importen ha ökat från 1964.

Den svaga exporttillväxten på Västeuropa har i viss mån kunnat kompenseras genom hög export på andra marknader, framför allt på Förenata staterna och öststaterna. Exportprognosen på Förenata staterna har hittills kraftigt underskattat den faktiska utvecklingen. Exportökningen är rätt genomgående för alla viktigare exportvarugrupper men har speciellt gällt verkstadsprodukter (främst bilar) samt järn och stål. Exportutvecklingen på Förenata staterna bestäms i allt väsentligt av konjunkturutvecklingen. Den starka stegringen de två senaste åren bör emellertid också ses i samband med kriget i Vietnam.

Exporten på varugrupper. I tabell 15 har exporten för olika varugrupper redovisats. Den långsiktiga exportutvecklingen av massa och papper

Tabell 15. Export för olika varugrupper 1963—1970

Procentuella årliga förändringar, volymtal

	Exportvärde 1965 milj. kr.	Faktisk utveckling					Prognos		
		1963— 1967 trend	1963— 1964	1964— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968 enl. RNB ¹	1965— 1970 enl. LU	1968— 1970 »rest» enl. LU
Trävaror	1 526	3,0	16,3	-3,1	-4,6	12,2	-2,5	1,9	2,5
Massa	2 237	2,7	8,6	-4,5	9,3	-1,3	7,5	4,9	4,5
Papper	1 941	4,4	12,0	-0,4	5,9	2,2	7	7,1	10
Malm	1 269	3,0	21,3	1,4	-5,4	1,9	16,5	5,4	7,5
Livsmedel	708	2,4	-8,5	11,6	-0,6	5,3	-0,5	0	-2
Övriga råvaror.	482	8,4	6,7	9,2	8,2	9,4	12	5,1	1,5
Kemikalier	721	13,4	17,4	12,0	16,6	6,8	8,5	9,7	8,5
Textil, kläder ..	459	13,0	19,9	4,4	15,2	16,8	9	8,6	1,5
Metaller	2 094	12,4	14,4	9,6	14,0	12,6	7,5	7,6	2
Verkstads- produkter	6 595	8,9	12,7	5,1	15,8	1,0	6,5	8,9	10,5
Övriga färdig- varor	913	10,9	10,4	9,1	12,8	11,5	9	7,7	2,5
Total export exkl. fartyg, vapen	18 946	7,2	12,4	3,3	9,8	4,4	7	7,0	7
Fartyg, vapen .	1 595	-1,6	-0,3	26,6	-34,6	22,7	-1,5	0	12,5
Total export ..	20 541	6,6	11,4	4,8	6,4	5,2	6,5	6,5	7

¹ Reviderad nationalbudget för 1968.

kan från utbudssidan i viss mån sägas styras av en försäljningssamverkan mellan de nordiska producenterna och/eller åtgärder rörande internationella driftsinskränkningar föranledda av ett visst kapacitetsöverskott. Dessa balansrubningar mellan utbud och efterfrågan har förstärkts av konjunkturavmattningen 1966 och 1967. Vidare kan man konstatera en ökad integration mellan massa- och papperstillverkare, såväl inom de stora exportländerna som inom viktiga avnämmländer, t. ex. inom EEC. Dessa faktorer synes i stor utsträckning förklara exportutvecklingen 1965—1967. Tendenser i exporttillväxten för skogsprodukter störs dock i betydande utsträckning av konjunkturvariationer, i vilka framför allt lagerförändringar får en stor genomslagskraft i enskilda års exportökningar.

Betingelserna för svensk järnmalmsexport har i vissa avseenden något förändrats under de senaste åren. Man kan konstatera att den metallurgiska utvecklingen i stort sett inte har gynnat användandet av fosformalm, som ju utgör en mycket betydande del av vårt exportutbud. På kort sikt har man mött fosformalmens minskade attraktivitet med väsentliga prisreduceringar. Ett annat drag är de under 1960-talet fallande malmfrakterna och öppnandet av nya rika gruvor i Afrika, Sydamerika och Australien vilket gjort de översjöiska malmerna väsentligt konkurrenskraftigare än ti-

digare. Om den för 1968 planerade exportökningen realiseras kommer dock malmexporten 1965—1968 i nivå med utvecklingen enligt prognosen 1965—1970.

För färdigvarugrupperna kan man konstatera att utvecklingen 1965—1967 varit gynnsammare än den prognosen indikerade. Mot bakgrunden av konjunkturavmattningen skulle man kunna misstänka att prognoserna är för låga; en mer normal tillväxt borde ge en än högre tillväxt för denna del av exporten. Till en stor del sammanhänger utvecklingen som tidigare antytts med att vår inriktning av färdigvaruexporten varit gynnsam i förhållande till konjunkturavmattningen i olika länder.

Mest slående i utvecklingen är de snabba ökningarna för metaller, kemikalier, textil och kläder. Här torde man kunna tala om en betydande marknadsutvidgning. För verkstadsprodukter har utvecklingen i stort sett följt prognosen om man beaktar att de statistiskt beräknade kraftiga prisökningarna även innefattar volymeffekter. Verkstadsprodukterna borde liksom de övriga färdigvarugrupperna ha utvecklats bättre än prognoserna, då de i stora drag bygger på samma efterfrågeprognoser.

Exportutsikterna 1968—1970. Som framgår av bifogade tabeller ligger den totala exporten 1965—1968 ungefär i linje med prognosen för 1965—1970. I vad mån en exporttillväxt på 6 1/2 % för perioden 1965—1970 kan realiseras beror i hög grad på hur konjunkturutvecklingen kommer att bli. En i stort sett »normal» efterfrågetillväxt i industriländerna kan beräknas ge en exporttillväxt på 6—7 % per år 1968—1970. Ett uppsving i konjunkturerna under den följande perioden torde innebära en viss återhämtning av exporten till Västeuropa, kanske framför allt på EEC-området. Effekterna av devalveringarna i EFTA är här svåra att förutse men bör dock innebära en begränsning av exportexpansionen.

Till skillnad från 1965 har exporten de senaste tre åren kunnat utvecklas tämligen fritt från högt uppdrivna resursanspråk inom den svenska ekonomin. Så vitt man kan bedöma gynnades exporten åtminstone 1966 och 1967 av god leveransberedskap i förhållande till andra industriländer — också i motsats till läget 1965. Mycket talar för att det interna efterfrågetrycket och kapacitetsutnyttjandet har ett betydande inflytande på exporten av färdigvaror på kort sikt, sannolikt större än det relativa kostnadsläget.

En fullständigare genomgång av exportutvecklingen kommer att publiceras i den planerade SOU-volymen.

Importen

En uppföljning och revidering av långtidsutredningens importprognos har inte gjorts. Dock har det ansetts önskvärt söka något belysa svängningarna i importen över de senaste konjunkturfaserna.

Ett karakteristiskt drag i importutvecklingen under 1960-talet har varit

	1960— 1961	1961— 1962	1962— 1963	1963— 1964	1964— 1965	1965— 1966	1966— 1967	1967— 1968
Importökning/BNP-ökning (Importelasticitet).....	0,1	1,7	1,4	1,5	3,2	0,8	1,0	1,5

den markerade ojämnheten i utvecklingen och variationerna i importelasticiteten mellan olika år.

1961—1964 kan sägas representera »normala» år från importsynpunkt med hänsyn till efterfrågetillväxten inom landet. Den kraftiga importökningen 1965 har ett direkt samband med den samtidiga stora lageruppbyggnaden. Även om man beaktar en möjlig inverkan av icke statistiskt belysta lager blir dock importen för hög. Sannolikt har andra faktorer inverkat, framför allt det mycket höga kapacitetsutnyttjandet som i kombination med det starka efterfrågetrycket tog sig uttryck i ett importläckage. Detta kom att gälla de flesta större varugrupper, framför allt beträffande varaktiga konsumtionsvaror (icke minst bilar) och insatsvaror för industriproduktionen. Omsvängningen 1966 berörde också i stort sett samma varugrupper, vilket stämmer såväl med hypotesen om lagerutvecklingens som efterfrågetryckets inverkan. Den svaga importökningen 1967 hade delvis en annan karaktär. Konsumtionsvarorna visar en viss återhämtning, medan importökningarna för insatsvaror till industrin ytterligare mattas — uppenbarligen en följd av såväl lagerutvecklingen som en svag tillväxt.

Efter de senaste årens låga importelasticitet bedöms denna bli något sänkt »normal» 1968. Omsvängningen synes bli särskilt markant för insatsvarorna, vilka visat förhållandevis måttlig och jämn tillväxt 1964—1967. Till importökningen bidrar också att bilimporten, som under de två senaste åren minskat starkt, nu åter förutses öka.

Bytes- och betalningsbalansutvecklingen

Som en följd av en kraftig importökning och en förhållandevis svag exportökning under 1965 uppstod ett betydande underskott i bytesbalansen. Det finns mycket starka indikationer på att denna utveckling till övervägande del var att hänföra till det starka efterfrågetrycket och den kapacitetsbrist som förelåg i den inhemska ekonomin. Under de följande åren kom en förbättring av bytesbalansen till stånd på grund av att exporten ökade snabbare än importen, närmare 6 % per år i volym 1965—1968 jämfört med drygt 3,5 %. Ännu 1968 väntas dock ett underskott i bytesbalansen (korrigerad) på 450 milj. kr. kvarstå, vilket dock inte förefaller större än att det kan balanseras av kapitalimporten.

Bedömningen av betalningsbalansens utveckling försvåras högst väsentligt av osäkerheten i flera poster, kanske i synnerhet beträffande posten »övriga tjänster m. m.», som formellt uppvisar snabbt växande försämring. Till en del utgörs denna av reella försämringar, t. ex. för turistnettot, me-

Tabell 16. Betalningsbalansen 1964—1968

Miljoner kronor

	1964	1965	1966	1967	1968 prognos
Import	19 946	22 644	23 704	24 329	26 233
Export	19 014	20 541	22 071	23 425	25 355
Handelsbalans	-932	-2 103	-1 633	-904	-878
Korr. av handelsstatistiken ¹	+177	+211	+171	+192	+275
Sjöfartsnetto	+1 540	+1 590	+1 710	+1 730	+1 800
Övriga tjänster ² m. m., netto	-710	-1 024	-1 483	-1 746	-2 175
Korrigeringspost	+225	+300	+375	+450	+525
Bytesbalansens saldo	+300	-1 026	-860	-278	-453
Kapitaltransaktioner ³ , netto	+647	+383	+851	+553	..
Restpost	+72	+760	+355	-485	..
Valutareservens förändring ⁴	+1 019	+117	+346	-210	..

¹ Inkluderar: reexport och reimport, direktlandad fisk, icke monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljehandel.

² Omfattar turistnetto, transfereringsnetto samt övriga tjänster.

³ Statliga och privata kapitaltransaktioner, värdepappershandel, förändringar i affärsbankernas tidsposition, varvens kreditgivning i samband med fartygsexport samt beräknade differenser mellan betalningar och importvärden för fartyg, flygplan och datamaskiner.

⁴ Inkluderar transaktioner med IMF.

dan en del torde kunna tillskrivas ett redovisningsbortfall på intäktsidan; därav förekomsten av en »korrigeringspost» vars nivå och utveckling ej kan fastställas från något säkert underlag.

Betalningsbalansens olika poster och dessas utveckling från 1962 finns redovisade i tabell 16.

6.8 Finansiella aspekter på den ekonomiska utvecklingen 1965—1968

Den primära kalkylen i en långtidsutredning utförs i realekonomiska termer såsom produktion, investering, konsumtion etc. Denna reala kalkyl har emellertid i de senaste långtidsutredningarna kompletterats med en finansiell. Man har därvid utifrån en kartläggning av aktuella förhållanden och antaganden om en framtida utveckling sökt klargöra tendenserna på längre sikt beträffande sparandets storlek och fördelning, finansieringsbehov och kreditförmedling. Syftet med en sådan finansiell kalkyl är i sista hand att pröva rimligheten hos den reala kalkylen och dessutom erhålla en viss uppfattning om problematiken för främst finans- och kreditpolitiken.

En finansiell studie av denna typ har utförts även i samband med denna avstämning och de därtill knutna kalkylerna för olika framtida utvecklingsalternativ. Vissa slutsatser av denna studie har redovisats i avsnitt 5. En utförlig redogörelse kommer att ingå i den planerade SOU-volymen. Som ett komplement till vad som framkommit i tidigare avsnitt redovisas i det följande några sifferserier, som belyser vissa aspekter på den finansiella utvecklingen 1965—1968.

Inkomstandelar och självfinansieringsgrad

Hushållens inkomster (arbetsgivaravgifterna inräknade) har enligt nationalräkenskaperna ökat sin andel av bruttonationalprodukten oavbrutet under den gångna tioårsperioden. Andelsökningen har dock varit mindre kraftig efter 1964 än dessförinnan. Exklusive arbetsgivaravgifterna har inkomstandelen varit ungefär konstant.

Hushållens inkomster av arbete i procent av bruttonationalprodukten (till faktorpriser) har utvecklats på följande sätt 1957—1968:

	Inklusive arbetsgivaravgifter	Exklusive arbetsgivaravgifter
1957—1960	71,5	70,0
1961—1964	74,1	70,9
1965—1967	74,8	70,2

Andelsökningen för hushållen motsvaras av en relativ minskning av företagsvinsterna. Denna vinstförsämring registreras på ett flertal olika sätt. Avkastningen på realkapitalet har sålunda, såsom framgår av tablån nedan, varit lägre under 1960-talet än tidigare.

	Bruttovinst i % av realkapitalet	Bruttosparande
1957—1960	8,9	5,9
1960—1964	7,6	5,2
1965—1967	7,7	5,2

Bruttovinsten har därvid beräknats enligt nationalräkenskaperna och inkluderar förutom avskrivningar även bolagsskatterna. I bruttosparandet ingår inte skatter, räntor och utdelningar. Beräkningen av realkapitalet i företagssektorn, i vilken förutom industrin ingår bl. a. handeln och jordbruket är av naturliga skäl ganska osäker.

Företagsparandet har också minskat såväl i förhållande till bruttonationalprodukten som i förhållande till bruttoinvesteringarna, vilket framgår av följande tablå (som avser hela företagssektorn):

	Bruttosparande i % av bruttonationalprodukten (a)	Bruttoinvestering (b)	Självfinansiering, % (a) / (b)
1957—1960	12,8	13,8	92
1961—1964	10,8	15,5	69
1965—1967	10,5	15,5	68

Totala företagssektorns självfinansieringsgrad beräknad enligt nationalräkenskaperna kan jämföras med uppgifter för industrin enligt statistiska centralbyråns statistik över företagets intäkter, kostnader och vinster. Materialet tillåter inte några slutsatser beträffande självfinansieringens nivå inom de nämnda sektorerna. Däremot torde *förändringarna* i tiden ha större tillförlitlighet.

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Självfinansieringsgrad (%) inom							
totala företagssektorn	75	64	66	73	75	63	67
Industrin	95	97	96	107	101	80	..

Kreditmarknadsdata

Under senare år har betydande förändringar ägt rum i kreditgivningsmönstret på den reguljära kreditmarknaden. Nedanstående periodjämförelse av den inhemska kreditgivningen exklusive statens upplåning visar att förskjutningen i den reala resursallokeringen mellan 1960—1964 och 1965—1967 mot offentliga och offentligt styrda investeringar motsvaras av fördelningen av de finansiella resurserna.

Utlåning på kreditmarknaden Procentuell fördelning	1960— 1964		1965— 1967		Upplåning på kreditmarknaden Procentuell fördelning	
					1960— 1964	1965— 1967
Affärsbanker	32	29	Kommuner . .	10	11	
Andra banker samt enskilda försäkrings- inrättningar	43	37	Bostäder . . .	45	47	
Offentliga försäkringsinrättningar (främst AP-fonden)	18	29	Företag	45	42	
Obligationsmarknaden	2	—1				
Aktiemarknaden	5	6				
	100	100		100	100	

Företagens kreditandel har sjunkit mellan delperioderna, trots att investeringarna i ökad utsträckning har finansierats på marknaden. På utbudssidan har AP-fonden blivit en allt viktigare faktor. Affärsbankerna har under 1960-talet i betydande utsträckning omriktat sin kreditgivning från företagen till bostadssektorn. Fördelningsmönstret 1965—1967 har därvid kommit att likna det som rådde 1955—1959 enligt vad som framgår av nedanstående tablå (procentuell fördelning av affärsbankernas kreditgivning).

	Kommuner	Bostäder	Företag	Summa
1955—1959	—2	44	58	100
1960—1964	3	26	71	100
1965—1967	4	40	56	100

Av intresse är också andra bankers och enskilda försäkringsinrättnings minskande andel av bostadskreditgivningen och motsvarande ökande engagemang i näringslivets kreditförsörjning.

Fördelningen av dessa instituts kreditgivning har utvecklats på följande sätt (procent):

	Kommuner	Bostäder	Företag	Summa
1955—1959	10	70	20	100
1960—1964	12	64	24	100
1965—1967	18	52	30	100

Sektorsfördelningen av kreditinstitutens utbud torde ha påverkats av utvecklingen på utbudssidan främst på grund av AP-fondens snabba tillväxt och dessutom av förändringarna i den reala efterfrågestrukturen. Slutligen kan för företagens del en förändring i upplåningsstrukturen konstateras såsom framgår av följande periodjämförelse, som avser den procentuella fördelningen av företagens upplåning.

	1962—1964	1965—1967
Lån	70	54
Obligationer	20	36
Aktier	10	10
Summa	100	100

Den totala upplåningen på kreditmarknaden har expanderat kraftigt de senaste åren. Upplåningen, som under åren 1960—1964 uppgick till i genomsnitt 8,2 % av bruttonationalprodukten, ökade till 13,3 % 1967. Följande tablå visar expansionen på kreditmarknaden mätt som upplåning i procent av bruttonationalprodukten.

	Total upplåning	Upplåning exkl. statens
1960—1964	8,2	8,1
1965	9,2	9,5
1966	10,5	9,5
1967	13,3	11,0

7. Sammanfattande synpunkter

Syftet med den gjorda avstämningen av långtidsutredningen har varit att söka finna om den utvecklingsbild som utredningen skisserade fortfarande äger giltighet eller om nya eller ändrade betingelser för den ekonomiska utvecklingen framträtt under de senaste åren som ställer framtidsproblemen i en annan belysning än tidigare. Olika skäl gör att det ännu inte är möjligt att ge något bestämt svar på dessa frågor. Vill man med undanskjutande av olika reservationer ändock ge omdömen om viktigare långsiktiga utvecklingsdrag och deras förhållande till långtidsutredningens kalkyler måste dessa med nödvändighet i stor utsträckning bli subjektiva. Det är förvisso äventyrligt att redovisa dessa subjektiva uppfattningar. När detta ändå här skall göras sker det främst för att bidra till den fortgående diskussionen om de grundläggande utvecklingsperspektiven för den svenska ekonomin.

Det första grundläggande ledet i långtidsutredningens arbete var att söka bestämma den sannolika kapacitetstillväxten i ekonomin, dvs. den ökning av produktionen som skulle vara möjlig att uppnå vid ett normalt kapacitetsutnyttjande. För detta ändamål gjordes en beräkning av den framtida ar-

betskrafts- och produktivitetens utvecklingen, vilken indikerade en ökning av produktionen på 4,2 % per år 1965—1970.

Under de tre första åren av kalkylperioden, 1966 t. o. m. 1968, har bruttonationalprodukten ökat med i genomsnitt 3,3 % per år, vilket alltså är inemot en procentenhet mindre än vad långtidsutredningen räknade med som ett genomsnitt för hela perioden 1965—1970.

Det är i detta läge naturligt att fråga om avvikelsen mellan kalkyl och utfall till någon del kan bero på att produktionskapaciteten utvecklats på annat sätt än som utredningen beräknade. En förnyad kalkyl för produktionskapacitetens tillväxt har därför gjorts på grundval av en analys av utvecklingen för de år som förflutit sedan långtidsutredningen utarbetades och vissa nya befolknings- och arbetskraftsprognoser. De nya beräkningarna tyder inte på att några nya moment tillkommit som mer väsentligt ändrar på den allmänna bilden. De justeringar som gjorts är av mindre omfattning och huvudsakligen betingade av ändrat statistiskt material och vissa förändringar i prognosmetoderna.

Produktivitetens ökning har hållits uppe i relativt hög takt även under konjunkturavmattningen. En besvärande osäkerhet råder dock om hur man ur prognossynpunkt skall tolka denna produktivitetens utveckling beroende dels på svagheter i det statistiska underlaget dels på att vi här har att göra med ett delvis nytt utvecklingsmönster för en avmattningsperiod. Långtidsutredningens prognos rörande produktivitetens stegring har justerats ned obetydligt till 4,4 % per år. Den reviderade arbetskraftsprognosen pekar på en årlig minskning av arbetskraftstillgången i timmar räknat 1965—1970 på 0,5 % per år mot tidigare beräknat 0,3 %. Detta ändrar bilden av den kapacitetsmässiga utvecklingen av produktionen på så sätt att ökningen 1965—1970 nu kan beräknas stanna vid 3,9 % per år jämfört med långtidsutredningens 4,2 %.

Den faktiskt realiserade ökningen av bruttonationalprodukten 1965--1968 har som framgår av de redovisade uppgifterna understigit kapacitetstillväxten enligt den nu reviderade kalkylen med ca en halv procentenhet per år. Förklaringen till att kapaciteten inte till fullo kunnat utnyttjas kan sökas i utvecklingen av den totala efterfrågan, vilken i sin tur bestäms av den internationella konjunkturutvecklingen och den därav påverkade inriktningen av den inhemska ekonomiska politiken.

Den internationella utvecklingen och Sveriges konkurrensläge på exportmarknaden kommer även i framtiden att i hög grad bestämma möjligheterna att effektivt utnyttja det tillgängliga kapacitetsutrymmet. Det är inte möjligt att dra några bestämda slutsatser beräffande dessa tillväxtbetingelser. Dock torde den högre värdering av de stabiliseringspolitiska målen som man kunnat iaktta i flera länder även fortsättningsvis ge sig till känna i en viss försiktighet i den ekonomiska politiken för att undvika överslag i ekonomin.

Nu aktuella tendenser, sådana de framgår av den reviderade nationalbudgeten, antyder att en internationell konjunkturuppgång inletts. Består dessa tendenser skulle förutsättningarna öka för en återgång till högre aktivitet i den svenska ekonomin. Blir det möjligt att fullt ut utnyttja den kapacitet som den förnyade kalkylen anger skulle bruttonationalproduktens tillväxttakt kunna höjas till i genomsnitt ca 4,5 % per år 1968—1970. Till sammans med den realiserade ökningen 1965—1968 på 3,3 % per år skulle detta ge en genomsnittlig tillväxt 1965—1970 som skulle ligga nära kapacitetskalkylens 3,9 % per år.

Om denna produktionsökning blir möjlig att genomföra skulle då den lägre produktionstillväxten 1965—1968 komma att kompenseras under de återstående åren av långtidsutredningens kalkylperiod? Frågan är naturligtvis omöjlig att exakt besvara, eftersom det inte går att mer precist avgöra i vilken grad konjunkturförsvagningen påverkat produktionskapaciteten. Vad som framkommit vid avstämningen tyder dock närmast på att kapacitetstillväxten bromsats något men ändå i så begränsad utsträckning som någon tiondels procentenhet per år.

Att konjunkturen inte i större utsträckning kan antas ha verkat hämmande på produktionskapaciteten och därmed den möjliga produktionsnivån är emellertid en sak. En annan är de förluster som uppstått i och med att kapaciteten inte kunnat utnyttjas fullt under några år och vilka ju kan antas ha varit ganska betydande.

Det andra grundläggande ledet i långtidsutredningen var att utifrån en inventering av planer, trendberäkningar etc. söka bedöma hur efterfrågan kunde komma att fördela sig på olika användningsområden såsom privat och offentlig konsumtion, investering etc. och inom dessa på olika delområden vid en ökning av den totala efterfrågan som motsvarade kapacitetstillväxten. Av konjunkturförhållandena och den därmed sammanhängande politiken har följt inte blott den nämnda skillnaden mellan kapacitets- och realiserad produktionstillväxt utan även en förskjutning mellan nämnda efterfrågeområden. De förhållanden som kunde bedömas vara av betydelse för resursfördelningen som de politiska instanserna hade att ta ställning till diskuterades i långtidsutredningen. Därvid berördes olika alternativ av vilka dock endast ett gavs en siffermässigt mer detaljerad utformning. I förhållande till denna kalkyl har utvecklingen 1965—1968 inneburit att offentlig konsumtion ökat väsentligt snabbare och privat konsumtion avsevärt långsammare. En sådan förskjutning är till stor del en återspeglning av den ekonomiska politikens inriktning på att lösa bytesbalans- och stabiliseringsproblemen. Även de totala investeringarna har 1965—1968 vuxit långsammare än den kalkylerade långtidstrenden.

Frågan är om man kan räkna med att utvecklingen under de kommande åren medför en återgång till långtidsutredningens mönster eller om bilden även då kommer att bli en annan. I avsnittet om resursfördelning och ba-

lansproblem har något belysts hur denna fråga utifrån de delvis ändrade förhållandena nu kan bedömas gestalta sig. Den hittillsvarande utvecklingen kan utan tvivel sägas ha accentuerat problemet om vilken grad av restriktivitet gentemot privat konsumtion som i fortsättningen är möjlig och lämplig. Vid ett ställningstagande till denna avvägning får inte endast fortsatt höga utbyggnadskrav från offentlig sektor tas med i beräkningen utan även att ökade behov på investeringssidan gör sig starkt påmint. Vilket utrymme man vill ge investeringarna bestäms till väsentlig del av den tillväxtnålsättning för kommande år som man vill uppsätta. Önskar man skapa förutsättningar för fortsatt hög tillväxttakt i ekonomin under början av 1970-talet synes det nödvändigt att relativt snart åstadkomma snabbare ökande investeringar. Accentueringen av avvägningsproblemet kan därigenom sägas framträda i två nivåer. Spörsmålet hur man skall väga framtida mot nutida konsumtion ställs hårdare och samtidigt därmed skärps då också konkurrensen mellan offentlig och privat konsumtion.

Med i avvägningsdiskussionen måste också tas att resursutrymmet till inte obetydlig del — åtminstone några tiondels procentenheter av den årliga produktionsökningen — måste tas i anspråk för dels viss lageruppyggnad och dels en förbättring av bytesbalansen både med hänsyn till höjningen av u-landsbiståndet och det ännu kvarstående underskottet.

Vad beträffar efterfrågans inriktning inom de olika användningsområdena kan de i långtidsutredningen använda prognosmetoderna sägas innebära en bedömning av hur efterfrågan kommer att fördela sig vid en given ökning av nationalprodukten eller vid en given ökning för hela användningsområdet. Har nu den årliga tillväxten varit en annan än den antagna förskjuts givetvis den tidpunkt som representerar slutåret i beräkningarna. Utginge man endast från den lägre tillväxttakt 1965—1970 som under vissa förutsättningar nu beräknas skulle detta slutår från långtidsutredningens 1970 förskjutas 1/2 à 1 år framåt i tiden. Genom att de förhållanden som legat bakom den lägre tillväxttakten även medfört vissa förskjutningar mellan användningsområden gäller denna tidsförskjutning inte över hela fältet. För offentlig konsumtion uppnåddes det för femårsperioden kalkylerade ökningstalet redan efter 2 à 3 år medan för privat konsumtion slutåret kan tänkas förskjutas från 1970 till ungefär 1971. En liknande fördröjning skulle gälla för de totala investeringarna.

Även om tidsangivelsen i beräkningarna sålunda inte slagit in kan dock prognoserna i ett annat hänseende fortfarande ha sin giltighet. Detta skulle då avse det mönster efter vilka förändringarna inom efterfrågeområdet sker — t. ex. att inom privat konsumtion relationen i ökningstalen mellan olika delområden (livsmedel, kläder etc.) överensstämmer med prognosen. Avstämningen av långtidsutredningen tyder beträffande privat konsumtion på att prognoserna alltjämt kan ha sin giltighet i denna mening. Bilkonsumtionens utveckling utgör dock därvidlag ett frågetecken. Inom ramen

för en något lägre total ökning av privat konsumtion skulle alltså det i långtidsutredningen angivna efterfrågemönstret kunna komma att bestå.

Beträffande offentlig konsumtion är avstämningen av utvecklingsmönstret svårare. Såväl en utbyggnad totalt sett som dess fördelning på olika användningsområden är där bestämd av politiska beslut och prioriteringar. Dessa beslut är emellertid i hög grad betingade av tidigare gjorda åtaganden och av individernas efterfrågan på de tjänster för vilkas tillgodoseende det allmänna har ansvaret. Detta medför ett starkt inslag av automatik i utvecklingen. Detta i förening med att det tar avsevärd tid innan en ny — och vid prognosperiodens början okänd — reform börjar verka gör att man inte under en femårsperiod behöver vänta större genomslag av ändrade prioriteringar. Man borde under dessa förhållanden ha kunnat räkna med ett ganska stabilt utvecklingsmönster. Åren 1965—1968 har det tidigare väntade mönstret upprätthållits så tillvida att ordningen mellan mer och mindre expansiva områden i stort överensstämmer med långtidsutredningens kalkyl. Men ökningarna för de starkast växande områdena (sjuk- och hälsovård, socialvård) har varit så påtagligt snabbare än beräknat att man inte reservationslöst kan säga att utvecklingsmönstret varit oförändrat. Ifrågavarande sektorer kan sägas ha fått huvudparten av det extra stora tillskottet till total offentlig konsumtion. Detta kan sättas i samband med den lättare rekryteringssituation för vårdområdena som rått 1965—1968, och det skulle då även kunna förklara den berörda avvikelserna i utvecklingsmönstret. Här inställer sig då osökt den frågan om en sådan avvikelse blir bestående. Ganska troligt är väl att så inte blir fallet. Sker en uppgång i konjunkturen återkommer nog den tidigare vakansproblematiken inom vårdområdena. Uteslutet är inte heller att den då även accentueras till följd av den starka utbyggnad av vårdkapaciteten som skett under senare år.

Efterfrågeutvecklingen 1965—1968, som inneburit en dämpad total tillväxt och viss omfördelning mot offentlig sektor, har medfört en långsamare produktionsutveckling för samtliga näringsgrenar med undantag för den offentliga tjänstesektorn, där tillväxten accelererat. Näringsgrenarna har påverkats i ungefär samma utsträckning, varför det relativa produktionsmönstret, bortsett från den offentliga sektorns större vikt, i stort sett stått sig. Det synes inte påkallat att mer väsentligt frångå det av långtidsutredningen skisserade framtida förhållandet mellan näringsgrenarnas expansionstakt. Ett stöd för detta ställningstagande har erhållits i den genomgång som gjorts beträffande industrin och som tyder på att industriproduktionens ökningstakt 1965—1970 — under förutsättning av goda konjunkturbetingelser under återstående år — skulle kunna komma att uppgå till i genomsnitt ca 4 1/2 % per år, dvs. endast ca en halv procentenhet mindre än vad som antogs i långtidsutredningen.

Sysselsättningen har påverkats relativt kraftigt av dämpningen i produktionsutvecklingen p. g. a. att produktiviteten fortsatt att växa snabbt

även under avmattningsåren. En snabbare produktionstillväxt under de närmaste åren kommer sannolikt att dra med sig ett visst behov av att öka antalet sysselsatta inom industri och byggnadsverksamhet. På längre sikt är det inte osannolikt att produktivitetsförhållandena gestaltar sig så pass gynnsamt att den förutsedda produktionsökningen inom de varuproducerande sektorerna kan genomföras samtidigt med att antalet sysselsatta minskar något. Trots stagnerande total tillgång på arbetskraft skulle det alltså finnas ett visst mindre utrymme för expansion inom tjänstesektorerna.

De förändringar i fråga om bransch- och företagsstruktur som kunnat iaktas under de senaste åren har i stort sett gått i den av långtidsutredningen förutsedda riktningen ehuru konjunkturdämpningen något accentuerat och påskyndat processen. Det förefaller troligt att strukturella problem kommer att kvarstå för olika delar av industrin även i framtiden. Takten i omvandlingsprocessen kan emellertid i samband med en konjunkturuppgång förmodas bli något långsammare än under senare år.

Uppföljningen av de finansiella perspektiven har inte givit anledning revidera de tidigare bedömningarna beträffande utvecklingstendenserna i stort och arten av de problem utvecklingen är förenad med. Vad som skett under de senaste åren synes dock ha accentuerat problemens vikt. Den starkare ökningen av offentlig sektor har åtföljts av en snabbare höjning av skattekvoten och en fortsatt utbyggnad av denna sektor kommer att ställa stora krav på den ekonomiska politiken. Finansieringsproblemen inom näringslivet har inte heller fått någon minskad aktualitet. De kan väntas komma alltmer i centrum för intresset genom den avgörande betydelse som investeringsutvecklingen inom näringslivet har för den fortsatta tillväxttakten i ekonomin. Av vital betydelse blir därvid bedömningen av i vilken utsträckning investeringsincitamenten sammanhänger med en egenfinansiering.

Den i det tidigare lämnade redogörelsen har till stor del avsett sådana resultat som framkommit vid avstämningen av i långtidsutredningen gjorda prognoser, beräkningar och bedömningar. Men som ett led i ett fortgående arbete kring långtidsproblemen och som en förberedelse för nästa långtidsutredning har avstämningen även haft ett annat inslag. Detta har helt allmänt bestått i att söka finna i vad mån och på vad sätt olika metoder för framtidsbedömningarna kan förbättras, statistiskt och annat underlag kan vidgas och göras bättre, om problem som kan bedömas vara av betydelse för utvecklingen förbisetts eller fått en otillräcklig behandling etc. En genomgång av dessa frågor kan inte här göras. Vad metod- och materialsidan beträffar skulle listan på problem och brister kunna göras lång. Likaså skulle en förteckning över problemställningar som det vid ett studium av utvecklingsproblemen kunde vara av intresse att få mer belysta också kunna bli ganska omfattande. Ett kort omnämnande av ett par större sådana problemområden skall här göras.

Det finns ett stort behov av långsiktsbedömningar för utvecklingen inom olika delar av landet. I förberedelserna till senaste långtidsutredningen gjordes försök att ta in regionala data. Det visade sig dock inte möjligt att erhålla ett tillförlitligt eller i övrigt användbart material. Skilda ansträngningar har sedermera gjorts och görs för att finna vägar att komplettera långtidsutredningarna med regionala uppdelningar. Mycket betydande svårigheter av praktisk och teoretisk art är förenade med en nedbrytning av rikssiffror på regionala enheter. Huruvida dessa hinder kan bemästras är högst osäkert. Alldeles klart är att svårigheterna tilltar mycket snabbt ju finare uppdelning som eftersträvas. Att sikta mot en nedbrytning utöver länsnivå syns sålunda inte realistiskt och mycket talar för att det även är nödvändigt utgå från enheter större än län om det skall finnas några utsikter att komma till användbara resultat.

Inkomstfördelningsfrågor tangerades i den senaste långtidsutredningen i flera olika sammanhang — vid behandlingen av de finansiella aspekterna, i samband med bostadsproblemen, pris- och avgiftsfrågor inom offentlig sektor etc. Det stod tidigt under arbetet klart att en samlad och mer omfattande behandling av inkomstfördelningsproblemen i den ekonomiska utvecklingen i hög grad var önskvärd men förutsättningar saknades att fylla detta behov. Uppföljningen av långtidsutredningen har än starkare understrukt angelägenheten att föra in inkomstfördelningsfrågorna i långtidsstudierna. Olika steg har även tagits för att så skall kunna ske.

Miljövarsfrågorna kan inte i detta sammanhang förbigås. Då emellertid en ganska nära upprepning av vad nyss sagts om inkomstfördelningsfrågorna därvidlag skulle kunna göras torde inte mer än detta omnämmande vara behövligt.

Vår utrikeshandel har sedan långt tillbaka årligen ökat med ett par procentenheter mer än som gällt för nationalproduktens tillväxt. Telekommunikationernas och trafikmedlens utveckling har starkt ökat utbytet och umgänget med vår omvärld. I ett framtidsperspektiv framstår den ökade internationella samhörigheten och beroendet som ett av de viktigaste inslagen i vår ekonomis och vårt samhälles utveckling. Man kan troligen utgå från att denna integration fortgår oavsett hur de specifika marknadsfrågorna löses — tillspetsat kan ju sägas att dessas aktualisering och de starka strävandena att söka finna en lösning på dem är en följd och ett uttryck för denna integration. Dessa förhållanden gör det angeläget att alltmer beakta de internationella aspekterna i vår ekonomi. Uppmärksamheten torde därvid inte kunna begränsas till vissa områden eller vissa problem. Tendenserna till en starkare internationell framtoning måste följas inom flertalet sektorer av ekonomin — utrikeshandeln, etablering av svenska företag i utlandet och utländska i Sverige, arbetskraftens flyttningar över gränserna, internationell samordning av lagar, regler för socialförsäkringar etc. Det är i utvecklingen på de olika delområdena som betingelserna, möjligheterna och restriktionerna för den ekonomiska politiken byggs upp.

Innehåll

1.	<i>Syfte och uppläggning</i>	1
2.	<i>Huvuddragen i den ekonomiska utvecklingen 1965—1968</i>	3
	2.1 Tillväxttakten	3
	2.2 Efterfrågans inriktning	4
	2.3 Sysselsättning och arbetslöshet	7
	2.4 Bytesbalans och valutareserv	7
	2.5 Priser och löner	8
3.	<i>Förnyad kalkyl för produktionskapacitetens tillväxt 1965—1975</i> ...	8
	3.1 Befolkning och arbetskraft	9
	3.2 Produktivitet	10
	3.3 Den totala produktionskapacitetens utveckling 1965—1975	14
4.	<i>Synpunkter på tillväxtbetingelserna</i>	14
5.	<i>Resursfördelning och balansproblem</i>	18
6.	<i>Utvecklingstendenser på olika delområden</i>	22
	6.1 Industri	22
	6.2 Offentliga tjänster	27
	6.3 Produktionsstrukturen	31
	6.4 Sysselsättning och produktivitet inom olika näringsgrenar	34
	6.5 Investeringsfördelningen	36
	6.6 Den privata konsumtionens fördelning	37
	6.7 Utrikeshandeln	39
	6.8 Finansiella aspekter på den ekonomiska utvecklingen 1965—1968	44
7.	<i>Sammanfattande synpunkter</i>	47

Tabellförteckning

1. Bruttonationalproduktens utveckling i olika länder 1955—1968 ..	3
2. Försörjningsbalans 1950—1970	5
3. Resursernas fördelning 1950—1970	6
4. Arbetskraftens förändringar 1960—1975	10
5. Produktion, sysselsättning och produktivitet 1960—1968	11
6. Produktion, arbets- och kapitalinsats samt deras relationer 1950— 1975	12
7. Industriproduktionens utveckling 1965—1970	24
8. Offentlig konsumtion 1965—1970, reviderad kalkyl	30
9. Produktionen inom olika näringsgrenar 1950—1970	32
10. Antal förvärvsarbetande inom olika näringsgrenar 1950—1970	34
11. Produktionsvolymen per arbetstimme (för förvärvsarbetande) inom olika näringsgrenar 1950—1968	35
12. Bruttoinvesteringar 1950—1970	36
13. Den privata konsumtionens utveckling 1964—1970	38
14. Total export (exkl. fartyg och vapen) till olika länderområden 1963—1970	39
15. Export för olika varugrupper 1963—1970	41
16. Betalningsbalansen 1964—1968	44

Långtidsbudget
för perioden 1968/69—1972/73

LÅNGTIDSBUDET FÖR PERIODEN 1968/69—1972/73

I. Inledning

1.1. Långtidsbudgetens karaktär och syfte

Långtidsbudgeten är ett av medlen för planering av den statliga och statsunderstödda sektorns utveckling på längre sikt. Den utarbetas årligen inom finansdepartementets budgetavdelning och redovisas för riksdagen i form av en bilaga till kompletteringspropositionen.

Långtidsbudgeten utgör på utgiftssidan en kalkyl över omfattningen av de finansiella och reala resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda målsättningar skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias. Detta betecknas i det följande »oförändrad ambitionsnivå». På inkomstsidan utgör långtidsbudgeten en kalkyl över statsinkomsternas utveckling vid nu gällande skatteregler.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. Långtidsbudgeten är sålunda varken en plan eller ett program för den önskvärda utvecklingen eller en prognos för den sannolika utvecklingen. Långtidsbudgetens syfte är att ange de in-teckningar i resursutrymmet som gjorts genom redan fattade beslut och att utgöra ett beslutsunderlag för statsmakterna. På grundval av detta kan förslag om nya reformer eller aktiviteter bedömas och omprövningar av redan gällande program eller aktiviteter aktualiseras.

1.2. Oförändrad ambitionsnivå

Utgångspunkten för beräkningarna av resursanspråken är oförändrad ambitionsnivå inom de olika verksamhetsområdena. Det bör understrykas att detta begrepp inte är liktydigt med oförändrad standard eller oförändrade resursinsatser. På många områden har statsmakterna klart uttalat målsättningen att standarden skall höjas under den aktuella perioden. En sådan standardhöjning ingår då i oförändrad ambitionsnivå. I andra fall kan efterfrågan väntas öka så att ett bibehållande av oförändrad ambitionsnivå kräver ökade insatser av reala resurser. Nedanstående tre typfall avser

att närmare belysa innebörden av begreppet oförändrad ambitionsnivå som det används i långtidsbudgeten.

1. I vissa fall har statsmakterna *beloppsmässigt kvantifierat* ambitionsnivån. Detta gäller i allmänhet utgifter av transfereringskaraktär. De sålunda kvantifierade programmen kan vara av olika slag:

a) För några aktiviteter föreligger målsättningar som gäller tills vidare och som inte innefattar standardhöjningar. Detta gäller t. ex. de allmänna barnbidragen som utgår med 900 kr. för alla barn under 16 år. Här påverkas anslagsutvecklingen vid oförändrad ambitionsnivå endast av antaganden om befolkningsutvecklingen.

b) För vissa verksamheter innefattar den kvantifierade målsättningen standardhöjningar under hela eller en del av den tid som omfattas av långtidsbudgeten. Oförändrad ambitionsnivå innebär i detta och liknande fall att utgifterna successivt höjs i enlighet med den beslutade planen och där efter ligger kvar på den uppnådda nivån.

c) Slutligen finns på några områden tidsbegränsade program. Ett sådant fall är programmet för oljelagring, om vilket riksdagen fattat beslut för perioden 1963—1969. Några utgifter för de följande åren har därför inte lagts in i långtidsbudgeten för detta ändamål.

Den här beskrivna metoden för beräkning av statsutgifterna innebär givetvis inte ett ställningstagande till frågan om programmen bör byggas ut resp. förlängas. I den mån det är orealistiskt att räkna med att anslagen inte kommer att fortsätta att stiga eller att anslagen kommer att bortfalla när programmen löper ut underskattas sålunda omfattningen av redan in-tecknade resurser.

2. I andra fall har statsmakterna *kvantifierat målen* men inte i anslags-termer. Sådana preciseringar återfinns beträffande produktion av offentliga tjänster. Exempel härpå är bl. a. de studiefrekvenser för de gymnasiala skolorna som angavs i 1964 års beslut. Ett annat exempel är bostadsbyggnadsprogrammet. I dessa fall har i långtidsbudgeten beräknats de resurser som bedöms nödvändiga för att uppnå de fastställda målsättningarna. Beräkningarna måste härvid givetvis utgå från vissa antaganden om rationalisering och produktivitet.

3. För de flesta anslag *saknas* av statsmakterna *kvantifierade mål*. I dessa fall har oförändrad ambitionsnivå bedömts från andra och i allmänhet mera skönsmässiga utgångspunkter.

a) En i vissa fall användbar metod är att utgå från oförändrad kvalitet på den statliga tjänsteproduktionen som den upplevs av den enskilde konsumenten. Detta innebär att produktionen får anpassas till förändringar i efterfrågan. Därvid bör vid beräkningen av insatsen av resurser hänsyn tas till antagen produktivitet utveckling. Denna metod är i princip den som används bl. a. för de flesta myndigheters avlönings- och omkostnadsanslag, dvs. utgifter för statlig konsumtion. Det bör dock understrykas att stora

svårigheter föreligger att rätt bedöma efterfråge- och produktivitet utvecklingen. Antagandena måste göras mycket schablonartat.

b) För de statliga verksamhetsgrenar som förekommer på statsbudgetens utgiftssida i huvudsak som investeringar, bl. a. kommunikationsverken och vägbyggandet, föreligger svårigheter att avgöra vilken anslagsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till förändringar i efterfrågan. Detta sammanhänger med att sambandet mellan produktion och investeringar är svårt att fixera. Nya investeringar medför en ökning av produktionsmöjligheterna dels genom att kapaciteten ökar, dels genom att investeringarna påverkar produktiviteten. Särskilt den senare faktorn är svår att kvantifiera. Dessutom sker en viss produktivitet utveckling genom organisatoriska åtgärder m. m. även utan nyinvesteringar.

I vissa fall föreligger mätproblem av en annan typ. Det kan vara svårt att mäta produktionsutbudet (exempelvis de tjänster som vägnätet levererar) och således även den relativa ökningen till följd av investeringar.

För att få ett praktiskt användbart kriterium har valts att låta oförändrad ambitionsnivå innebära att investeringarna får utvecklas i takt med efterfråge- eller trafikökningen, trots att man inte kan beräkna hur investeringarna påverkar produktionen.

c) Inom vissa områden saknas kontinuerlig investeringsverksamhet av större omfattning. Däremot aktualiseras punktvis vissa större projekt utan att dessa i och för sig innebär höjd målsättning för verksamheten. Som exempel kan nämnas uppförandet av förvaltningsbyggnader. I den mån en utbyggnad inte följer av fastlagda program har en allmän skälighetsbedömning fått göras. Det ligger i sakens natur att den blivit mycket schablonmässig. En strävan har dock varit att göra en restriktiv bedömning.

d) För vissa utgiftsområden där efterfrågan över huvud inte objektivt kan fastställas har oförändrad ambitionsnivå, mot bakgrund av allmänna uttalanden från statsmakterna om politikens inriktning, ansetts innebära en framskrivning av tidigare trend. En sådan metodik har bl. a. använts för anslagen till studiecirkel.

Som framgått stöter man på svårigheter av såväl definitions- som beräkningsmässig natur när begreppet oförändrad ambitionsnivå skall fastställas. Härav följer att långtidsbudgetens beräkningar måste omges med betydande osäkerhetsmarginaler.

1.3. Beräkningsunderlag

Långtidsbudgeten omfattar endast i statsbudgeten ingående utgifter och inkomster. Härav följer att en stor del av socialförsäkringssystemet — bl. a. AP-fondernas inkomster och utgifter — affärsverkens driftutgifter och andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår i beräkningarna.

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av långtidsbedömningar som utförts av myndigheterna. Dessa har härvid enligt givna direktiv beträffande den samhällsekonomiska utvecklingen i stort haft att utgå från en ökning av bruttonationalprodukten med 4 % per år samt full sysselsättning. Den slutliga bedömningen av vilken anslagsutveckling som följer av antagandet om oförändrad ambitionsnivå har gjorts inom finansdepartementet efter samråd med vederbörande fackdepartement.

Vid en diskussion av den statliga utgiftsutvecklingen under de framföriggande budgetåren är det naturligt att göra jämförelser med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser kan bl. a. visa i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i utvecklingen på skilda delområden gör sig gällande.

Som jämförelsematerial kommer i det följande att användas statistiken över budgetutfallen för budgetåren 1962/63—1966/67. För budgetåret 1967/68 föreligger utfallsberäkningar först hösten 1968 och möjligheterna att förtutse utfallen för de enskilda anslagen är begränsade. Detta budgetår har därför inte tagits med i kalkylerna.

Beräkningarna av den framtida utgiftsutvecklingen utgår från anslagsbeloppen för budgetåret 1968/69 enligt 1968 års statsverksproposition med beaktande av särpropositioner och av riksdagen fattade beslut. Beräkningarna är i princip utförda i fasta löner och priser och avser således volymförändringar. Vid beräkningarna i de sammanfattande avsnitten har hänsyn härutöver tagits till vissa schablonmässigt gjorda pris- och lönestegringsantaganden.

För att uppnå jämförbarhet med den redovisade framtida utgiftsutvecklingen är det nödvändigt att även den historiska perioden avspeglar volymutvecklingen. Omräkningen av utgiftsserierna från löpande till fasta priser har gjorts med hjälp av olika index. För vissa utgiftsgrupper finns direkt användbara index. Detta gäller t. ex. de kvantitativt viktiga direkta inkomstöverföringarna. Dessa har omräknats efter konsumentprisindex och kan därefter sägas uttrycka det reala värde förmånerna representerar för mottagarna. För andra grupper saknas relevanta index. Detta gäller t. ex. för den statliga konsumtionens olika omkostnadsanslag. För dessa har använts konsumentprisindex sedan denna rensats från varugrupper som inte är relevanta för den statliga konsumtionen.

2. Samhällsekonomisk bakgrund

2.1. Inledning

Den totala produktionen inom landet har under de senaste åren ökat långsammare än under första hälften av 1960-talet och än vad som förutsågs i 1965 års långtidsutredning. Enligt nationalräkenskapernas redovisning

t. o. m. år 1967 och den reviderade nationalbudgetens prognos för år 1968 beräknas den genomsnittliga årliga tillväxten i totalproduktionen åren 1965—1968 till 3,3 %. Produktionsökningen under åren 1960—1965 var i genomsnitt ca 5 % per år. I långtidsutredningen angavs den möjliga ökningen av den totala produktionen under perioden 1965—1970 till 4,2 % per år. Att tillväxttakten skulle bli lägre än under närmast föregående femårsperiod tillskrevs en i förhållande till denna mindre gynnsam utveckling av arbetskraftstillgången. Den svaga produktionstillväxten under första delen av kalkylperioden kan emellertid inte förklaras härmed utan får tillskrivas en dämpning av efterfrågans tillväxttakt, vilken i sin tur i hög grad bestämts av den internationella konjunkturutvecklingen och av den inhemska ekonomiska politiken. Denna efterfrågedämpning var av naturliga skäl inte inkalkylerad i långtidsutredningens beräkningar, som avsåg tillväxten i ekonomins produktionskapacitet.

Vid planeringen av den statliga sektorns framtida utveckling måste dess samband med övriga delar av samhällsekonomin beaktas. Detta samband är dubbelriktat; dels är möjligheterna för den statliga sektorns tillväxt beroende av den allmänna resurstillgången och framstegstakten, dels påverkar statsutgifterna utvecklingen inom övriga delar av ekonomin. En viktig fråga är därför om dämpningen av den ekonomiska tillväxten under de senaste åren också inneburit att betingelserna för den framtida tillväxten i ekonomin blivit ändrade.

Inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering har 1965 års långtidsutredning följts upp och partiellt reviderats (bil. 2 till denna proposition). Kalkylperioden har därvid utsträckts till år 1975. Framställningen här begränsas till en redovisning av de bedömningar som gjorts av den framtida resursutvecklingen och produktionstillväxten.

2.2. Resursutveckling och produktionstillväxt

En av de viktigaste betingelserna för framtida produktionsökningar är tillgången på arbetskraft. Den reviderade arbetskraftskalkylen utgår från att den årliga ökningstakten för hela folkmängden avtar från 0,8 % under perioden 1965—1970 till 0,7 % 1970—1975. I prognosen har förutsatts ett årligt invandringsöverskott på 10 000 personer. För befolkningen i arbetsför ålder, 15—69 år, är ökningstakten lägre än för totalbefolkningen. Den uppskattas till 0,4 % per år under perioden 1965—1970 och 0,2 % per år under den därpå följande femårsperioden.

Med hänsyn tagen till de sannolika förändringarna i förvärvsfrekvenserna för olika grupper samt i arbetad tid beräknas ökningen i det totala arbetskraftsutbudet under den framförliggande perioden bli mycket begränsad. Antalet förvärvsarbetande, som från år 1965 till år 1970 beräknas öka med ca 45 000, förutses under nästa femårsperiod öka med endast ca 26 000. Hela

Tabell 1. Arbetskraftens förändringar 1960—1975

	1960—1965	1965—1970	1970—1975
<i>Absoluta förändringar (antal personer)</i>			
Befolkning i åldrarna 15—69 år	+ 243 000	+ 117 000	+ 52 000
Antal förvärvsarbetande	+ 139 000	+ 45 000	+ 26 000
Antal årsarbetande	+ 96 000	+ 18 000	+ 5 000
<i>Procentuella förändringar per år</i>			
Befolkning i åldrarna 15—69 år	+ 0,9	+ 0,4	+ 0,2
Antal förvärvsarbetande	+ 0,8	+ 0,3	+ 0,1
Antal årsarbetande	+ 0,6	+ 0,1	± 0
Arbetskraftsvolym i timmar	+ 0,3	- 0,5	- 0,7

nettoökningen i utbudet av arbetskraft skulle under båda perioderna bestå av gifta kvinnor. Den kvinnliga arbetskraften har emellertid kortare medelarbets-tid än männen. Om hänsyn tas härtill samt till arbetstidsförkortningen under åren 1967—1969 blir resultatet att arbetskraftsvoly-men i timmar minskar med i genomsnitt 0,5 % per år under perioden 1965—1970.

Något beslut om fortsatt arbetstidsförkortning har inte fattats. I kalkylen för 1970—1975 har dock antagits en ytterligare sänkning av arbetsveckan från 42 1/2 till 40 timmar. Antagandet innebär att såväl den genomsnittliga arbetstiden per årsarbetande som arbetskraftsvoly-men i timmar skulle minska med 0,7 % per år 1970—1975. Arbetskraftskalkylen sammanfattas i tabell 1, i vilken även uppgifter för perioden 1960—1965 intagits.

Den andra väsentliga faktorn som bestämmer resurstillväxten är produktivitet, dvs. produktionen per arbetad timme. Produktivitetsökningarna i ekonomin torde huvudsakligen kunna hänföras till ökad kapitalinsats, bättre teknik, bättre utbildning av arbetskraften och en omfördelning av resurser från låg- till högproduktiva näringar. Möjligheten att särskilt och statistiskt precisera dessa faktorerers betydelse är begränsad. Då det gäller effekten av kapitalinsatsen på produktivitetens utveckling har dock vissa beräkningar gjorts. Dessa visar på en god samvariation mellan produktivitetens utvecklingen och de närmast föregående årens maskininvesteringar inom näringslivet. Dessa redan på kort sikt produktiva investeringar stagnerade under åren 1966—1968. Någon avgörande betydelse för produktivitetens utvecklingen under återstoden av 1960-talet synes dock inte kunna tillmätas denna investeringssvacka, bl. a. med hänsyn till att det för närvarande föreligger en relativt stor outnyttjad kapacitet i maskiner och apparater. Produktionsökningen per arbetad timme har på dessa grunder beräknats till i genomsnitt 4,4 % per år 1965—1970, vilket i stort sett överensstämmer med prognosen i långtidsutredningen. Genom bl. a. extrapolering av tidigare utvecklingstrender inom olika sektorer har produktivitetens årliga ökningstakt för perioden 1970—1975 beräknats till ca 4,5 %.

Sammanställs de här lämnade uppgifterna erhålls som resultat att den totala produktionen skulle kunna stiga med 3,9 % per år 1965—1970 och

med ca 4 % per år 1970—1975. Beräkningarna sammanfattas i följande tablå, där som jämförelse även långtidsutredningens kalkyl för 1965—1970 medtagits (procentuella förändringar per år):

	1965—1970 enl. LU	1965—1970 enl. ny beräkning	1970—1975
arbetskraftvolym i timmar	- 0,3	- 0,5	- 0,5
arbetsproduktivitet	+ 4,5	+ 4,4	+ 4,5
totalproduktion	+ 4,2	+ 3,9	+ 4

3. Utgiftsutvecklingen

Statsutgifterna redovisas i det följande grupperade efter ändamål. Redovisningen omfattar de totala statsutgifterna, dvs. såväl utgifterna på driftbudgeten (exkl. avskrivningsanslagen) som investeringsanslagen på kapitalbudgeten. Utgifterna har indelats i elva grupper.

3.1. Totalförsvaret

Anslagsgruppen domineras av utgifterna för det militära försvaret. Den i prop. 1968: 110 föreslagna utgiftsramen för det militära försvaret under budgetåret 1968/69 uppgår till 5 202 milj. kr. Till militära ändamål hänförs vidare vissa utgifter utanför utgiftsramen, däribland flyttning av I 1 och Ing 1, investeringar i försvarets fabriksverk m. m., sammanlagt ca 145 milj. kr. Utgifterna för det militära försvarets pensioner, socialförsäkringsavgifter m. m. beräknas till ca 395 milj. kr.

Övriga utgifter inom totalförsvaret hänför sig till civilförsvaret (ca 125 milj. kr.), ekonomiskt försvar (ca 150 milj. kr.) och andra försvarsändamål (ca 65 milj. kr.).

Utgifterna för totalförsvaret uppgår budgetåret 1968/69 till ca 16 % av de totala statsutgifterna. Försvarets andel av de sammanlagda statliga konsumtions- och investeringsanslagen är ca 36 %. Andelen av de statliga investeringarna är högre, ca 43 %.

Totalförsvaret

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63— 1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69— 1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70— 1972/73
		1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
+ 3,1	6 063	+ 71	+ 32	+ 140	+ 59	+ 1,2	+ 1,2

Tabell 2. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna i löpande priser 1968/69—1972/73
(Milj. kr.)

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Basbelopp (prisläge maj 1967)	4 747	4 795	4 843	4 983	4 983
Priskompensation	385	414	633	883	1 120
Förbrukning av anslagsbehållningar	62	90	90	0	0
Övriga utgifter inom militära ramen	8	4	3	3	3
Utgiftsnivå	5 202	5 303	5 569	5 869	6 106
Utgiftsförändring från föregående budgetår		+ 101	+ 266	+ 300	+ 237

Tabell 3. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna i fasta priser 1968/69—1972/73
(Milj. kr.)

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Utgiftsnivå	5 202	5 303	5 414	5 541	5 595
Utgiftsförändring från föregående budgetår		+ 101	+ 111	+ 127	+ 54
varav priskompensation		(+ 29)	(+ 64)	(+ 77)	(+ 54)

I fråga om det *militära försvaret* har utgiftsförändringarna för budgetåren 1969/70—1971/72 beräknats i enlighet med den ekonomiska ram som Kungl. Maj:t underställt riksdagen innevarande år och som bygger på förslag av 1965 års försvarsutredning. För det sista året i den period som långtidsbudgeten avser, budgetåret 1972/73, utgår beräkningarna från den av Kungl. Maj:t föreslagna horisontella grundplaneringsnivån. Liksom för budgetåret 1968/69 ingår i utgifterna för militära ändamål vissa utgifter utöver den militära ramen. De nya kasernanläggningarna för I 1 och Ing 1 färdigställs under budgetåret 1969/70, varför medelsbehovet för detta ändamål upphör fr. o. m. 1970/71.

För att belysa utvecklingen av de ramreglerade militära försvarsutgifterna har två alternativa beräkningar gjorts på grundval av de prisantaganden som ligger till grund för inkomstberäkningen. Härvid har antagits att prisregleringstalet för det militära försvaret liksom under tidigare år ökar något snabbare än nettoprisindex.

Beträffande *civilt försvaret* utgår beräkningarna i långtidsbudgeten, liksom i fråga om det militära försvaret, från förslag i prop. 1968: 110, som ansluter till förslag av försvarsutredningen. Rambeloppen för budgetåren 1968/69, 1969/70, 1970/71 och 1971/72 upptas således till 113, 114, 114 resp. 112 milj. kr. i prisläge maj 1967. För budgetåret 1972/73 har räknats med det av försvarsutredningen angivna beloppet om 112 milj. kr. i prisläge maj 1967. Till dessa belopp kommer priskompensation. För budgetåret

1968/69 medför prisregleringen att civilförsvarsramen blir drygt 125 milj. kr.

Övriga icke ramreglerade *totalförsvanslag* har tagits upp med i huvudsak oförändrade belopp under hela perioden. Beträffande gruppen ekonomiskt försvar har dock anslagen fr. o. m. budgetåret 1970/71, då nuvarande oljelagringsprogram upphört, räknats ned med utgifterna för detta, eller drygt 60 milj. kr.

3.2. Utbildning och forskning

Till denna anslagsgrupp har förts statens kostnader för utbildning samt den civila forskning som drivs i statlig regi eller med statligt stöd. Anslagsgruppen har indelats i undergrupper varav de största är grundskolan, gymnasiala skolor, högre utbildning och forskning samt studiesociala ändamål. Grundskolan domineras av den nioåriga obligatoriska skolan. Till denna undergrupp har även förts realskolan och andra skolor under avveckling. I gymnasiala skolor ingår yrkesskolan, fackskolan, gymnasiet och folkhögskolan. Till högre utbildning och forskning har förts bl. a. anslagen till universiteten och högskolorna, kommunala och statliga undervisningssjukhus samt forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. Vidare ingår i denna undergrupp anslagen till den statliga forsknings- och utvecklingsverksamheten på atomenergiområdet. Studiesociala ändamål omfattar det statliga studiestödet till samtliga kategorier av studerande.

Utgiftsutvecklingen på utbildningens och forskningens område under perioden 1962/63—1966/67 är en följd av dels den ökade efterfrågan på utbildning på alla nivåer dels den genomgripande reformverksamhet som skett inom området.

Grundskolan kommer läsåret 1972/73 att vara utbyggd t. o. m. årskurs 9 i hela landet. Elevantalet beräknas uppvisa en svag stegring under den pe-

Utbildning och forskning

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 10,5	7 092	+ 233	+ 118	+ 99	+ 98	+ 3,9	+ 2,0
därav								
grundskolan	+ 1,8	2 375	+ 39	— 22	+ 36	+ 21	+ 1,6	+ 0,7
gymnasiala skolor . .	+ 16,8	1 082	+ 57	+ 14	+ 12	+ 3	+ 5,3	+ 1,9
högre utbildning och forskning	+ 11,7	1 629	+ 85	+ 83	+ 16	+ 42	+ 5,2	+ 3,3
studiesociala ändamål	+ 36,4	1 129	+ 82	+ 25	+ 26	+ 21	+ 7,3	+ 3,2

riod långtidsbudgeten omfattar. Anslagsutvecklingen styrs förutom av elevantalet av klasstorlekarna. De åtgärder som vidtagits för att höja medeltalet för antalet elever per klass inom grundskolan till den nivå som låg till grund för 1962 års grundskolebeslut får avsevärd effekt. Det har beräknats att lärarbehovet 1970/71 härigenom kommer att vara ca 3 000 mindre än vad en fortsättning av tidigare observerad trend skulle ha inneburit. Detta betyder en sänkning av kostnadsnivån på i runt tal 100 milj. kr. enbart på lönesidan.

Investeringsbehovet i skolbyggnader, som bl. a. påverkas av den fortsatta inflyttningen till tätorterna, kan överslagsmässigt beräknas förbli konstant under den framförliggande perioden.

De *gymnasiala skolorna* — gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan — fortsätter att byggas ut under perioden. Enligt de riktlinjer, som fastslogs vid 1964 års beslut om de gymnasiala skolformerna, skall 85 % av en årskull 16-åringar intas i någon gymnasial skolform. Intagningen beräknas år 1970 ske med ca 30 % i gymnasium, ca 20 % i fackskola och 30 à 35 % i yrkesskola.

För gymnasiets del har den 30-procentiga intagningen i stort sett redan uppnåtts. Fackskolan beräknas expandera starkt från 22 000 elever under innevarande budgetår till över 40 000 vid långtidsbudgetperiodens slut. Beträffande yrkesskolan har antagits att antalet heltidselever skall stiga från f. n. ca 70 000 till ca 75 000.

Under våren 1967 tog statsmakterna ställning till ett program för *vuxenutbildningen*, såväl den riksrekryterade vid de statliga skolorna i Norrköping och Härnösand som den lokala vid de kommunala skolorna för vuxna, vilka erhöi ett väsentligt förbättrat statsbidrag. Under den framförliggande perioden beräknas antalet vuxenstuderande öka med i runt tal 5 000 per år.

Den inom vuxenutbildningen bedrivna försöksverksamheten med undervisning genom radio och television bör öka möjligheterna till rationaliseringar även inom andra utbildningssektorer.

Behovet av lärare för hela skolsektorn uppgår år 1967/68 till i runt tal 83 000 heltidstjänster. Av dessa uppehålls ca 6 000 av personer utan föreskriven lärarutbildning. Lärarbristen har under 1960-talets början ökat eller varit konstant. Under det senaste året har dock en viss förbättring inträtt. En fortsatt förbättring förutses med hänsyn till den ökade utbildningskapaciteten och till olika rationaliseringsåtgärder.

De anslagsberäkningar som upptagits i långtidsbudgeten avseende den *högre utbildningen* har utgått från den av statsmakterna år 1965 fastställda planen för utbyggnad av universitet och högskolor (prop. 1965: 141, SU 173, rskr 411). Hänsyn har också tagits till vissa i planen förutsatta rationaliseringsåtgärder såsom tvåskiftsutbildning i vissa laborativa ämnen, ökad användning av tekniska hjälpmedel i undervisningen m. m.

Enligt 1965 års beslut skall planeringen utgå från en ram av ca 87 000 studerande vid 1970-talets början. Om inga rationaliseringsåtgärder kommer till stånd och nu rådande tendenser för tillströmningen fortsätter skulle antalet studerande i stället komma att uppgå till över 100 000. Anslagsberäkningarna förutsätter dock att sådana åtgärder genomförs under perioden.

Resurserna för den statligt finansierade *forskningen* anvisas på i huvudsak två vägar. Dels ges anslag till forskningsråden, branschforskningsinstitutet, AB Atomenergi m. fl., dels innebär anvisningarna av medel till universiteten och högskolorna en ökning av forskningsresurserna där, eftersom en stor del av lärarna även skall bedriva forskningsverksamhet. Under senare år har forskningens resurser ökat mycket snabbt. För den framföriggande perioden förutses en fortsatt stark ökning.

Anslagen till *studiesociala ändamål* har ökat kraftigt de senaste åren. För den kommande perioden kan man vid oförändrad ambitionsnivå räkna med en genomsnittlig årlig ökning om 3,2 %. Utvecklingen betingas väsentligen av ökat antal elever.

3.3. Rättsväsende

Omkring hälften av utgifterna inom gruppen avser polisväsendet, som också svarar för ca 60 % av de inom sektorn sysselsatta. Anslagsgruppen har väsentligt ändrat omfattning och struktur under de senaste åren. Vid årsskiftet 1964/65 förstatligades polis-, åklagar- och exekutionsväsendet samt rådhusrätterna. Den snabba expansionen av utgifterna under perioden fram till 1966/67 är därför endast delvis uttryck för en reell ökning.

Till grund för beräkningen av anslagen till huvuddelen av rättsväsendet ligger antaganden om kriminalitetens fortsatta omfattning. Härvid förut-

Rättsväsende

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 24,9	1 470	+ 52	+ 61	+ 52	+ 30	+ 3,5	+ 3,2
därav								
polisväsende	735	+ 22	+ 24	+ 41	+ 10	+ 2,9	+ 3,1
åklagarväsende	- 2,6	54	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1,1	+ 1,2
domstolar	+ 12,5	196	+ 10	+ 6	+ 6	+ 6	+ 5,3	+ 3,5
kriminalvård	+ 10,2	214	+ 6	+ 10	+ 9	+ 10	+ 2,8	+ 3,8
exekutionsväsende	83	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1,1	+ 1,0

sätts en viss ökning av antalet grövre brott under prognosperioden. Vidare beräknas en stigande trafikvolym ställa ökade krav på resurser för trafikövervakning. För att möta den ökade arbetsbelastningen inom rättsväsendet planeras en övergång till automatisk databehandling i ett enhetligt och samordnat informationssystem för polis- och åklagarväsendet, domstolarna samt kriminalvården. Vidare planeras system för automatisk behandling av fastighetsregistreringen och av ärendena vid underrätternas inskrivningsavdelningar.

Inom *polisväsendet* beräknas den sammanlagda ökningen av arbetsbelastningen endast i begränsad utsträckning mötas med en utbyggnad av poliskåren. En fortsatt ökning av övrig personal samt en fortsatt teknisk upprustning — bl. a. anskaffning av specialfordon för olika ändamål samt TV-övervakning för vissa stora trafikleder — har beaktats vid beräkningen av anslagsutvecklingen. Rationaliseringsarbetet inom polisväsendet beräknas fortsätta i ökad takt. Den nyligen påbörjade översynen av indelningen i polisdistrikt och av den regionala polisorganisationen väntas leda till en effektivare polisorganisation och därigenom till ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser.

På investeringssidan har medel beräknats för inlösen av polishus i ungefär nuvarande omfattning samt en fortsatt utbyggnad av lokaler för rättsväsendet, bl. a. i kvarteret Kronoberg i Stockholm.

Antalet grövre brottmål och antalet tvistemål har ökat under senare år vid de *allmänna domstolarna*. Även antalet inskrivningsärenden vid underrätterna har ökat kraftigt. Arbetsbördan för domstolarna kan väntas stiga under perioden. Lagstiftningen om kommunal förköpsrätt och den nya hyreslagstiftningen samt den tilltänkta immissionslagstiftningen kan förväntas medföra visst merarbete för underrätterna. Å andra sidan fortsätter strävandena att avlasta domstolarna brottmål av mindre allvarlig karaktär. Införandet av ordningsföreläggande och den ökade möjligheten till strafföreläggande beräknas befria domstolarna från 30 000—40 000 mål per år. Vissa personalförstärkningar har dock ansetts erforderliga för domstolsväsendet.

Antalet brott, som kommit till polisens kännedom, har fortsatt att öka under år 1967. Brottsbalkens påföljdssystem och utvecklingen av *kriminalvården* i frihet kan däremot bidra till att minska platsbehovet vid anstalterna. För de kommande budgetåren har planerats en fortsatt modernisering av anstaltssystemet. Samtidigt räknar man med att kunna lägga ner vissa äldre anstalter. Specialavdelningarna på centralanstalten Österåker tillkommer i början av perioden. Under perioden påbörjas en eller ett par sidoanstalter. Vidare förutsätts en modern centralanstalt om 220 platser för ungdomar bli påbörjad. Beträffande frivården beräknas antalet övervakningsfall stiga från 21 000 till 28 000. Med hänsyn härtill har kalkylerats med en betydande utbyggnad av frivårdens resurser.

3.4. Folkpensioner m. m.

Helt dominerande inom gruppen är folkpensionsanslaget. Vidare ingår här anslag till statens bidrag till sjukförsäkringen, vissa kostnader för yrkesskadeersättningar och för den allmänna försäkringens administration. Gruppen omfattar nästan enbart direkta transfereringar till hushållen.

Kostnaderna för *folkpensioneringen* har i fasta priser stigit med drygt 9 % årligen under perioden 1962/63—1966/67. Delvis är ökningen en följd av att antalet pensionärer under perioden stigit med 130 000. Huvudsakligen beror dock ökningen på de standardhöjningar som genomförts. Under perioden har pensionernas realvärde ökat med drygt 4 % per år. Från den 1 juli i år uppgår folkpensionen till 5 220 kr. för ensamstående och 8 112 kr. för makar.

Under den framförliggande perioden beräknas en betydande utgiftsökning till följd av ökat antal pensionärer. I enlighet med långtidsbudgetens förutsättning om oförändrad ambitionsnivå har någon ytterligare standardhöjning under perioden däremot inte inkalkylerats. Frågan om utformningen av fortsatta förbättringar av folkpensionerna utreds av pensionsförsäkringskommittén.

Beräkningen av folkpensionsanslaget utgår från en antagen prisstegring med 2,7 % för åren 1968 och 1969. Detta medför en utgiftsökning på drygt 200 milj. kr. för budgetåret 1969/70. För perioden 1970/71—1972/73 omfattar beräkningarna endast utgiftsökningar till följd av ökat antal pensionärer. Antalet pensionärer ökar snabbare än den totala befolkningen. År 1960 utgjordes ca 12 % av befolkningen av åldersgruppen 65 år och äldre. Denna grupp beräknas år 1975 utgöra närmare 15 % av totalbefolkningen.

Kostnaderna för statens bidrag till *sjukförsäkringen* har under perioden fram t. o. m. 1966/67 ökat främst på grund av den reform av sjukförsäkringen som genomfördes år 1963 i samband med införande av lagen om all-

Folkpensioner m. m.
(Milj. kr., fasta priser¹)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 8,3	6 560	+ 362	+ 147	+ 155	+ 149	+ 5,5	+ 3,0
därav								
folkpensioneringen ..	+ 9,1	6 024	+ 341	+ 126	+ 129	+ 123	+ 5,7	+ 2,8
sjukförsäkringen	+ 1,1	510	+ 20	+ 20	+ 25	+ 25	+ 3,9	+ 4,2

¹ Inräknad prisstegring 2,7 % för åren 1968 och 1969.

män försäkring. Då höjdes bl. a. grundsjukpenningen och moderskapspenningen.

Den 1 januari 1967 slopades karensdagarna och sjukpenningen höjdes väsentligt. Från den 1 januari i år har ersättningarna för läkarvårdskostnader höjts.

För långtidsbudgetperioden beräknas utgifterna öka till följd av befolkningsökning, ökad andel åldringar samt ett ökat antal läkarbesök per individ.

3.5. Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik

De arbetsmarknadspolitiska insatserna kan uppdelas i ett antal huvudverksamheter: rörlighetsfrämjande åtgärder, sysselsättningsstimulerande åtgärder, insatser för de handikappade samt kontant stöd vid arbetslöshet. De lokaliseringspolitiska anslagen består av lån och bidrag.

Det bör i sammanhanget framhållas att anslagen till *arbetsmarknadspolitik* på grund av konjunktursvängningarna ofta uppvisar betydande skillnader mellan beräkningar och utfall. Sålunda torde för innevarande budgetår de verkliga utgifterna under anslagen för omskolning och beredskapsarbeten bli ca 40 % högre än de ursprungligen beräknade beloppen.

De antaganden om konjunkturutvecklingen som ligger till grund för långtidsbedömningen innebär en relativt snabb anpassning till ett mer normalt konjunkturläge.

Uppgången av anslagen till arbetsmarknadspolitiska åtgärder under de gångna åren beror i hög grad på förstärkta insatser för att *främja rörligheten*. Omskolningen av arbetskraft har fått en snabbt växande omfattning och utbildningskapaciteten beräknas för budgetåret 1968/69 ge utrymme för ca 85 000 personer, vilket är nästan dubbelt så mycket som år 1965/66.

Den strukturomvandling som det svenska näringslivet för närvarande

Arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 12,5	1 841	+ 189	+ 2	+ 84	+ 82	+ 10,3	+ 4,5
därunder								
arbetsmarknadspolitik	+ 9,6	1 501	+ 136	+ 53	+ 82	+ 80	+ 9,1	+ 5,4
lokaliseringspolitik	216	+ 50	— 55	—	—	+ 23,1	— 0,6

undergår får beräknas bli ett bestående inslag i den ekonomiska utvecklingen även i framtiden. Inriktningen av efterfrågan mot yrkesutbildad arbetskraft kan väntas bli förstärkt. Därför erfordras en fortsatt utbyggnad av kapaciteten för arbetsmarknadsutbildning. Denna utbyggnad kan beräknas bli av ungefär samma storlek som de senaste åren. Härvid har en viss ökning av bristyrkesutbildningen inkalkylerats.

För innevarande budgetår har över tilläggsstat anvisats sammanlagt 100 milj. kr. i avsikt att i nuvarande konjunkturläge kunna driva *de allmänna beredskapsarbetena* mera intensivt och under längre tid. För budgetåret 1968/69 kvarstår verkningar av konjunkturdämpningen som beräknas medföra behov av beredskapsarbeten i större omfattning än normalt. För budgetåret 1969/70 beräknas däremot en återgång ske till medelnivån för åren 1964—67 varefter en långsam minskning av anslaget beräknas ske under de följande åren. Fortsatt minskning av antalet projekt med höga dagsverkskostnader har förutsatts bli möjlig.

De särskilda beredskapsarbetena för handikappade har uppvisat en mycket kraftig utgiftsexpansion under de gångna åren. Denna expansion kan beräknas fortsätta om än i långsammare takt. Framför allt är det verkningarna av strukturförändringarna som skärper kraven på insatser för att inpassa de handikappade i förvärvslivet.

Kontant stöd vid arbetslöshet utgick av statsmedel tidigare i huvudsak i form av bidrag till erkända arbetslöshetskassor. De reformer som förelagts årets riksdag (prop. 1968: 29) innebär en kraftig ökning av anslagen. Ersättningar till kassorna utbetalas på så sätt att en ökad arbetslöshet i huvudsak skapar anslagsbehov ett år senare. För budgetåren 1968/69 och 1969/70 förutses därför ökade utgifter. Vid beräkningarna har hänsyn tagits till en relativt snabb nedgång av genomsnittliga antalet ersättningsdagar per kassamedlem, från ca 4 under försäkringsåret 1967/68 till 3 under 1969/70. Medel för omställningsbidrag kan beräknas tas i anspråk i mindre omfattning under perioden 1969/70—1972/73 än under 1968/69.

Det program för *lokaliseringpolitiken* som gäller för perioden 1965/66—1969/70 avsåg ursprungligen en sammanlagd insats om 800 milj. kr. Ökat behov av lokaliseringsslån har uppstått, bl. a. utanför stödområdet, samtidigt som behovet av bidragsmedel sjunkit. Totalt har regeringen föreslagit en höjning av ramen till 1 000 milj. kr., varav 250 milj. kr. bidragsmedel.

En utredning om lokaliseringspolitikens fortsatta inriktning har tillsatts. Beräkningsmässigt har inkalkylerats en lokaliseringsram per år av samma storlek som det utökade femårsprogram, varom regeringen framlagt förslag, dvs. 200 milj. kr. per år.

3.6. Hälso-, sjuk- och socialvård

Denna anslagsgrupp omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Kostnaderna för bidrag till av landstingen och storstäderna bedriven psykiatrisk sjukvård är den tyngsta posten.

Huvudmannaskapet för den *psykiatriska sjukvården* fördes över från staten till landstingen den 1 januari 1967. Staten bidrar till investerings- och driftkostnader enligt särskilda avtal, som avser perioden 1967—1971. Dessa avtal medförde en kraftig utgiftsökning för staten under budgetåret 1966/67.

Enligt avtalen skall investeringsbidrag för perioden 1967—1971 utgå med totalt 310 milj. kr., dvs. med 62 milj. kr. per år. Driftbidraget baserar sig i princip på den genomsnittliga vårddagkostnaden vid de av staten drivna sjukhusen året före övertagandet. För budgetåret 1968/69 beräknas driftbidraget till 860 milj. kr. Under prognosperioden ligger bidraget räknat i fasta priser på i stort sett oförändrad nivå eftersom bidragsunderlaget är fixerat. Under budgetåret 1969/70 minskar dock anslagsbehovet, då ett bidragsbelopp avseende slutreglering till storstäderna enligt gamla avtal faller bort. Efter år 1971 har anslagen beräknats ligga kvar på samma nivå som under avtalsperioden.

Utgifterna till *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser en rad centrala och regionala myndigheter på detta område, statsbidrag till olika former av hälso- och sjukvård samt en viss del av kostnaderna för undervisnings-sjukhusen. Enligt beslut av riksdagen bidrar staten till uppförande av 11 500 platser för långtidssjukvården. Sedan medel för detta platsantal anvi-

Hälso-, sjuk- och socialvård
(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 10,3	2 067	+ 2	+ 34	+ 11	+ 31	+ 0,0	+ 0,9
därav								
psykiatrisk sjukvård								
m. m.	+ 13,6	969	— 24	— 6	— 5	—	— 2,5	— 0,9
kroppssjukvård och allmän hälsovård..	+ 2,1	341	+ 20	+ 12	— 12	+ 5	+ 5,9	+ 1,8
nykterhetsvård	+ 9,8	134	+ 11	+ 6	+ 8	+ 11	+ 8,2	+ 6,1
ungdomsvård	+ 9,2	51	+ 2	+ 1	—	+ 1	+ 3,9	+ 2,1
åldringsvård.....	+ 48,1	219	— 20	+ 7	+ 7	+ 7	— 9,1	+ 0,0
hjälp åt handikappade	+ 9,1	128	+ 6	+ 6	+ 7	+ 3	+ 4,7	+ 4,2

sats förutsätts anslaget utgå budgetåret 1971/72. Beträffande övriga anslag kan nämnas att utbyggnaden av karolinska sjukhuset enligt antagen generalplan beräknas medföra ökade utgifter under perioden både för investering och för en viss successiv personalförstärkning föranledd av utbyggnaden.

För *nykterhetsvården* förutses en fortsatt stark ökning, huvudsakligen av bidragen till kommunala nykterhetsnämnder.

Anslagen till *ungdomsvården* avser främst kostnaderna för de statliga ungdomsvårdsskolorna. Under de senaste åren har ett antal skolor utrustats med särskilda sjuk- och behandlingsavdelningar. För den kommande perioden har räknats med en fortsatt uppdelning av de stora avdelningarna vid ungdomsvårdsskolorna i syfte att åstadkomma en effektivare vård. Detta innebär ökade investerings- och personalkostnader.

För *åldringsvården* antog 1964 års riksdag ett reformprogram. Detta omfattade, utöver den tidigare nämnda utbyggnaden av sjukhem för långvarigt sjuka, ökade resurser för social hemhjälp och förbättringar av åldringsbostäderna. Genomförandet av detta program har medfört snabbt stigande utgifter. Utgifterna för budgetåren 1969/70—1972/73 påverkas av att antalet personer över 67 år väntas öka med närmare 100 000 under denna period. Mot denna bakgrund har förutsatts en fortsatt ökning med ca 10 % per år av kostnaderna för statens bidrag till kommunernas sociala hemhjälp. Det särskilda statsbidraget till ålderdomshem har den 1 januari 1966 avlösts av det allmänna skatteutjämningsbidraget till kommunerna. Övergångsvis fram till 1969/70, då anslaget faller bort, utgår dock statsbidrag för redan beslutade ålderdomshemsbyggen.

Utgifterna för förbättringslån styrs av en ram som för varje år fastställs av riksdagen. Denna ram har för åren 1967 och 1968 höjts resp. föreslagits höjd till 125 milj. kr. mot ursprungligen 100 milj. kr. Detta skedde för att i konjunktursyfte påskynda förbättringsverksamheten. För prognosperioden har en återgång till den nivå som förelåg före konjunkturpåslaget beräknats. I enlighet härmed har anslaget beräknats ligga på en nivå om 110 milj. kr. mot beräknade 135 milj. kr. för budgetåret 1968/69.

Samhällets åtgärder för handikappade spänner över en rad olika områden. Här redovisas endast kostnaderna för bidrag till vanförestalter och till tekniska hjälpmedel. Under budgetåret 1968/69 införs nya regler för hjälpmedelsbidragen, vilket förutses medföra en viss uppgång för den kommande perioden.

3.7. Stöd till barnfamiljer

Utgifterna för stöd till barnfamiljer avser huvudsakligen direkta transfereringar till hushållen i form av barnbidrag och bostadstillägg. Bidragen till barntillsynsverksamhet svarar för en växande andel av anslagsgruppen.

Stöd till barnfamiljer

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 8,7	2 102	+ 209	+ 52	+ 42	+ 41	+ 9,9	+ 3,9
därav								
barnbidrag m. m.	+ 8,4	1 682	+ 21	+ 37	+ 26	+ 26	+ 1,2	+ 1,6
familjebostadsbidrag och bostadstillägg . .	+ 4,5	294	+ 142	—	—	—	+ 48,3	+ 10,3
barntillsyn m. m.	+ 24,8	116	+ 46	+ 14	+ 15	+ 14	+ 39,7	+ 15,4

Vidare ingår här statens kostnader för bidragsförskott samt den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Under perioden 1962/63—1966/67 har utgifterna för *barnbidragen* ökat kraftigt. Utgiftsutvecklingen har huvudsakligen bestämts av de beslut som fattats om bidragshöjningar. Barnbidraget, som år 1963 var 550 kr. per barn och år, har höjts i etapper upp till 900 kr.

Beräkningarna av barnbidragsanslaget för den framförliggande perioden bygger — i enlighet med långtidsbudgetens antagande om oförändrad ambitionsnivå — på gällande bidragsregler. Antalet barn under 16 år beräknas öka med mellan 22 000 och 28 000 per år, vilket medför en anslagsökning med 20 milj. kr. under periodens båda första år och med 25 milj. kr. under åren 1971/72 och 1972/73.

Till anslagsgruppen barnbidrag m. m. har också förts bidragsförskott. Under prognosperioden bestäms utgiftsökningen för dessa av de förslag om en familjepolitisk reform som framlagts för årets riksdag (prop. 1968: 42). Enligt förslaget höjs bidragsförskotten med 20 %. Statens utgifter ökar härigenom med 16 milj. kr. På grund av utbetalningsbestämmelserna påverkas anslagsbehovet först under budgetåret 1970/71.

Den familjepolitiska reformen innebär också att ett nytt statligt *bostadstillägg* införs den 1 januari 1969. Bostadstilläggen ersätter familjebostadsbidragen och utgår med ett grundbelopp till alla barnfamiljer med lägre inkomster. Detta grundbelopp stiger med antalet barn. Uppfylls vissa bostadsvillkor utgår högre belopp. För familjer med låga inkomster och samtidigt höga hyror föreslås en komplettering av det nya statliga bostadstillägget. Den får formen av ett kommunalt bostadstillägg med 50 % statsbidrag. Reformkostnaden för de nya bostadstilläggen fördelas med ca 145 milj. kr. på vart och ett av budgetåren 1968/69 och 1969/70. För de följande åren har någon utgiftsökning inte inkalkylerats.

År 1966 infördes förbättrade bidragsregler för barnstugeverksamheten för

att stimulera kommunerna till en snabbare utbyggnad av *barntillsynen* för förvärvsarbetande föräldrar. Anordningsbidraget fördubblades och ett särskilt lånestöd infördes. Även driftbidraget förbättrades. Kommunerna planerar nu att bygga ut daghemsservicen i mycket stor omfattning. F. n. finns ca 25 000 platser i daghem och fritidshem. Detta innebär i stort sett en fördubbling sedan år 1965. Under antagande av en årlig ökning med 6 000 platser under perioden fram till budgetåret 1972/73 beräknas anslagen öka med ca 10 milj. kr. per år i genomsnitt.

För att stimulera kommunerna till att öka familjedaghemsverksamheten parallellt med utbyggnaden av barnstugorna införs den 1 januari 1969 statsbidrag till kommunalt organiserade familjedaghem. Man räknar med att det kommer att finnas ca 15 000 platser i utgångsläget. Härutöver beräknas ca 30 000 platser tillkomma under år 1969. Hälften av dessa platser är ett rent nytillskott, medan den andra hälften avser platser i privata familjedaghem, som kommunerna väntas överta. Anslagsberäkningen utgår således från 45 000 platser den 1 januari 1970. Av dessa blir omkring hälften statsbidragsberättigade. Reformen medför ett ökat anslagsbehov för budgetåret 1969/70 med ca 25 milj. kr. Under perioden 1970/71—1972/73 beräknas antalet platser i kommunala familjedaghem öka med ca 5 000 per år, varav 3 000 blir statsbidragsberättigade. Detta innebär en årlig anslagsökning på 3 milj. kr.

3.8. Kommunikationer och energiförsörjning

Utöver utgifterna för vägväsendet omfattar anslagsgruppen huvudsakligen de statliga kommunikationsverken — postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket — Sveriges Radio samt vattenfallsverket.

Huvuddelen av anslagsgruppens utgifter är av investeringskaraktär. Dessa utgifter uppgår budgetåret 1968/69 till ca 2 750 milj. kr. eller 41 % av de totala statliga investeringarna.

Vid bedömningen av den framtida utgiftsutvecklingen har hänsyn i första hand tagits till uppställda program. Detta gäller t. ex. investeringar för Storstockholms lokaltrafik och utbyggnaden av TV 2. För flertalet områden inom gruppen är det emellertid förenat med svårigheter att bedöma hur utgifterna kommer att utvecklas under antagande om oförändrad ambitionsnivå. Såsom tidigare redovisats innebär den metod som använts att utgiftsutvecklingen i huvudsak har beräknats med utgångspunkt från den förväntade årliga procentuella förändringen av trafiken och andra efterfrågefaktorer.

Vattenfallsverket svarar för den största delen av expansionen inom ändamålsgruppen. Investeringsbehovet påverkas främst av efterfrågeutvecklingen på elektrisk kraft och kravet på torrårssäkerhet. Kraftbehovet inom ver-

Kommunikationer och energiförsörjning

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 4,6	4 079	+ 185	+ 18	+ 26	+ 101	+ 4,5	+ 2,0
därav								
vägväsende och vägtrafik	+ 9,2	1 833	+ 42	+ 52	+ 58	+ 59	+ 2,3	+ 2,8
kommunikationsverken	+ 3,6	1 441	+ 62	— 35	— 36	— 22	+ 4,3	— 0,5
energiförsörjning	— 9,8	491	+ 75	— 1	± 0	+ 60	+ 15,2	+ 6,2

kets område beräknas öka med 7,3 % årligen under den framförliggande perioden. Detta nödvändiggör en stark kapacitetsutbyggnad. Investeringsökningen avser i första hand värmekraftstationer medan investeringarna i vattenkraftanläggningar förutses stagnera.

Vad gäller utvecklingen inom *vägväsendet* kommer enligt tillgängliga prognoser trafiken att öka med ca 6 % om året. Vägbyggnaden har — i enlighet med den redovisade beräkningsmetodiken — förutsatts stiga ungefär i takt med trafikökningen. Vid beräkningarna har hänsyn tagits till förväntad produktivitetsutveckling för vägbyggnadsarbeten. Kostnaderna för vägunderhållet har i likhet med beräkningarna i tidigare långtidsbudgetar förutsatts stiga med i genomsnitt 3,4 % per år. Det bör påpekas att till denna anslagsgrupp inte hänförs utgifter för beredskapsarbeten på vägar.

Utgifterna för högertrafikreformen beräknas planenligt helt bortfalla budgetåret 1970/71. Under budgetåret 1969/70 minskar utgifterna med 15 milj. kr. till 5 milj. kr.

Den minskning som tabellen uppvisar för *kommunikationsverkens* investeringar åren 1970/71—1972/73 sammanhänger med att utgifterna för vissa program av engångskaraktär avtar under perioden. Detta gäller bl. a. investeringar för Storstockholms lokaltrafik, sändarnät för TV 2 och utbyggnad av postgirohuset i Stockholm. För det första året i långtidsbudgeten förutses dock en inte oväsentlig anslagsökning.

Televerket svarar för den största delen av denna ökning. Utgifterna för att bygga ut sändarnätet för TV 2 och utgifterna för färg-TV beräknas under 1969/70 öka med ca 20 milj. kr. Totalt kommer den beslutade utbyggnaden att kosta drygt 180 milj. kr. Omfattningen av investeringarna i teleanläggningar, som 1968/69 uppgår till 587 milj. kr., har bedömts mot bakgrund av den väntade telefontrafikutvecklingen. Sålunda förutses en ökning av lokalsamtalen med ca 5 % och av rikssamtalen med ca 8 %. Här emot svarar en beräknad ökning av investeringarna med 2 % per år.

Postverket uppvisar en kraftig ökning av investeringarna under 1969/70 eller drygt 15 milj. kr. Detta sammanhänger huvudsakligen med den beslutade tillbyggnaden av postgirohuset i kvarteret Blåmannen i Stockholm. Totalt beräknas detta projekt kosta 44 milj. kr.

För *luftfartsverkets* del har medelsbehovet beräknats med utgångspunkt från att den väntade efterfrågeutvecklingen kommer att nödvändiggöra betydande investeringar. Bl. a. har behovet av medel för ny flygplats i Malmöregionen beaktats.

I enlighet med riktlinjerna för luftfartspolitik (prop. 1967: 55, SU 107, rskr 267) har vidare antagits att driftbidraget till luftfartsverket avvecklas med 2,5 milj. kr. per år.

Statens järnvägars investeringsutgifter, vilka i 1968 års statsverksproposition upptagits till 398,5 milj. kr., beräknas öka något 1969/70 för att därpå successivt minska. Detta sammanhänger med att de beslutade investeringarna för Storstockholms lokaltrafik successivt avtar. Totalt beräknas dessa investeringar uppgå till mer än 400 milj. kr. Till grund för beräkningarna i övrigt ligger en ökning av investeringarna i takt med trafikökningen.

Ersättningen till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer beräknas minska kontinuerligt under perioden.

3.9. Bostäder

Anslagsgruppen domineras av lånefonden för bostadsbyggande som för budgetåret 1968/69 svarar för 1 600 milj. kr. av totalt 1 836 milj. kr. Övriga mer betydande anslag inom gruppen är räntebidrag (150 milj. kr. år 1968/69), statens bosättningslånefond och lånefonden för kommunala markförvärv.

Det nya system för statligt bostadsstöd som tillämpas fr. o. m. år 1968 innebär, att räntebidragen har slopats samtidigt som räntan på de statliga bostadslånen har höjts till en nivå som motsvarar statens egen upplåningsränta och kostnader för låneförmedlingen. Utan kompenserande åtgärder skulle detta innebära omedelbara och mycket betydande hyreshöjningar i stora delar av bostadsbeståndet. I systemet ingår därför en metod för om-

Bostäder

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1972/73
		1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
+ 10,0	1 836	+ 299	+ 179	+ 144	+ 143	+ 16,2	+ 9,1

fördelning i tiden av kapitalkostnaderna. Enligt denna metod beräknas hyrorna i nybyggda hus till en början på grundval av samma kostnadsnivå som tidigare. Då denna kostnadsnivå inte täcker ränta och amortering på statslånet läggs felande belopp till lånet i form av skuldökning, s. k. räntelån. Under de följande åren höjs de årliga betalningarna successivt så att efter ett antal år återbetalningar av de upplånande beloppen kan påbörjas. Betalningarna skall höjas i sådan takt att de totala statslånen slutamorteras inom 30 år.

För bostadsproduktionen under 10-årsperioden 1965—1974 har riksdagen uppställt målsättningen 1 miljon lägenheter. Anslagsberäkningen har baserats på antaganden om så stor årlig förändring av igångsättningen att detta mål skall nås. Den belastning som framkommer på anslaget ett visst budgetår beror i huvudsak på igångsättningen två år tidigare. Igångsättningen 1967 bestämmer sålunda huvudsakligen anslagsbelastningen 1969/70, osv.

Räntebidragen upphör att belasta budgeten fr. o. m. budgetåret 1969/70. I stället sker en motsvarande utgiftsökning på bostadslånefonden i form av räntelån.

Den redovisade anslagsutvecklingen under perioden återspeglar utöver den vidgade igångsättningen huvudsakligen det ökade lånebehov som de nya räntelånen väntas medföra och de återbetalningar som väntas ske på gamla lån. De ökade räntebetalningar som sker bokförs som intäkter på statsbudgetens inkomstsida.

3.10. Skatteutjämningsbidrag

Denna utgiftsgrupp består till 98 % av skatteutjämningsbidrag till kommunerna. Dessutom ingår särskilda ersättningar till vissa städer och domkyrkor för mistade förmåner samt anslaget till kyrkofonden.

Minskningen av skatteutjämningsbidragen, räknade i fasta priser, under jämförelseperioden betingas av den kraftiga nivåhöjning som ägde rum till budgetåret 1962/63, då skatteersättning till följd av 1961 års ortsavdragsreform infördes.

Bidragssystemet är uppbyggt så, att bidrag utgår dels till kommuner där

Skatteutjämningsbidrag

(Milj. kr., fasta priser)

Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1969/70—1972/73
		1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
— 2,4	1 406	+ 102	+ 107	+ 96	+ 80	+ 7,2	+ 6,3

skatteunderlaget per invånare understiger en viss nivå som fastställs på grundval av medelskattekraften i landet, dels till kommuner där den sammanlagda utdebiteringen till allmän kommunalskatt överstiger medelutdebiteringen i landet. Därutöver kan ett extra skatteutjämningsbidrag utgå om synnerliga skäl föreligger.

Statens kostnader för skatteutjämningsbidragen påverkas således av flera faktorer. Av särskild betydelse är den framtida utvecklingen av skatteunderlaget i kommunerna. Vidare påverkas bidragsbeloppen av de kommunala utdebiteringssatserna. Det genomsnittliga skatteunderlaget (medelskattekraften) utgjorde för år 1967 ca 84 skattekr. (8 400 kr. beskattningsbar inkomst) per invånare och den genomsnittliga kommunala utdebiteringen för samma år 18:71 kr. Till grund för beräkningarna av utgiftsutvecklingen under långtidsbudgetperioden ligger de inkomstantaganden, för vilka redogörs i avsnitt 6, och antagandet att medelutdebiteringen i landets kommuner höjs med 25 öre per år. Övriga faktorer som påverkar bidragsgivningen har förutsatts vara oförändrade. Med dessa utgångspunkter blir den genomsnittliga årliga ökningstakten under perioden drygt 6 %.

3.11. Övrigt

Under denna rubrik har sammanförts de utgifter som inte lämpligen kan föras till någon av de tidigare behandlade anslagsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslagen till främjande av utvecklingen inom vissa delar av näringslivet, teckning av aktier i statliga bolag, internationella ändamål, allmän förvaltning och statsskuldräntor.

Inom gruppen *jordbruk, skogsbruk och fiske* utgör stödet till jordbruksnäringen den största utgiftsposten. Avvecklingen av prisstöd och småbruks-

Övrigt

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totala utgifter	+ 3,7	4 220	+ 478	— 68	+ 286	+ 302	+ 11,3	+ 5,5
därunder								
jordbruk, skogsbruk, fiske	— 2,0	400	— 52	— 33	— 3	— 2	— 13,0	— 6,2
teckning av aktier i statliga bolag	218	+ 82	— 300	—	—	+ 37,6	.
internationella ändamål	+ 20,9	547	+ 131	+ 162	+ 203	+ 252	+ 23,9	+ 24,0
riksstyrelsen	+ 11,5	353	+ 32	+ 16	— 2	—	+ 9,0	+ 3,1
statsskuldräntor	+ 0,0	1 180	+ 150	+ 60	+ 70	+ 30	+ 12,6	+ 5,9

stöd medför en anslagsminskning under perioden. Å andra sidan väntas under de närmaste åren en viss utgiftsökning i samband med intensifierad rationalisering inom jordbruket.

För anslagsgruppen *teckning av aktier i statliga bolag* har förutsatts att den i årets statsverksproposition föreslagna avsättningen till Sveriges Investeringsbank AB om 200 milj. kr. följs av en avsättning om 300 milj. kr. budgetåret 1969/70. Därefter förutsätts anslaget falla bort. Anslaget till aktieteckning i ett statligt utvecklingsbolag 1968/69 är av engångsnatur.

Internationella ändamål innefattar anslagen till internationellt utvecklingsbistånd och bidrag till internationella organisationers verksamhet. Anslagsgruppen domineras helt av biståndsanslagen.

Riktlinjer för den fortsatta svenska biståndsinsatsen i u-länderna har föreslagits i prop. 1968: 101. Enligt denna skall de statliga anslagen till utvecklingsbistånd öka så att de budgetåret 1974/75 uppgår till en procent av bruttonationalprodukten till marknadspris.

De grundläggande principer för den svenska biståndsverksamheten som gäller nu skall enligt förslaget i allt väsentligt gälla även i fortsättningen. Ett starkt stöd till de multilaterala programmen i Förenta Nationernas och Världsbankens regi kommer således att utgöra ett viktigt drag i svensk biståndspolitik. För perioden 1968/69—1970/71 föreslås att utfästelser om bidrag till multilaterala program på sammanlagt 700 milj. kr. skall lämnas. Därvid förutsätts att ytterligare ökning efterhand tillkommer.

I fråga om bilaterala svenska biståndsinsatser i form av utvecklingskrediter och tekniskt bistånd förordas en fortsatt koncentration med avseende på länder och ämnesområden. I propositionen föreslås minimianslag på ca 1 000 milj. kr. under perioden 1968/69—1970/71 för svenska bilaterala insatser och för ändamålsinriktade insatser som administreras av någon internationell organisation och huvudsakligen eller helt finansieras av Sverige.

Vidare föreslås i propositionen ett garantisystem för svenska företags investeringar i u-länder.

Preciseringen av målet för de svenska biståndsinsatsernas omfattning 1974/75 innebär inte att den kommande anslagsutvecklingen med exakthet kan förutses, eftersom den kommer att bero på den framtida produktions- och prisutvecklingen. Medelsanvisningen för varje enskilt budgetår blir därtill också avhängig av de rådande samhällsekonomiska och statsfinansiella förutsättningarna. I propositionen anges som riktmärke en årlig ökning med ca 25 %. Anslagen i långtidsbudgeten baseras härpå.

Utgiftsgruppen *riksstyrelsen* omfattar anslagen till hov- och slottsstaterna, statsdepartementen — utom försvarsdepartementet — riksdagen och dess verk, vissa centrala ämbetsverk samt utrikesrepresentationen. Av utgiftsökningen faller en betydande del på investeringar i fastigheter för departement och ämbetsverk.

Posten *statsskuldräntor* bestäms av förändringarna i statsskulden samt räntenivån för den statliga upplåningen. För den framförliggande perioden baseras beräkningarna på schablonmässiga antaganden om en ökning av statsskulden med 1 miljard kr. per år och en genomsnittsränta om 5,5 %. Den kraftiga ökningen till budgetåret 1969/70 beror på den nu beräknade uppgången i statsskulden med ca 2,5 miljarder kr. under budgetåret 1968/69.

3.12. Totala utgifter

I tabell 4 sammanfattas utgiftsutvecklingen för samtliga de anslagsgrupper, som närmare behandlats i det föregående. Enligt kalkylerna skulle ökningstakten för de totala statsutgifterna i fasta priser gå ned från 7,0 % per år under jämförelseperioden till 3,2 % per år under den framförliggande perioden. De beräknade utgiftsökningarna är dock mycket ojämnt fördelade på de olika budgetåren. För budgetåret 1969/70 beräknas uppgången till 5,6 % varefter en dämpning sker till 1,8 %, 2,7 % resp. 2,6 % för de därpå följande budgetåren. Denna ojämna stegringstakt är till stor del att betrakta som en konsekvens av långtidsbudgetens beräkningsteknik, vilken bl. a. innebär att endast kostnaderna för nu gällande program beaktas. Den relativt sett kraftiga utgiftsstegringen till budgetåret 1969/70 beror bl. a. på att vissa program, t. ex. den föreslagna familjepolitiska reformen, får helårseffekt på statsutgifterna under detta budgetår. Därtill kommer att vissa effekter av prisstegringar som förutses under budgetåret 1968/69 påverkar utgifterna även under budgetåret 1969/70. Detta gäller t. ex. folkpensionerna. Å andra sidan påverkas statsutgifterna under de därpå följande budgetåren av det förhållandet att vissa tidsbegränsade program upphör.

Bland de antaganden, som ligger till grund för beräkningen av statsinkomsternas utveckling i huvudalternativet, ingår att priserna stiger med 2,7 % per år under 1968 och 1969 samt därefter med 3 % per år. Prisökningen medför utgiftsstegringar för statsverket framför allt i de fall där utgifternas storlek är knutna till förändringar i prisindex. Detta gäller främst folkpensionerna och försvarskostnaderna, där prisstegringar automatiskt medför ökade statsutgifter. Stigande priser kan också beräknas medföra en ökning av omkostnaderna i den statliga verksamheten. Då utgiftsberäkningarna i det föregående anger förändringarna i fasta priser har i tabell 4 lagts på de utgiftsökningar som kan beräknas uppkomma vid den tidigare angivna prisstegringstakten. Vidare har tillagts de ökade utgifter för löner till de statsanställda som kan antas följa under de förutsättningar rörande förändringar i totalproduktion och priser, som långtidsbudgetens kalkyler utgår från. Härvid har även tagits hänsyn till löneökningar för personal inom statsunderstödd verksamhet. I utgiftsposten för löneökningar har

Tabell 4. Utgiftsutvecklingen 1968/69—1972/73

(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Totalförsvaret	+ 3,1	6 063	+ 71	+ 32	+ 140	+ 59	+ 1,2	+ 1,2
Utbildning och forskning ..	+ 10,5	7 092	+ 283	+ 118	+ 99	+ 98	+ 3,9	+ 2,0
Rättsväsende	+ 24,9	1 470	+ 52	+ 61	+ 52	+ 30	+ 3,5	+ 3,2
Folkpensioner m. m.	+ 8,3	6 560	+ 362	+ 147	+ 155	+ 149	+ 5,5	+ 3,0
Arbetsmarknads- och lokaliseringsspolitik	+ 12,5	1 841	+ 189	+ 2	+ 84	+ 82	+ 10,3	+ 4,5
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 10,3	2 067	+ 2	+ 34	+ 11	+ 31	+ 0,0	+ 0,9
Stöd till barnfamiljer	+ 8,7	2 102	+ 209	+ 52	+ 42	+ 41	+ 9,9	+ 3,9
Kommunikationer och energiförsörjning	+ 4,6	4 079	+ 185	+ 18	+ 26	+ 101	+ 4,5	+ 2,0
Bostäder	+ 10,0	1 836	+ 299	+ 179	+ 144	+ 143	+ 16,2	+ 9,1
Skatteutjämningsbidrag ..	— 2,4	1 406	+ 102	+ 107	+ 96	+ 80	+ 7,2	+ 6,3
Övrigt	+ 3,7	4 220	+ 478	— 68	+ 286	+ 302	+ 11,3	+ 5,5
Totala utgifter (fasta priser)	+ 7,0	38 736	+ 2 233	+ 683	+ 1 134	+ 1 116	+ 5,8	+ 3,2
<i>Tillkommande utgifter:</i>								
Löneökningar m. m.	+ 950	+ 400	+ 540	+ 570
Försvarsutgifter (priskompensation)	—	+ 150	+ 170	+ 180
Folkpensioner (priskompensation)	—	+ 210	+ 210	+ 210
Skatteutjämningsbidrag	—	—	+ 30	+ 50
Omkostnader	+ 50	+ 90	+ 90	+ 90
Totala utgifter (löpande priser)		38 736	+ 3 233	+ 1 533	+ 2 174	+ 2 216	+ 8,3	+ 5,4

även inlagts statens egna kostnader för den allmänna arbetsgivaravgiften. Denna får helårseffekt budgetåret 1969/70. Detta förhållande tillsammans med effekterna av vissa lönehöjningar för lärare inom grundskolan under år 1968 förklarar huvuddelen av den kraftiga ökningen av utgifterna för löneökningar under budgetåret 1969/70 jämfört med de därpå följande budgetåren, vars siffror får anses vara en mer normal trend. Löneökningar för affärsverkens personal liksom övriga kostnadsförändringar har ej inberäknats då dessa förutsätts bli kompenenserade genom rationaliseringar eller taxehöjningar.

Det bör understrykas att de beräkningar av tillkommande utgifter som redovisas till viss del är schablonmässiga och att de i tabell 4 angivna utgifterna i löpande priser därför inte torde ge någon fullständig bild av utgiftsförändringarna.

4. Statsutgifternas realekonomiska utveckling

4.1. Inledning

Underlag för en bedömning av den samhällsekonomiska innebörden av den förutsedda utgiftsutvecklingen skapas dels genom en realekonomisk gruppering av statsutgifterna dels genom en sammanställning av de förändringar av antalet tjänster inom statlig och statsunderstödd verksamhet, som följer av utgiftsutvecklingen.

Vid en realekonomisk analys av den statliga utgiftsutvecklingen är det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten direkt efterfrågar produktionsresurser i form av varor och tjänster och å andra sidan sådana utgifter som påverkar det samhällsekonomiska skeendet mera indirekt genom sina effekter på de disponibla inkomsterna inom andra sektorer inom ekonomin.

Till den först nämnda kategorin hänförs konsumtions- och investeringsutgifter. Som konsumtionsutgifter betraktas utgifter för statlig produktion av tjänster inom t. ex. sjuk- och socialvården, undervisningssektorn, rättsväsendet och försvaret. Ungefär 70 % av konsumtionsutgifterna består av löner och pensioner. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten. Till konsumtionsutgifterna har även förts utgifterna för internationell biståndsverksamhet. Som investeringsutgifter betraktas huvuddelen av utgifterna på kapitalbudgeten samt vissa utgifter på driftbudgeten, främst för vägbyggande och materielinköp. Det bör understrykas, att avgränsningen mellan konsumtion och investeringar från vissa synpunkter ibland kan te sig missvisande. Det kan sålunda med skäl hävdas, att vissa konsumtionsutgifter, t. ex. för utbildning, forskning och tekniskt utvecklingsarbete, utgör produktiva investeringar.

Ett av de viktigaste instrumenten för statens inkomstomfördelande politik är de direkta inkomstöverföringarna. Dessa syftar till att öka mottagarens köpkraft utan motprestation och utan att denne påverkas i sitt konsumtionsval. De viktigaste exemplen på sådana överföringar är folkpensioner, barnbidrag och studiebidrag. Skattetutjämningsbidragen till kommunerna har samma karaktär.

En annan form av inkomstöverföringar är de indirekta, vilka också kallas subventioner. Även dessa kommer mottagaren tillgodo utan motprestation men endast om denne inriktar sin efterfrågan på visst sätt. Som exempel på subventioner kan nämnas lokaliseringsbidrag samt bidrag till byggande av enskilda vägar. Subventioner har från samhällsekonomisk synpunkt i betydande utsträckning samma verkningar som om utgifterna skett för statens egen konsumtion eller investering.

Till gruppen finansiella transaktioner hänförs utgifter för utlåning, aktieköp, markköp m. m.

4.2. Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabell 5 har statens utgifter för konsumtion och investeringar sammanförts med statsbidrag till kommuner samt vissa ideella organisationer för motsvarande ändamål. Denna redovisningsmetod har valts för att i möjligaste mån eliminera effekterna på utvecklingen av de olika utgiftsgrupperna av förändringar i huvudmannaskap mellan staten och kommunerna. Därtill kommer att de samhällsekonomiska effekterna av utgifter inom ett verksamhetsområde kan sägas vara desamma, vare sig staten svarar för verksamheten eller kommunerna driver den med statsbidrag.

Utgifterna för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens och den statsunderstödda verksamhetens direkta efterfrågan på varor och tjänster, utgör inemot 60 % av de totala statsutgifterna. Tillsammans beräknas dessa utgifter stiga med i genomsnitt 2,9 % per år mot 6,6 % per år under jämförelseperioden. Till budgetåret 1969/70 förutses en uppgång med 3,9 %. Konsumtionsutgifterna beräknas öka med 3,4 % per år i genomsnitt under den framförliggande perioden och med 4,4 % till budgetåret 1969/70. För enbart den statliga konsumtionen är ökningstakten ännu snabbare, eller 4,0 % resp. 4,8 %. Denna höga tillväxttakt är till betydande del beroende på kraftiga öknings av biståndet till de underutvecklade länderna. Dessa utgifter, vars efterfrågeeffekter är något svårare att bestämma än de övriga konsumtionsutgifternas, ökar med ca 25 % per år.

Tillväxttakten för investeringsutgifterna framstår som tämligen moderat under såväl den förflutna som den framförliggande perioden. Detta hör till en del samman med mera tillfälliga faktorer såsom en begränsning av in-

Tabell 5. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Konsumtionsutgifter ..	+ 8,7	15 072	+ 660	+ 520	+ 461	+ 546	+ 4,4	+ 3,4
Statliga	+ 7,7	10 287	+ 495	+ 435	+ 358	+ 469	+ 4,8	+ 4,0
Driftbidrag till kommuner	+ 11,7	4 162	+ 139	+ 70	+ 93	+ 67	+ 3,3	+ 2,1
Bidrag till ideella organisationer m. m.	+ 11,1	623	+ 26	+ 15	+ 10	+ 10	+ 4,2	+ 2,3
Investeringsutgifter	+ 3,6	7 829	+ 225	+ 111	+ 176	+ 102	+ 2,9	+ 1,9
Statliga	+ 2,4	6 788	+ 256	+ 108	+ 170	+ 98	+ 3,8	+ 2,3
Investeringsbidrag till kommuner	+ 12,7	1 029	- 31	+ 3	+ 6	+ 4	- 3,0	- 0,5
Summa konsumtions- och investeringsutgifter	+ 6,6	22 901	+ 885	+ 631	+ 637	+ 648	+ 3,9	+ 2,9

Tabell 6. Utvecklingen av inkomstöverföringar m. m.

(Milj. kr., fasta priser)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1962/63—1966/67	Anslag 1968/69	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1968/69—1969/70	Genomsnittlig procentuell förändring 1968/69—1972/73
			1969/70	1970/71	1971/72	1972/73		
Direkta inkomstöverföringar	+ 7,1	10 282	+ 551	+ 271	+ 303	+ 269	+ 5,4	+ 3,2
Till enskilda	+ 8,9	8 881	+ 449	+ 164	+ 207	+ 189	+ 5,1	+ 2,7
Skatteutjämningsbidrag	— 2,4	1 401	+ 102	+ 107	+ 96	+ 80	+ 7,3	+ 6,3
Subventioner	+ 6,9	1 403	— 33	— 44	+ 4	+ 13	— 2,4	— 1,0
Statsskuldräntor m. m.	+ 0,9	1 219	+ 150	+ 62	+ 72	+ 31	+ 12,3	+ 5,9
Finansiella transaktioner m. m.	+ 12,7	2 930	+ 680	— 237	+ 118	+ 155	+ 23,2	+ 5,6
Utlåning	+ 20,4	2 895	+ 590	— 228	+ 118	+ 155	+ 20,4	+ 5,1

vesteringarna inom försvaret under budgetåret 1966/67. För den framföriggande perioden beräknas försvarets investeringar öka med 1,3 % per år. Det ligger vidare i sakens natur att begreppet oförändrad ambitionsnivå i allmänhet ej innebär en uppgång i den takt varmed kapaciteten faktiskt kommer att byggas ut på olika områden.

4.3. Övriga realgrupper

Utvecklingen av inkomstöverföringar, finansiella transaktioner m. m. framgår av tabell 6.

Tillväxttakten för inkomstöverföringar till enskilda dämpas från 8,9 % per år till 2,7 % per år, vilket hänger samman med principerna för utgiftsberäkningarna i långtidsbudgeten. Några standardförbättringar utöver de redan beslutade har sålunda inte inlagts. Subventionerna beräknas minska något främst till följd av omläggningen av jordbrukspolitiken och ändringar i bostadsstödet.

För den statliga utlåningen förutses en snabb ökningstakt under den kommande perioden. Denna utgiftstyp domineras av bostadslån och studielån.

5. Personalutvecklingen

Personalredovisningen omfattar i princip statlig verksamhet samt det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Redovisningen avser inte bara personal som avlönas från avlöningsanslag utan även anställda som avlönas med anslag från forskningsråden och personal sysselsatt i uppdragsverksamhet. Statliga bolag ingår inte i redovisningen. AB Atomenergis personal har dock inräknats, eftersom bolagets utgifter i stort sett bestrids

genom anslag över budgeten. Personalredovisningen avser den personalorganisation som myndigheterna beräknas ha enligt anvisade anslag. Således ingår även vakanta tjänster. Redovisningen sker i årstjänster.

5.1. Långtidsbudgetens personalkalkyl

Den personalutveckling som följer av redovisade utgiftsberäkningar framgår av tabell 7. En uppdelning har skett på de ändamålsgrupper, som personalmässigt väger tungt.

Totalt sett har ökningstakten till budgetåret 1968/69 dämpats jämfört med den genomsnittliga förändringen under de närmast föregående budgetåren. Detta är en fortsättning på den kraftiga uppbromsning av personalökningen som påbörjades redan år 1967/68. Antalet tjänster beräknas under 1968/69 öka med drygt 2 700 mot genomsnittligt ca 4 750 under åren 1964/65—1967/68.

En mycket stor del av uppbromsningen till budgetåren 1967/68 och 1968/69 i ökningstalen för den totala personalen kan hänföras till skolans område. Här har vidtagna åtgärder för att inom ramen för gällande bestämmelser öka den genomsnittliga klasstorleken lett till en kraftig minskning av personaluppgången. Till uppbromsningen bidrar även rationaliseringar inom kommunikationsväsendet. Vidare har införandet av automatisk databehandling för bl. a. folkbokföring och skatteuppbörd verkat dämpande på personalbehovet vid länsstyrelserna och fögderierna.

För den framförlliggande perioden är den beräknade personalökningen

Tabell 7. Personalutvecklingen 1964/65—1972/73

Ändamål	Genomsnittlig årlig förändring 1964/65—1967/68	Förändring 1967/68—1968/69	Totalt 1968/69	Real personalförändring från föregående budgetår till			
				1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Totalförsvaret	— 216	— 354	57 972	— 508	— 215	— 749	— 247
Utbildning och forskning (exkl. skolväsendet)	+ 1 151	+ 1 133	23 332	+ 976	+ 835	+ 468	+ 510
Skolväsendet	+ 1 523	+ 564	79 613	+ 1 401	+ 908	+ 1 022	+ 898
Rättsväsendet	+ 507	+ 835	28 567	+ 470	+ 376	+ 374	+ 364
Arbetsmarknadspolitik	+ 372	+ 336	6 355	+ 185	+ 185	+ 185	+ 175
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 348	+ 180	7 896	+ 106	+ 85	+ 74	+ 73
Kommunikationer och energiförsörjning	+ 79	— 383	16 441	— 105	— 150	— 152	— 143
Länsstyrelserna och fögderierna	+ 374	+ 23	11 514	+ 100	+ 100	+ 100	+ 100
Övrigt	+ 614	+ 397	24 852	+ 361	+ 383	+ 325	+ 90
Summa	+ 4 752	+ 2 731	256 542	+ 2 986	+ 2 507	+ 1 647	+ 1 820

under de båda första budgetåren av samma storlek som ökningen till budgetåret 1968/69.

Personalen inom gruppen *totalförsvaret* fortsätter att minska. Detta förklaras främst av den pågående omstruktureringen inom flygvapnet. Vidare beräknas de för riksdagen framlagda förslagen om inrättande av ett för försvaret gemensamt materielverk och om ett nytt system för inskrivning och redovisning av värnpliktiga medföra minskat personalbehov inom berörda grenar av verksamheten.

Inom *högre utbildning och forskning* fortsätter personalökningen under de båda första åren i ungefär samma takt som under perioden fram till budgetåret 1968/69, varefter ökningstalen går ned. Detta förklaras av utvecklingen vid universiteten och för lärarutbildningen. Omkring år 1970 har intagningsökningen för de filosofiska fakulteterna nått sin kulmen. Därför har under 1971/72 och 1972/73 beräknats en lägre personalökning, som motiveras av utbyggnadsbehovet av de spärrade fakulteterna. Den nya förlängda utbildningen vid lärarhögskolorna medför ett ökat personalbehov på i runt tal 300 man per år under periodens två första år.

Skolväsendet svarar för närmare hälften av ökningen i antalet tjänster under perioden fram t. o. m. budgetåret 1972/73. Härav avser huvuddelen lågstadiet. Fackskolan byggs ut i avsedd takt under perioden och personalbehovet ökar hela tiden. Vidare inrättas budgetåret 1969/70 en fjärde årskurs vid gymnasiet tekniska gren, vilket medför ett ökat behov av tjänster.

Inom *rättsväsendet* dämpas personalökningen något under den framförliggande perioden men ligger fortfarande på en relativt hög nivå. Polisen svarar för omkring 2/3 av ökningen.

Inom *kommunikationsväsendet* förutses fortsatta personalminskningar, särskilt för vägunderhållet — där bl. a. försöksverksamhet med ny linjeorganisation bedrivs — och lotsorganisationen.

Sammanfattningsvis framstår de beräknade personalökningarna under den framförliggande perioden som avsevärt lägre än den genomsnittliga uppgången under den förflutna jämförelseperioden. Den årliga tillväxten i antalet tjänster dämpas från ca 4 750 till ca 2 250, vilket är ungefär samma nedgång i ökningstakten, som registreras för den statliga konsumtionen. Dämpningen faller i huvudsak på de två sista budgetåren i perioden. Detta torde dels hänga samman med principerna för långtidsbudgetens utgiftsberäkningar, dels återspegla en benägenhet att underskatta efterfrågeutvecklingen under periodens sista år. Det bör vidare understrykas att också metodiken för personalredovisningen medför tendenser till underskattning av den statliga sektorns anspråk på arbetsmarknaden. Sålunda är i utgångsläget ett betydande antal tjänster vakanta, inte minst inom försvaret. Ett behov av resp. möjligheter att besätta dessa kan öka efterfrågan utöver kalkylerna, som endast avser nytillkommande tjänster. Beräkningen innefattar inte heller någon kompensation för eventuell kommande arbetstidsförkortning.

5.2. De statliga affärsverken

Med hänsyn till att de statliga affärsverkens driftutgifter inte ingår i den sedvanliga budgetbehandlingen har i stort sett verkens egna beräkningar infogats i långtidsbudgeten. Någon bedömning av utvecklingen har alltså i princip inte gjorts i departementen.

De statliga affärsverken förutser fortsatta minskningar i sin efterfrågan på personal. Detta gäller främst statens järnvägar, vattenfallsverket och domänverket. Statens järnvägar fortsätter den rationaliseringsverksamhet som pågått under en följd av år. Möjligheterna till personalbesparingar reduceras dock något till följd av bl. a. ålderssammansättningen för personalen.

Både posten och televerket har en stigande trafikvolym. I syfte att minska behovet av ny personal arbetar postverket med ett rationaliseringsprogram som bl. a. innefattar ny sorterings- och transportorganisation samt omfattande investeringar bl. a. för automatisk brevsortering. Härigenom beräknas personalstyrkan kunna hållas konstant under de båda närmaste budgetåren. Mot slutet av prognosperioden förutses dock ett ökat behov om 500 personer/år. Genom stora investeringar, framför allt automatisering av telefontrafiken samt andra rationaliseringsåtgärder, har personalökningen vid televerket hittills kunnat begränsas. Under budgetåren 1968/69—1972/73 förutses dock en något snabbare ökningstakt.

Tabell 8. Personalutvecklingen vid de statliga affärsverken 1964/65—1972/73

Ändamål	Genomsnittlig årlig förändring 1964/65— 1967/68	Föränd- ring till 1968/69	Totalt 1968/69	Real personalförändring från före- gående budgetår till			
				1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Försvarets fabriks- verk.....	+ 85	+ 90	6 208	+ 340	+ 50	+ 130	+ 130
Postverket	+ 537	± 0	37 383	± 0	+ 500	+ 500	+ 500
Televerket	+ 130	+ 293	38 060	+ 355	+ 400	+ 500	+ 500
Statens järnvägar ..	- 1 426	- 1 250	49 150	- 1 250	- 1 250	- 1 250	- 1 250
Luftfartsverket	+ 38	+ 44	1 060	+ 30	+ 30	+ 30	+ 30
Statens vattenfalls- verk.....	- 142	- 134	7 900	- 100	- 100	± 0	± 0
Domänverket.....	- 305	- 222	7 998	- 250	- 250	- 150	- 150
Summa	- 1 083	- 1 179	147 759	- 875	- 620	- 240	- 240

6. Inkomstutvecklingen

Totalbudgetens inkomster innefattar, förutom inkomsterna på driftbudgeten, även avskrivningsmedel inom kapitalfonderna, övriga kapitalmedel samt kapitalåterbetalningar.

Liksom utgiftsberäkningarna söker ange utgifternas utveckling vid oförändrad ambitionsnivå för de statliga och statsunderstödda verksamheterna baseras inkomstberäkningarna på de vid periodens början gällande skatte-reglerna. Avgörande för statsinkomsternas förändringar vid oförändrad ambitionsnivå blir de antaganden som görs om skatteunderlagets utveckling. För åren 1968 och 1969 beräknas i följande kalkyl, liksom i den reviderade finansplanen, den totala lönesumman komma att stiga med 7 % per år. Även för de därpå följande åren antas lönesumman, med hänsyn tagen till den beräknade tillväxten av den totala produktionen och under förutsättning av en årlig prisstegring med 3 %, öka med 7 % per år. Denna antagna tillväxt av lönesumman ligger till grund för beräkningarna av inkomsterna på inkomstskattetiteln och av den allmänna arbetsgivaravgiften samt förutsätts ge upphov till en motsvarande utveckling av förbrukningen av varor och tjänster, som är belagda med allmän varuskatt resp. föreslagits bli belagda med mervärdeskatt. Övriga inkomster har framskrivits trendmässigt. De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under angivna förutsättningar framgår av tabell 9.

Enligt denna kalkyl ökar tillväxttakten för statsinkomsterna från ca 2,5 miljarder kr. budgetåret 1968/69 till drygt 3,3 miljarder kr. budgetåret 1969/70. Därefter ökar statsinkomsterna med drygt 3 miljarder kr. per år.

Statsinkomsternas utveckling domineras av förändringarna i inkomsterna på inkomstskattetiteln. Dessa bestäms av nettot mellan statens bruttouppbörd av främst preliminär A- och B- skatt och vissa utgifter, i första hand utbetalningar av kommunalskatte-medel. Detta netto beräknas öka med ca 1,1 miljard kr. under budgetåret 1968/69 och med ca 2,3 miljarder kr. under budgetåret 1969/70. Därefter stabiliseras uppgången vid omkring 2

Tabell 9. Statsinkomsternas utveckling 1968/69—1972/73

(Milj. kr.)

	1968/69	Förändring till			
		1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Inkomstskatt	14 200	+ 2 300	+ 1 900	+ 1 900	+ 2 100
Allmän varuskatt, mervärdeskatt	7 000	- 200	+ 500	+ 500	+ 500
Övriga inkomster	14 860	+ 1 240	+ 770	+ 660	+ 650
Summa	36 060	+ 3 340	+ 3 170	+ 3 060	+ 3 250

Tabell 10. Statsinkomsternas utveckling 1968/69—1972/73 vid stabila priser
(Milj. kr.)

	1968/69	Förändring till			
		1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Inkomstskatt	14 200	+ 1 900	+ 700	+ 900	+ 1 600
Allmän varuskatt, mervärdeskatt	7 000	— 300	+ 300	+ 250	+ 300
Övriga inkomster	14 860	+ 1 230	+ 720	+ 640	+ 640
Summa	36 060	+ 2 830	+ 1 720	+ 1 790	+ 2 540

miljarder kr. per år under de därpå följande budgetåren. Den låga ökningen till budgetåret 1968/69 är en följd främst av vissa eftersläpande effekter av skattereformer under åren 1966 och 1967, vilka har medfört en förskjutning av nettot mellan kvarskatter och överskjutande skatter i negativ riktning, samt av den kraftiga dämpningen i lönesummans tillväxttakt från 11 % 1965—1966 till 8 % 1966—1967, vilken genom systemet för uppbörd och utbetalning av kommunalskattemedel verkat återhållande på inkomstskattenettots tillväxt under budgetåren 1967/68 och 1968/69. Efter budgetåret 1968/69 påverkas inkomstskatttiteln inte nämnvärt av sådana eftersläpande effekter, då skattereglerna förutsätts bli oförändrade och då skatteunderlagets tillväxttakt antas bli oförändrad fr. o. m. år 1968.

De sammanlagda inkomsterna av den allmänna varuskatten och mervärdeskatten beräknas minska mellan budgetåren 1968/69 och 1969/70. Detta beror på helårseffekten av det skattebortfall som följer av övergången från allmän varuskatt till mervärdeskatt, vilken dock inte kommer till fullt uttryck i förändringstalet mellan dessa år eftersom den skattebelagda förbrukningen av varor och tjänster förutsatts öka. Den allmänna arbetsgivaravgiften får uppbördsmässigt helårseffekt under budgetåret 1969/70, vilket bidrar väsentligt till den kraftiga ökningen av posten övriga inkomster under detta budgetår jämfört med de därpå följande budgetåren. Bland större inkomstposter under övriga inkomster kan vidare nämnas att inkomsterna av bensin- och brännoljeskatten beräknas öka med 100 milj. kr. per år samt av fordonsskatt, tobaksskatt, spritskatt och energiskatt med vardera 50 milj. kr. per år.

I jämförande syfte har en beräkning också gjorts av statsinkomsternas sannolika utveckling under förutsättning att prisnivån förblir oförändrad efter år 1969. Denna kalkyl redovisas i tabell 10.

7. Avslutning

Syftet med långtidsbudgeten är att i statsfinansiella och reala termer ange konsekvenserna för de närmaste fyra budgetåren av de beslut och åtaganden som gjorts av statsmakterna. Den anger de resurser som krävs för att den statliga verksamheten och den av staten stödda kommunala verksamheten skall kunna fullföljas med oförändrad målsättning. Då långtidsbudgeten inte innehåller något försök att förutse framtida politiska beslut med konsekvenser för statens utgifter kan den inte uppfattas som en prognos för utvecklingen av statsbudgetens utgiftssida.

I syfte att få en grov uppfattning om de finansiella resurser som under perioden kan stå till förfogande innehåller långtidsbudgeten också en kalkyl över statsinkomsternas utveckling. Den bygger på vissa antaganden om den allmänna inkomstutvecklingen i samhället och förutsätter oförändrade skatteregler.

Den snabba volymökning av statsutgifterna, som karaktäriserade 1960-talets första hälft, bröts budgetåret 1965/66. Då skedde en uppbromsning av utgiftsexpansionen och under de därpå följande budgetåren dämpades ökningstakten ytterligare. Parallellt härmed har vissa skattehöjningar vidtagits.

Syftet med denna åtstramning av finanspolitiken har varit att dämpa takten i pris- och kostnadsstegringen och att återställa balansen i våra utrikes betalningar samt bereda utrymme för industrins investeringar och de mest angelägna offentliga investeringarna.

Uppgifterna för den ekonomiska politiken budgetåret 1968/69 är — enligt årets finansplan — att upprätthålla den dämpning som inträtt i pris- och kostnadsstegringen samt att säkra vår internationella konkurrenskraft. Inom ramen för en balanserad arbetsmarknad skall fullt utnyttjande av våra produktiva resurser säkerställas genom en aktiv arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik.

Finanspolitiken inriktas därför under budgetåret 1968/69 på fortsatt stramhet. Tillväxten av utgifterna dämpas ytterligare något i förhållande till tidigare år.

För 1969/70 — det första året i långtidsbudgeten — finns ett relativt säkert underlag för en bedömning av de finansiella och reala resursanspråk som nu fattade beslut kommer att ställa. Vidare finns en uppskattning av statsinkomsterna vid oförändrade skatteregler och en antagen tillväxt av den totala inkomstsumman om 7 %. En sammanställning av utgifts- och inkomstutvecklingen i löpande priser för de närmaste två budgetåren redovisas i tabell 11.

Statsinkomsterna beräknas till budgetåret 1969/70 stiga med drygt 3,3 miljarder kr. vilket är en större ökning än den som nu beräknas för budgetåret 1968/69.

Tabell 11. Budgetsaldots utveckling 1968/69—1969/70

	1968/69 Ny beräk- ning	1969/70 enl. LB kalkyl	Förändr. till 1969/70 från ny ber. 1968/69
Utgifter.....	38 740	41 970	+ 3 230
Inkomster.....	36 060	39 400	+ 3 340
Budgetsaldo	- 2 680	- 2 570	+ 110

Mot denna inkomststegring står en ungefär lika kraftig tillväxt av utgifterna enbart för att infria de åtaganden som gjorts.

Räknat i löpande priser uppgår stegringen av utgifterna till 8,3 %. Som framgått av tabell 4 (sid. 26) svarar löneökningar och sociala kostnader för de statsanställda för närmare 1/3 av den totala utgiftsökningen om 3,2 miljarder kr. Fyra stora utgiftsområden — folkpensioner, bostäder, utbildning och forskning samt stöd till barnfamiljer — svarar för ytterligare drygt 1/3.

En beräkning av utgiftsförändringar i fasta priser för räkenskapsmässigt icke avslutade budgetår erbjuder vissa svårigheter. En grov kalkyl ger emellertid vid handen, att den utgiftsökning, som förutses för budgetåret 1969/70 — en volymökning med 5,8 % — skulle innebära en något snabbare tillväxt än under de senaste budgetåren.

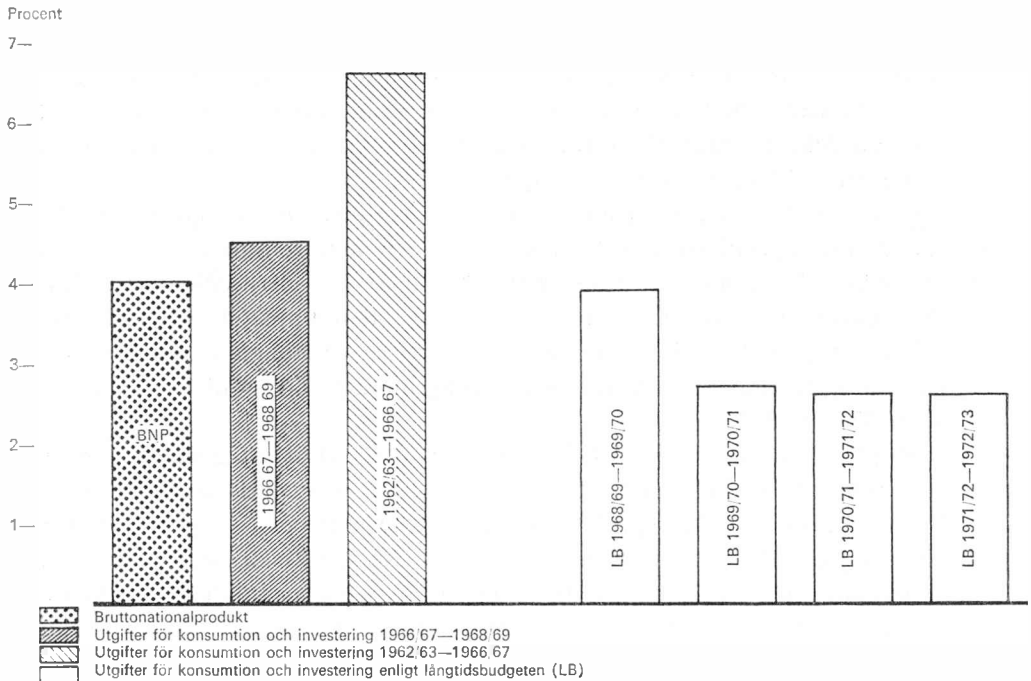
Det förhållandevis hårda utgiftstryck, som dessa kalkyler tyder på för budgetåret 1969/70, kan delvis förklaras av att vissa utgiftsprogram får anslagsmässig helårseffekt först då. Det gäller t. ex. för den familjepolitiska reform som träder i kraft 1 januari 1969, stödet till kommunala familjedaghem och den kraftiga uppgången av det statsfinansierade bostadsbyggandet åren 1967 och 1968.

Den lättnad i utgiftsexpansionen — vid oförändrad ambitionsnivå — som kalkylerna för det därpå följande budgetåret, 1970/71, tyder på är delvis reell, delvis en följd av den teknik som kalkylerna baseras på. Denna teknik leder till att för de tre sista åren i långtidsbudgeten avlägsnar sig den redovisade utgiftsutvecklingen alltmer från den sannolika. Det är därför naturligt att intresset koncentreras till budgetåret 1969/70.

Tabell 12. Utvecklingen av konsumtions- och investeringsutgifterna 1968/69—1969/70 (fasta priser)

	1969/70 milj. kr.	Förändring från 1968/69	
		milj. kr.	%
Konsumtionsutgifter	15 730	+ 660	+ 4,4
Investeringsutgifter	8 050	+ 230	+ 2,9
Summa	23 780	+ 890	+ 3,9

Diagram 1. Alternativ för utveckling av utgifter för konsumtion och investering budgetåren 1968/69—1972/73. (Årlig procentuell ökning.)

En realekonomisk gruppering av utgifterna har gjorts i tabell 12. Därav framgår att utgifterna för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens och den statsunderstödda verksamhetens direkta efterfrågan på varor och tjänster, beräknas öka med 3,9 % i fasta priser från budgetåret 1968/69 till budgetåret 1969/70. Då den totala kapacitetstillväxten kan uppskattas till ca 4 % betyder detta att redan nu gjorda åtaganden kräver att den statliga och statsunderstödda verksamheten får ta i anspråk en oförändrad andel av de totala resurserna.

För att i någon mån belysa det utrymme, som under långtidsbudgetperioden kan väntas stå till buds för nya åtaganden, har diagram 1 tillkommit. Den i långtidsbudgeten redovisade tillväxten av statens totala utgifter för konsumtion och investering inklusive bidragen till kommunerna för dessa ändamål sätts där i relation till tre alternativ:

1. Den genomsnittliga utgiftsökningen för konsumtion och investeringar inklusive statens bidrag till kommunerna för dessa ändamål 1962/63—1966/67.

2. Den genomsnittliga utgiftsökningen för konsumtion och investeringar inklusive statens bidrag till kommunerna för dessa ändamål under perioden 1966/67—1968/69.

3. Bruttonationalproduktens tillväxt, som förutsätts bli lika stor som det tillgängliga kapacitetsutrymmet.

Av diagrammet framgår att enligt långtidsbudgetens kalkyler skulle staten — efter budgetåret 1969/70 — ta i anspråk en mindre andel av de reala resurserna för att kunna genomföra existerande program och i övrigt upprätthålla vad som här kallats oförändrad ambitionsnivå. Av skäl som tidigare anförts får man dock räkna med att utgiftstrycket kommer att vara större än vad långtidsbudgeten anger.

Generellt kan sägas att en så stark stegring av de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna, som skedde i genomsnitt under perioden 1962/63—1966/67, är möjlig endast under gynnsamma yttre och inre samhälls-ekonomiska betingelser. Mot slutet av perioden uppstod balansstörningar och finanspolitiken fick stramas åt. Utgiftsexpansionen dämpades. Denna dämpning framgår av de data som i diagrammet representeras av perioden 1966/67—1968/69.

Möjligheten att återgå till den snabba takt i utgiftsstegringen, som ägde rum under första hälften av 1960-talet, begränsas av nedgången i den svenska ekonomins tillväxtkapacitet och kravet på bevarad balans i våra utrikes betalningar. Endast långtgående ekonomiskt-politiska ingripanden från statsmakternas sida kan bereda utrymme för en expansion av statliga aktiviteter i sådan omfattning. För en bedömning av den sannolika statliga utgiftsexpansion för konsumtion och investering under långtidsbudgetperioden torde därför större uppmärksamhet böra ägnas åt den ökningstakt som i diagrammet redovisas för de senaste budgetåren.

Innehållsförteckning

1.	<i>Inledning</i>	1
1.1.	Långtidsbudgetens karaktär och syfte	1
1.2.	Oförändrad ambitionsnivå	1
1.3.	Beräkningsunderlag	3
2.	<i>Samhällsekonomisk bakgrund</i>	4
2.1.	Inledning	4
2.2.	Resursutveckling och produktionstillväxt	5
3.	<i>Utgiftsutvecklingen</i>	7
3.1.	Totalförsvaret	7
3.2.	Utbildning och forskning	9
3.3.	Rättsväsende	11
3.4.	Folkpensioner m. m.	13
3.5.	Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitik	14
3.6.	Hälso-, sjuk- och socialvård	16
3.7.	Stöd till barnfamiljer	17
3.8.	Kommunikationer och energiförsörjning	19
3.9.	Bostäder	21
3.10.	Skatteutjämningsbidrag	22
3.11.	Övrigt	23
3.12.	Totala utgifter	25
4.	<i>Statsutgifternas realekonomiska utveckling</i>	27
4.1.	Inledning	27
4.2.	Konsumtions- och investeringsutgifter	28
4.3.	Övriga realgrupper	29
5.	<i>Personalutvecklingen</i>	29
5.1.	Långtidsbudgetens personalkalkyl	30
5.2.	De statliga affärsverken	32
6.	<i>Inkomstutvecklingen</i>	33
7.	<i>Avslutning</i>	35

Tabell- och diagramförteckning

Tabell	1. Arbetskraftens förändringar 1960—1975.....	6
	2. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna i löpande priser 1968/69—1972/73.....	8
	3. Utvecklingen av de militära försvarsutgifterna i fasta priser 1968/69—1972/73.....	8
	4. Utgiftsutvecklingen 1968/69—1972/73.....	26
	5. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling.....	28
	6. Utvecklingen av inkomstöverföringar m. m.	29
	7. Personalutvecklingen 1964/65—1972/73.....	30
	8. Personalutvecklingen vid de statliga affärsverken 1964/65— 1972/73.....	32
	9. Statsinkomsternas utveckling 1968/69—1972/73.....	33
	10. Statsinkomsternas utveckling 1968/69—1972/73 vid stabila priser	34
	11. Budgetsaldots utveckling 1968/69—1969/70.....	36
	12. Utvecklingen av konsumtions- och investeringsutgifterna 1968/69—1969/70.....	36
Diagram 1.	Alternativ för utveckling av utgifter för konsumtion och in- vestering budgetåren 1968/69—1972/73.....	37

Riksrevisionsverkets
approximativa beräkning
rörande utfallet av riksstaten
för budgetåret 1967/68

Bilaga 4

RIKSREVISIONSVERKET

4.4. 1968

Till KONUNGEN

Approximativ beräkning rörande utfallet av riksstaten för budgetåret
1967/68

I enlighet med föreskrifterna i den för riksrevisionsverket gällande instruktionen får riksrevisionsverket härmed avgiva approximativ beräkning rörande utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1967/68. Ämbetsverket har

¹ *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 1 saml. Nr 125. Bilaga 4*

även utfört en beräkning av utfallet av kapitalbudgeten för samma budgetår.

Vid beräkningen av driftbudgetutfallet har hänsyn tagits till de anslag, som före den 4 april 1968 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner är avsedda att anvisas på tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Beloppet av sålunda redan anvisade eller äskade tilläggsstatsanslag på driftbudgeten uppgår till 462 milj. kr. (jfr riksdagens skrivelse den 15 december 1967, nr 411, samt propositionerna nr 2 och 105 till 1968 års riksdag).

Beräkningen — vilken såsom närmare framgår av det följande i likhet med motsvarande beräkningar för föregående budgetår även avser förändringen i beloppet av behållningar på reservationsanslag — grundar sig i huvudsak på de inom riksrevisionsverket förda bokföringsmässiga sammanställningarna av de olika huvudförvaltningarnas månatliga kassarapporter för budgetårets åtta första månader samt på approximativa uppgifter avseende budgetårets fyra sista månader från bl. a. samtliga huvudförvaltningar. Den anslagsbelastning som kan föränledas av resultatet av de pågående löneförhandlingarna faller utom beräkningen.

Av närslutna sammanställning över beräkningen av utfallet av driftbudgetens inkomstsida (bilaga) framgår, att driftbudgetens inkomster beräknas understiga de i riksstaten uppförda med 1 089 milj. kr. För de inkomstitlar, som ingår i driftbudgetens allmänna del, den s. k. allmänna budgeten, dvs. de inkomstitlar som regleras mot budgetutjämningsfonden, redovisas en nettobrist på 999 milj. kr. och för inkomsterna på de till specialbudgeterna hörande inkomstitlarna en nettobrist på 90 milj. kr. Inkomsterna på titeln för skatt på inkomst och förmögenhet m. m. beräknas, på sätt närmare framgår av ämbetsverkets skrivelse denna dag angående förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1968/69, komma att understiga det i riksstaten upptagna beloppet med 600 milj. kr., medan riksstatens övriga inkomstitlar sammanlagt beräknas utvisa en nettobrist på 489 milj. kr.

Driftbudgetens mot budgetutjämningsfonden reglerade anslag kan, om man bortser från uppkommande besparingar på reservationsanslag, beräknas komma att utvisa en nettomerutgift på 273 milj. kr. De belopp, som för de olika huvudtitlarna väntas komma att tagas i anspråk från respektive överföras till budgetutjämningsfonden, anges i efterföljande sammanställning.

	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	—
II. Justitiedepartementet	49	—
III. Utrikesdepartementet	2	—
IV. Försvarsdepartementet	—	71

	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
V. Socialdepartementet	28	—
VI. Kommunikationsdepartementet	—	14
VII. Finansdepartementet	4	—
VIII. Utbildningsdepartementet	387	—
IX. Jordbruksdepartementet	—	8
X. Handelsdepartementet	—	—
XI. Inrikesdepartementet	208	—
XII. Civildepartementet	—	413
XIII. Oförutsedda utgifter	1	—
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	5	—
	<hr/> Säger	<hr/> 684
		506
Utgifter för statens kapitalfonder:		
I. Riksgäldsfonden	95	—
III. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	—
	<hr/> Säger	<hr/> 95
		—
	<hr/> Summa	<hr/> 779
		506
	Nettomerutgift	273

I det följande lämnas en sammanställning över de anslag, som beräknas komma att utvisa mera betydande merutgifter eller besparingar.

Anslag	Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.
II. B 8 Lokala polisorganisationen: Avlöningar	15	—
II. F 3 Fångvårdsanstalterna: Avlöningar	18	—
IV. B 3 Armén: Avlöningar till aktiv personal m. fl.	15	—
IV. C 3 Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl.	20	—
IV. L 1 Familjebidrag	14	—
IV. O 1 Reglering av prisstegringar under begränsade anslag	—	90
IV. O 2 Täckning av beräknade merkostnader under förslagsanslag	—	140
IV. O 5 Förband med särskild budget	81	—
V. B 9 Bidrag till sjukförsäkringen	—	17
V. C 1 Allmänna barnbidrag	—	13
V. C 3 Bostadsrabatter	—	40
V. D 1 Bidrag till social hemhjälp	15	—
V. G 1 Karolinska sjukhuset: Avlöningar	10	—
V. H 5 Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	49	—
VI. B 3 Länsstyrelserna: Avlöningar	25	—
VI. B 8 Fögderiorganisationen: Avlöningar	—	16
VI. B 12 Kostnader för länsstyrelsen i Stockholms län m. m.	—	33
VI. I 4 Driftbidrag till luftfartsverket	—	11

Anslag		Merutgifter Milj. kr.	Besparingar Milj. kr.	
VI. I	5	Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser.....	11	—
VIII. D	12	Bidrag till driften av grundskolor m. m. ..	140	—
VIII. D	20	Bidrag till driften av kommunala gymnasiala skolor	116	—
VIII. D	23	Bidrag till driften av högre kommunala skolor	12	—
VIII. F	1	Lärarhögskolorna: Avlöningar	20	—
VIII. G	3	Studiebidrag m. m.	42	—
IX. D	5	Särskilt stöd åt det mindre jordbruket	—	31
XI. B	7	Arbetsförmedlingen: Avlöningar.....	14	—
XI. B	13	Omskolning m. m.	127	—
XI. B	14	Bidrag till erkända arbetslöshetskassor....	80	—
XI. C	8	Räntebidrag.....	—	45
XI. C	9	Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet	20	—
XII. C	1	Personalpensionsförmåner m. m.	92	—
XII. D	3	Arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggs-pensioneringen	39	—
XII. D	4	Arbetsgivaravgift till den allmänna sjukförsäkringen	26	—
XII. D	9	Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.	—	571

Vidare må framhållas att på grund av brister på de till automobilskatte-medlens specialbudget hörande inkomsttitlarna, 90 milj. kr., och merutgifter på anslag under specialbudgeten, 8 milj. kr., beräknas budgetutjämningsfonden komma att påföras 98 milj. kr. över anslaget till avsättning till statens automobilskattemedelsfond. Det enligt riksstat och tilläggsstat beräknade överskottet på automobilskattemedlens specialbudget, 233 milj. kr., väntas sålunda komma att minska till 135 milj. kr.

Riksrevisionsverket har även verkställt en beräkning av utgifterna på driftbudgetens reservationsanslag. Denna beräkning har skett på samma sätt som beräkningen av utgifterna på driftbudgetens övriga anslag. En sammanfattning av den beräknade förändringen i beloppet av kvarstående behållningar på reservationsanslag lämnas i efterföljande sammanställning.

I den ordinarie riksstaten har beräknats ett saldo mellan inkomster och utgifter (överskott) på 856 milj. kr. Motsvarande saldo enligt ovanstående beräkningar blir i stället ett underskott av $(856 - 1\ 089 + 280 - 273 - 462 =) 688$ milj. kr. Avsättningen till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel kan nu beräknas till 50 milj. kr.

Resultatet av riksrevisionsverkets beräkning av utfallet av driftbudgeten kan också, om man utgår från de totala inkomsterna och utgifterna enligt riksstat och tilläggsstat, uttryckas på följande sätt. I riksstat och tilläggsstat har utgifterna upptagits till sammanlagt $(32\ 499 + 462 =) 32\ 961$ milj.

	Minskning (—) resp. Ökning (+) Milj. kr.
Egentliga statsutgifter:	
III. Utrikesdepartementet	— 10
IV. Försvarsdepartementet	+ 280
V. Socialdepartementet	— 30
VI. Kommunikationsdepartementet	+ 20
VII. Finansdepartementet	+ 20
IX. Jordbruksdepartementet	— 20
XI. Inrikesdepartementet	+ 110
Utgifter för statens kapitalfonder:	
II. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	— 90
	<hr/>
	Summa + 280

kr. De faktiska utgifterna beräknas nu av riksrevisionsverket komma att uppgå till 32 954 milj. kr. Då inkomsterna beräknas till 32 266 milj. kr., kan alltså det kassamässiga underskottet på driftbudgeten beräknas till avrundat 690 milj. kr.

Den av riksrevisionsverket verkställda beräkningen av utfallet av kapitalbudgeten för budgetåret 1967/68 har utförts på liknande sätt som motsvarande beräkning för driftbudgeten. Vid beräkningen har hänsyn tagits till de anslag, som före den 4 april 1968 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner är avsedda att anvisas på tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Sammanlagda beloppet av sålunda redan anvisade eller äskade tilläggsstatsanslag på kapitalbudgeten uppgår till 227 milj. kr. (jfr riksdagens skrivelse den 15 december 1967, nr 411, samt propositionerna nr 2 och 105 till 1968 års riksdag).

Anslagen till kapitalinvestering i statens kapitalfonder beräknas komma att belastas med utgifter på sammanlagt 4 800 milj. kr., vilket understiger det för budgetåret 1967/68 anvisade beloppet med 40 milj. kr. För finansieringen av dessa bruttoinvesteringar beräknas komma att disponeras avskrivningsmedel från riksstaten till ett belopp av 1 320 milj. kr. och av de olika kapitalfondernas driftinkomster avsatta avskrivningsmedel till ett belopp av 1 110 milj. kr. samt på fonderna tillgängliga medel i övrigt av 170 milj. kr. Det nettotillskott av kapitalmedel, som beräknas bli erforderligt för täckning av utgifterna på kapitalbudgeten, uppgår alltså till 2 200 milj. kr.

Riksrevisionsverkets beräkningar innebär sålunda att totalbudgetens underskott för budgetåret 1967/68 kan beräknas till 2 890 milj. kr. exklusive förändringar i dispositionen av rörliga krediter.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Ehnbohm och revisionsdirektören Säfström, varjämte revisionsdirektören Jardevärd varit föredragande.

Underdånigst
LARS LINDMARK

**Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida under
budgetåret 1967/68**

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
A. Skatter, avgifter, m. m.				
Tusental kronor				
I. Skatter:				
1. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:				
a) Skatt på inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	13 700 000	13 100 000	600 000	—
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i> ..	15 000	12 000	3 000	—
c) Utskiptningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i> ..	2 000	1 000	1 000	—
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200	10 200	—	—
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	4 000	2 500	1 500	—
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	210 000	200 000	10 000	—
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	95 000	90 000	5 000	—
h) Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	200 000	225 000	—	25 000
2. Automobilskattemedel:				
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i> ..	940 000	900 000	—	—
b) Bensin- och brännoljeskatt, <i>bevillning</i>	1 760 000	1 710 000	—	—
3. Tullar och acciser:				
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	950 000	950 000	—	—
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i>	6 800 000	6 550 000	250 000	—
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	365 000	395 000	—	30 000
d) Omsättningsskatt på motorfordon, <i>bevillning</i>	350 000	300 000	50 000	—
e) Regleringsavgift och accis på fettvaror m. m., <i>bevillning</i>	1 000	1	999	—
f) Tobaksskatt, <i>bevillning</i> ..	1 500 000	1 460 000	40 000	—
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	25 000	25 000	—	—
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	50 000	50 600	—	600
i) Skatt på sprit, <i>bevillning</i> ..	1 800 000	1 790 000	10 000	—
j) Skatt på vin, <i>bevillning</i> ..	175 000	185 000	—	10 000
k) Skatt på malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	335 000	360 000	—	25 000

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
l) Energiskatt, <i>bevilning</i> ...	870 000	850 000	20 000	—
m) Särskild skatt på motor- bränslen, <i>bevilning</i>	215 000	212 000	3 000	—
n) Investeringsavgift, <i>bevill- ning</i>	1 000	3 000	—	2 000
Säger för skatter	30 373 200	29 381 301	994 499	92 600
II. Uppbörd i statens verksamhet:				
1. Expeditionsavgifter	47 000	58 000	—	11 000
2. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppborðsvä- sendet m. m.	210 000	216 000	—	6 000
3. Vattendomstolsavgifter ...	1 000	300	700	—
4. Inkomster vid kriminalvården	5 200	5 200	—	—
5. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	8 800	9 100	—	300
6. Bidrag till riksförsäkringsver- ket och försäkringsrådet ...	4 300	4 400	—	100
7. Personalsjukpenningar m. m.	90 000	80 000	10 000	—
8. Inkomster vid centrala sjuk- vårdsberedningen	20	21	—	1
9. Inkomster vid statens insti- tut för folkhälsan	725	720	5	—
10. Inkomster vid statens bakte- riologiska laboratorium ...	15 000	14 200	800	—
11. Inkomster vid statens far- maceutiska laboratorium ...	1 500	1 500	—	—
12. Inkomster vid statens rätts- kemiska laboratorium	1 300	900	400	—
13. Inkomster vid karolinska sjukhuset	71 000	85 000	—	14 000
14. Inkomster vid serafimerlasa- rettet	17 000	20 400	—	3 400
15. Inkomster vid Vipeholms sjukhus m. m.	1 400	1 350	50	—
16. Inkomster vid statens vård- anstalter för alkoholmissbru- kare	250	500	—	250
17. Inkomster vid arbetsmedi- cinska institutet	300	300	—	—
18. Exekutionsavgifter	8 000	7 000	1 000	—
19. Inkomster vid statens vägverk, <i>att tillföras automobilskatte- medlen</i>	1 400	1 600	—	—
20. Förrättningsavgifter vid sta- tens bilinspektion, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	11 100	11 300	—	—
21. Avgifter för registrering av motorfordon	18 000	14 500	3 500	—
22. Försäljning av sjökort m. m.	1 700	1 250	450	—
23. Fyr- och båkmedel	35 000	34 300	700	—
24. Lotspenningar	31 000	28 300	2 700	—
25. Skeppsmättningsavgifter ...	1 100	1 550	—	450

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
26. Inkomster vid Sveriges me- teorologiska och hydrologiska institut	10 000	12 700	—	2 700
27. Bidrag till statens bränsle- kontrollerande verksamhet .	115	525	—	410
28. Inkomster vid länsarkitekts- organisationen	800	550	250	—
29. Inkomster vid statens geo- tekniska institut	2 500	2 450	50	—
30. Inkomst av myntning och justering	20 000	16 200	3 800	—
31. Kontrollstämpelmedel	2 300	1 920	380	—
32. Bidrag till bankinspektionen	2 690	2 688	2	—
33. Bidrag för revision av spar- bankerna	725	748	—	23
34. Bidrag till försäkringsinspek- tionen	2 119	2 209	—	90
35. Inkomster vid Sveriges geo- logiska undersökning	1 200	940	260	—
36. Inkomster vid statens prov- ningsanstalt	7 700	6 900	800	—
37. Inkomster vid statens skepps- provningsanstalt	3 300	2 960	340	—
38. Avgifter för granskning av biografilm	255	250	5	—
39. Inkomster vid riksantikvarie- ämbetet	1 577	900	677	—
40. Inkomster vid odontologiska fakulteterna	1 000	1 000	—	—
41. Inkomster vid lantbruks- nämnderna	3 000	2 100	900	—
42. Inkomster vid statens hingst- depå och stuteri	850	810	40	—
43. Inkomster vid statens jord- bruksnämnd	650	600	50	—
44. Inkomster vid statens cen- trala frökontrollanstalt	4 600	4 600	—	—
45. Avgifter för växtskyddsins- pektion m. m.	1 200	1 325	—	125
46. Inkomster vid statens lant- brukskemiska laboratorium . .	350	600	—	250
47. Inkomster vid statens ma- skinprovningar	350	480	—	130
48. Avgifter vid köttbesiktning .	7 000	7 300	—	300
49. Inkomster vid statens veteri- närmedicinska anstalt	2 800	3 160	—	360
50. Inkomster vid veterinärhög- skolan	1 100	1 000	100	—
51. Inkomster vid lantmäterivä- sendet	50 000	42 000	8 000	—
52. Inkomster vid rikets allmän- na kartverk	5 200	6 200	—	1 000
53. Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen .	90	90	—	—

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merinkomst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
54. Inkomster vid statens insti- tut för konsumentfrågor	1 040	1 000	40	—
55. Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	30 700	28 700	2 000	—
56. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	850	850	—	—
57. Inkomster av statens gruv- egendom	7 000	5 500	1 500	—
Säger för uppbörd i statens verksam- het	755 156	756 946	39 499	40 889
III. Diverse inkomster:				
1. Bötesmedel	60 000	80 000	—	20 000
2. Totalisatormedel	90 000	98 000	—	8 000
3. Tipsmedel	135 000	136 000	—	1 000
4. Lotterimedel	190 000	162 000	28 000	—
5. Övriga diverse inkomster ..	75 000	100 000	—	25 000
Säger för diverse inkomster	550 000	576 000	28 000	54 000
Säger för skatter, avgifter, m. m.	31 678 356	30 714 247	1 061 998	187 489
B. Inkomster av statens kapitalfonder				
I. Statens affärsverksfonder:				
1. Försvarets fabriksverk	10 000	10 300	—	300
2. Postverket, <i>bevillning</i>	17 000	15 000	2 000	—
3. Televerket	215 000	215 000	—	—
4. Statens järnvägar	119 000	19 000	100 000	—
5. Luftfartsverket	14 500	14 000	500	—
6. Statens vattenfallsverk ...	320 000	320 000	—	—
7. Domänverket	15 000	5 000	10 000	—
Säger för statens affärsverksfonder	710 500	598 300	112 500	300
II. Riksbanksfonden	150 000	150 000	—	—
III. Statens allmänna fastighets- fond	40 363	39 000	1 363	—
IV. Försvarets fastighetsfond	74 183	73 109	1 074	—
V. Statens utlåningsfonder	497 422	506 000	—	8 578
VI. Fonden för låneunderstöd	14 221	17 450	—	3 229
VII. Fonden för statens aktier	65 000	45 800	19 200	—
VIII. Statens pensionsfonder	79 936	80 500	—	564
IX. Diverse kapitalfonder:				
1. Fonden för kreditgivning till utlandet	8 070	8 070	—	—
2. Övriga diverse kapitalfon- der	37 000	34 000	3 000	—
Säger för diverse kapitalfonder	45 070	42 070	3 000	—
Säger för inkomster av statens kapi- talfonder	1 676 695	1 552 229	137 137	12 671
Summa	33 355 051	32 266 476	1 199 135	200 160

Riksrevisionsverkets
förnyade inkomstberäkning
för budgetåret 1968/69

Bilaga 5

RIKSREVISIONSVERKET

4.4. 1968

Till KONUNGEN

Förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1968/69

Enligt gällande instruktion åligger det riksrevisionsverket att före den 5 april till Kungl. Maj:t avlämna förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomstitlarna vid nästföljande statsregle-

1 *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 1 saml. Nr 125. Bilaga 5*

ring. För fullgörande av detta uppdrag har riksrevisionsverket från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1968/69 på de större inkomstitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar.

Driftbudgetens inkomster

Utvecklingen av skatteunderlaget 1967, 1968 och 1969

För beräkning av skatteunderlagets utveckling under åren 1967, 1968 och de första månaderna 1969 gjorde riksrevisionsverket i december 1967 särskilda kalkyler för å ena sidan fysiska personer och å andra sidan aktieföretag.

Fysiska personer

Konjunkturinstitutet bedömde i december att den totala lönesumman för åren 1967 och 1968 skulle öka med 7,7 resp. 6,9 %. Konjunkturinstitutets motsvarande bedömning i mars 1968 utvisar en lönesummeökning med 7,9 resp. 6,8 %.

Riksrevisionsverket antog i december att inkomst av tjänst för fysiska personer 1967 skulle vara 8 % högre än 1966 och likaledes 8 % högre 1968 än 1967. För 1969 räknade riksrevisionsverket med en schablonmässig ökning av 7 % jämfört med 1968. Riksrevisionsverket har i sin förnyade beräkning inte funnit anledning till ändring av dessa antaganden annat än beträffande 1968 för vilket år riksrevisionsverket nu räknar med en ökning av 7 % mot tidigare 8 %. Bedömningen baseras bl. a. på skatteinflödet t. o. m. mars 1968.

För fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst har några uppgifter som skulle motivera en ändring av de av riksrevisionsverket i december gjorda antagandena icke framkommit, varför riksrevisionsverket nu räknar med samma uppgång som i december eller med sammanlagt 2,8 % för 1967 och 3,8 % för vardera 1968 och 1969.

Svenska aktieföretag

Riksrevisionsverket har liksom föregående år i form av en enkät till ett antal större företag, vilka tillsammans svarar för ca 70 % av samtliga företags skattebetalda inkomster, under mars månad inhämtat uppgifter om dessa företags uppskattning av sina till statlig inkomstskatt skattebetalda inkomster vid årets beskattning. Enkäten utvisar en ökning med 8 % för verksamhetsåret 1967 jämfört med 1966 vilket innebär någon ökning i jämförelse med den enkät

riksrevisionsverket företog i november 1967. Riksrevisionsverket bedömer liksom i decemberberäkningen att samtliga bolags taxerade inkomster under 1967 har legat 5 % över 1966 års och att den årliga stegringen för 1968 och 1969 schablonmässigt kommer att uppgå till likaledes 5 %.

I det följande framlägger riksrevisionsverket resultatet av de förnyade beräkningarna under de olika inkomstitlarna.

Skatt på inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas utöver uppbörderna av de statsskatter, som slutgiltigt skall redovisas på titeln, även kommunalutskylder samt vissa skatter och avgifter som uppbärs i samband med den allmänna skatteuppbörderna. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln för budgetåret 1968/69 med 14 650 milj. kr., vilket var 150 milj. kr. mindre än enligt riksrevisionsverkets förslag. Minskningen föranleddes av ett förslag om särskilt investeringsavdrag vid 1969 års taxering till statlig inkomstskatt. Riksdagen har sedermera med vissa ändringar godkänt i proposition den 3 januari 1968 (nr 13) framlagt förslag om investeringsavdrag motsvarande 10 % av kostnaden för inventarier som anskaffats under år 1968.

Samtidigt med beräkningen för nästkommande budgetår har riksrevisionsverket bedömt utfallet för innevarande budgetår.

Dessa beräkningar sammanfattas i följande sammanställning, varvid riksrevisionsverkets beräkningar i december 1967 medtagits som jämförelse (milj. kr.):

	1967/68 december- beräkning	ny beräk- ning	1968/69 december- beräkning	ny beräk- ning
<i>Inkomster</i>				
Prel. A-skatt under terminerna	23 100	22 930	25 970	25 580
Prel. B-skatt under terminerna	4 740	4 720	4 870	4 830
Fyllnadsbetalningar av prelimi- när skatt	1 100	1 200	1 200	1 100
Kvarstående skatt	1 880	1 890	1 660	1 660
Socialförsäkringsavgifter från di- rektdebiterade arbetsgivare m. m.	1 660	1 670	1 920	1 940
Tillkommande skatt, sjömans- skatt, restantier m. m.	650	650	700	700
Summa inkomster	33 130	33 060	36 320	35 810
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	14 420	14 420	15 670	15 690
Överskjutande skatt	1 930	1 950	1 900	2 000
Övriga restitutioner	100	100	100	100
Utbetalningar till allmänna för- säkringskassorna m. m.	3 130	3 100	3 450	3 460

	1967/68 december- beräkning	ny beräk- ning	1968/69 december- beräkning	ny beräk- ning
Utbetalningar till allmänna pen- sionsfonden	350	340	380	370
Omföringar	40	40	40	40
Summa utgifter	19 970	19 950	21 540	21 660
<i>Inkomster utöver utgifter</i>	<i>13 160</i>	<i>13 110</i>	<i>14 780</i>	<i>14 150</i>
Avrundade belopp	13 200	13 100	14 800	14 200

Beträffande innebörden av de olika posterna i ovanstående sammanställning hänvisas till riksrevisionsverkets decemberberäkning.

Den redovisade avvikelserna mellan den nu företagna beräkningen och decemberberäkningen hänför sig för innevarande budgetår främst till att under uppbördsterminerna erlagd preliminär A-skatt nedräknats med 170 milj. kr. på grund av det sänkta inkomsttagandet för fysiska personers inkomst av tjänst under år 1968 och av de nu kända uppgifterna om uppbördens storlek och fördelning i januari 1968. Fyllnadsbetalningarna av preliminär skatt har för första halvåret 1968 uppräknats med 100 milj. kr.

För budgetåret 1968/69 har i jämförelse med decemberberäkningen preliminär A-skatt nedräknats med 390 milj. kr. på grund av ovannämnda sänkning av inkomsttagandet m. m. Preliminär B-skatt har nedräknats med 40 milj. kr. och fyllnadsbetalningarna under första halvåret 1969 med 100 milj. kr. på grund av införande av ovannämnda investeringsavdrag för maskiner. Överskjutande skatt har ökats med 100 milj. kr.

För övriga poster räknas endast med smärre förändringar jämfört med decemberberäkningen, vilka beträffande socialförsäkringarna grundas på i skrivelse från riks-försäkringsverket den 10 mars 1968 erhållna uppgifter.

De avsättningar till respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1967/68 och 1968/69, framgår av följande sammanställning i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid riksrevisionsverkets decemberberäkning (milj. kr.):

	1967/68 december- beräkning	ny beräk- ning	1968/69 december- beräkning	ny beräk- ning
Avsättning	1 750	1 750	1 750	1 500
Återföring	1 700	1 700	1 750	1 750
Nettoavsättning (+), nettoåter- föring (-)	+ 50	+ 50	± 0	- 250

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligger, uppskattar riksrevisionsverket de behållna inkomsterna på titeln skatt på inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1967/68 till 13 100 milj. kr. och föreslår, att titeln i riksstaten för budgetåret 1968/69

uppförs med 14 200 milj. kr., vilket är 450 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Arvsskatt och gåvoskatt. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 200 milj. kr. Med ledning av från länsstyrelserna erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket, att titeln arvsskatt och gåvoskatt i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 200 milj. kr.

Lotterivinstskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 95 milj. kr. I anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning i skrivelse den 8 mars 1968 förordar riksrevisionsverket att titeln lotterivinstskatt i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 95 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Stämpelskatt och stämpelavgift. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 205 milj. kr. Kontrollstyrelsen och sjöfartsstyrelsen har i sina förnyade beräkningar uppskattat inkomsterna på titeln sammanlagt till 204 milj. kr.

Riksrevisionsverket förordar att titeln stämpelskatt och stämpelavgift i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 205 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Fordonsskatt. Den debiterade fordonsskatten vid den ordinarie uppbörds-terminen i februari—mars 1968 uppgick enligt länsstyrelserna till 932 milj. kr. Därav har 115 milj. kr. beräknats inflyta först under budgetåret 1968/69 till följd av anståndsbestämmelserna i förordning den 3 november 1967 (nr 605). Enligt denna förordning, som trädde i kraft fr. o. m. den 1 januari 1968, kan betalningsanstånd enligt särskilda regler medges intill utgången av maj, augusti resp. november månad för skattebelopp som överstiger 1 500 kr. På grund av tidigare gällande anståndsbestämmelser beräknas å andra sidan ca 50 milj. kr. av fordonsskatten för budgetåret 1966/67 ha inlevererats under innevarande budgetår. Den under budgetåret 1967/68 inflytande fordonsskatten beräknas till 900 milj. kr., vilket är 50 milj. kr. mindre än i riksrevisionsverkets decemberberäkning.

I nedanstående tablå, vilken sammanställts med hjälp av centrala bilregistrets antalsberäkning per den 31.12.1967 och uppgifter från länsstyrelserna beträffande medelskatten för olika fordonsslag vid 1968 års huvuddebitering, har fordonsskatten framräknats för budgetåret 1968/69. Som jämförelse har medtagits motsvarande beräkning i december 1967.

Kungl. Maj:ts proposition nr 125 år 1968

	Medelskatt per fordon enligt beräkning i		1968/69 Antal fordon enligt beräkning i		Totalskatt enligt beräkning i	
	dec 1967	april 1968	dec 1967	april 1968	dec 1967	april 1968
	kr.	kr.	1000-tal	1000-tal	milj. kr.	milj. kr.
Personbilar	240	242	2 054	2 056	493	497
Bussar	3 587	3 467	11	12	40	42
Lastbilar	2 738	2 832	137	134	376	379
Motorcyklar ..	57	56	33	38	2	2
Släpfordon	498	470	102	106	51	50
Utöver huvud- debiteringen in- flytande skatt..					38	38
Summa fordons- skatt					1 000	1 008

Riksrevisionsverket föreslår, att titeln fordonsskatt i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 1 000 milj. kr., eller med samma belopp som i statsverkspropositionen.

Bensin- och brännoljeskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 800 milj. kr. Med ledning av från kontrollstyrelsen och jordbruksnämnden erhållna uppgifter förordar riksrevisionsverket, att titeln i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 1 800 milj. kr.

Allmän arbetsgivaravgift. I 1968 års statsverksproposition föreslogs att i samband med övergång från allmän varuskatt till mervärdeskatt en arbetsgivaravgift skulle införas fr. o. m. år 1969.

I proposition den 8 mars 1968 (nr 77) har Kungl. Maj:t föreslagit att arbetsgivare skall erlägga allmän arbetsgivaravgift med 1 % på utgivna löner eller andra ersättningar i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller logi. Fysisk person som har inkomst av rörelse eller jordbruksfastighet skall likaledes erlägga avgift med 1 % i den mån arbetsgivaren inte erlägger allmän arbetsgivaravgift för inkomsten. Debitering och uppbörd sker i stort sett enligt vad som gäller för avgifter till sjukförsäkring och ATP. Avgiften skall utgå för löner m. m. som intjänas efter 31 december 1968.

Enligt propositionen, som ännu ej behandlats av riksdagen, beräknas direktdebiterade avgifter från arbetsgivare uppgå till 720 milj. kr. under år 1969. Härin ingår 112 milj. kr. för statsanställda, vilket belopp enligt vad riksrevisionsverket erfarit inte kommer att till någon del tillgodoföras titeln förrän efter utgången av budgetåret 1968/69. Egenavgifterna för år 1969 (1970 års taxering) som beräknas till 80 milj. kr. inflyter huvudsakligen först efter utgången av år 1969.

Riksrevisionsverket förordar mot bakgrunden härav att titeln allmän

arbetsgivaravgift uppförs med 300 milj. kr., vilket är 60 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Tullmedel. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 880 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 14 mars 1968 har generaltullstyrelsen uppskattat nettouppbörden av tullmedel under budgetåret 1968/69 till samma belopp, som angivits i decemberberäkningen, eller 880 milj. kr. Styrelsens uppskattning har företagits på basis av importprognosen i den preliminära nationalbudgeten för 1968. Dessutom har styrelsen utgått ifrån tillgängliga uppgifter om importens och tulluppbördens utveckling, vilken, vad gäller tulluppbörden under perioden november 1967—februari 1968, visat i stort sett samma ökande tendens som styrelsen förutsatte i november 1967.

Riksrevisionsverket förordar i anslutning till generaltullstyrelsens ovan nämnda beräkning att titeln i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 880 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Allmän varuskatt. Denna titel beräknades av riksrevisionsverket i december 1967 till 7 000 milj. kr. I statsverkspropositionen uppfördes titeln med 4 760 milj. kr. med hänsyn till en föreslagen omläggning av den nuvarande omsättningsskatten till en mervärdeskatt fr. o. m. den 1 januari 1969. Förslaget har ännu ej behandlats av riksdagen.

Riksrevisionsverket som förutsätter att den allmänna varuskatten avvecklas fr. o. m. den 1 januari 1969 förordar att titeln allmän varuskatt i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 4 800 milj. kr. vilket är 40 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Mervärdeskatt. I 1968 års statsverksproposition föreslogs att den nuvarande allmänna varuskatten fr. o. m. den 1 januari 1969 skulle ersättas med en mervärdeskatt. En ny inkomstitel »mervärdeskatt» uppfördes i riksstatsförslaget med 2 000 milj. kr. Förslaget har ännu ej behandlats av riksdagen.

Riksrevisionsverket förordar att titeln mervärdeskatt i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med samma belopp som i statsverkspropositionen eller 2 000 milj. kr.

Särskilda varuskatter. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 415 milj. kr. Generaltullstyrelsen och kontrollstyrelsen har i sina förnyade beräkningar uppskattat inkomsterna till 417 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar att titeln särskilda varuskatter i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 415 milj. kr., dvs. samma belopp som i statsverkspropositionen.

Omsättningsskatt på motorfordon. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 350 milj. kr. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 350 milj. kr. för budgetåret 1968/69. Riksrevisionsverket förordar, att titeln omsättningsskatt på motorfordon i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 350 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Tobaksskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 550 milj. kr. Förslag till införande av ytterligare skattegrupper för cigaretter har framlagts i proposition den 3 januari 1968 (nr 12), vilken godkänts av riksdagen. I anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning föreslår riksrevisionsverket, att titeln tobaksskatt i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 1 500 milj. kr., vilket är 50 milj. kr. lägre än i statsverkspropositionen.

Skatt på sprit. I december 1967 beräknades titeln skatt på sprit av riksrevisionsverket till 1 800 milj. kr. Titeln uppfördes i statsverkspropositionen med 1 980 milj. kr. på grund av en förutsatt höjning av skatten på sprit och vin med 10 % fr. o. m. den 5 februari 1968. Förslag till ovannämnda skattehöjning har framlagts i proposition den 3 januari 1968 (nr 12) och godkänts av riksdagen. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 1 950 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln skatt på sprit i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 1 950 milj. kr., vilket är 30 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Skatt på vin. Denna titel, som i december 1967 av riksrevisionsverket beräknades till 185 milj. kr., uppfördes i statsverkspropositionen med 205 milj. kr. på grund av ovannämnda förslag till skattehöjning med 10 % fr. o. m. den 5 februari 1968. I sin förnyade beräkning har kontrollstyrelsen uppskattat inkomsterna på titeln till 205 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln skatt på vin i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 205 milj. kr., vilket är samma belopp som i statsverkspropositionen.

Skatt på malt- och läskedrycker. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 350 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning, att titeln skatt på malt- och läskedrycker i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 360 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Energiskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 900 milj. kr. I sina förnyade beräkningar har kontrollstyrelsen och generaltullstyrelsen beräknat inkomsterna av energiskatt till sammanlagt 902 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar, att titeln energiskatt i riksstaten för budgetåret

1968/69 uppförs med 900 milj. kr. eller med samma belopp som i statsverkspropositionen.

Särskild skatt på motorbränslen. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 220 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till kontrollstyrelsens förnyade beräkning, att titeln särskild skatt på motorbränslen i riksstaten för budgetåren 1968/69 uppförs med 223 milj. kr., vilket är 3 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Personalsjukpenningar m. m. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 80 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till riks-försäkringsverkets förnyade beräkning, att titeln personalsjukpenningar m. m. i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 85 milj. kr., vilket är 5 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Bötesmedel. I statsverkspropositionen uppfördes denna titel med 75 milj. kr. Riksrevisionsverket, som beräknar inkomsterna på titeln för innevarande budgetår till 80 milj. kr., föreslår att titeln bötesmedel i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 85 milj. kr., vilket är 10 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Totalisatormedel. Denna inkomstitel uppfördes i statsverkspropositionen med 97 milj. kr. Riksrevisionsverket, som för innevarande budgetår beräknar totalisatormedel till 98 milj. kr., förordar i anslutning till lantbruksstyrelsens förnyade beräkning att titeln totalisatormedel i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 100 milj. kr., vilket är 3 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Tipsmedel. Denna inkomstitel uppfördes i statsverkspropositionen med 132 milj. kr. Riksrevisionsverket, som nu beräknar utfallet på titeln för innevarande budgetår till 136 milj. kr., föreslår att titeln tipsmedel i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 136 milj. kr., vilket är 4 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Lotterimedel. Denna inkomstitel uppfördes i statsverkspropositionen med 170 milj. kr. Riksrevisionsverket, som nu beräknar inkomsterna på titeln för innevarande budgetår till 162 milj. kr., förordar med ledning av Svenska penninglotteriets förnyade beräkning att titeln lotterimedel i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 163 milj. kr., vilket är 7 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Försvarets fabriksverk. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 10 milj. kr. I förnyad beräkning den 14 mars 1968 har försvarets

fabriksverk utgått från att de centrala flygverkstäderna i Malmslätt och Västerås kommer att överföras till fabriksverket fr. o. m. den 1 juli 1968. I anslutning till nämnda beräkning förordar riksrevisionsverket, att titeln försvarets fabriksverk i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 12 milj. kr., vilket är 2 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Postverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 5 milj. kr. I skrivelse den 14 mars 1968 räknar poststyrelsen med ett underskott under nästkommande budgetår på 17 milj. kr. Poststyrelsen anför i sin skrivelse bl. a. följande:

»För budgetåret 1968/69 räknar styrelsen nu med ett underskott på 17 milj. kr. mot ett överskott på 1 milj. kr. i höstberäkningen. Intäkterna beräknas minska med cirka 20 och kostnaderna med cirka 2 milj. kr.

Portointäkterna har jämfört med höstberäkningen minskats med 13 milj. kr., beroende dels på nedgången under innevarande budgetår dels på en nu väntad något lägre ökningstakt av trafikvolymen också efter juni månad i år.

Postverkets ersättning under budgetåret 1968/69 för skatteuppbörden, som ingår i posten Uppdrag åt staten, har minskats med cirka 4,5 milj. kr. i jämförelse med höstberäkningen. Med hänsyn till vad som anförts i årets statsverksproposition (bilaga 9, sid. 77) har styrelsen nämligen nu beräknat ersättningen under förutsättning att debetsedelsförsändelserna skall befordras efter taxan för masskorsband. I höstberäkningen förutsattes att ersättningen för dessa försändelser skulle beräknas efter taxan för brev enligt av styrelsen till Finansdepartementet under hösten 1967 framlagt förslag.»

Riksrevisionsverket utgår ifrån att vad postverket sålunda anfört inte kommer att påverka den inleverering av medel som hänför sig till 1967/68 års ej inlevererade överskottsmedel. Med hänsyn härtill föreslår riksrevisionsverket att titeln postverket i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med oförändrat 5 milj. kr.

Televerket. Denna inkomsttitel uppfördes i statsverkspropositionen med 195 milj. kr. I förnyad beräkning den 20 mars 1968 har televerket uppskattat inleveransen av överskott under nästkommande budgetår till 150 milj. kr. Televerket anför i sin skrivelse följande:

»Vid den nu gjorda överskottsberäkningen har, liksom i beräkningen den 10 november 1967, hänsyn tagits till förutsedda lönehöjningar, som kommer att öka kostnaderna under kalenderåret 1968.

Med ledning av nu kända index för budgetåret 1967/68 har nya beräkningar av avsättningarna till värdeminskningsskonto gjorts, varvid avsättningarna för budgetåret 1967/68 visat sig bli 6,6 milj. kr. större än vid föregående beräkningstillfälle. Vidare har med hänsyn till utvecklingen under den gångna delen av innevarande budgetår vissa justeringar av kostnader och intäkter gjorts. Det bokförda överskottet för budgetåret 1967/68 har med hänsyn till ovanstående nu beräknats till ca 221 milj. kr. Efter avdrag av rundradioverksamhetens överskott, vilket skall balanseras till följande

budgetår, har det överskott, som skall inlevereras till statsverket, beräknats till ca 220 milj. kr.

För budgetåret 1968/69 har avsättningarna till värdeminskingskonto — under förutsättning av oförändrat prisläge — nu beräknats till ett belopp som överstiger tidigare beräkning med 2,4 milj. kr. För budgetåret 1969/70 har avsättningen till värdeminskingskonto räknats upp med 1,9 milj. kr. Med hänsyn till utvecklingen av kostnader och intäkter innevarande budgetår samt med hänsyn till de av Kungl. Maj:t föreslagna nedskärningarna av investeringsmedlen för budgetåret 1968/69 och till de av Kungl. Maj:t föreslagna höjningarna av rundradioavgifterna, har vissa justeringar gjorts i de kostnads- och intäktsberäkningar, som i november 1967 utfördes för budgetåren 1968/69 och 1969/70.

Avskrivningsmedlen inom televerkets fond har sålunda nu beräknats till 489,3 milj. kr. för 1967/68, 521,9 milj. kr. för 1968/69 och 562,8 milj. kr. för 1969/70.

Beträffande rundradiorörelsen må framhållas att intäkterna av ljudradio- och TV-avgifterna innevarande budgetår visar en tendens att öka något, varför intäkterna upptagits till ett något högre belopp än vid föregående beräkningstillfälle. För innevarande och följande budgetår har utgifterna för rundradiorörelsen i förhållande till beräkningen i november 1967 ändrats i enlighet med det förslag, som av departementschefen framlagts i statsverkspropositionen. Hänsyn har även tagits till Kungl. Maj:ts proposition den 8.3.1968 angående färg-TV:s införande och omläggning av avgiftssystemet för rundradioavgifter jämte i samband därmed genomförd avgiftshöjning. De bokförda överskotten för budgetåret 1968/69 och 1969/70 har med hänsyn till ovanstående beräknats till ca 181 milj. kr. resp. ca 283 milj. kr. Efter korrigerig med de till rundradioverksamheten hänförliga beloppen, vilka skall balanseras till följande budgetår, har det överskott, som skall inlevereras till statsverket, beräknats till ca 226 milj. kr. och ca 285 milj. kr. för resp. budgetår.

Inleverans av överskottsmedel beräknas under budgetåret 1967/68 kunna ske med ca 215 milj. kr., varav 89,7 milj. kr. utgör återstående del av överskottet för 1966/67 och 125,3 milj. kr. del av det löpande budgetårets överskott.

Under budgetåret 1968/69 beräknas ca 150 milj. kr. kunna inlevereras, varav 94,7 milj. kr. utgör resterande överskott för budgetåret 1967/68 och 55,3 milj. kr. del av överskottet för budgetåret 1968/69. Det må här framhållas att de nya avgiftssystem för ljudradio och TV, som enligt av Kungl. Maj:t framlagt förslag skall genomföras den 1.4.1969, kommer att medföra en försämring av verkets likviditet, vilket i sin tur minskar möjligheterna till inleverans av det löpande årets (1968/69) överskott om nuvarande maximibelopp för lån på den rörliga krediten bibehålles.

Under budgetåret 1969/70 beräknas inleverans av ca 150 milj. kr. kunna ske. Vissa utsikter till förbättring av likviditetläget under 1969/70 föreligger, varför en ökning av inleveranserna under nämnda budgetår bör bli möjlig. Någon meningsfull uppräknig av inleveranserna under 1969/70 kan emellertid inte göras f. n., eftersom kostnadsläget kan väsentligt förändras bl. a. genom eventuella lönehöjningar den 1.1.1969 och den 1.1.1970.»

I anslutning till televerkets ovannämnda beräkning föreslår riksrevisionsverket, att titeln televerket i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 150 milj. kr., vilket är 45 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Statens järnvägar. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 108 milj. kr. Statens järnvägar har i skrivelse till riksrevisionsverket den 25 mars 1968 nu beräknat överskottet till 30 milj. kr. Statens järnvägar anför i sin skrivelse bl. a. följande:

»I skrivelse den 17 november 1967 lämnade SJ en prognos över berörda inkomster under budgetåren 1967/68—1969/70 — i det följande kallad novemberprognosen. Sedan dess har förutsättningarna ändrats på vissa punkter.

I konjunkturinstitutets höstrapport 1967, som låg till grund för bedömningen av trafikutvecklingen i novemberprognosen, beräknades industriproduktionens ökning under 1968 till 6 %. Enligt den preliminära nationalbudgeten för 1968 bedöms ökningen stanna vid 4 %. Den senaste mer pessimistiska bedömningen av industriproduktionens ökningstakt gör det sannolikt att godstrafiken exkl. lapplandsmalm inte kommer att få den omfattning under 1968/69 som förutsattes i novemberprognosen. SJ räknar med att konjunkturläget skall förbättras påtagligt under 1969/70. Den härigenom ökade trafikefterfrågan och SJ egna försäljningsåtgärder väntas komma att medföra att trafikökningen mellan 1968/69 och 1969/70 blir större än som antagits i novemberprognosen. SJ har i båda prognoserna försökt ta hänsyn till alla inträdda förändringar ifråga om lastbilstrafiken inkl. hittills fastställda längd- och viktbestämmelser. Transporterna av lapplandsmalm kommer enligt malmföretagens senaste prognoser att öka i snabbare takt än som tidigare angivits.

Den hittills konstaterade utvecklingen av persontrafiken tyder på att denna under innevarande budgetår inte kommer att få den omfattning som antogs i novemberprognosen. Som följd härav har prognoserna för 1968/69 och 1969/70 nedjusterats.

I novemberprognosen räknades med vissa smärre taxehöjningar i gods- och persontrafik utöver dem som genomfördes den 1 januari 1968. Vid en förnyad marknadsbedömning har SJ funnit, att det vid den nedan antagna kostnadsutvecklingen ej är förenligt med företagets långsiktiga intressen att ytterligare höja taxenivån. I enlighet härmed har räknats med att taxenivån per 1.1.1968 blir bestående under prognosperioden. Nuvarande fraktavtal för lapplandsmalm går ut 31.12.1968. De nya avtalen har liksom i novemberprognosen antagits ge samma resultat som de nuvarande vid motsvarande kvantiteter.

I årets statsverksproposition föreslås att ersättningen för drift av olönssamma järnvägslinjer under budgetåret 1968/69 skall uppgå till 205 milj. kr., dvs. 5 milj. kr. mindre än som förutsattes i novemberprognosen. För budgetåret 1969/70 räknar SJ med en ersättning om 200 milj. kr. (se SJ skrivelse till Kommunikationsdepartementet 20.2.1968, dnr Ea 8028/111).

Vid beräkningen av driftkostnaderna exkl. avskrivningar har liksom i novemberprognosen antagits, att den enligt ramavtalet beräknade löne- och pensionskostnadsnivån för 1968 blir bestående under resten av prognosperioden. Den hittills iakttagna kostnadsutvecklingen och den reviderade prognosen för trafikutvecklingen väntas medföra att driftkostnaderna under 1968/69 och 1969/70 vid den förutsatta kostnadsnivån blir lägre än som angivits i novemberprognosen. Härvid har beaktats de merkostnader som den i årets statsverksproposition föreslagna 'löneskatten' kommer att orsaka.

De avskrivningar som belastar SJ driftresultat har nedjusterats jämfört

med novemberprognosen. Skillnaden beror dels på att det beräknade avskrivningsunderlaget ändrats, dels på att biltrafikens avsättningar till delkontot för pensionsförpliktelser slopats i samband med planerad omläggning av redovisningen.

Departementschefen föreslår i 1968 års statsverksproposition, att SJ för budgetåret 1968/69 dels skall få utnyttja högst 30 milj. kr. av tidigare avsatta pensionsmedel, dels skall få förräntningskravet nedsatt med 19 milj. kr. Liksom i novemberprognosen har förutsatts att SJ kommer att få motsvarande medgivanden även för 1969/70.»

Det av statens järnvägar beräknade överskottet har framkommit efter disposition av pensionsavsättningen på 30 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till statens järnvägars ovannämnda beräkning, att titeln statens järnvägar i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 30 milj. kr., vilket är 78 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Luftfartsverket. Denna inkomsttitel som av riksrevisionsverket i december 1967 beräknades till 15 milj. kr., uppfördes i statsverkspropositionen med 14,8 milj. kr. Riksrevisionsverket förordar i anslutning till luftfartsverkets förnyade beräkning den 14 mars 1968, att titeln luftfartsverket i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 15,1 milj. kr., vilket är 0,3 milj. kr. mer än i statsverkspropositionen.

Statens vattenfallsverk. Denna inkomsttitel uppfördes i statsverkspropositionen med 335 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 15 mars 1968 har statens vattenfallsverk meddelat, att inkomsterna under nästkommande budgetår fortfarande bör upptagas till 335 milj. kr. Riksrevisionsverket, som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna från statens vattenfallsverk till 320 milj. kr., förordar att titeln statens vattenfallsverk i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med oförändrat 335 milj. kr.

Domänverket. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 5 milj. kr. I anslutning till domänstyrelsens skrivelse till riksrevisionsverket den 20 februari 1968 förordar riksrevisionsverket, att titeln domänverket i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med oförändrat 5 milj. kr.

Riksbanksfonden. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 200 milj. kr. I skrivelse till riksrevisionsverket den 29 februari 1968 har fullmäktige i riksbanken meddelat, att de icke funnit anledning föreslå ändring av detta belopp. Riksrevisionsverket föreslår i anslutning till fullmäktiges förslag, att titeln riksbanksfonden i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med oförändrat 200 milj. kr.

Försvarets fastighetsfond. Denna inkomsttitel uppfördes i statsverkspropositionen med 77 593 000 kr. I enlighet med i proposition den 8 mars 1968

(nr 108) framlagt förslag till stat för försvarets fastighetsfond förordar riksrevisionsverket att titeln försvarets fastighetsfond i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 77 003 000 kr.

Fonden för kreditgivning till utlandet. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 9,84 milj. kr. I proposition den 23 februari 1968 (nr 38) har framlagts förslag till överenskommelse med Finland angående betalning av vissa till Finland lämnade svenska krediter, innebärande nedskrivning av riksgäldskontorets fordran på Finland med 100 milj. kr. samt räntebefrielse för tiden 1 januari 1969—31 december 1973. Riksrevisionsverket föreslår med hänvisning till i ovannämnda proposition framlagt förslag, att titeln fonden för kreditgivning till utlandet i riksstaten för budgetåret 1968/69 uppförs med 5,6 milj. kr., vilket är 4,2 milj. kr. mindre än i statsverkspropositionen.

Kapitalbudgetens inkomster

Avskrivningsmedel inom fonden

Avskrivningsmedel inom fonden (årsavskrivningar) används för finansiering till viss del av investeringarna på kapitalbudgeten. I statsverkspropositionen uppfördes dessa inkomster för budgetåret 1968/69 med sammanlagt 1 224,1 milj. kr., varav 1 098,0 milj. kr. avsåg affärsverksfonderna.

Riksrevisionsverket har inhämtat upplysningar från vissa myndigheter rörande avskrivningsmedlens utveckling för olika fonder av större betydelse. I nedanstående sammanställning ges uppgifter om dessa avskrivningsmedels storlek för budgetåret 1968/69 dels enligt statsverkspropositionen 1968, dels enligt myndigheternas bedömningar i mars 1968 (i milj. kr.).

Fond	Enligt 1968 års stats- verkspropo- sition	Enligt myndig- heternas skri- velser i mars 1968
Försvarets fabriksverk	8,3	8,5
Postverket	11,0	11,0
Televerket	517,7	521,9
Statens järnvägar	269,0	232,0
Luftfartsverket	12,0	12,0
Statens vattenfallsverk	280,0	280,0
Statens vägverks förrådsfond ..	48,0	48,0
Sjöfartsverket	10,4	11,6

Avskrivningsmedlen under statens järnvägars fond har beräknats under förutsättning att statens järnvägar erhåller begärt bemyndigande att omföra högst 30 milj. kr. från delkontot för pensionsförpliktelser till slopningskonto.

Riksrevisionsverket har inte funnit anledning frångå myndigheternas beräkningar i mars 1968, varför ämbetsverket föreslår att avskrivningsmedlen inom fonderna upptas i enlighet med myndigheternas förslag.

I anslutning till vad sålunda anförts får riksrevisionsverket förorda, att följande inkomsttitlar i riksstaten för budgetåret 1968/69 upptas med nedan angivna i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp.

	Enligt statsverks- propositionen	Enligt riksrevisions- verkets ändrings- förslag	Ökning (+) Minskning (-)
	Kronor	Kronor	Kronor
<i>Driftbudgeten</i>			
Skatt på inkomst och för- mögenhet m. m.	14 650 000 000	14 200 000 000	- 450 000 000
Arbetsgivaravgift	240 000 000	300 000 000	+ 60 000 000
Allmän varuskatt	4 760 000 000	4 800 000 000	+ 40 000 000
Tobaksskatt	1 550 000 000	1 500 000 000	- 50 000 000
Skatt på sprit	1 980 000 000	1 950 000 000	- 30 000 000
Skatt på malt- och läske- drycker	350 000 000	360 000 000	+ 10 000 000
Särskild skatt på motor- bränslen	220 000 000	223 000 000	+ 3 000 000
Personalsjukpenningar ..	80 000 000	85 000 000	+ 5 000 000
Bötesmedel	75 000 000	85 000 000	+ 10 000 000
Totalisatormedel	97 000 000	100 000 000	+ 3 000 000
Tipsmedel	132 000 000	136 000 000	+ 4 000 000
Lotterimedel	170 000 000	163 000 000	- 7 000 000
Försvarets fabriksverk ..	10 000 000	12 000 000	+ 2 000 000
Televerket	195 000 000	150 000 000	- 45 000 000
Statens järnvägar	108 000 000	30 000 000	- 78 000 000
Luftfartsverket	14 800 000	15 100 000	+ 300 000
Försvarets fastighetsfond	77 593 000	77 003 000	- 590 000
Fonden för kreditgivning till utlandet	9 840 000	5 600 000	- 4 240 000
<i>Kapitalbudgeten</i>			
Avskrivningsmedel inom fonden:			
Försvarets fabriksverks fond	8 300 000	8 500 000	+ 200 000
Televerkets fond	517 700 000	521 900 000	+ 4 200 000
Statens järnvägars fond..	269 000 000	232 000 000	- 37 000 000
Sjöfartsverkets fond	10 400 000	11 600 000	+ 1 200 000

Den sammanlagda nettominskningen i förhållande till riksstatsförslaget enligt statsverkspropositionen blir 558,9 milj. kr.

I samband med de förnyade beräkningarna av statsinkomsterna under nästkommande budgetår har riksrevisionsverket även omprövat de kalkyler över statsinkomsternas utveckling på längre sikt, som presenterades i bilaga E till ämbetsverkets inkomstberäkning i december 1967.

De påförda beloppen av statlig inkomstskatt, sjömansskatt, förmögenhets- skatt och folkpensionsavgifter, vilka utgör de intäkter som slutligt redovi- sas på titeln skatt på inkomst och förmögenhet m. m., kan under antagande av en årlig ökningstakt om 7 % i skatteunderlaget vid 1971—1973 års taxe- ringar beräknas uppgå till följande belopp (milj. kr.):

Taxeringsår	1969	1970	1971	1972	1973
1968					
13 092	14 524	16 176	17 936	19 887	22 048
	+ 1 432	+ 1 652	+ 1 760	+ 1 951	+ 2 161

På grund av uppbördstekniska förhållanden kan betydande skillnader förekomma mellan de påförda skatterna och de kassamässiga inkomsterna på skattetiteln under budgetåret.

I efterföljande sammanställning, i vilken även de beräknade beloppen för budgetåret 1968/69 medtagits som jämförelse, har de beräknade intäkterna på driftbudgeten och kapitalbudgeten under budgetåren 1969/70—1972/73 sammanställts (milj. kr.).

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
<i>Driftbudgetens inkomster</i>					
Skatt på inkomst och för- mögenhet m. m.	14 200	16 500	18 400	20 300	22 400
Övrig skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse	527	550	575	600	625
Automobilskattmedel . .	2 800	2 950	3 100	3 250	3 400
Allmän arbetsgivaravgift	300	800	900	950	1 000
Allmän varuskatt	4 800	—	—	—	—
Mervärdeskatt	2 000	6 800	7 300	7 800	8 300
Tullar och acciser i övrigt	6 859	7 095	7 340	7 585	7 830
Därav: tullmedel	880	880	900	925	950
omsättningsskatt på motorfordon	350	400	425	450	475
tobaksskatt	1 500	1 550	1 600	1 650	1 700
skatt på sprit och vin	2 155	2 210	2 265	2 320	2 375
energiskatt	900	950	1 000	1 050	1 100
Uppbörd i statens verk- samhet	744	725	735	755	765
Diverse inkomster	559	570	580	590	600
Statens affärsverksfonder	552	600	690	700	710
Övriga kapitalfonder	1 175	1 380	1 455	1 530	1 605
Summa för driftbudgetens inkomster	34 516	37 970	41 075	44 060	47 235
<i>Kapitalbudgetens inkomster</i>					
Avskrivningsmedel och öv- riga kapitalmedel inom kapitalfonderna:					
Statens affärsverksfonder	1 078	1 165	1 230	1 305	1 380

Bil. 5: Riksrevisionsverkets inkomstberäkning

17

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Övriga kapitalfonder	188	200	200	200	200
Övrig kapitalåterbetalning	45	50	50	50	50
Summa för kapitalbudgetens inkomster	1 311	1 415	1 480	1 555	1 630
Summa för totalbudgetens inkomster	35 827	39 385	42 555	45 615	48 865

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Ehnbohm samt revisionsdirektörerna Gadd och Säfström, varjämte byrådirektören Andrén varit föredragande.

Underdånigst

LARS LINDMARK

STIG ANDRÉN

Specifikation av
inkomsterna på driftbudgeten
för budgetåret 1968/69

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1968/69

A. Skatter, avgifter, m. m.

I. Skatter:

1. Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt på inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	14 200 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	12 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200 000	
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i> ..	3 500 000	
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	200 000 000	
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i>	95 000 000	
h) Stämpelskatt och stämpelavgift, <i>bevillning</i>	<u>205 000 000</u>	14 726 700 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000 000	
b) Bensin- och brännolja-skatt, <i>bevillning</i>	<u>1 800 000 000</u>	2 800 000 000
3. Allmän arbetsgivaravgift, <i>bevillning</i>		300 000 000
4. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i> ..	880 000 000	
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i>	4 800 000 000	
c) Mervärdeskatt, <i>bevillning</i>	2 200 000 000	
d) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	415 000 000	
e) Omsättningsskatt på motorfordon, <i>bevillning</i> .	350 000 000	

f) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	1 500 000 000		
g) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	25 000 000		
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	50 000 000		
i) Skatt på sprit, <i>bevillning</i>	1 950 000 000		
j) Skatt på vin, <i>bevillning</i> .	205 000 000		
k) Skatt på malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	360 000 000		
l) Energiskatt, <i>bevillning</i> .	900 000 000		
m) Särskild skatt på motorbränslen, <i>bevillning</i>	223 000 000		
n) Investeringsavgift, <i>bevillning</i>	1 000 000	13 859 000 000	31 685 700 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Expeditionsavgifter	67 000 000
2. Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	128 000 000
3. Vattendomstolsavgifter	1 000 000
4. Inkomster vid kriminalvården	7 500 000
5. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten	8 800 000
6. Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	7 500 000
7. Personalsjukpenningar m. m.	85 000 000
8. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	900 000
9. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	13 000 000
10. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	2 300 000
11. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 300 000
12. Inkomster vid karolinska sjukhuset	90 000 000
13. Inkomster vid Vipeholms sjukhus m. m.	1 400 000
14. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	400 000
15. Inkomster vid arbetsmedicinska institutet	300 000
16. Exekutionsavgifter	8 000 000
17. Restavgifter	35 000 000
18. Inkomster vid statens vägverk, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	1 600 000
19. Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, <i>att tillföras automobilskattemedlen</i>	12 000 000
20. Avgifter för registrering av motorfordon	18 000 000
21. Försäljning av sjökort m. m.	1 950 000
22. Fyr- och båkmedel	37 300 000
23. Lotspenningar	31 900 000

24. Skeppsmätningssavgifter	1 300 000	
25. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	11 500 000	
26. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	125 000	
27. Inkomster vid statens planverk	2 200 000	
28. Inkomster vid statens geotekniska institut	2 800 000	
29. Inkomst av myntning och justering	13 700 000	
30. Kontrollstämpelmedel	2 200 000	
31. Bidrag till bankinspektionen	2 940 000	
32. Bidrag för revision av sparbankerna	825 000	
33. Bidrag till försäkringsinspektionen	2 160 000	
34. Inkomster vid Sveriges geologiska under- sökning	1 200 000	
35. Inkomster vid statens provningsanstalt..	7 000 000	
36. Inkomster vid statens skeppsprovnings- anstalt	3 900 000	
37. Avgifter för granskning av biograffilm..	230 000	
38. Inkomster vid riksantikvarieämbetet ...	1 600 000	
39. Inkomster vid odontologiska fakulteterna	1 000 000	
40. Inkomster vid lantbruksnämnderna	3 000 000	
41. Inkomster vid statens hingstdepå och stu- teri	880 000	
42. Inkomster vid statens jordbruksnämnd .	650 000	
43. Inkomster vid statens centrala frökon- trollanstalt	4 700 000	
44. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 400 000	
45. Inkomster vid statens lantbrukskemiska laboratorium	600 000	
46. Inkomster vid statens maskinprovningar	400 000	
47. Avgifter vid köttbesiktning	7 300 000	
48. Inkomster vid statens veterinärmedi- cinska anstalt	3 500 000	
49. Inkomster vid veterinärhögskolan	1 150 000	
50. Inkomster vid lantmäteriväsendet	60 700 000	
51. Inkomster vid rikets allmänna kartverk .	6 300 000	
52. Avgifter för statskontroll av krigsmateriel- tillverkningen	95 000	
53. Inkomster vid statens institut för kon- sumentfrågor	1 110 000	
54. Inkomster vid patent- och registrerings- väsendet	35 500 000	
55. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	900 000	
56. Inkomster av statens gruvegendom	4 000 000	747 015 000

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	85 000 000
2. Totalisatormedel	100 000 000
3. Tipsmedel	136 000 000

4. Lotterimedel	163 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	75 000 000	559 000 000
		<u>32 991 715 000</u>

B. Inkomster av statens kapitalfonder

I. Statens affärsverksfonder:

1. Försvarets fabriksverk	12 000 000	
2. Postverket, <i>bevillning</i>	5 000 000	
3. Televerket	173 000 000	
4. Statens järnvägar	30 000 000	
5. Luftfartsverket	15 100 000	
6. Statens vattenfallsverk	335 000 000	
7. Domänverket	5 000 000	575 100 000

II. Riksbanksfonden	200 000 000
---------------------------	-------------

III. Statens allmänna fastighetsfond:

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Kriminalvårdsstyrelsens »	6 555 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	2 310 000	
4. Karolinska sjukhusets »	2 515 000	
5. Akademiska sjukhusets »	1 430 000	
6. Byggnadsstyrelsens »	35 822 000	
7. Generaltullstyrelsens »	280 000	48 913 000

IV. Försvarets fastighetsfond	77 003 000
-------------------------------------	------------

V. Statens utlåningsfonder:

1. Utrikesförvaltningens lånefond	55 000
2. Biståndsförvaltningens lånefond	20 000
3. Statens bosättningslånefond	7 700 000
4. Vattenkraftslånefonden	275 000
5. Luftfartslånefonden	3 650 000
6. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	1 950 000
7. Statens lånefond för universitetsstudier .	700 000
8. Allmänna studielånefonden	1 000 000
9. Lånefonden för inventarier i studentbostäder	1 000 000
10. Lånefonden för studentkårlokaler	5 000
11. Jordbrukets lagerhusfond	270 000
12. Jordbrukets maskinlånefond	1 500 000
13. Statens sekundärlånefond för jordbrukare	33 000
14. Fonden för supplementär jordbrukskredit	7 000
15. Kraftledningsslånefonden	160 000
16. Egnahemsslånefonden	2 200 000
17. Statens avdikningslånefond	1 700 000
18. Fiskerilånefonden	1 050 000

19. Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	100 000	
20. Skogsväglånefonden	35 000	
21. Lånefonden för insamling av skogsfrö ...	50 000	
22. Statens hantverks- och industrilånefond .	14 000 000	
23. Statens sekundärlånefond för rederinäringen	49 000	
24. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ...	1 870 000	
25. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	30 000	
26. Lånefonden för bostadsbyggande	600 000 000	
27. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien	2 000 000	
28. Lånefonden för kommunala markförvärv	1 000	
29. Lånefonden för allmänna samlingslokaler	1 800 000	
30. Övriga utlåningsfonder	20 000	643 230 000
VI. Fonden för låneunderstöd:		
1. Statskontorets delfond.....	14 000 000	
2. Lantbruksstyrelsens »	1 000	
3. Arbetsmarknadsstyrelsens »	16 500 000	
4. Bostadsstyrelsens »	330 000	
5. Riksbankens »	250 000	
6. Riksgäldskontorets »	1 270 000	32 351 000
VII. Fonden för statens aktier		50 000 000
VIII. Statens pensionsfonder:		
1. Folkpensioneringsfonden	61 000 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 800 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	200 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	5 400 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond ...	12 300 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	36 000	80 736 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
1. Fonden för kreditgivning till utlandet ...	5 600 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	39 300 000	44 900 000
		1 752 233 000
Summa inkomster på driftbudgeten kr. 34743948000		

Specifikation
av anslagsförändringar
i förhållande
till statsverkspropositionen
för budgetåret 1968/69

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1968/69

1 000-tal kronor

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i statsverkspropositionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Propositionens eller skrivelserns nummer	Anslagsbelopp	
DRIFTBUDGETEN				
A. Egentliga statsutgifter				
<i>II. Justitiedepartementet</i>				
Hyresnämnderna:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	—	91	4 260	+ 4 260
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	—	91	1 075	+ 1 075
Summa	—		5 335	+ 5 335
<i>III. Utrikesdepartementet</i>				
Vissa FN-organs biståndsprogram		101	92 460	
Fältverksamhet, <i>reservationsanslag</i>		101	180 000	
Rekrytering och utbildning av fältpersonal samt informationsverksamhet, <i>reservationsanslag</i>	258 918	101	3 650	+ 27 074
Styrelsen för internationell utveckling (SIDA):				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>		101	7 737	
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>		101	2 145	
Summa	258 918		285 992	+ 27 074
<i>IV. Försvarsdepartementet</i>				
Arméstaben:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	13 400	109	13 400	—
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	2 470	109	2 470	—
Armén:				
Avlöningar till aktiv personal m. fl., <i>förslagsanslag</i>	450 620	109	443 000	— 7 620
Avlöningar m. m. till värnpliktiga, <i>förslagsanslag</i>	118 400	109	118 400	—
Övningar m. m., <i>reservationsanslag</i>	77 000	109	77 000	—
Anskaffning av tygmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	483 584	110	493 058	+ 9 474
Underhåll av tygmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	82 600	109	86 000	+ 3 400
Järnvägskrigsbromateriel, <i>reservationsanslag</i> ¹	1	110	—	— 1

¹ Överfört till: Anskaffning av tygmateriel m. m.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Marinstaben:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	11 300	109	11 300	—
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	2 100	109	2 100	—
Marinen:				
Avlöningar till aktiv personal m. fl., <i>förslagsanslag</i>	177 500	109	176 000	— 1 500
Avlöningar m. m. till värnpliktiga, <i>för- slagsanslag</i>	22 400	109	22 400	—
Övningar m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	29 300	109	29 300	—
Anskaffning av fartygsmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	247 485	110	245 550	— 1 935
Underhåll av fartyg m. m., <i>reservations- anslag</i>	79 500	109	79 500	—
Bidrag till sjövärns kåren, <i>reservationsan- slag</i>	635	rskr 4	665	+ 30
Flygstaben:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	14 490	109	14 490	—
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	1 235	109	1 235	—
Flygvapnet:				
Avlöningar till aktiv personal m. fl., <i>för- slagsanslag</i>	210 000	109	205 000	— 5 000
Avlöningar till värnpliktiga, <i>förslagsan- slag</i>	17 800	109	17 800	—
Övningar m. m., <i>reservationsanslag</i> ...	20 000	109	20 000	—
Anskaffning av flygmateriel m. m., <i>reser- vationsanslag</i>	1 085 421	110	1 080 445	— 4 976
Drift och underhåll av flygmateriel m. m., <i>reservationsanslag</i>	264 000	109	280 000	+ 16 000
Försvarsstaben:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	13 650	109	14 780	+ 1 130
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	2 385	109	2 610	+ 225
Militärömrådesstaber:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	21 175	109	21 175	—
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	11 800	109	11 800	—
Förband med särskild budget, <i>förslagsan- slag</i>	1	109	1	—
Försvarets sjukvårdsstyrelse:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	2 800	107	3 275	+ 475
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	450	107	450	—
Försvarets materielverk:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i> ¹	132 675 ¹	107	130 000	— 2 675
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i> ²	10 285 ²	107	7 850	— 2 435
Datamaskiner m. m., <i>reservationsan- slag</i> ³	5 525 ³	107	8 225	+ 2 700

¹ Avser anslagen Försvarets intendenturverk: Avlöningar, Arméförvaltningen: Avlöningar, Marinförvaltningen: Avlöningar, Flygförvaltningen: Avlöningar och Försvarets förvaltningsdirektion: Avlöningar.

² Avser anslagen Försvarets intendenturverk: Omkostnader, Arméförvaltningen: Omkostnader, Marinförvaltningen: Omkostnader, Flygförvaltningen: Omkostnader, och Försvarets förvaltningsdirektion: Omkostnader.

³ Avser anslagen Marinförvaltningen: Datamaskiner m. m., Flygförvaltningen: Datamaskiner m. m.

Bil. 7: Anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen 3

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i statsverkspropositionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring	
		Propositionens eller skrivelserns nummer	Anslagsbelopp	Ökning (+)	Minskning (—)
Försvarets forskningsanstalt:					
Forskningsverksamhet, <i>reservationsanslag</i>	47 500	109	47 500	—	
Försvarets radioanstalt:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	20 525	109	20 525	—	
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	5 245	109	5 245	—	
Anskaffning och underhåll av materiel, <i>reservationsanslag</i>	7 000	109	7 000	—	
Värnpliktsverket:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	1 950 ⁴	34	2 600	+	650
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	950 ⁵	34	2 400	+	1 450
Försvarets rationaliseringsinstitut, <i>reservationsanslag</i>	2 200 ⁶	35	5 000	+	2 800
Ersättning till försvarets fastighetsfond:					
Kasernbyggnaders delfond, <i>förslagsanslag</i>	191 100	108	197 665	+	6 565
Befästningars delfond, <i>förslagsanslag</i> ..	75 900	108	76 630	+	730
Försvarets forskningsanstalts delfond, <i>förslagsanslag</i>	4 150	108	4 320	+	170
Vissa signalförbindelser m. m., <i>reservationsanslag</i>	21 400	110	35 000	+	13 600
Signalskyddsmateriel, <i>reservationsanslag</i> ..	1 440	109	2 335	+	895
Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m., <i>reservationsanslag</i>	5 440	rskr 4	5 533	+	93
Lottaorganisationen, <i>reservationsanslag</i> ..	2 330	rskr 4	2 391	+	61
Frivilliga sjukvårdsväsendet i krig, <i>reservationsanslag</i>	345	rskr 4	354	+	9
Frivilliga skytteväsendet, <i>reservationsanslag</i>	2 700	rskr 4	2 709	+	9
Familjebidrag, <i>förslagsanslag</i>	67 000	109	67 000	—	
Reseersättning till värnpliktiga m. fl., <i>förslagsanslag</i>	17 600	109	17 600	—	
Ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., <i>förslagsanslag</i>	16 700	109	17 000	+	300
Flygtekniska försöksanstalten:					
Uppdragsverksamhet, <i>förslagsanslag</i> ..	9 400 ⁷	109	10 300	+	900
Bidrag till flygteknisk forskning, <i>reservationsanslag</i>	200 ⁸	109	1 500	+	1 300
Statens civilförsvarsskolor:					
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	5 560	109	5 660	+	100
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	3 800	109	3 880	+	80
Avlöningar till civilförsvarspiktiga m. m., <i>förslagsanslag</i>	7 900	109	7 900	—	
Vissa kostnader för civilförsvarsutbildning m. m., <i>förslagsanslag</i>	9 500	109	10 161	+	661

⁴ Avser anslaget Centrala värnpliktsbyrån: Avlöningar

⁵ Avser anslaget Centrala värnpliktsbyrån: Omkostnader

⁶ Avser anslaget Rationaliseringsförsök

⁷ Avser anslaget Flygtekniska försöksanstalten: Avlöningar och Omkostnader

⁸ Avser anslaget Flygtekniska försöksanstalten: Utrustning

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Anskaffning av civilförsvarmateriel, <i>reservationsanslag</i>	53 517	110	49 000	— 4 517
Bidrag till byggnad av skyddsrum, <i>reservationsanslag</i>	14 000	109	19 000	+ 5 000
Bidrag till kommuner för anordnande av branddammar för civilförvarsändamål, <i>reservationsanslag</i>	5 000	109	4 000	— 1 000
Viss sambandsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	1 835	109	—	— 1 835
Signalskyddsmateriel för civila myndigheter, <i>reservationsanslag</i>	1 500 ¹	109	600	— 900
Uppförande av en seismologisk multipelstation, <i>reservationsanslag</i>	—	49	2 262	+ 2 262
Seismologiska multipelstationen, <i>förslagsanslag</i>	—	49	400	+ 400
Summa	4 215 674		4 252 749	+ 37 075
<i>V. Socialdepartementet</i>				
Folkpensioner, <i>förslagsanslag</i>	6 000 000	60	6 000 000	—
Allmänna barnbidrag, <i>förslagsanslag</i> ...	1 615 000	42	1 615 000	—
Ersättning till postverket för utbetalning av allmänna barnbidrag, <i>förslagsanslag</i>	4 000	42	3 700	— 300
Bostadstillägg för barnfamiljer m. m., <i>förslagsanslag</i>	300 000 ²	42	300 000	—
Bidrag till handikappinstitutet	53 000 ³	41	3 500	+ 100
Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade, <i>förslagsanslag</i>		41	48 000	
Bidrag till De handikappades riksförbund		41	300	
Bidrag till De blindas förening		41	1 300	
Summa	7 972 000		7 971 800	— 200
<i>VII. Finansdepartementet:</i>				
Statskontoret:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>	11 341	48	11 591	+ 250
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>	2 137	48	2 257	+ 120
Viss försöksverksamhet inom statsförvaltningen m. m., <i>förslagsanslag</i>	7 000	48	7 000	—
Styrelsen för teknisk utveckling:				
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i> ..		68	4 200	
Stöd till tekniska forskningsprojekt, <i>reservationsanslag</i>		68	31 000	
Stöd till kollektiv teknisk forskning m. m., <i>reservationsanslag</i>		68	18 000	
Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien		68	450	
Aktieägartillskott till ett statligt utvecklingsbolag, <i>reservationsanslag</i>		68	7 000	

¹ Avser anslaget Anskaffning av viss sambandsmateriel.² Avser anslaget Bostadsrabatter³ Avser anslaget Bidrag till hjälpmedel för handikappade m. m.

Bil. 7: Anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen 5

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i statsverkspropositionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Propositionens eller skrivelserns nummer	Anslagsbelopp	
Statens provningsanstalt:				
Driftskostnader, <i>förslagsanslag</i>		69	8 200	
Utrustning, <i>reservationsanslag</i>	162 099	69	800	+ 11 430
Statens skeppsprovninganstalt:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>		69	3 177	
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>		69	407	
Utrustning, <i>reservationsanslag</i>		69	400	
Bidrag till Sveriges standardiseringskommission		69	1 425	
Delegationen för atomenergifrågor, <i>reservationsanslag</i>		69	370	
Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi, <i>reservationsanslag</i> ...		69	84 000	
Internationellt atomenergisamarbete, <i>förslagsanslag</i>		69	3 100	
Drift av Ranstadsverket m. m., <i>förslagsanslag</i>		69	11 000	
Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd, <i>reservationsanslag</i>	244 980	101	112 672	— 27 308
Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd, <i>reservationsanslag</i>		101	105 000	
Summa	427 557		412 049	— 15 508
<i>VIII. Utbildningsdepartementet</i>				
Rikskonsertverksamhet, <i>reservationsanslag</i>	6 000	45	7 350	+ 1 350
Bidrag till Skansen, <i>förslagsanslag</i>	—	46	1 270	+ 1 270
Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m., <i>reservationsanslag</i>	2 247	rskr 128	2 297	+ 50
Privatskolor:				
Bidrag till vissa privatskolor, <i>förslagsanslag</i>	20 050	rskr 8	20 215	+ 165
Barnmorskeläroanstalterna:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>		66	1 060	
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>		66	507	
Utbildning av viss sjukvårdspersonal, <i>förslagsanslag</i>	12 065	66	747	— 518
Statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>		66	3 437	
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>		66	5 796	
Nordiska institutet för samhällsplanering, <i>förslagsanslag</i>	263	20	263	—
Inredning och utrustning av lokaler vid universitetet, högskolor m. m., <i>reservationsanslag</i>	54 000	104	55 000	+ 1 000
Lärarhögskolorna:				
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>		65	112 000	
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>		65	6 420	
Materiel, böcker m. m., <i>reservationsanslag</i>		65	6 915	

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
Folkskoleseminarierna:	126 500			} + 7 837
Avlöningar, <i>förslagsanslag</i>		65	7 780	
Omkostnader, <i>förslagsanslag</i>		65	842	
Materiel, böcker m. m., <i>reservationsanslag</i>)		65	380	
Summa	221 125		232 279	+ 11 154
<i>IX. Jordbruksdepartementet</i>				
Naturvårdsforskning, <i>reservationsanslag</i> .	7 000 ¹	37	7 000	—
Bidrag till avloppsreningsverk m. m., <i>re- servationsanslag</i>	84 000 ²	37	84 000	—
Kompensation för bensinskatt till ren- näringen	—	57	100	+ 100
Summa	91 000		91 100	+ 100
<i>XI. Inrikesdepartementet</i>				
Kontant stöd vid arbetslöshet, <i>förslags- anslag</i>	175 000 ³	29	175 000	—
Bidrag till företagareföreningar m. fl.:				
Administrationskostnader, <i>reservations- anslag</i>	2 100	61	5 000	+ 2 900
Bidrag till företagareföreningar: Ränte- garanti, <i>förslagsanslag</i>	1	61	—	— 1
Täckande av förluster i anledning av stat- ligt stöd till hantverks- och industri- företag m. fl., <i>förslagsanslag</i>	5 500	61	5 500	—
Summa	182 601		185 500	+ 2 899
Summa förändringar av egentliga stats- utgifter				+ 67 929
B. Utgifter för statens kapitalfonder				
Underskott på riksgäldsfonden	1 200 000	—	1 180 000	— 20 000
Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	921 260	125	944 390	+ 23 130
Summa förändringar av utgifter för sta- tens kapitalfonder				+ 3 130
Summa förändringar på driftbudgeten				+ 71 059

¹ Avser anslaget Naturresursforskning² Avser anslaget Bidrag till vatten- och avloppsanläggningar³ Avser anslaget Bidrag till erkända arbetslöshetskassor

Bil. 7: Anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen 7

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp	
KAPITALBUDGETEN				
Statens affärsverksfonder				
Försvarets fabriksverk:				
Byggnader och utrustning för försvarets fabriksverk	32 900	109	59 100	+ 26 200
Ytterligare rörelsekapital för försvarets fabriksverk	—	109	20 000	+ 20 000
Summa	32 900		79 100	+ 46 200
Summa utgiftsförändringar under statens affärsverksfonder				+ 46 200
Statens allmänna fastighetsfond				
Försvarsdepartementet:				
Uppförande av förrådsbyggnader för civilförsvaret	5 000	109	5 000	—
Socialdepartementet:				
Utbyggnad av akademiska sjukhuset i Uppsala	11 000	71	11 000	—
Finansdepartementet:				
Forvärf av vissa fastigheter inom Stockholms stad m. m.	—	72	50 500	+ 50 500
Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm	—	118	52 000	+ 52 000
Summa	—		102 500	+ 102 500
Utbildningsdepartementet:				
Byggnadsarbeten för vissa kulturändamål	3 100	33	3 900	+ 800
Byggnadsarbeten vid universiteten och vissa högskolor	130 000	104	130 000	—
Summa	133 100		133 900	+ 800
Summa utgiftsförändringar under statens allmänna fastighetsfond				+ 103 300
Försvarets fastighetsfond				
Byggnadsarbeten för gemensamma ändamål	1	109	889	+ 888
Vissa kostnader för fortifikationsförvaltningens förvaltningsbyggnad	5 600	109	5 600	—
Byggnadsarbeten för armén	1	109	1	—
Byggnadsarbeten för marinen	1	109	1	—
Byggnadsarbeten för flygvapnet	1	109	1	—
Nybyggnad för kasernetablissemang m. m. för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente	38 000	109	38 000	—

Kungl. Maj:ts proposition nr 125 år 1968
Bil. 7: Anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i stats- verks- proposi- tionen	Slutligt förslag i senare proposition eller skrivelse		Förändring Ökning (+) Minskning (—)	
		Proposi- tionens eller skrivel- sens nummer	Anslags- belopp		
Markförvärv för övningsfält m. m. . .	16 321	109	16 871	+	550
Vissa kostnader för markförvärv	1 500	109	1 500		—
Befästningsarbeten för gemensamma ändamål	2 103	109	2 103		—
Befästningsarbeten för armén	13 020	109	13 020		—
Befästningsarbeten för marinen	19 279	109	18 764	—	515
Befästningsarbeten för flygvapnet	1	109	1		—
Flygfältsarbeten m. m.	1	109	1		—
Flyttning av Stockholms örlogsbas (Muskövarvet)	20 700	109	20 700		—
Markförvärv för befästningar	1	109	1		—
Byggnadsarbeten för försvarets forsk- ningsanstalt	2 657	109	2 657		—
Summa	119 187		120 110	+	923
Summa utgiftsförändringar under försva- rets fastighetsfond				+	923
Statens utlåningsfonder					
Utbildningsdepartementet:					
Lånefonden för studentkårlokaler	2 000	104	2 000		—
Inrikesdepartementet:					
Statens hantverks- och industrilåne- fond	20 000	61	20 000		—
Summa utgiftsförändringar under statens utlåningsfonder					—
Fonden för statens aktier					
Finansdepartementet:					
Teckning av aktier i ett statligt ut- vecklingsbolag	25 000	68	18 000	—	7 000
Teckning av aktier i Kalmar Verkstads AB	—	51	2 406	+	2 406
Teckning av aktier i ett aktiebolag för allmän förlagsverksamhet	—	62	7 200	+	7 200
Summa	25 000		27 606	+	2 606
Summa utgiftsförändringar under fonden för statens aktier				+	2 606
Summa utgiftsförändringar på kapitalbud- geten				+	153 029

Förslag
till investeringsplan
och
investeringsstater
för budgetåret 1968/69

Bilaga 8

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1968/69

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Försvarets fabriksverks fond	70 550 000	
B. Postverkets fond	10 599 000	
C. Televerkets fond	100 300 000	
D. Statens järnvägars fond	147 800 000	
E. Luftfartsverkets fond	4 800 000	
F. Statens vattenfallsverks fond	112 000 000	
G. Domänverkets fond	4 060 000	450 109 000
II. Statens allmänna fastighetsfond		206 645 000
III. Försvarets fastighetsfond		20 064 000
IV. Statens utlåningsfonder		1 770 459 000
V. Fonden för låneunderstöd		261 571 000
VI. Fonden för statens aktier		227 606 000
VII. Fonden för förslag till statsverket		— 34 999 000
VIII. Diverse kapitalfonder:		
A. Statens vägverks förrådsfond	2 100 000	
B. Sjöfartsverkets fond	14 050 000	
C. Statens datamaskinfond	6 759 000	
D. Jordfonden	20 000 000	
E. Förrådsfonden för ekonomisk för- svarsberedskap	1 704 000	44 613 000
		<hr/>
		2 946 068 000
<i>Avgår kapitalåterbetalning:</i>		
Avsättning till fonden för oreglerade kapi- talmedelsförluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	44 736 000	45 736 000
		<hr/>
	Summa kr.	2 900 332 000

**Förslag till
investeringsstater för budgetåret 1968/69**

I. Statens affärsverksfonder

A. Försvarets fabriksverks fond

Avskrivningsmedel		Summa investerings-	
inom fonden	8 500 000	anslag	79 100 000
Övriga kapitalmedel ...	50 000		
Investeringsbemyndigande	70 550 000		
	79 100 000		79 100 000

B. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	21 600 000
inom fonden	11 000 000		
Övriga kapitalmedel ...	1 000		
Investeringsbemyndigande	10 599 000		
	21 600 000		21 600 000

C. Televerkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investerings-	
från riksstaten	8 000 000	anslag	630 900 000
inom fonden	521 700 000		
Övriga kapitalmedel ...	900 000		
Investeringsbemyndigande	100 300 000		
	630 900 000		630 900 000

D. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	396 600 000
från riksstaten	10 800 000		
inom fonden	232 000 000		
Övriga kapitalmedel ...	6 000 000		
Investeringsbemyndigande	147 800 000		
	396 600 000		396 600 000

E. Luftfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	17 300 000
inom fonden	12 000 000		
Övriga kapitalmedel . . .	500 000		
Investeringsbemyndigande	4 800 000		
	17 300 000		17 300 000

F. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	480 000 000
från riksstaten	83 000 000		
inom fonden	280 000 000		
Övriga kapitalmedel . . .	5 000 000		
Investeringsbemyndigande	112 000 000		
	480 000 000		480 000 000

G. Domänverkets fond

Övriga kapitalmedel . . .	1 000	Summa investeringsanslag	4 061 000
Investeringsbemyndigande	4 060 000		
	4 061 000		4 061 000

Summa investeringsbemyndiganden för statens affärsverksfonder. 450 109 000

II. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	388 313 000
från riksstaten	140 449 000		
inom fonden	40 419 000		
Övriga kapitalmedel . . .	800 000		
Investeringsbemyndigande	206 645 000		
	388 313 000		388 313 000

III. Försvarets fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	120 110 000
från riksstaten	76 761 000		
inom fonden	22 285 000		
Övriga kapitalmedel . . .	1 000 000		
Investeringsbemyndigande	20 064 000		
	120 110 000		120 110 000

IV. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande.....	100 000	Investeringsanslag	100 000
-------------------------------	---------	-------------------------	---------

Biståndsförvaltningens lånefond

Investeringsbemyndigande	100 000	Investeringsanslag	100 000
--------------------------------	---------	--------------------------	---------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	17 000 000	Investeringsanslag	17 000 000
--------------------------------	------------	--------------------------	------------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------------	-------	--------------------------	-------

Allmänna studielånefonden

Investeringsbemyndigande	90 000 000	Investeringsanslag....	90 000 000
--------------------------------	------------	------------------------	------------

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	533 000 000	Investeringsanslag....	533 000 000
--	-------------	------------------------	-------------

Lånefonden för inventarier i studentbostäder

Investeringsbemyndigande	1 500 000	Investeringsanslag	1 500 000
--------------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Lånefonden för studentkårlokaler

Avskrivningsmedel från riksstaten	1 200 000	Investeringsanslag	2 000 000
Investeringsbemyndigande	800 000		
	<u>2 000 000</u>		<u>2 000 000</u>

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel från riksstaten	130 000	Investeringsanslag	1 000 000
Investeringsbemyndigande	870 000		
	<u>1 000 000</u>		<u>1 000 000</u>

Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Avskrivningsmedel från riksstaten	13 000	Investeringsanslag	100 000
Investeringsbemyndigande	87 000		
	<u>100 000</u>		<u>100 000</u>

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande	20 000 000	Investeringsanslag	20 000 000
--------------------------------	------------	--------------------------	------------

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande	1 600 000 000	Investeringsanslag	1 600 000 000
--------------------------------	---------------	--------------------------	---------------

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin

Investeringsbemyndigande	10 000 000	Investeringsanslag	10 000 000
--------------------------------	------------	--------------------------	------------

Lånefonden för kommunala markförvärv

Investeringsbemyndigande	30 000 000	Investeringsanslag	30 000 000
--------------------------------	------------	-------------------------	------------

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000
--------------------------------	-------	--------------------------	-------

Summa investeringsbemyndiganden för statens ullåningsfonder .. 1 770 459 000

V. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel från riksstaten	91 037 000	Summa investerings- anslag	372 071 000
Övriga kapitalmedel . . .	19 463 000		
Investeringsbemyndigande	261 571 000		
	<u>372 071 000</u>		<u>372 071 000</u>

VI. Fonden för statens aktier

Investeringsbemyndigande	227 606 000	Summa investerings- anslag	227 606 000
------------------------------------	-------------	---	-------------

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel . . .	40 000 000	Summa investerings- anslag	5 001 000
Investeringsbemyndigande	— 34 999 000		
	<u>5 001 000</u>		<u>5 001 000</u>

VIII. Diverse kapitalfonder**A. Statens vägverks förrådsfond**

Avskrivningsmedel inom fonden	48 000 000	Investeringsanslag	50 200 000
Övriga kapitalmedel . . .	100 000		
Investeringsbemyndigande	2 100 000		
	<u>50 200 000</u>		<u>50 200 000</u>

B. Sjöfartsverkets fond

Avskrivningsmedel inom fonden	11 600 000	Investeringsanslag	25 700 000
Övriga kapitalmedel . .	50 000		
Investeringsbemyndigande	14 050 000		
	<u>25 700 000</u>		<u>25 700 000</u>

C. Statens datamaskinfond

Avskrivningsmedel inom fonden	3 940 000	Investeringsanslag	10 700 000
Övriga kapitalmedel ..	1 000		
Investeringsbemyndigande	6 759 000		
	10 700 000		10 700 000

D. Jordfonden

Investeringsbemyndigande.....	20 000 000	Investeringsanslag	20 000 000
-------------------------------	------------	-------------------------	------------

E. Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap

Avskrivningsmedel inom fonden	1 060 000	Investeringsanslag	2 765 000
Övriga kapitalmedel ..	1 000		
Investeringsbemyndigande	1 704 000		
	2 765 000		2 765 000

Summa investeringsbemyndiganden för diverse kapitalfonder..... 44 613 000

Summa investeringsstater

Avskrivningsmedel från riksstaten	944 390 000	Summa investeringsanslag	5 156 829 000
inom fonden.....	1 192 504 000		
Övriga kapitalmedel...	73 867 000		
Investeringsbemyndigande	2 946 068 000		
	5 156 829 000		5 156 829 000

Förändringar i riksstatsförslaget
för budgetåret 1968/69
sedan statsverkspropositionen

Kungl. Maj:ts proposition nr 125 år 1968
Bil. 9: Förändringar i riksstatsförslaget

Bilaga 9

FÖRÄNDRINGAR I RIKSSTATSFÖRSLAGET
FÖR BUDGETÅRET 1968/69 SEDAN
STATSVÉRKSPOSITIONEN

Totalbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter.....	31 902,7	— 217,0	31 685,7
II. Uppbörd i statens verksamhet	738,8	+ 8,2	747,0
III. Diverse inkomster	549,0	+ 10,0	559,0
Summa	33 190,5	— 198,8	32 991,7
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	672,8	— 97,7	575,1
II. Riksbanksfonden	200,0	—	200,0
III. Statens allmänna fastighetsfond ..	48,9	—	48,9
IV. Försvarets fastighetsfond	77,6	— 0,6	77,0
V. Statens utlåningsfonder	640,2	+ 3,0	643,2
VI. Fonden för låneunderstöd	32,4	—	32,4
VII. Fonden för statens aktier	50,0	—	50,0
VIII. Statens pensionsfonder	80,7	—	80,7
IX. Diverse kapitalfonder	49,8	— 4,9	44,9
Summa	1 852,5	— 100,3	1 752,2
<i>C. Beräknad övrig finansiering:</i>			
I. Avskrivningar och övriga kapital- medel inom kapitalfonderna:			
Statens affärsverksfonder	1 110,9	— 33,2	1 077,7
Övriga kapitalfonder	187,5	+ 1,2	188,7
II. Övrig kapitalåterbetalning.....	44,7	—	44,7
Summa	1 343,1	— 32,0	1 311,1
Summa	36 386,0	— 331,0	36 055,0
Underskott	2 148,9	+ 532,0	2 680,9
Summa milj. kr.	38 534,9	+ 201,0	38 735,9

budgetåret 1968/69

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>Utgiftsanslag:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	7,3	—	7,3
II. Justitiedepartementet	1 257,9	+ 5,3	1 263,2
III. Utrikesdepartementet	402,3	+ 27,1	429,4
IV. Försvarsdepartementet	5 330,6	+ 84,2	5 414,8
V. Socialdepartementet	10 662,2	— 0,2	10 662,0
VI. Kommunikationsdepartementet	3 838,1	—	3 838,1
VII. Finansdepartementet	2 950,8	+ 89,6	3 040,4
VIII. Utbildningsdepartementet	6 158,8	+ 12,0	6 170,7
IX. Jordbruksdepartementet	895,6	+ 0,1	895,7
X. Handelsdepartementet	223,8	—	223,8
XI. Inrikesdepartementet	3 742,1	+ 2,9	3 745,0
XII. Civildepartementet	1 802,5	—	1 802,5
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m. . . .	61,9	—	61,9
XV. Riksgäldsfonden	1 200,0	— 20,0	1 180,0
Summa	38 534,9	+ 201,0	38 735,9

Summa milj. kr. **38 534,9** + **201,0** **38 735,9**

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	31 902,7	— 217,0	31 685,7
II. Uppbörd i statens verksamhet	738,8	+ 8,2	747,0
III. Diverse inkomster	549,0	+ 10,0	559,0
Summa	33 190,5	— 198,8	32 991,7
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	672,8	— 97,7	575,1
II. Riksbanksfonden	200,0	—	200,0
III. Statens allmänna fastighetsfond ..	48,9	—	48,9
IV. Försvarets fastighetsfond	77,6	— 0,6	77,0
V. Statens utlåningsfonder	640,2	+ 3,0	643,2
VI. Fonden för låneunderstöd	32,4	—	32,4
VII. Fonden för statens aktier	50,0	—	50,0
VIII. Statens pensionsfonder	80,7	—	80,7
IX. Diverse kapitalfonder	49,8	— 4,9	44,9
Summa	1 852,5	— 100,3	1 752,2
<hr/>			
Summa inkomster på driftbudgeten	35 043,0	— 299,1	34 743,9
<hr/>			
Summa milj. kr.	35 043,0	— 299,1	34 743,9

budgetåret 1968/69

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	7,3	—	7,3
II. Justitiedepartementet	1 207,9	+ 5,3	1 213,2
III. Utrikesdepartementet	394,3	+ 27,1	421,4
IV. Försvarsdepartementet	5 171,9	+ 37,1	5 209,0
V. Socialdepartementet	10 549,3	— 0,2	10 549,1
VI. Kommunikationsdepartementet ..	2 731,4	—	2 731,4
VII. Finansdepartementet	2 198,8	— 15,5	2 183,3
VIII. Utbildningsdepartementet	5 339,2	+ 11,2	5 350,4
IX. Jordbruksdepartementet	862,7	+ 0,1	862,8
X. Handelsdepartementet	156,3	—	156,3
XI. Inrikesdepartementet	1 850,1	+ 2,9	1 853,0
XII. Civildepartementet	1 799,0	—	1 799,0
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	61,9	—	61,9
Summa	32 331,1	+ 68,0	32 399,1
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Riksgäldsfonden	1 200,0	— 20,0	1 180,0
II. Avskrivning av nya kapitalinveste- ringar	921,3	+ 23,1	944,4
III. Avskrivning av oreglerade kapital- medelsförluster	1,0	—	1,0
Summa	2 122,3	+ 3,1	2 125,4
Summa utgifter på driftbudgeten	34 453,4	+ 71,1	34 524,5
<i>Beräknat överskott på statsregleringen:</i>			
Överskott av inkomster	589,6	— 370,2	219,4
Summa milj. kr.	35 043,0	— 299,1	34 743,9

Kapitalbudgeten för**Inkomster**

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
Lånemedel	2 738,5	+ 161,8	2 900,3

Summa milj. kr. **2 738,5** + **161,8** **2 900,3**

budgetåret 1968/69

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
I. Statens affärsverksfonder:			
Försvarets fabriksverks fond	24,6	+ 46,0	70,6
Postverkets fond	10,6	—	10,6
Televerkets fond	103,9	— 3,6	100,3
Statens järnvägars fond	110,8	+ 37,0	147,8
Luftfartsverkets fond	4,8	—	4,8
Statens vattenfallsverks fond	112,0	—	112,0
Domänverkets fond	4,1	—	4,1
II. Statens allmänna fastighetsfond.....	126,5	+ 80,1	206,6
III. Försvarets fastighetsfond	19,1	+ 1,0	20,1
IV. Statens utlåningsfonder	1 770,5	—	1 770,5
V. Fonden för låneunderstöd	261,6	—	261,6
VI. Fonden för statens aktier	225,0	+ 2,6	227,6
VII. Fonden för förslag till statsverket	— 35,0	—	— 35,0
VIII. Diverse kapitalfonder:			
Statens vägverks förrådsfond	2,1	—	2,1
Sjöfartsverkets fond.....	15,3	— 1,2	14,1
Statens datamaskinfond	6,8	—	6,8
Jordfonden	20,0	—	20,0
Förrådsfonden för ekonomisk försvarsberedskap	1,7	—	1,7
Summa	2 784,2	+ 161,8	2 946,1
Avgår kapitalåterbetalning:			
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1,0	—	1,0
Övrig kapitalåterbetalning	44,7	—	44,7
Summa	45,7	—	45,7
Summa milj. kr.	2 738,5	+ 161,8	2 900,3

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderad finansplan 1968	2
<i>Den internationella utvecklingen</i>	2
<i>Den ekonomiska utvecklingen i Sverige 1967</i>	6
<i>Konjunkturer och ekonomisk politik 1968</i>	8
Sysselsättningspolitiken	9
Budgetpolitiken 1967/68 och 1968/69	12
Produktionsutveckling, resursanvändning och betalningsbalans ..	14
<i>De ekonomiska perspektiven på längre sikt</i>	17
Långtidsbudgeten	17
Långtidsutredningen	20
Särskilda frågor	28
<i>Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1967/68 och 1968/69</i>	28
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1968/69, m. m.</i>	29
<i>Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling</i>	32
<i>Beräkning av dispositionen av rörliga krediter</i>	33
<i>Totalbudgetens inkomster budgetåren 1967/68 och 1968/69 samt in-</i>	
<i>vesteringsplan för budgetåret 1968/69</i>	34
<i>Beräkning av totalbudgeten för budgetåren 1967/68 och 1968/69</i>	39
Hemställan	41
Tabellförteckning	
1. Budgetutvecklingen 1966/67—1968/69	13
2. Reviderad försörjningsbalans för år 1968	16
3. Bytesbalansen 1965—1968	16
4. Statsutgifterna budgetåret 1969/70 enligt långtidsbudgeten	19
5. Beräknade förändringar i anslagsbehållningarna budgetåren 1967/68	
och 1968/69	33
6. Inkomster på totalbudgeten budgetåren 1966/67—1968/69	36
7. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1968/69	37
8. Totalbudgeten budgetåren 1966/67—1968/69	38
Bilaga 1: Reviderad nationalbudget för år 1968	
Bilaga 2: Avstämning av 1965 års långtidsutredning	
Bilaga 3: Långtidsbudget för perioden 1968/69—1972/73	
Bilaga 4: Riksrevisionsverkets approximativa beräkning rörande utfallet av	
riksstaten för budgetåret 1967/68	
Bilaga 5: Riksrevisionsverkets förnyade inkomstberäkning för budgetåret	
1968/69	
Bilaga 6: Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret	
1968/69	

- Bilaga 7: Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till statsverkspropositionen för budgetåret 1968/69**
- Bilaga 8: Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1968/69**
- Bilaga 9: Förändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1968/69 sedan statsverkspropositionen**